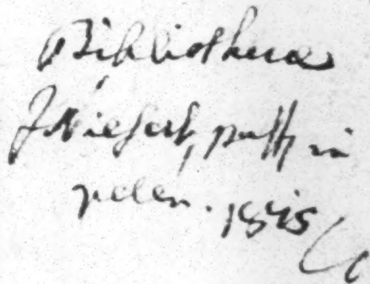
APPENDIX APOLOGETICA HENRICI CORNELII AGRIPPÆ AB NETTESHEYM ARMATÆ MILITIÆ EQVITIS Aurati & V. I. ac Medicinæ Doctoris,

PERTINENS AD SECVNDAM EIVS OPERVM LVGDVni editorum partem.

Elenchum pagina ſequens Præfationem exhibebit.

LVGDVNI,

PER BERINGOS FRATRES

M. D. C V.

EPIGRAMMA

AD DOMINVM AGRIPPAM,

DE INCERTITVDINE ET VANITATE ſcientiarum & artium, atque excellentia verbi Dei declamatorẽ, quin potius*artemaſticem, benigna ſub interpretatione accipiendum * citra iniuriam aut inuidiam aut in uectiuam lõge abſentem, ſimulq; alienam Buſcono, *veritatis alumno.

* Artemaſticem *nouũ vocabulum à Buſcono, ex Latino & Græco cõpoſitum, nuſquam apud cæteros Poetas aut Grãmaticos repertum: quia miſerrimi ingenii eſſet ſemper uti inuentis & ex ſeipſo nõ inuenire noua vocabula.*

*Citra iniuriam *color eſt Rhetoricus, quo negat ſe facere, quod maxime facit, vocans me Ardelionem, inſuper periurij & tergiuerſationis à verbo Dei inſimulans.*

*Veritatis alumno, *Si veritatis alumnus eſſet Buſconus, non tam inſigni mulcta punitus fuiſſet in iudicio apud Bruxellas damnatus de commiſſo crimine falſi.*

CLARA ſub Agrippa* probantur dogmata vafro,
Et ſua ſulcat aquas ſcriptio ſtultiferas.
Cenſor enim rigidus nulli qui parcit honori,

*probantur, *pro exprobrantur, per figuram quæ dicitur ignorantia poetica.*

Papa redarguitur, Cæſar & omne bonum.
Quos fert *erratus titulus bene *tutat eoſdem
Declamans, vario fingere cuique licet.
Fallere cuiq; nefas cur ſcribere quilibet audet
Audax eſt verbi copia vanitoni.
Probrifer eſt titulus *ſcitū qui *vanat amandum.
Eminet inſigni certius arte nihil.
Ars haud ſit damnās, multus licet artis abuſus
Fit nitidæ viuens crimine nemo caret.
Præſignis *bellam denigras quamlibet author
Artem, ſcis qui ſis, *amplus es ardelio.
Nam noſcis, neſcis, rides, fles omnia carpis.
Sic proprio ecce tuus codice verſus habet.
Sis gemini Doctor iuris grauitatis amicus.
At *iuramenti quæſo memento tui.

* Erratus, *pro errata per locū ab auctoritate, quia ſic loquutus eſt Reuerendus pater, Frater Magiſter noſter & Magiſter hæreticorum Iac. Hochſtratus in libro ſuo contra Cabalam.*

*Tutat, *Poetice & Buſconice: nā vulgus Grāmaticorum dicit tutatur aut tuetur.*

*Scitum, *pro ſcientia, nouus lepos: & ſicut pueri in ſcholis dicūt comeſtū pro cibū meum.*

*Vanat, *nouū verbum, & Buſcono dignum. Sed admonitus ꝑ illo poſtea ſuppoſuit. Pungit.*

*Bellam artē, *Venuſta & roſea elegātia in carmine tam ſpinoſo.*

*Amplus ardelio *appoſitum epithetū, quemadmodum dicitur. Ampliſſime pater.*

*Iuramenti, *Nō intelligitur de iurameto præſtito in baptiſmo, quo renuntiatur Satanæ & artibus eius. Sed de extorto in ſcholis, quo iuratur in verba magiſtri.*

Quiſq;

Quiſque tuum laudat librum. quod verba tonantis
Celſa Dei præfert quem decus omne decet.
Illa profecto vigent cedrinis digna tabellis,
Æterniſque tuæ meſſibus hiſtoriæ.
Quas reprobas artes, aulam complecteris ipſam.
Verba Dei laudas more negata tuo.
Leuior ô frater præſenti parcito pennæ,
Recto forſan ego * numine motus agor.

* Numine, *fortaſſis ſuo malo Genio Quippe etiã mali dæmones nonnunquam à Poetis vocantur numina.*

REVERENDI PATRIS FRATRIS AVRELII AB Aquapendente Auguſtiniani Epigramma in Buſconum Louan. verſificatorem.

EST leuis ardelio, currenſq; per omnia neſcit
Siſtere, ſed petulans fertur in omne genus
Buſconis: at cunctas miſeratur neſcius artes,
Et ſic Buſconio carmine cuncta tonant.

Agrippam miseris decerpit morsibus, inde
Vir grauis esse sibi dicitur ardelio.
Quid quoque quod gracili volitat super omnia pœna:
Busconus est igitur maximus ardelio.

EIVSDEM AVRELII EPIgramma in Louanienses articulatores.

EXpectata diu vestra est censura per orbem
Artibus oppressis spem daret vt reditus.
Agrippæ hinc ignem gladiumque minatur & vndas,
Diis etiam inuitis destinat ille stygem
Qui tandem exiguum potuistis gignere murem,
Res versa in risum est, gloria parq; decus.
Sic decet indoctas, qui torquet spicula musas,
Vt cadat, vt toto fabula in orbe siet.
Ite in Pigmæos conuertite tela gruesq;
His eritis Cæsar numina magna Deus.

HENRICI CORN. AGRIPPÆ Epigramma ad Cæsarem.

QVum me suspectum teneas de crimine Cæsar
Quod tibi persuasit Monachorum barbara turba.
Præcipis insontem, vt iugulet palinodia librum.
Sed detractorum vt noscas mendacia & artes
Siste gradum iustum est, vnam vt insontibus aurem
Exhibeas, quam iam primam concesseris hosti.

REVERENDISSIMO

IN CHRISTO PATRI GENEROSO domino, domino Laurentio Campego, tituli S. Mariæ trans Tyberim presbytero Cardinali, Sanctæ Romanæ sedis, per Germaniam nuper à latere Legato, domino & patrono suo semper obseruandissimo, Henricus Corn. Agrippa, S. D.

VVM me tuæ sublimitati (ob propensum eius erga me fauorē, tum ob collata in me beneficia tum ob patrocinium aduersus illos qui Cæsarem, totamq; Cæsaris aulam in meā perniciem irritarunt, & propemodum persuaserunt) plurimis maximisque nominibus obligatum esse cognoscam (pater reuerendissime) veniam mihi dabis, si grauioribus quoque nominibus cupiam me tibi reddere obligatiorem : rursusque te patrem virtute præstantissimum, & literatura eruditissimum orem vt in tuendo Agrippa, iam vetere clientulo tuo tui similis esse velis, eademque animi clementia me suscipere digneris. Quod enim ad te iterum confugio, author mihi est ignara pudoris necessitas, qui iussu Cæsaris, tuoque hortatu cogor me ab impietatis crimine vindicare,

atque hanc pugnam aggredi, taleque certamen suscipere, vt capitale impietatis crimen agnoscam, si obticescam: nimiumque obfuturum sit famæ meæ si negligam, nimisque periculosum, si detrectem pugnare contra fortiter. Quod quum sine aduersariorum dolore & vulneribus fieri nequeat, periculosum mihi visum est, absq; strenuæ eruditionis, pariter & æquissimi iudicij patrono, in hanc arenam descendere. En prodit apologia nostra aduersus Louaniensium aliquot rabinorum calumnias, ad quas quanta cũ celeritate respondi, nulli meliores testes sunt, quam vir ille ornatissimus dominus Lucas Bõsius, tuæ sublimitatis secretarius, qui non immodicam apologiæ nostræ partem vidit legitq;. Atque venerabilis dominus Bernardus Paltrinerius tuæ amplitudinis Oeconomus, in cuius cubiculo dies noctesque importuno studio peregi omni: ita quum datus esset mihi libellus aduersariorum, ad diem decimum quintum Decembris, ego Apostologiã hanc reddiderim ante vltimas Calẽdas Februarij, tradidiq; Mechliniensis Senatus Pręsidi, non editurus in publicũ, nisi accepto prius Senatus illius decreto, à quo mihi transumptum calumniosorum articulorũ illorum transmissum esset: quamuis iudicium, & sententiam eius negotij iam pœna antecesserit, & incognita causa, ex sola suspicione damnatus essem ab his, qui posthabita senatus authoritate, sibi iudicandi libertatem vsurpassent: quique

accusa-

accuſatores quum eſſent & inimici, non tam iudicandi, quam opprimendi mei cauſam quærebant. Quia igitur nunc ſupra annum & mediũ fruſtra expectaui ſenatus illius decretum, ne honoris mei prodigus, & famæ meæ crudelis, innocentiæque meæ deſertor, tam crudelem hæreſis, impietatis, & ſcandali infamiam, quam mihi ſceleſtiſſimi illi ſcriptorum meorum falſarij, & perfidi famicidæ impegerunt, ſilentio meo agnoſcere videar, cogor illam vel ante iudicium (paucis recognitam & nonnullis adiectis) in publicum edere. Idque ſub tui nominis protectione. Quod quidem eo audentius facio, quod etiam tua amplitudo me adhortata eſſet, vt reſponderem, & me de tam horribilibus criminibus purgarem, ſed lenitatem mihi iniungens atque modeſtiam. Vnde ego mihi non promiſi tam libere loqui, nec tam vehementer reſpondere: quam perfide illi calumniatores mei commeruerunt. Qui (quod noſti) non iſtis articulis tantum contra me egerunt, ſed innumeris alijs clancularijs inſidiis, & capitalibus criminationibus, multiſque ſubornatis ſycophantijs, multo aconito conditis, tantum lætalis veneni, in aula Cæſaris, apud principes viros, & in templariis concionibus, apud imperitam multitudinem, aduerſum me effuderunt, vt difficilimum ſit mihi ad tam proditorias perſequutiones, vbique habere bonum ſtomachum. Quorum calumniæ quædam eius ge-

neris sunt, vt quemuis etiam excelsum animum possent à tranquillitate dimouere, & ad quas leuis esse nec possim, nec admodum debeam. Sicubi ergo in hac Apologia paulo liberius in malos male loquor, sitque aliquid amaritudinis, meo iure id me facere puto mihique in illos licere arbitror, edito nomine meo, palam & præcipiente Cæsare, me defendere contra eorum calumnias, detractiones & maledicta, quæ ipsi præter auctoritatem, tacitis nominibus suis, clanculum & post terga, & proditorie, in me sibi licere promiserunt. Certe non ignorabam ab initio declamationis meæ, me inuidiam eruditionis præmium recepturum, quodque mihi obuiatura essent gymnasiarcharum ferocitas, sophistarum astus, scholasticorum insidiæ, magistrorum nostrorum furor, pseudomonachorum doli, & omnia mihi pulchre prædiuinaueram, sed arbitrabar illos, eruditorum & proborum virorum more, aut diuersam partem declamaturos, & aduersus mea scripturos, aut disputationem publicam indicturos fuisse, non tot falsæ linguæ apparatibus insectaturos, non tot mendacibus calumniis apud Cæsarem capitis expetituros. Quod si scripsissent aut disputassent, quid tunc valiturus fuissem, non iacto. Certe eruditionem eorum, non verebar, violentiam autem pertimescere oportuit, non ignarus quanto periculo viuerem in ea multitudine, quis quum mihi æternum bellum esset susce-

ſuſceptum, præſertim quum tanta ſit tyrannidis eorum impunitas. Sed qui quondam diſputationes indicere ſolebant ſcolarum magiſtri, nunc inſcitiæ ſuæ conſcientia confuſi, illas exhorrent, violentiaque damnare prætendunt, quod deberent rationibus conuincere. Scio à quorum iudicio pendeat Cæſar, quales illi adſint Theologi, ſcio quam odioſa, quam periculoſa ſit veritas: ſed iuſto ſub iudice vincet, nec terrebitur crimine innocens. At dicere cauſam apud eos, contra quos ſcripſiſſem, graue eſt. Quod ſi Cæſar noſſet totius negotij circumſtantias, & quas paſſus ſum iniurias, ac illi paterent, quæ ego ſcripſi, fortaſſis propenſior eſſet illius in me animus, nec me inter poſtremos numeraret, niſi in aulis regum plerumque plus valeret detractorum improbitas, quam bonorum fauor. Sed quum non ſolum ille reus ſit, qui falſum de alio profert, ſed etiam is, qui aurem cito criminibus præbet. Non me admodum læſiſſent illæ calumniæ, nec cuiquam perſuaſiſſent malæ illæ linguæ, ſi non inueniſſent ſibi ſimiles auriculas. Sed confido in innocentia mea, quo ſit, vt non confundar, nec aliud cupio, quam æquum & intelligentem iudicem, qualis tu es vnus. Propterea nunc iterum atque iterum oro amplitudinem tuam vt non graueris animum tuum, licet plurimis grauiſſimiſq; negotiis occupatiſſimum, mihi tantiſper accommodare, noſtraque ſcripta, & reſponſa expende-

pendere velis, donec causam omnem perdiscas. Nec molestе feras, si te (quod forte plerique dicturi sunt) tam odioso argumento præficiam patronum. Non enim molesta nec odiosa tibi fore puto, quæ aduersus perfidos falsarios, & impios sycophantas, fidei & pietatis negotia tueantur. Faxit Deus, vt Ecclesia sua ab omni hæreticorum impietate & sophistarum tenebris expurgata, in pristinum splendorem restituatur, qui te prosperet, & incolumen conseruet & omnibus bonis impleat & repleat. Vale fœlicissime.

NOBI-

NOBILIS VIRI HENRICI CORNELII AGRIPPÆ, ARMATÆ MILITIÆ EQVITIS aurati, ac Vtriusq; Iuris Doctoris, Cæsareæ Maiestatis à Consilijs, & Archiuis Indiciarij. Apologia aduersus calumnias, propter declamationem de Vanitate scientiarum, & excellentia verbi Dei, sibi per aliquos Louanienses Theologistas intentatas.

Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate.

EGO Henricus Cornelius Agrippa, superiore anno edidi declamationem quandam, quã de incertitudine & Vanitate scientiarum, atque excellentia verbi Dei inscripsi. Præsagus reuera, cum quantis monstrorum generibus propter illam forem depugnaturus, eoque quum non prodiret edendula, multos admodum esset offensura. Præ cæteris autem Theologos aliquos & Monachos superciliosum hominum genus. Hinc primum ex Louaniensi Academia prodierunt, qui me hæreseos, impietatis & scandali, congestis aliquot articulis detulerunt, aliqui Magistri nostri (neque enim credo totius Theologici ordinis communibus suffragiis hanc rem actam esse: quum compertum habeam

esse in

esse in illorum collegio nonnullos viros candidos, & quibus illa declamatio nostra non displiceat) volitarunt articuli illi clam me, per multorum manus, & plerique aulici mystæ, ad hanc calumniam instructi, illos Cæsari non semel tantum obtruserunt. Hinc ad priuatum Cæsaris consilium remissi, inde ad Parlamentarum Senatum Mechliniam relegati, per annum ferme in iudicum manibus versabantur, me inscio, & Cæsare aduersum me, non sine causa, licet sine ratione, grauiter indignato. Quod tandem vbi rescissem supplicaui apud vtrunque Senatum, impetratis etiam literis à Reuerendißimo domino Archiepiscopo Panormitano, supremo priuati Cæsaris consilii præside, vt mihi articulorum illorum daretur transsumptum, quo illorum admonitione discerem, quid mihi vel explicandum, vel corrigendum, vel emendandum, vel reuocandum esset, paratus cognito errore illum Christiana modestia retractare. Datum itaque est mihi articulorum illorum transumptum, die 15. Decembr. anni millesimi quingentesimi tricesimiprimi, & per eundem Reuerendißimum dominum Archiepiscopum Panormitanum, supremum priuati consilij præsidem, edictum, velle Cæsarem, me horum articulorum publicam palinodiam canere. Verum ego cum illis spectarem multa meorum non intellecta, multa item deprauata, multa peruersa & perperam interpretata, non æquum duxi eiusmodi abs me inaudito & indefenso palinodiam postulari, quodque debeam reuocando agnoscere impietatis crimen, cuius mihi non essem conscius, de quo non essem conuictus, quicquid sit de voluntate Cæsaris. Respondeo constanter cum Ambrosio,

diuina

diuina imperatoriæ Maiestati non esse subiecta. Vrgemur præceptis Regalibus, sed confirmamur scripturæ sermonibus. Potuit Cæsar credere adumbrata pietatis fuco mendacia deferentibus, atque ego non nescio quanta principum pestis sit lingua bonarum rerum, interpres mala. Potuit Cæsar obsequi importune instigantibus, neque ego ignoro, quantum possit improbitas instigatorum fuco pietatis sese venditantium. Diui Athanasii deportatio clare docet, quantum insimulationes & calumniæ (maxime si ab his, qui fide digni habiti sunt, inferantur) contra innocentes, valeant operari. Tunc etiã Imperatore (sed alias eruditissimo, sed æquissimo clementissimoque quippe Constantino Magno) per falsos sacerdotes, ingestis calide calumniis, ad tantum iræ atque furoris aduersus Athanasium impulso, ac sceleris consensum agente. Scio Cæsarem hominem, & suis posse agi affectibus, qui mihi obstare non debent, quo minus liceat mihi meam tueri innocentiam, præsertim de tam inexpiabili hæreseos & impietatis crimine, quibus de causis hanc retractionis sententiam, quã Cæsar mãdasse dicitur, censeo non iudicij, non deliberationis fuisse, sed suspicionis, atque ex insidiosis aduersariorum meorum consiliis, inconsiderata credulitate profectam, & me inauditum & indefensum illa non teneri. Nam quæ inaudita parte geruntur, nunquam pro iudicio habebuntur, quod si etiam vel iustissimam sententiam, quis importune, vel aliter vitiose tulerit, tamen hæc nulla est, & pro sententia non est habenda. Mihi ergo licet, semperque licebit, apud Cæsarem innocentiam meam tueri, calumnias repellere, male consulta

con-

contemnere & quod olim licuit apud Philippum Macedonem, & hodie etiam apud Romanos Pontifices, à dormitante ad eundem vigilantem, à male iustructo ad eundem melius instruendum appellare. Non enim Cæsar damnare potest, quem lex non prius iudicarit, ni forte (vt in Actis, ait Apostolus) Iudicans me secundum legem, contra legem iubeat me percuti. At lex (vt est in Euangel.) non iudicat hominem, priusquam interrogauerit ab illo, & cognouerit quid fecerit. Et in Act. cap. 22. Hominem indamnatum non licet flagellare. Et in cap. 25. ait Festus Romanus: Non est consuetudo damnare aliquē, priusquam is qui accusatur præsentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat, ad abluenda crimina quæ ei obiiciuntur. Nihil enim temere (ait Moses) iudicandum, neque æstimandum, neque credendum est, nondum audita altera parte, hinc ex Atheniensium legibus in duodecim tabulis à Romanis acceptum fuit, similiter ambos audire, vnde de requirendis reis Martianus consul scriptum reliquit, ne inaudita causa quenquam damnemus. Olim ne tyranni quidem iudicarunt incognita causa. Laudatur C. Caligula, qui ambas aures delatori claudebat. Laudatur Alexander qui alteram defensori seruabat. Et diuus Adrianus Aufidio Seuero rescripsit, de suspicionibus non debere aliquem damnari. Non enim debet quis suspectus fieri, sed deprehendi. Et imperator Constantinus ait: Iudex criminosum discutiens, non ante sententiam proferat, quam ipse confiteatur, aut per innocentes testes conuincatur. Et beatus Eleutherius Papa dicit: Nihil contra quemlibet accusatum absq; idoneo & legitimo accusatore fiat:

Deus

Deus ipse cuius scientia non fallitur, priusquam iudicaret protoplastum, loquutus est illi, & confeßionem criminis extorsit; idem iudicaturus ciuitates Sodomorum ait: Descendam & videbo vtrum clamorem, qui venit ad me opere compleuerint, an nũ est ita, vt sciam. Quod si mihi concedatur hæc respondendi facultas, ostendam me nihil vnquam assertiue scripsisse, credere, aut tenere, cuius contrarium asserit, credit sentit, & tenet Ecclesia Catholica. Si scripta mea non peruertantur, aut in peruersum sensum, & contra mentem meam interpretentur, quod siue inscitia, siue malitia fiat, non debeo ego pœnitentiam agere alienæ inscitiæ, aut malitiæ, quando ostendere potero meliorem sensum. Nonne Rex Abimelech, quod accepit sibi Saram vxorem Abrahæ, quia dixerat ille soror mea est, grauiter reprehensus est à Deo, & nõ imputatur scandalum hoc vitio proferentis Abrahæ, sed præsumentis Abimelech, quia non fuerat scrutatus mentem verborum Abrahæ? Quo exemplo, Augustinus, ream linguam non facit, nisi rea mens sit, & habetur in c. quæritur. xxxij. qu. ij. Estq; Iurisconsultorum communis sententia, non solum in his, quæ sunt de foro animæ, sed etiam in his quæ sunt de quasi foro animæ, credendum esse declaranti se, & voluntatem suam confitenti. Vnde Metiano authore, lex promulgata est. In ambiguis orationibus, maxime sententiam spectandum eius esse, qui eas protulisset, præsertim in meliorem partem, vt res valeat potius, quam pereat. Et Vlpianus in libris digestorum de iudiciis, sic ait: Si quis intentione ambigua, vel oratione vsus sit, id quod ei melius est accipiendum est. Et generalis iuris pe-

 rispe-

risperitorum sententia est, quod quando actus aliquis potest dici vel geri, eo modo, quo dicens vel gerens incidat in delictū vel pœnā, & eo modo quo non incidat, debet semper interpretari, vt non incidat. Et Hilarius *ait, intelligē-tia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus.* Et Occham Scholasticus Theologus, *in suo* Dialago, *multis rationibus falsum ostendit, quod vulgo dicitur, verba non ex opinionibus singulorum, sed ex communi vsu accipienda esse, concludens, quod in verbis ambiguis & multiplicis intelligentiæ, non sit recurrendum ad communem intelligentiam, sed potius ad intentionem loquentis. Fuit olim* B. *ille* Dionysius *Alexandriæ Episcopus, Iulio Papæ, de Ariana hæresi delatus, quia filium* Dei *dixisset creaturam, ille dictum negans, nec dogma defendens, sed mentem suam synceram declarans, & à suspitione liberans, summa beneuolentia, & commendatione, ab* Ecclesiæ *patribus receptus est, edita insuper (per* Athanasium*) apologia, pro defensione eius contra detractores, docentem nō verba, sed mentem & sententiam iudicandam & explicandam esse, ab ipso quiquid scripserit aut dixerit. Quis enim hominem scit, quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui est in ipso? Quod si nunc mihi concessum erit, ostendam nihil meorum hæreticum, aut impium, aut scandalosum esse, aduersus* Ecclesiam Dei, *si recte aut candide fuerit intellectum, & non hostiliter peruersum, atq; id facturus primum bona fide recitabo articulos quos continet libellus aduersariorum, mihi à* Mechlíniensi *senatu transmissus, supplicatione mea ad eundem clarissimum* Senatum *nuper missa, hic etiam præposita. Deinde ad singula respondebo,*

ſpondebo, ne meo ſilentio, quaſi culpæ conſcientia, abuti poſſent noſtri obtrectatores, numeriſq; in margine adiectis ſignabo, ad quæ aduerſariorum dicta quæq; reſponſionis meæ verba referantur, oſtendamq; adiectis ad articulorum marginem, breuibus ſcholiis, quibus calumniarum artibus vtantur iſti piarum aurium Theologi.

CLARISSIMIS VIRIS DOMINO PRÆSIDI ET SENATORIBUS *Cæſarei Parlamenti apud Mechliniam.*

QVONIAM Louanienſes aliquot Rabini, ante annũ ferme congeſtos ſcholaſtico odio, quoſdam ex declamatione mea (de incertitudine & Vanitate ſcientiarum & artium, atque excellentia verbi Dei) articulos produxerunt, quibus me clanculum, & poſt terga, erroris, impietatis, ſcandali, & forte etiam hæreſeos, Cæſareæ Maieſtati, & eiuſdem priuato conſilio, calumniati ſunt. Deinde vero, ſiue veriti, iudicium eius cauſæ ſibi dedecus importaturum, ſiue ſatis illis viſum ſit, quod in exulcerato Cæſaris animo fictum de me crimen inſideat, proſequutionem articulorũ illorum hactenus deſeruerunt. Ego autem qui neq; famę meę crudelis, neq; honoris mei prodigus, nec innocentiæ meæ deſertor eſſe, nec iniurioſo nomine apud Cæſarem & quoſcunque

claros & probos viros censeri volo nec debeo, quum articulos illos in vestris manibus iam per multos menses desertos, & veluti sepultos iacere eandem intellexissem, claritudini vestræ supplico, & instanter peto, mihi articulorum illorum dari transumptum, vestrumque illis interponi decretum, paratus, si qua errata sunt emendare, si qua perperam intellecta declarare, meamque innocentiam & integritatem ab impietatis crimine, & calumniantium iniuria vindicare. quod vt iustum & æquum postulo, ita vos illud mihi minime negaturos puto, cæterum mihi in omnibus iugiter percipiendo.

SE-

SEQVVNTVR ARTICVLI LOVANIENSIVM AVtentico transumpto, sed absque vllo interposito Senatus decreto transmissi.

ASSERTIONES *Agrippæ.*

Ex quodam libro de Vanitate scientiarum.

Prima assertio in fronte declamationum post Epistolam ad Lectorem: Ego inquit, aliis generis persuasus rationibus, nil perniciosius, nil pestilentius hominum vitæ, animarumq; saluti posse contingere arbitror, quã ipsas artes, ipsasq; scientias.

Contra hanc assertionẽ videtur B. Augustinus in libris de doctrina Christiana, & in scriptis contra Cresconium Grammaticũ Donatistam.

I. *Falso interpretantur pro Declamatione Assertiones.*

II. *Malitiose detruncant titulũ obscurantes scopum totius declamationis.*

III. *Ignari Grammaticæ, pro genitiuo alius legunt aliis.*

IV. *Argumentantur per verbum videtur.*

Vbi varie demonſtrat artes liberales cuilibet Theologo Doctori aut eſſe neceſſarias aut maxime conducibiles.

V. *Futilis argumentatio, vel ſic vel ſic vel neſcio.*

Sunt & ancillæ quas ipſa Dei ſapientia, vt vocarent ad artem miſit Prouerb. 9.

VI. *Impertinens & detorta allegoria.*

Qui igitur eas damnat, eſt is, de quo Apoſtolus dicit 1. Corinth. 2. Animalis homo non percipit ea, quæ ſunt Spiritus Dei.

VII. *Fratralis orthographia, videlicet dampnat cum p. Impertinenter citat Apoſtolum.*

Vnde cautū eſt vt diuerſis locis conſtituantur magiſtri & Doctores, qui ſtudia literarum artiumq; liberalium doceant.

VIII. *Falſa argumentatio.*

His artibus declaratur ſacra ſcriptura & cōfunduntur hæreſes.

IX. *Falſa aſſumptio.*

Vnde Sapiens: Qui elucidant me, vitam æternam habebunt.

X. *Falſa applicatio.*

Non igitur apparet, quomodo nihil ſcire ſit feliciſſima vita cum dicat Apoſtolus: Qui ignorat ignorabitur. Et dominus inquit:

XI. *Malitioſa diſſimulatio.*

quit: Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiã.

¶ Alia assertio quæ loquitur de scientiarum inuentoribus in eadem declamatione inquit. *Impudens mendacium.*

Sunt homines aliqui boni, nihil tamẽ scientię ipsæ bonitatis, nihil veritatis habebũt, nisi quantũ ab ipsis inuentoribus mutuant vel acquirunt. XII. *Crassa ignorantia nesciunt distinguere bonitatem operatiuã ab essentiali.*

Quasi vellet innuere nullam scientiam habere in se veritatem, sed tantum mutuata ab authore. *Diuinatio per Quasi.*

Quod est contra Philosophum dicentem, scientię sunt de numero bonorum honorabilium. XIII. *Futilis applicatio.*

Et est contra c. Si quis artem. xxxvij. dist. XIV. *Impertinens & sufficiens allegatio.*

¶ Sequuntur aliæ propositiones piarum auriumoffensiuæ. XV.

Canones sacerdotes sublatis honestis nuptiis, turpiter scortari cõpellunt. XVI. *Ambiguũ verbum in peiorem partem accipiunt.*

Volens innuere in effe-ctu Sacerdotes posse contrahere, nisi obstaret iuris dispositio.

XVII. *Improbitas in potestatem Ecclesiæ scandalosa.*

Cum tamen à morte Christi non est auditum Sacerdotem duxisse vxorem, nisi quod iam attemptarunt homines plurimum seducti.

XVIII. *Mendacium malitiosum.*

In eodem fol. pag. 2. habet hanc propositionem.

Surrexit his temporibus ex Theologorũ Schola inuictus hæreticus Lutherus.

XIX. *Peruerse accipiunt.*

Et sequitur quod ideo vos scire volo, ne putetis non etiam Theologos esse lenones.

XX. *Morosi sunt.*

Et ibidem in fine concludens, quicunque principes, Iudices & Magistratus lupanaria fouent aut permittunt, dicetur illis à domino illud Psalmographi: Si videbas furem, &c.

XXI. *Reiiciunt tropos & hyperboles.*

Quasi permittentes seu tole-

Diuinatio per Quasi.

tolerantes minus malum, ad vitandum maius peccare censeantur contra sententiam Augustini, quæ habetur xxxiij. q. ij c. si quod verius dicitur. Si facturus est, quod non licet, faciat adulterium, & non homicidium.

Turpi obsequio patrocinantur lupanaribus.

Sic ergo permittitur minus malum vt euitetur maius, licet faciens non excusetur.

XXII. *Dignum patella operculum.*

Alia propositio sub litera D. folio 3.

Mercatores & milites veram pœnitentiam agere non possunt.

XXIII. *Malitiose dissimulantes authorē, transferunt in me, ꝗ est Augustini.*

Alia propositio sub lit. F.

Augustinus & Bernhardus contra Christi sensum bella permittunt.

XXIV. *Deprauant verba mea & sensum.*

Et Christo repugnante ordo militantium est in Ecclesia.

XXV. *Deprauāt verba mea & sententiam.*

Alia Propositio sub litera I. folio 4.

Habere imagines in templis, non est absque

XXVI. *Malitiose dissimulāt, quæ de his Catholice concludimus.*

Ydolatrie vitio, siue periculo.

Alia propositio sub lit. K.

Diabolus est author cuculle.

Alia Propositio sub lit. R.

Moses, Dauid, Apostoli, Euãgelistæ, Prophetæ, homines fuerunt, & à veritate in quibusdam defecerunt, & mendaces in quibusdam inuenti sunt.

Quasi innuat scripturã sacram vna cum aliis scientiis humanis esse ambiguam incertam, & periculo plenam, nisi accedat verbum Dei.

Asserens vlterius quod verbum Dei nullas humanas glossas.

Nec Angelicas patitur, sed seipsam exponit.

❡ Contra has assertiones verbum Petri, 2.Pet.1.

Non enim voluntate humana allata est aliquando Prophetia, sed Spiritu

Ydolatrie per ypsilon, quia Græcũ est vocabulum, tam sciunt etiam Græce Magistri nostri.

XXVII. *Superciliosa morositate fabellam & iocum trahunt in calumniam.*

XXVIII. *Deprauant verba & sensum.*

XXIX. *Diuinatio per Quasi.*

XXX. *Detrahunt verbo Dei hanc impugnantes.*

XXXI. *Detrahunt Apostolo huic contradicentes.*

XXXII.

Malitiose argumentantur & sycophantæ sunt.

ſancto inſpirati locuti ſunt ſancti Dei homines. Item Prophetia eſt interdum comminationis & non euentus, ſicut erat de Iona apud Niniuitas.

Subintelligebatur enim hæc conditio: Si Niniuitæ non pœniterent, vt dicit gloſſa.

Quare non oportet dicere Prophetam mendacem, quia ſemper eſt vnus ſenſus verus à Deo intellectus. In talibus enim dictis ſubintelligitur ſemper, niſi Deus aliter diſpoſuerit.

Alia propoſitio ſub litera R. folio 3.

Verbi Dei ſcientiã nulla Philoſophorum Schola, nulla Theologorũ ſorbona, nec quorumcunq; gymnaſia Scholaſticorũ nobis tradidere, ſed ſolus Deus atq; Chriſtus.

XXXIII. *Huic contradicentes impij & blaſphemi ſunt.*

Cui nihil addere licet nihilq; detrahere.

XXXIV. *Huius oppoſitum aſſerentes plane hæretici ſunt.*

Nulla

Nulla patitur externa commentaria, nullas humanas aut angelicas glossas.

XXXV. *Qui huic contradicunt offendunt in Spiritũ Sanctum.*

Alia Propositio sub lit. S. folio 3.

Nulla res Christianæ fidei, & religioni tam repugnat quam scientia, minusque se inuicem compatiuntur.

XXXVI. *Malitiose segregant, quæ accipi debēt coniunctim ad idem secundum idem simul & in eodem tempore.*

Alia sub lit. T. fol. 3.

Discedite ab humanarũ traditionum nebulis.

XXXVII. *Malitiose interpretãtur pro dogmatibus philosophorũ constitutiones humanarum legum.*

Alia sub litera V. fol. 2.

Cæremonias exteriores despicit Deus, nec vult coli actionibus corporalibus, & sensibilibus operibus.

XXXVIII. *Malitiosa sycophãtia verba mea detruncant, & bene ac Catholice dicta dissimulant.*

Quia, vt inquit, nihil est apud Deum acceptum præter fidem, Contra illud Apostoli: Si fidem habeã: vt montes transferã, charitatem autem non habeam, factus sum sicut æs sonans, &c.

XXXIX. *Mutilant verba, peruertunt sententiam, & crimẽ falsi committunt.*

Malitiose citãt has scripturas, vt videar illis contradixisse apud eos potissime qui nostra nõ legerunt.

Cha-

Charitas igitur excitat & promouet ad corporales actiones & ſenſibilia opera.

Vlterius concludendo Vanitatem ſcientiarum, videtur aſſerere, quod ſcientię capiunt finem in hoc ſeculo cuius contrarium tenet Hieronymus in prologo, dicens: Diſcamus in terris quorum ſcientia nobis perſeueret in cœlo.

XL. *Diuinatio peruidetur.*

Falſa applicatio.

Et quanqnam dicat Eccleſiaſticus: Vanitas vanitatum & omnia vanitas, oportet intelligere ſapientē interdum loqui ex ſua perſona, aliquando eius perſonam gerere, qui ea quæ in mundo ſunt attonitus admiratur, interdum in Perſona ſtultorum, interdū in perſona prudentū.

XLI. *Cur mihi quoq; nō opitulatur iſta diſtinctio: O malitioſi ſycophantæ.*

Quamuis igitur Eccleſiaſticus oſtendat, quęcunque ſunt in mundo vanitatem eſſe non tamen omnia damnat, verum reprehendit conſilia homi-

XLII. *Fratrica elegantia Dampnat.*

num

num, qui in hoc mundo ſpem ſuam poſuiſſe videntur.

Et quia author ipſe aſſerit verſum in canem, ac quod nullarum virium ſit ad benedicendum, ſcripſitque volumen cui titulum fecit de incertitudine & Vanitate ſcientiarum, ſic etiam eius Indicio liber eſt famoſus & contumelioſus ac piarum aurium offenſiuus.

XLIII. *Moroſitas plusquam ſtoica. Caueat ambulare ſine fuſte, qui à cane impetitus eſt.*

Inſolens præſumptio eius quod ignorat, videlicet quis in iure dicatur libellus famoſus.

Impudens mendacium: quum generalis ſermo, teſte Hieronymo, ad nullius contumeliam pertineat:

HIC FINIS ARTICVLORVM, FVERUNTQ; ſubſignati per protogrammateum Parlamentarij Senatus Lamberti Vanderex.

CHORVS.

TANTVM ergo firmamentum iſti
continent articuli.
Vt quodcunque documentum illorum
cedat ritui.
Præſtet dolus ſupplementum veritatis
defectui.

ELEN-

ELENCHVS
Appendicis.

RESPON-

RESPONSIO CORNELII AGRIPPÆ ad prænarratos articulos.

I.

HÆCCINE sunt illæ propositiones, quæ manifestam habituræ sunt hæresim, impietatem, blasphemiam, & scandalum, quas magistri nostri Louanienses, quasi hæreticas, impias, scandalosas, & piarum aurium offensiuas damnarunt? Verum ego adduci vix possum, vt credam istas propositiones, siue vt vocant articulos, totius Theologici Collegij communi consensu editos, sed suspicor inscijs Theologis per Busconum aliquem poetastrum, cui fingere & mentiri in professo est, aut per alium quempiam scholasticum Parasitum consarcinatos, qui sese exercere voluerit in hac harena sub Theologorum Louaniensium nomine. Non enim tantum ocij Theologis illis fuisse crediderim, vt dignarentur nostras nugas legisse, quin ipsa etiam ordinis confusio, & frustulata detruncatio, ac falsa applicatio, cum verborum & sententiarum deprauatione ipsa etiam occultatio nominis istius articulatoris: missaq; subscriptio, satis docent, hos articulos proborum Theologorum manibus non fuisse exceptos, quos nec ego tanta Grammaticæ inscitia teneri arbitror, vt declamationē interpretarentur assertionem, quare tam imperito articulatori, qui hanc in me accusationem instituit, antequam intelligeret huius caput negocij, pro responsione proponendus esset aliquis vocabularius: ex quo discat primum, quid significet declamatio. Est namque declamationis

proprium, in ficto themate, exercendorum studiorum gratia, citra veritatis statuendæ regulam, abrogata fide laborare. Qui enim declamationem scribere se profitetur, hoc ipso sibi fidem abrogat, nec quicquam asserit, non etiam ea, quæ vera & notoria sunt, & quibus alias extra declamationem credere, & assentiri teneretur, & de quibus ambigere nefas est. Vnde non puto tam iniquos fore Theologos, vt omnium illorum, quæ declamando diximus, aut scripsimus, rationes ad Theologicum rigorē exigere velint, ni forte subscripserint his articulis, aliqui male auspicati ingenij vetuli Theologi, qui iniquitate temporum suorum, ab imperitis præceptoribus delusi, amissis optimarum literarum studiis, per omnem ætatem in sordidis sophismatibus educati, infensi sunt his studiis, quæ ipsi olim iuuenes non attigerunt, tam pertinaces veterum illorum sordium amatores, quos perinde ac si Lydia gleba essent, aut formicarum in India auriferum opus, tam obstinata religione colunt, vt offendat illos, etiam optimarum rerum nouitas, ac præter propositiones & corollaria, aliud non admittant, hi forte decrepitis rationibus cæcutientes, declamationis titulum, interpretati sunt pro concione Ecclesiastica, sicut olim fecit aduersus Erasmum, Louaniensis Academiæ Procancellarius, Ioannes Athensis, sed il'e tandem doctus quid esset declamatio, quæ eius qualitates, quæ conditiones, quæ licentia, quæ libertas, errorem suum fassus resipuit, quod factum, non puto Louanienses Theologos ignorare, proinde quo maior est Theologorum authoritas, hoc magis etiam oportebit illorum censuras esse candidas, iustas, atque veras. Nā qui ad aliena scripta discutienda, non æquo iudicio, non veritatis amore, non candido animo accedūt, velintq; calumniandi ansam capere, nō dubium, quin etiam Christo & Apostolis calumniam struere possint, neq; vero magni artificij est, in alieno opere, quantumuis erudito, quantumuis circumspecto, quantumuis pio & vero, reperire quod aliqua calumniæ specie reprehendi possit. Vtrumq; igitur indignissimum est, si debeam ego pœnam

dare alienæ siue maliciæ, siue inscitiæ, quodq; ego ab his, qui sine Grammatica Theologi sunt, impietatis reus postuler, propterea quod ipsi non didicerunt quid Latine significet declamatio, neque vero æquum est, vt ego omnia illa, quæ in declamatione, sub quocunque genere argumenti, apparenti, verisimili, iocoso aut violenter etiam contorto, vel transumpto, dicta, vel quæsita, vel disputata sunt, sic asseruisse iudicet, vt hæc mihi meo periculo defendenda sint, aut mea ignominia retractanda, ad Theologorum seria decreta. Certe liber declamationis nostræ magno eruditorum applausu exceptus, quorum plurimi etiam doctissimi & literatissimi Theologi, mihi & sermone coram, & absentes per literas gratulati sunt, nec vnus quidem illorum me, aut impietatis, aut hæreseos, aut scandali notauit, nisi forte immodicæ cuiusdam & imperterritæ dicendi libertatis. Quod si vitium est, mihi cum multis commune est, idque magnis & sanctis viris, nec sine illorum exemplo id feci, nec fateri verebor hoc naturæ meæ vitium, quod adulari nescius, locutus sum alicubi liberius, quam forte expediebat delicatis Mydæ auriculis. Multos fateor offendi, verum dicens, plerisque curiosa nimis, inquisitione factus sum onerosus, & sunt forte adhuc aliæ causæ, quæ me subiiciunt inuidiæ, quas adhuc aut ignoro, aut ignorare volo, in aliud tempus explicandas reseruans. si dicere cogar, alias celaturus haud segniter, ne noua veritas, nouum mihi odium pariat, tamen in ea semper opinione sum, quod impiam mentem, in scriptis meis nullus inueniet: esto, sint multa quæ moderatius, quæ circumspectius, quæ eruditius tractari potuissent, sit etiam à me alicubi nonnihil erratum; scio enim me hominē esse & labi posse, semper tamē syncerus anim⁹ est, & me Catholicū esse ꝓfiteor, nec vsq; adeo declamatoriæ licentiæ me indulsisse puto, ꝙ ab orthodoxa fide deseruerim, aut meo lapsu scandalū dederim Ecclesię, neq; grauabor, sicubi erraui, magistrorū nostrorū subire censurā, & ex eorū monitis, errorē meū corrigere, modo meminerint ipsi, se quoq; homines esse, & labi posse iudicando, quēad-

dum ego illis videor lapsus in scribendo. Æquum igitur est, vt ipsi me nunc vicissim audiant, permittantque me eorum expendere sententiam.

II.

DEclamationem nihil asserere iam diximus, & latius de hoc in querela nostra disseruimus, vnde licet falsæ & calumniose assertionum titulus istis articulis præponatur, & ego me vno declamationis vocabulo ab his tuendis absoluere possem, licet tamen Theologico nomini hanc reuerentiam habere, & eorum supercilio morem gerere, nec recusabo hac in parte serio respondere, & cum ipsa declamatione mea periclitari, exaquarque quocunque modo, calumniosorum articulorum ordinem, sed prius mihi hoc vnum cum illis expostulandum est, quod declamationis meæ titulum detruncarunt, inquientes: ex quodam libro de Vanitate scientiarum, omittentes alteram partem, atq; excellentia verbi Dei, vbi indicatur scopus, & finis, & intentio, totius declamationis, admonenturque Lectores, *scientias omnes incertas & vanas esse, si conferantur ad verbum Dei, licet secundum se considerata, certæ sint & vtiles*, sic homines iusti, ad Dei iusticiam collati negantur habere iusticiam, sic Angeli purissimi, immundi dicuntur in conspectu Domini, cuiusmodi hyperbolas multas frequenter obuias habemus in authoribus, quæ simpliciter positæ, non videntur probandæ, tamen condonantur illis collatione aliorum, sicut condonatur Hieronymo, quod matrimonium dixerit malũ, ad collationem virginitatis, quam gratiam si nunc etiam mihi cum sacris Doctoribus largiantur, nihil erit in hoc titulo, quod criminari queat, si namq; B. Thomas Aquinas in quodlibetis disputat, in Sacramento Eucharistiæ, corpus Christi potius repræsentandum fuisse, carnibus pecudum, quam pane & vino eo, quod ille perfectius repræsentent id quod significant, sunt eius generis alia in eodem libro, quæ blasphemia & scandalosa reprehendi possent, nisi sanctus Doctor librum illum quodlibetarum

(hoc

(hoc eſt latino vocabulo placitorum) titulo præmuniuiſſet, & hodie adhunc ſeruantur in plæriſque Academiis quodlibetarum feriæ, quibus cuique in ſcholis diſputare licet quodlibet, præter omnem ſcandali aut impietatis imputationem, vbi etiam ſtultiſſimę & abſurdiſſimę quęſtiones, ſæpe tractantur à grauiſſimis Theologis, nam licet ibi, quod cuique libet loquatur, credere non eſt neceſſe; in omnibus igitur, quæ ſcribuntur & dicuntur, quorſum ſpectet mens ſcribentis dicentiſve conſiderandum eſt, quæ ſi feratur ad nullum peruerſitatis ſcopum, meretur ſimplex & recta authoris intentio. poſcitque publica vtilitas, vt ſi qua ſint errata, etiam vel pauca perniciosa admixta; condonentur authoris eruditioni, aliiſve meritis, nec protinus trahantur ad calumniam, ſed ad rectum ſenſum melioribus interpretationibus accommodentur, aut cautionis notula ſignentur. Leguntur pro orthodoxis Lactantius & Tertullianus, & pleriq; alij, quos tamen à rectitudine fidei Catholicæ alicubi aberraſſe cõſtat, leguntur cum reuerentia in Hieronymo, quę damnata ſunt in Tertulliano, legitur & veneratur Magiſter ſententiarum, non paucis locis prolapſus, neque tamẽ protinus damnatur impietatis & ſcandali. Diuus Auguſtinus & Innocentius Pontifex atque Zozimus, iudicarunt infantes non poſſe ſaluari, niſi poſt Baptiſmum accepiſſent Euchariſtiam, docet Thomas ingreſſum religionis ęquari baptiſmo, idem cum ſuis, docet neminem obligari ad ſubueniendum proximo, niſi in extrema neceſſitate, ita tamen vt liceat repoſcere, cum ille ad pinguiorem fortunam prouectus fuerit, idem contra Scotiſtas, & ferme omnes Theologos, tenet quod humanitati Chriſti per ſe ſumptæ debeatur adoratio latriæ, & in tertio ſententiarum dicit, quod cruci Chriſti in qua pependit, etiam vt rei inanimatæ, debeatur adoratio: dicit enim alibi, quod imagini Chriſti, in quantum eſt imago, debetur eadem reuerentia, quæ debetur ipſi Chriſto, quæ eſt adoratio latriæ, eo quod dicat Ariſtoteles libro de memoria & reminiſcentia, motum animæ in imaginem in quantum i-

mago, esse vnum, & eundem cum illo, qui est in rem. Adeo profecit Doctor ille sanctus, adiutorio male intellecti Aristotelis, cum ille ibi loquatur de motu recordatiuo, & cóceptu definitiuo, non de motu voluntatis, siue identificatiuo, non dissimile huic est Scoti commentum, imagines videlicet eadem adoratione adorandas, qua illi quos repræsentant. Tradit idem Scotus, non probari ex scripturis illum fidei articulum: Descendit ad inferos, tradit Occham ex scripturis non probari, quod ad operandum bona, opus sit diuina gratia, atque isti Doctores tam periculose opinantes, interim habentur Catholici. Iam vero etiam nostro seculo dogmatisarunt Colonienses Theologi, Aristotelem sic esse præcursorem Christi in naturalibus, quemadmodum Ioannes Baptista in gratuitis, Iacobus Hochstratus in suo de inuocatione Sanctorum libello, hæreticum pronunciauit ad scripturam confugere: & alius quidam Theologus palam concionari non erubuit, consuetudinem potius sequendam esse quam scripturam diuinam, adhuc prænominatus Hochstratus hæreticorum (vt vocant) Magister, in opere suo contra Lutheranos, inquit in hæc verba: *Scimus enim consecratione super debita materia facta Christum esse in Sacramento, nó autem quod sub hac vel illa determinata hostia Christus contineatur*, quia vt subdit, hæreticum est fidem infallibilem & infusam ad talia particularia per certitudinem extendere, eademque ratione concludit, credendam esse remissionem peccatorum in generali, neminem autem in particulari sibi esse peccata dimissa, an non est hoc vere Magistrum hereticorum esse, vestra hæc sunt, & adhuc aliis deposcitis igni. Quoties errasse constat Scholasticos Theologos, istis suis præcocibus articulationibus, & doctrinalibus damnationibus. Quot articulos velut impios damnauit olim Schola Parisiensis, quos hodie pro veris & Catholicis defendit: eadem olim damnauit Occhanum pro hæretico, & excommunicatum proscripsit Academia, at ille hodie receptus inter doctiores & acutiores orthodoxos; damnarunt posterioribus

ribus annis Ioannem Picum Mirandulæ Comitem, cuius conclusiones hodie ob omnibus venerantur Catholice, eadem his recentibus annis determinauit, Papam non posse dispensare, vt frater ducat vxorem fratris mortui sine liberis, atque propterea matrimonium inter Angliæ regem & Cæsaris amitam, veluti contra ius naturale, & diuinum, indispensabile, pro incestuoso, abominabili, & sacrilego adulterio damnarunt, magna Sorbonæ infamia. Cum non multis annis ante pro Augustino Furnario Ciui ac Patricio Genuensi determinassent oppositum. Censuit in sua pro eodem diuortio determinatione Schola Patauina, illa quæ sunt iuris diuini, non subesse Romani Pontificis potestati, nec hunc in illis gerere vicem Dei, sed solum super ea, quæ sunt commissa iurisdictioni hominum.

Atque tamen hic vnus est articulorum, pro quo Lutherus damnatus est hæreticus. Dicite mihi ô Lauanienses & Colonienses Magistri nostri, quem honorem reportastis contra Capnionem, nonne appensi in statera iustitiæ, inuenti estis minus habentes, quam victoriam habuistis contra generosum Comitem Hermannum Nuenarium, nonne calumnias vestras publice reuocare, & mendacia vestra fateri coacti estis, ipsi & facto & iure notorie infames, ac omni veritatis fide destituti, quid lucrati estis aduersus Erasmum Roterodamum, Fabrum Stapulensem, & Petrum Rauennatem, certe numerati sunt dies vestri, & Dominus compleuit illos, victoriæ vestræ cessauerunt, & scholæ vestræ conticuerunt, & splendor sophismatum obsoleuit; declinastis ad interitum plane perituri, quia iam nimium tolerauit mundus, insanibilem inscitiam vestram, iam nimium cognouit fucos & technas vestras, ideo obsoleuerunt in vobis dignitatis insignia, & contumeliosum factum est nomen vestrum, quo gloriabamini nuncupari MAGISTRI NOSTRI, nihil fidei vobis reliquum est, qui quoties deprehensi estis probis viris palam falsa obiicere, toties benedicta calumniari, toties non intellecta damnare,

toties impegisse in manifestam veritatem, & tanta nominis, famæ, honoris iactura, nondum facti estis sapientiores, propterea diuisum est à vobis regnum vestrum, & datum est laicis, & mulieribus, & idiotis, qui præcedunt vos in intelligentia scripturarum, abscondit enim illam Deus à Sapientibus & Prudentibus vestris, & reuelauit illam paruulis suis. Nonne generosus dominus Gulielmus ab Isenberg, licet homo laicus, & nullis Scholasticis disciplinis imbutus, occlusit ora Theologorum Coloniensium, & ad deprecandum vlteriorem disputationem adegit? Sed & quis credidisset, Theologos in rebus fidei & conscientiæ, non solum amore, odio, inuidia peruerti, sed nonnunquam etiam flecti conuiuiis, & muneribus abduci à vero, nisi ipsi illius sceleris fidem fecissent in Anglicani mattrimonij damnatione, sed modo reuertamur. Non tam rigide iudicandum docet Ecclesia, quæ quondam sub Gelasio Papa diiudicans scripta authorum, inter cæteros de Eusebio Cæsariensi sic ait: Chronicon Eusebij Cæsariensis, & eiusdē Ecclesiasticæ historiæ libros, quamuis in primo narrationis suæ libro tenuerit, & post in laudibus atque excusatione Origenis schismati, vnum scilicet sextum librum conscripserit, propter horum tamen singularem noticiam, quæ ad instructionem pertinet, vsquequaque non ducimus reiiciendos, ita namque recitat Gratianus in cap. sancta Romana xv. d. ad hunc modum, si & hodie agerent Theologi, & non ex truncatis & frustulatis articulis, aut ex leuiter erratis, eruditis viris tot struerent calumnias, minus haberent tragœdiæ, nec metuere cogerentur scismaticos & hæreticos, eos quo persecuti sunt adhuc Catholicos & Orthodoxos, quos cum neque schismatici neque hæretici essent, ob eruditionis inuidiam, rixis & contentionibus expulerunt ab Ecclesia, in castra schismaticorum & hereticorum, sic Tertullianum refert Hieronymus clericorum inuidia pulsum Ecclesia, sic Chrysostomus, sic Athanasius, viri Christianissimi, olim propulsi sunt, sic Arrius vir doctissimus, sic Sergius Monachus in Ecclesiæ perniciem excitati

tati

tati ſunt, eiſdem artibus hodie Lutheranum malum, ex modica ſcintilla in vaſtiſſimum incendium excreuit, quod ab initio facile ſedari potuiſſet, ſi Lutherus tractatus fuiſſet aliquanto ciuilius, quando non adhuc repugnaret Romanæ Eccleſiæ, ſed quorundam monachorum indulgentiariorum intolerabili improbitati, atq; quorundam præ-latorum tyrannidi ſeſe opponeret, qui illum tandem aduerſus hanc exagitarunt, melius quieturum, ſi per illos licuiſſet, ſed reuertar ad meum inſtitutum.

III,

DIco igitur, quam iſte articulorum exceptor primam aſſertionem vocat, nequaquam eſſe aſſertionem, ſed diſputandorum, inquirendorum & perſuadendorum thema, totiuſq; declamationis argumentum, expectans diuerſum, ab alio vel alio tempore declamari. Quod autem non ſit aſſertio, ipſa quæ ſequuntur verba palam faciunt, vbi ago: Ea autem modeſtia hanc ſententiam meam à vobis accipi volo, vt me nec alios velle reprehendere, qui diuerſum ſentiunt, nec *mihi aliquid* arrogare *inſolentius* putetis, *in quibus verbis palam* ſignifico, me nequaquam omnia & ſingula, quæ in ea declamatione dicuntur, velle pro veris aſſerere, & aduerſus quæ nulli liceat repugnare, ſed me de illis per modum opinionis, cum patientia oppoſiti, citra veritatis regulam probabiliter velle declamare. Non enim omnis qui diſſentit diſputando, protinus damnat, neque qui ſibi nihil inſolenter arrogat, aduerſus diuerſum ſentientes, protinus aſſerit, aut pertinaciter defendit. Recentiores Theologi ſexcentis locis diſſident à dogmatibus veterum, & inter ſeipſos etiam contrariis opinionibus depugnant, neque tamen ſic ſua aſſerunt, quod aduerſariorum placita, veluti blaſphemia, & hæretica damnent, præſertim in illis conflictationum ſuarum thematibus, de quibus nihil in vtramuis partem determinauit Eccleſia.

IV.

CVM igitur istud sit thema declamationis meæ, quod ego multis admodum rationibus, exemplis, & authoritatibus persuadere aggressus sum, si qui sunt, qui illud improbare volunt, ipsorum erit meas argumentationes primum destruere, non meum erit de nouo causam dicere, nam dare instantiam non est soluere, sed obiecta oportet diluere. Cuperem enim audire solutionem argumentorum illorum, quæ ibidem adfero, atque hic articulatores isti magis muti sunt quam pisces. Numerant thema hoc inter damnabiles assertiones, nempe detrahit lucro facultatis, quod timent ne omnino crescat, si persuasa fuerit hæc propositio, rationes autem illius relinquunt omnino intactas. At demus iam assertionem esse, & liceat mihi cum Sophistis sophisticari, tunc dico, esse propositionem indefinitam, ad cuius veritatem sufficit vnam eius singularem esse veram, neque enim negare poterunt, esse plerasque artes & Scientias animarum saluti nociuas, quod si deserta Logica sua, dicant mihi receptum apud iurisperitos, indefinitam æquipollere vniuersali, verum fatebor, nisi non sit eadem ratio & conditio omnium singularium sub illo vniuersali comprehensorum, quia tunc indefinita non æquipollet vniuersali, sicut hoc declarat glossa magna in c. vt circa de electio. lib. 6, & Dinus sub rubrica, de reg. iur. lib. 6.

V.

SED cum turpe sit Theologis sine scriptura loqui, quas scripturarum machinas expugnando huic themati, (quam falso assertionem vocant) admoueant, nunc discutiamus, vt ita tandem manifesta fiant, illorum doctrina atq; voluntas, aiunt Augustinum demonstrare artes liberales cuilibet Theologo Doctori, aut esse necessarias, aut maxime conducibiles. Memini ego Augustinum in principio operis sui aduersus Cresconium Donatistam, longo sermone excusare Grammaticam eloquentiam, &

Diale-

Dialecticam sibi à Cresconio obiectam, ostendendo multis persuasionibus, si quis illis recte vtatur, non officere Theologicæ veritati, conducere autem plurimum ad instructionem, si quis rationum suarum argumenta cum eleganter & ornate, tum recte & ordinate proponat. Idem etiam in doctrina Christiana disputat, non autem veluti fidei articulum statuit, à quo non liceat dissentire. Nam in libro secundo de doctrina Christiana expresse dicit: Absque iactura non perspici gentilium dogmata, nisi sanguine Christi tingantur, quin & experiundi eiusmodi disciplinarum facultatem, vix his largitur, qui scientia sacrarum literarum sunt formati, & iam extra periculum positi, & in opere contra Academicos, palam fatetur, verissimas Philosophiæ disciplinas, non esse Philosophiam huius mundi, quam merito nostra sacra detestantur, sed alterius intelligibilis, qua excitatæ animæ, in semetipsos redire & respicere patriam etiam sine disputatione possent. Quomodo enim Theologiam docuit Christus? quomodo docuerunt Apostoli? quomodo instituebantur Theologi tempore martyrum? Sanctus Anthonius, Sanctus Panutius, & plures Sancti anachoritæ, Theologi fuerunt: item Theologæ fuerunt, sancta Agnes, sancta Lucia, sancta Anastasia, & pleræque aliæ Sanctæ virgines & fœminæ, tamen illas artes liberales, & gentilem Philosophiam non didicerunt; nec erat tunc illa Philosophica & contentiosa Theologię traditio, quæ hodie in Scholis recepta est, tantum ergo abest, quod artes liberales necessariæ sint ad Theologiam, vt qui illis se crediderit, verus Theologus esse non poterit, in quem qui cupit euadere, oportet instructum esse ad pietatem, non ad contentionem, parere scripturis, nō fidere syllogismis, ignorare Aristotelem, & scire Christum. Iam vero ex quo articulator iste aduersum me argumentatur disiunctiue, inquiens aut necessarias, aut cōducibiles, non potest me vrgere, nisi ad alteram eius partem, vtque liberum sit mihi vtram velim eligere. Concedam itaque, duntaxat esse conducibiles, sed necessarias

constan-

constanter negabo, conducibiles autem, haud aliter, atque venenum in theriaca, quod tamen in se est perniciosissimum, neque aliter de illis sentit Hieronymus, exponens illud, Quomodo captiua ducenda est in coniugem, atque ego in capite de Scholastica Theologia, quæ est ex diuinis eloquiis & Philosophicis rationibus composita, fateor illam & iudicio, & intellectu plenam, & reuincendis hæreticis non parum vtilem, præsertim vbi decretis Philosophiæ & Dialecticis argutiis sic innituntur, vt sint aliqua ingeniosa disputatione constringendi, & tanquam Golias proprio gladio iugulandi, ceterum nihil pertineant ad negocium fidei Catholicæ, neq; quod aduersus illos dicitur, decet odiose pertrahere ad heresim.

VI.

QVAS autem huc adducit ex prouerbiis ancillas, his ego expono ex Genesi, eiice ancillam & filium eius foras, sed iam receptum est apud Theologos, argumenta & rationes ex allegoriis deducta, non probare, vel improbare aliquid necessario, & ego de illis dicam paulo inferius.

VII.

PROINDE ex his tam belle productis, infert iste articulator. Qui ergo eas damnat (puta artes liberales) is est, de quo Apostolus dicit: Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Spiritus Dei, cui ego respondeo verbo Christi: Vade retro satanas, non intelligis ea, quæ sunt Dei. An soli Magistri nostri, & Scholastici Sophistæ, homines sunt, & spirituales, cæteri omnes, stipites sunt, aut fungi, aut asini, quicunque non sapiunt, quod ipsi sapiunt. Paulus vocat animales homines, qui ducuntur humanis affectibus, vnde Iacobus appellat animalem sapientiam, quæ tumet humanarum rationũ & syllogismorum fiducia, carens Spiritu Dei, quales sunt qui pro suo affectu citant & torquent, & interpretantur, & applicant scripturas; ex humanis ratiunculis, & Philosophia gentiũ,

quæ-

quærentes quæ suæ sunt, non quæ sunt Dei, non omnes ergo Magistri nostri, non omnes caputiari, & cucullati, spirituales sunt, si vitiorum quorumlibet genere fœditi, superba hypocrisi, insatiabili auaritia, impudēti calumnia, odio, ira, inuidia, & tecta cuculla luxuria, postergata imitatione Christi, affectiones sequuntur animales, quantacunque licet contentiosa loquacitate prædití sint, & humanarum scientiarum opinionibus inflati, sed qui ad sacras scripturas, etiam vitæ, morum, ac fidei rationes accommodant. Nonne Ægyptij eruditissimi & scientissimi erant in omni genere disciplinarum, & tamen in Deuteronomio dicit Moses, non intellecta ab illis miracula, quę in Ægypto facta sunt, & mari rubro, quia Dominus non dedit eis cor intelligens opera sua, sic caro quia non suscipit verbum Dei, etiam non intelligit opera Dei, quæ solus credit & admiratur, qui sentit Spiritum Dei in se operantem. Vbi ergo didicit iste articulator, artes liberales? & si quæ reliquæ sunt humanæ artes & scientiæ, esse Spiritus Dei, quum aut omnes, aut plurimæ illarum sint effectus peccati, nisi enim peccasset Adam, aut nunquam aut frustra futuræ fuissent illæ artes atque scientiæ, quæ ex carne atque sanguine sunt humano studio, & terrena diligentia conquisitæ, non à Spiritu Dei influxæ, quæ etiam licet non raro aliquid recte & vere de diuinis disserere queant, nullam tamen propterea merentur laudem diuinitatis. Nonne confessio Nathanael, similis erat confessioni Petri, dum diceret Nathanael ad Christum: Rabbi tu es filius Dei, tu es Rex Israel, & Petrus dixisset: Tu es Christus filius Dei viui, tamen solo Petro dicitur à Christo: Beatus es, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed Pater meus, qui in cœlis est. Nathanael autem redargutus est, sicut hæc dilucide declarat Chrysostomus, Homilia quinquagesima quinta super Matth. Animalis igitur homo est, omnis qui ex carne & sanguine, & voluntate viri, natus licet in animam viuentem, nondum tamen regeneratus ex Deo, Dei filius factus est, nec accepit inhabitantem in se spiritum Dei. Hæc autem quæ ad scien-
tias

tias attinent, vt intelligantur etiam ab eis, qui in Theologica palestra non sunt admodum exercitati paucis verbis explicabimus, dicentes; duplex esse scientiarum genus, vnum quod ex principiis naturali intelligentiæ notis eruitur, vt sunt Arithmetica & Geometria; siue quod ex præcedentis scientiæ principiis dimanat; vt Musica & optica ex Arithmetica & Geometria, & illæ à Peripateticis proprie dicuntur scientiæ, ad quarum perceptionem opinabilia phantasmata opitulantur, quæ in sensu incipiunt, atque ea semper fuit omnium ætatum vnanimis Scholasticorum sententia, vt humano intellectu non capiantur, quæ prius in hominis sensu non fuerunt. Quæ igitur intellectus non capit, de his neque ratio, neque illius discursus quicquam discernere, aut iudicare potest; quæ ergo sensum omnino effugiunt, de his nulla potest esse proprie dicta scientia; quæ autem sensu percipiuntur, infra scientiam sunt, sic quæ nec sensuum apprehensu, nec rationis discursu, nec Logici artificij argumentis acquiruntur, sed nobiliori quadam noticia, à mentis lumine supernæ illabuntur hæc longe certiora & solidiora supra proprie dictam scientiam sunt. Nam quum à natura prorsus, & ab omni materia, & motu sint essentialiter absoluta, nulla erit eorum proprie dicta scientia, sed alius generis, firmior & validior noticia, cuius possessio, vt fatetur Aristoteles, videtur magis diuinitus illabi, quam humanitus acquiri, vnde etiam in resolutionum posteriorum libro dicit, immediatorum scientiam indemonstrabilem esse, & Beatus Athanasius libro tertio contra Arrianos ait: Simplicitatis fides melius est, quam curiositatis persuasiua ratio. Item in opere contra Græcos inquit: Ipsa quidem de cultu diuino, & de vniuersorum veritate cognitio, non tam instituta ab hominibus doctrina eget, sed à superis habet notorium suum, & Gregorius Nazianzenus libro secundo, Theologiæ ait. Non comprehensibile fore humano discursui diuinum, neque totum, quicquid contingit imaginari, & Lucius Aurelius Commodus, in oratione pro Christianis,

coram

coram Marco Aurelio Antonio habita, ostendit, de diuinis dogmatibus, non eisdem argumentis, quibus de humanis artibus posse persuaderi.

Est enim (vt ait Iob) Deus magnus, vincens omnem scientiam nostram. Cognitio igitur supernaturalium & diuinorum, ab inerrabili mente pendet, non è ratione, quæ potest errare, quæ vt idem fatetur Aristoteles, non minus falsum suscipit quam opinio, his ita prænarratis dico scientiam omnem, de qua ego in Declamatione mea loquor, & quam Aristoteles proprie dicit scientiam, scilicet habitum conclusionis per demonstrationem acquisitum, esse animalem, carnalem, & erroris admissiuam, quæ non potest comprehendere, quæ sunt Spiritus Dei. Scientia autem, de qua in allegatis per articulatorem scripturis agitur, esse alius generis scientiam, videlicet spiritualem, & adeo influxam, de qua alibi ait Ecclesiasticus: Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna, quæ ipsa etiam duplex est, vna contemplatiua, in qua lumen Spiritus sancti, cadens super intellectum nostrum, moneat liberam credendi voluntatem, & hæc est, cuius veritas sola est ab authoritate reuelantis, & in qua nullus dominatur syllogismus, & hæc dicitur sapientia, & domina, & sponsa. Altera est scientia actualis, quæ & actiua, siue practica, siue scientia mandatorum dicitur, & ipsa quidem via est ad spiritualis scientiæ lumen, per emendationis gratiam, & opera charitatis, promouens intellectum, sicut scriptum est: Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt, & ista bona opera, & virtutes morales, & purgatoriæ, sunt illæ ancillæ, de quibus loquitur Salomon, in loco ab articulatore citato; non illæ scientiæ carnales & mundanæ, quæ in eodem loco designantur per mulierem stultam & clamosam, cuius conuiuæ sunt in inferno; de quibus scientiis dictum est per Apostolum. In multa scientia multa indignatio, & quod scientia inflat. Et alibi per Esaiam: Scientia tua, & sapientia tua, ea ipsa decepit te: Et Ecclesiasticus ait: qui

qui addit ſcientiam, addit dolorem, & Hieremias ait: Stultus factus eſt omnis homo à ſcientia, nihil ſiquidem ad fœlicitatem conſequendam pertinet, (vt ait Auguſti. in Enchiridio) ſcire quę in naturæ ſinu occultantur, cauſas corporalium motionum, vnde tremor terris, qua vi maria alta tumeſcant obicibus ruptis rurſuſque in ſeipſa reſidant. Quod ſi cauſæ corporalium motionum noſcendæ nobis eſſent, nullas magis noſſe, quam noſtræ valetudinis deberemus, quia vero eis ignoratis, Medicos quęrimus. Quis non videat, reliqua quæ de ſecretis cœli & terræ nos latent, quanta patientia ſint neſcienda, huc accedit etiam allegoria Iacob, qui ex ancillis & vxoribus genuit populum Dei, nec adulteratur in ancillis, quia ſponte illas obtulerunt vxores, dummodo ipſæ ſuſciperent proles ex ancillis, ita etiam ſi in rebus creatis ſpeculandis, & inquirendis delectatur homo, nō peccat, modo omnia dirigat in Deum, & in eius contemplationem.

VIII.

SCIO in primitiua Eccleſia inſtitutas fuiſſe Chriſtianas ſcholas, in quibus vtriuſq; ſexus iuuentus, non in humanis artibus, quæ in prophanis Academiis tradebantur, ſed in fidei diſciplina erudiebatur à ſenioribus Eccleſiæ, ex quibus ſcholis deinde tot ſacerdotum collegia, tot monachorum monaſteria, tot fratrum ſodalitia, ſaluberrima fœcunditate pullularunt, quæ nobis priſcis illis temporibus, tot ſanctiſſimos pariter & doctiſſimos Theologos acerrimoſque fidei propugnatores dederunt, qui non in Dialecticis contentionibus, & ſcientijs mundanis incumbebant, ſed in doctrina Spiritus, & oſtenſione virtutis, vt Dij prope putarentur, vbi autem poſterioribus temporibus, collegiorum præſides, & monaſteriorum abbates, aucti opibus, ocio tepeſcerent, & cura temporalium diſtraherentur vetere inſtituto, cautum eſt à Romanis Pontificibus in ſuis decretalibus; de Magiſtris in celebribus Eccleſiarum collegijs conducendis. Verum non qui Poe-

tarum

tarum fabulas, aut Aristotelis contentiosos syllogismos, & Mathematicos labyrinthos, & quæ prophanarum Academiarum professiones sunt doceant, sed qui Grammaticam & linguas doceant, Hebraicam, Græcam, Latinã, Arabicam, Chaldaicam, quod conducant ad intelligentiam scripturarum, & plus quam omnes reliquæ artes & scientiæ, & in Decretis distinct. 9. recitantur Augustini verba, vt veterum librorum fides de Hebræis voluminibus examinanda est, ita nouorum veritas Græci sermonis normam desiderat, hinc Augustinus contra Cresconium Donatistam, iam per articulatorem superius citatum, sese excusans ostendit, sermonis elegantiam, & Grãmaticæ noticiam, rectamq; rationandi disciplinam, posse plurimum conferre, atque tamen hunc eloquentię ornatum, hancq; linguarũ peritiã, hodie Scholastici Theologi iunctis phalangibus tanto odio prosequuntur, vt eas veluti omnium schismatum & hæresium causas, ab omni loco exterminari velint, nec eloquentiam, nec quicquam elegantis disciplinæ pati possunt, introductis vice illarum rixosis sophismatibus, nec se vllo modo nisi euersis bonis literis fore incolumes putant, & quum non admittatur ad Theologiam, qui ignorat paruulogicalia; admittitur qui nescit Grammaticam, quam si iste articulator didicisset, non fuisset interpretatus pro declamatione assertionem.

IX.

QVOD autem per artes liberales declaratur scriptura, & confundantur hæreses, hoc ego nunc primum edoctus, hactenus nesciui, fateorque hanc meam profundam dormitantiam, fateor ingenij mei tarditatẽ, qui hoc non sum assequutus. Heu me ter infelicem, qui crediti sacram scripturam à nullis humanis disciplinis accipere lumen, sed ipsam cæteras omnes illuminare, diiudicare & discernere, putauique hæreses suum robur, & fundamentum habere in scientiis humanis, quod ego per totam il-

lam Declamationem meam, multiplicibus argumentis, rationibus, authoritatibus, testimoniis, exemplis, demonstrare conatus sum. Nam Hieronymus in Psalmum centesimum scribens, syllogisandi artem, Theologiæ applicatam, comparat plagis Ægypti, & in Psalmum 143, interpretatur Dialecticam esse illam latam viam quæ ducit ad mortem, &ad Damasum ait de Hebraicis disputantem, non decet Aristotelis argumenta conquirere, quin & legi Ambrosiũ Letaniis addidisse, à Dialecticis, libera nos Domine. Nam garrula Logica, Theologiæ plus obest, quã confert. His & similium authoritatibus persuasus, putaui non posse fidei Christianæ robur. atq; lumẽ, aliunde pendere, quam ab ipso verbo Dei, & Iesu Christi, qui est gladius spiritus, & gladius oris Domini, qui solo confunduntur hæreses & interficitur homo peccati.

X.

VERVM Doctores Scholastici, super primum sententiarum scribentes, vbi tractant eam quæstionem, an Theologia sit sui gratia, & an cæteræ scientiæ ad eam ordinentur, communiter concludunt, illam sui causa esse, & ad nullam scientiam externam constitutam, sed cætera omnia scientiarum genera, sic ad eam statuta, vt ipsa sit dominatrix, & rectrix omnium, non quod ipsa à cæteris instruatur, aut elucidetur, egeatq; illarum ministerio, & Augustinus libro secundo, capite trigesimo primo, contra Cresconium Grammaticum, disser t de scripturis sacris, quas Ecclesiæ Canon complectitur, omnino non licere iudicare per humanas scientias, sed secundum eas de cæteris literis & infidelium iudicandum, quod malitiose dissimulauit articulator, qui Augustinum contra Cresconium hic pro se citauit, nunc si id præstare possunt artes liberales, vt per illas elucidetur scriptura, & confundantur hæreses, longe ego aberraui à scopo, in ea hucusque opinione versatus, hanc esse vnam Theologiæ pestem, ex humanis dogmatibus interpretari diuina, vixque aliter

sentire

ſentire potuiſſem, ni iſte articulator me reuocaret, oſtendens etiam ſapientis & Apoſtoli teſtimonijs, quod artes liberales, quia elucidant ſcripturam, vitam æternam habebunt, & qui eas ignorat ignorabitur, quodq; propterea captiuus ductus eſt populus, quia non habuit illarũ ſcientiam. An non ſuaue quippiam eſt adeo eſſe diuitẽ ſcripturarum, quis non miretur ſapientiam Louanienſium Theologorum, quis tot ac tantis ſcripturarum teſtimoniis, tam appoſitæ citatis, non reuinceretur hęreſeos, & ad palinodiam adigeretur. Pudet me vere meorum lapſuũ, qui hactenus neſciuerim eiuſmodi dogmata, certe non habeo, quod ad hæc reſpondeam, quia nihil in illis habetur reſponſo dignum, quæ & lectione ſunt indigna, ſed ſperabat iſte articulator, ſolis barbaris & ignauis cerebellis loqui, non diſcreturis, quid veri in rebus, & quid falſi ſit, atque ideo ſibi licere omnia. Dico igitur quod intellectum ſacrarum literarum pendere atque colligi ex artibus liberalibus, niſi Grammaticam intelligamus accipi, error eſt, nec oſtendi poteſt aliquis, qui ſcripturam ſacrã per Dialecticam & artes liberales ſit interpretatus, quodque id illi licuerit, quod qui facere præſumpſerit, quemadmodum aſina Balaam ſonabit, & loquetur, ignorans, quid dicat, nihil enim commercij Chriſtianæ fidei, cum artibus prophanis, nihil Dialecticis argutiis, cum diuinæ ſapientiæ myſteriis. Chriſtus illa docet, non Ariſtoteles, gratia hęc largitur, non ratiocinatio, nõ afflatus illa pſtat, non ſyllogiſmus, non à logicis conſequentiis nomen habet Theologus, ſed à diuinis oraculis, ab ipſo inquam verbo Dei. Ad ſcripturas autem contra me citatas, dico articulatorem eſſe hæreticum, ſiquidem hæreticus eſt, quicunque aliter ſcripturam intelligit, quam ſenſus Spiritus ſancti efflagitat, vt habetur 24. quæſt. 3. hæreſis ſecundum Hieronymum, atque eſt reuera hæreticum, ſacram ſcripturam obſtinate ad hæreticum ſenſum detorquere, & non bona fide citare.

XI.

ITA ne tandem corruit, vetus illud & Græcanicum prouerbium: Nihil ſcire fœliciſſima vita, quod ſi à me repertum eſſet, erat fortaſſe, quod infelix articulator iſte contra me ſuccenſeret, ſed quum videat illius patrocinium ſuſcepiſſe, quia poſui illud in præliminari pagina declamationis meæ, experiar ſi forte commodiore interpretatione, potero illud, aut tueri, aut excuſare. Neque vero hic ingrediar diſputationem illam profundiſſimam; de nihilo ex quo cuncta creata ſunt adeo, cuius ſcientia proculdubio fœliciſſima eſt, ſed obſequentes articulatoris hebetudini, ignorantiam tuebimur, facit igitur pro illo, in primis quod ait alicubi Auguſtin. Deum videlicet potius ignorantia quam ſcientia attingi. Atque quæ modo maior fœlicitas, quam attingere Deum? Hinc Dionyſius ad Caium, ignorantiam perfectiſſimam ſcientiam vocat, & de ipſa ignorandi ſcientia, paſſim in multis locis mentionem facit. Et Philo Hebræus in quæſtionibus ſuper Geneſim ait: Finis ſcientiæ in Deo reconditus eſt; quem etiam teſtem anima vocat cum pura conſcientia confiteatur ſuam ignorantiam, ſola enim nouit anima, quia nihil nouit firmiter. Non eſt ergo vera & perfecta ſcientia (vt ait Nicolaus de Cuſa) qua quis credit ſe ſcire, quod ſcire nequit, ſed vbi ſcire eſt ſe non poſſe ſcire. Nonne cæcus aliquis audiens quempiam de Solis claritudine quanta ſit, multa docentem, arbitrabitur, per hæc ipſa quæ audierit, habere ſe aliquam ſolaris luminis ſcientiam, quod tamen ignorat, quia lux ſolo viſu attingitur, videns autem, quum viderit claritatem ſolis viſum ſuperare, fatetur ſe illam penitus ignorare, habetque cum luminis illius experientia, etiam ignorantiæ ſcientiam. Cæcus vero, neque ignorantiæ ſcientiam habet, neq; vllam illius, quod ſe ſcire putat experientiam, ſic multi Philoſophi & Magiſtri humanis ſcientiis clari, ſed oculo mentis cæci, & ſuæ cæcitatis ſcientiam non habentes, putantes ſe videre,

obdu-

obdurantur in aſſertionibus ſuis. Sic multi, qui ſe Theologos dicunt, cum habent ſcripturam, in qua veluti in agro abſconditus eſt theſaurus regni Dei, ex ſola agri poſſeſſione, ſeſe diuites putant, & ſcripturarum prodigi, quæcunque in patribus alicubi legerunt, ad ſuas opiniones illuſtrandas, pro lapidibus præciosis (tanquã de theſauris ſuis noua & vetera) ſine iudicio producunt, putantes ſe ſtatuere articulos fidei, quum longiſſime nonnunquam aberrent à ſcopo veritatis. Qui autem videt ſibi theſaurum agri manere abſconditum ab oculis ſuis, in hoc ſapientior eſt cæteris, quia ſcit ſe pauperem, quod illi ignorant; vnde Algazel in ſua Methaphyſica ait: Qu ſi quis per probationem neceſſario cognoſcit, & apprehendit impoſſibilitatem ſuam, ipſe ſui eſt cognitor, & apprehenſor, quoniam apprehendit ſcire ipſum à nullo poſſe comprehendi; & hæc eſt fœ iciſſima illa ignorantia, quæ longiſſime ſuperexcellit omnem humanam ſcientiam, quam profeſſus mihi videtur Cotta apud Ciceronem, omnibus fere, inquiens, in rebus, quid non ſit, quam quid ſit dixero, & ſacer ille Dionyſius ait, tutiores circa Deum eſſe negaciones quam affirmationes, quod etiam diuus ille Plato in Parmenide in primis obſeruat; & in Epiſtola ad Dionyſium regem ſeruari iubet, denique de hac ignorandi ſcientia, multi ſancti & myſtici Theologi, editis libris profundi locuti ſunt, in primis beatus ille Dionyſius Areopagita, item Marius Victorinus ad candidum Arrianum. Item Theodotus in eo libro, quem inſcripſit clauem Philoſophorum. Item Ioannes Scotigena in tomis paraphraſeos, & Ioannes Moſbacenſis, in commentariis Proculi. Item Maximus monachus, Hugo de ſancto Victore. Robertus Linconienſis, & prænominatus Scotigena, commentatores in myſticam Theologiam Beati Dionyſij ſupra dicti. Ex recentioribus vero, Nicolaus de Cuſa Cardinalis, de hac doctiſſimum librum conſcripſit, quem de docta ignorantia intitulauit, tum etiam in aliis plæriſq; ſuis opuſculis, de eadem commeminit. Sed condonemus

huic articulatori, suam, non doctam, sed crassam ignorantiam, qui pauca legit, & minus quæ legit, intelligit, & vt sine iudicio patrum authoritate deuorauit, ita incoctas, & indigestas, hic illas contra me euomuit, & impotenter deprauando detorsit, ad firmandam calumniam, cui se addicauit, qui quum sit tam doctæ ignorantiæ incapax, melius imposuisset ori suo silentium, & quod intelligere nequit, admiraretur potius quam morderet.

XII.

NVNC ad secundam assertionem mihi respondendum est, quæ quum de rigore sermonis nullum contineat errorem, addiuinat ille argutulus articulator sensum, quem impugnet, inquiens: Quasi vellet innuere, &c. nec aliam scripturam contra me producit, præter Aristotelem, & c. si quis artem. 36. d. in quibus cardinem victoriæ locat, ac si obligarent nos tanquam articuli fidei. Hic ego primo respondeo, quod ad reuincendum aliquem hæreseos, aut impietatis, non valet argumentum à quasi, sed vt inquit Hieronymus ad Ctesiphontem, quod à nobis asseritur, sacrarum scripturarum testimoniis asserendum est, in quibus quotidie credentibus loquitur Deus. Idem Psalmo 98. ait: Omne quod loquimur, debemus affirmare ex scripturis sanctis. Et in Epistolam ad Titum dicit, sine authoritate scripturæ, garrulitas non habet locum, quia vt inquit super 23. cap. Matth. quod de scripturis non habet authoritatem, eadem facilitate contemnitur, qua probatur. Hinc Origines super Hieremiam homelia prima: Necesse est (inquit) nobis scripturas sanctas in testimonium vocare, sensus quippe nostri, & enarrationes, sine his testibus, non habent fidem. Deinde scire cupio, an hæreticus est, qui contradicit Aristoteli, aut non credit illius somniis. An periculum est, subuersam iri religionem Christianam, si quis alicubi dissentiat ab Aristotele, aut Gratiano, quum secundum Speculatorem; Ioan. Andr. Panorm; Felin. Paul. de Castr. & cæteros Iuriscon-

risconsultos. Gratianus nunquam habuit authoritatem quælibet canonisandi, atque ipse Scotus, bonis rationibus motus, dicit, sibi non esse manifestum, quod Canones per Gratianum collecti, omnes obstringant; ego hoc dico, & firmiter assero, non valere consequentiā, hæc propositio siue assertio est contradicta Aristotelis, aut etiam Augustini, aut Gratiani, aut contra alium quemuis Doctorem Ecclesiæ, ergo est hæretica; impia aut scandalosa. Hæreticus nemo pronunciandus est, nisi quia Apostolicis authoritatibus, erroris contra fidem & Ecclesiam pulice conuictus, mutare noluerit insana dogmata. Quod si quis etiam haberet erroneam opinionem, de rebus fidei, adhuc per Ecclesiam non determinatis, modo in voluntate eius nulla sit macula, ille nec peccat mortaliter, nec dicendus est hæreticus.

XIII.

SI calumniandi passio, non incessisset hunc articulatorē, intelligere poterat, me loqui de bonitate operatiua, quæ est habitus voluntatis, siue voluntas confirmata consuetudine, in operandis bonis, ad quam bonitatem parum aut nihil scientiæ operantur, quod ipse verum fatetur Aristoteles, inquiens, scire parum aut nihil operatur ad virtutem, siquidem in humana anima, voluntas Imperatoris vicem gerit, cui subsunt & parent omnia. Scientiæ vero, & artes, atq; memoria, cæterǫq; apprehensiuæ virtutes, consiliariorum vice funguntur, vtilitates & pericula præmonstrantes, nunciantibus sensibus, cæterisq; viribus exequētibus. Manifestum enim est, quod vt res vel bene vel male administrentur, totum hoc à bonitate vel malicia imperatoris illius (voluntatis inquā) pendere. Nam tollatur ab homine bonitas volūtatis, etiam datis & positis illi omnibus scientiis, malus homo dicetur, adsit bonitas voluntatis, etiā ablatis reliquis omnibus, homo bonus erit. Quod autem ad veritatem attinet Petrus Apostolus non aliter ꝓbat fidei veritatem, quam & Doctoris certitudine. Cur

non idem licebit de ſcientiis! & hanc fuiſſe intentionem meã, facile intelligere potuiſſet, ſi iſte Ariſtotelicus Theologus, Magiſtrorum noſtrorum paraſitus, amaret veritatem, & integram declamationem meam attente legiſſet; Oportet enim, qui ſcribentis in re aliqua mentem inueſtigare velit, vt omnia attente legat, & in vnam conformẽ ſententiam conferat, facile enim eſt ex truncatis ſcripturis, aliquid reperire, quod offendat.

XIV.

VERVM minime hac in re me refellere quibus, ſed cõnectere nugas fruſtra conaris, quum allegatus per te canon, duntaxat benedicendi & rationandi diſciplinas ſe non improbare dicat, cęteras artes liberales dicat non eſſe ſcientias pietatis, eſſe autem ſcientias pietatis, noſſe legere ſcripturas, & intelligere Prophetas, Euangelio credere; Apoſtolos non ignorare. Et ibidem in c. ideo prohibetur, interpretatur ex verbis Iſidiori, illud Apoſtoli: Qui ignorat ignorabitur, quod de eo intelligendum ſit, qui noluit intelligere, vt bene ageret. Denique tota illa diſtinctio, cum ſequenti, plus aduerſatur huic articulatori, quam patrocinatur. Hæc eſt illa ignorantia, propter quam captiuus ductus eſt populus, ſic enim proſequitur hunc ſermonem Propheta, inquiens: Abiecerunt enim legem Domini exercituum, & ſermonem ſancti Iſrael blaſphemauerunt, propterea iratus eſt furor Domini in populum ſuum, non exprobratur illis ignorantia artium liberaliũ, & Philoſophiæ, ſed ignorãtia legis, & ſermonum Domini, ipſius inquam verbi Dei.

XV.

POST hæc ſcientificus articulator, plenus aurarũ buccis, colligit magnam congeriem aliarum propoſitionũ, quas omnes vno nomine damnandas, eodemque vaſe ſimul in barathrum detrudendas cenſet, vocans eas piarum aurium offenſiuas, ex quo probabiliter conijcio, priores

illas,

illas, quibus iam respondimus, censeri ab illo hæreticas, & blasphemas, quum ea sit doctrinalis inquisitionis scholastica consuetudo. Primo hæreticas, & schismaticas, deinde scandalosas, & piarum aurium offensiuas, per ordinem locare. Nunc ergo propositiones illas, quibus tam impie pias aliquorum Arcadicorum Theologorum aures offendi, examinemus, si prius illos admonuero, vt caueãt, ne quando dum putant in meis scriptis offendi, sibiipsis temere iudicando offendiculi sint authores.

X V I.

HARVM prima habet, Canones sacerdotes sublatis honestis nuptiis turpiter scortari compellunt. Hic puto offendit verbum compellunt, quod iste articulator in peiorem partem interpretatur, ac si dixissem: Canones pręcipere scortationem, siue illius esse caussam, quũ hoc verbum compellunt, eo loci positum sit occasionaliter in subiecto, non causaliter in efficiente, aut si malint dicam logico more, occasionaliter in prædicato; non causaliter in subiecto. neque in citra consuetudinem Latini sermonis, etiam Scholasticis Theologis vsitatum, vt quum asserunt Deum esse occasionem mali, sed esse causam mali negant, neque aliud sonat hic compellunt: quam incontinentes & vrentes sacerdotes, matrimonio iungi non permittunt.

Loquor enim non de castris sacerdotibus, sed de concubinariis, & turpiter viuentibus, quorum vbique nunc & publica, & magna admodum, turba est, quos melius esset habere vxores, quam tam impuro cœlibatu tenere publicas concubinas, conniuentibus ad hæc aliquibus Pontificibus, & Episcopis, & accepto in singulos annos nummo aureo, ista permittentibus, nec deest huic turpitudini Canonici Iuris priuilegium, quo statuitur concubinam sacerdotis gaudere emunitate, & esse de foro Ecclesiæ, ne à seculari iudice conueniri possit, vt habetur in c. si concubinæ de sen. exc. & Dd. communiter tenent.

XVII.

ATq; ad hanc propositionem, rursus infœlix articulator iste, temere obstrepens, diuinat sensum, quem sibi statuit impugnare, dum inquit; volens innuere, &c. Huic ergo sequimini dulcem parentem porci, sed liceat nunc etiam mihi contra diuinare, quid hoc loci sentiat ipse. Nõne quod cœlibatus sacerdotum sit de iure diuino, ita, vt nihil possit in illo humani iuris dispositio immutare, atq; hoc est falsissimum, & potestati Ecclesiæ derogatiuum, ac scandalosum. Quum cœlibatus sacerdotum, plane sit iuris humani, siue positiui, qui per Pontificem. vel conciliũ, pro ratione temporum, locorum, personarum, seu alia quauis graui, seu rationabili caussa, potest remitti, mutari, vel omnino tolli. Quinimo, Pium secundum, Romanum Pontificem, olim dixisse constat, ob graues caussas, ereptas sacerdotibus vxores, sed ob grauiores, illis fore reddendas.

XVIII.

QVOD autem dicit, à morte Christi nullum Sacerdotem duxisse vxorem, illa sunt adulantis & formidolosi sophistæ deliramenta, quibus tota primitiua Ecclesia, multaque Romanorum Pontificum diplomata reclamant. Quod si Christus & Apostoli vetuissent sacerdotibus matrimonium, non recepisset illa primitiua Ecclesia, nec indulsissent illa Pontifices, quum lex Euangelica, nec reiici possit, nec relaxari, sed ignoscendum huic desidioso articulatori, qui veterum historias non legit, neque etiam vulgatissimam Theologi Antonini summam consuluit. Nunc ergo quid periculi est, si dixissem, pro statu horum temporum, pro honestate clericorum, melius esse, vt sublato rigore iuris, permittantur illis honestæ nuptiæ, potius quam sub certa mulcta concubinatus: quodque sacerdotes in cœlibatu turpiter libidini seruientes, honesti matrimonij permissione soblcuarentur. Neque

vero propterea probo: neque laudo, eos qui his temporibus sacerdotes, putant sibi licere, contrahere matrimonium contra statuta Pontificum & Ecclesiæ, propterea quod multi contra eadem statuta, publice teneant concubinas: neque etiam assentior huic propositioni, quod sacerdoti in sacris constituto, Papa non possit permittere nuptias, quum hæc per scripturam efficaciter probari nō possit, neque per Ecclesiam determinatam sit, illam infallibilem continere veritatem, & quæ ad hanc rem adduci possunt sacræ literæ, magis stant à sententia opposita. Et hodie adhuc Græcorum sacerdotes ducunt vxores, etiam post susceptum ordinem, neque propterea habentur irregulares, aut impij, & Romanorum canon, iubet Sacerdotem, qui vxorem duxerit, suspendi ab officio, & ministerio sacerdotali, non à laqueo, & arboribus, liberumque relinquit, ad officium posse reuerti. Quin constat Romanum Pontificem: aliquando Cardinali cuidam permisisse, vt nuberet, atq; suscepta prole, rediret si vellet, ad pristinam Cardinalitiam dignitatem, non ergo habentur pro impiis, sed pro tempore duntaxat irregulares.

XIX.

PROINDE nunc atrox mihi crimen obiicitur, quod Lutherum vocauerim inuictum hæreticum. Nescio an forte sint, aliqui tam superstitiose Theologi, qui inuideant Luthero nomen hæretici, tanquam illi cum Paulo Apostolo commune, qui in actibus Apostolicis, coram Felice præside, confitetur se seruire Deo, secundum sectam, quam hæresim Iudæi vocant, verum ego non dubito, quin probent Magistri nostri Louanienses, quod Lutherum vocauerim hæreticum, sed offendit forte, quod dixerim inuictum, quem ipsi cum Coloniensibus complicibus suis, primi omnium doctrinaliter condemnarunt. At ego Lutherum hæreseos damnatum non nescio, sed victum non video, quum ille in hunc diem adhuc prof-

proficiat in pugna, regnetque in animis populorum, quos penes tantam fidem authoritatem que conciliauit illi plurimorum Sacerdotum & Monachorum & Magistrorum nostrorum improbitas, inscitia, malicia, mendacia, de euentu loquor, nõ de dogmate, qui etiamsi scholasticissime oppugnat⁹ sit, si rigidissime iudicat⁹ sit, si augustissime damnatus sit, omnia tamen infeliciter aduersus illum gesta sunt, nec profuerunt, quo minus grassaretur hoc incendium, cui quo plus à Magistris nostris, etiam à principibus & pontificibus repugnatum est, hoc latius dilatatũ est, & iam etiam plerique Principes & Episcopi, & eruditi, & Theologi quam plurimi, & quædam integræ Academiæ in illius dogmata discesserunt, & populus fere plus fauet Luthero, quam Romanæ Ecclesiæ, atq; Pontifici, quod si victus est Lutherus, quid conclamatur ad generale concilium? Quid tantum negotij facessitur, non solum Magistris nostris (qui illum iam non minus metuunt, quam olim contempserunt) sed Pontificibus, & Cæsaribus, summis Christianæ religionis monarchis. Certe oppugnatum quam validissime Lutherum nouimus, victum nondum vidimus.

Primo enim in arenam hanc descenderunt Prierias, Hochstratus, Eckius. Sed ita pugnantes, vt nil præter risum reportarent. Successerunt monachi, apud rudem plebem cõtumeliose contra Lutherum vociferantes, quid egerunt, nisi quod ea quæ hactenus Latino sermonis à doctis intra scholarum parietes agebantur, sparserunt in vulgus, & Lutherum Saxonice scribere impulerunt, factaque est vberrima hęresium sementis. Prodierunt postea Academiæ Louaniensis, Coloniensis, Parisiensis, cum suis nudis articulis & doctrinalibus damnationibus, quæ dum fumis & librorum incendiis implerent omnia ac si posset ignis ignem restinguere, Lutheri libros desiderabiliores vendibilioresque reddiderunt. Tandem prodiit terrifica Leonis bulla, hæc adeo contempta est à Lutheranis, vt non dubitarint illam contumeliosis scholiis & glossematibus,

tibus, ſub diuo catamidiandam exponere. Additum eſt diploma Cæſaris nihilo fœlicius ſucceſſit. Porro ſequitum eſt hominum carnificina, quid aliud actum quam truncata Hydræ capita. An hoc eſt viciſſe Lutherum? De euentu loquor non de dogmate atque vtinam non etiam religioſius prædicaretur Chriſtus ab aliquibus hæreticis, quam à Magiſtris noſtris. An olim victus dicebatur Arrius, quando plures habebat Eccleſias quam Orthodoxi: quando Romanus Pontifex & Imperator, erant Arriani, quando vix tres Epiſcopi ſupereſſent orthodoxi, quando in concilio Arrianorum, plures ſederent Epiſcopi ſuum dogma probantes, quam in concilio Eccleſiæ, vbi fuerat damnatum? An victus dicitur Mahumetes, cuius ſecta in hunc diem latius patet, quam religio Chriſtiana? Iterum dico me de euentu loqui, non de dogmate. Quid ergo peccaui, ſi dixero Lutherum inuictum hæreticum, vtinam mentiar, & Lutherus ab iſtis doctrinalibus damnatoribus, tam fœliciter fuiſſet deuictus, quam fortiter prouocatus. Vtinam non ſolum ſit inuictus hæreticus, & non etiam hæreticorum victor, magno Magiſtrorum noſtrorum dedecore. Quis enim vicit anabaptiſtas? Quis reſtitit Sacramentariis? Nonne vnus Lutherus? Date vos vel vnũ ſcriptum Academiarum veſtrarum; quo illos vel digitum latum loco moueritis. Quæ vtilitas veſtra in Eccleſia, an ſufficit dicere: damnamus, quia ſic determinauit Eccleſia? (ad cuius decreta tam ſtrenue fugiunt Magiſtri noſtri, quoties vrgentur & hærent in cauſa, neſcientes producere ſcripturam qua ſe tueantur.) Certe idem ſciunt quicunque analphabeti ruſtici & idiotæ, idem potuiſſent ſuo tempore dixiſſe Hieronymus & Auguſtinus ſi id ſatis fuiſſet reuincendis hæreticis. O nunc ſalutarem hæreticũ Lutherum, qui dormientibus Magiſtris noſtris, & longũ ſomnum ſtertentibus, ſolus vigilauit pro Eccleſia, illamque tam validis, tam violentis anabaptiſtarum & Sacramentariorum hæreſibus totam pene Germaniam occupaturis liberauit ſolus. Sed videor hic probare Lutherũ,

& in

& in hoc quidem probo. Sed nolite irasci, probo non aliter quam serpentem in teriaca, qui quũ ipse sit venenum, in hac etiam venenis est venenum: quod si vos nunc tam expediti sitis, ad illum irrefutabilibus argumentis expugnandum, quam olim prompti fuistis, nudis sententiis condemnandũ, & hactenus bene successerit, pergite cum Cæsare in Germaniam, & clamate fortiter Magistri nostri per me non stabit, quo minus vincatur, sed illud vos amice admonitos esse volo, vt præstantioribus argumentis cõtra illum agatis, quam hic aduersum me vtimini, quem auctoritatem scripturæ, vt virtute verbi Dei victum esse oportebit. Quod si opinamini, cum Lutheranis non aliis argumentis pugnandum esse, quam fasciculis, & igne, videte, & cauete, ne ipsi vobis respondeant, & flammis, & ferro. Erumpatque illorum hæresis, in atrociorem tẽpestatem Periculose fortassis ista dico, & Lutheranorum patrocinium suscipere videbor, quemadmodum accepturi sint Magistri nostri, horreo, verum ego me non Lutheranum, sed catholicum profiteor, nec in illorum gratiam, nec in istorum odium, neque ob quorumcunque metum fieri volo hæreticus, & si cecidero in errorem aliquem, quod humanum est, pertinaciter perseuerare non intendo, sed ita cecidisse me fatebor, vt sciam me honestissime surgere posse.

XX.

SVCCEDIT aliud crimen, quod theologos vocarim Lenones, si ad hoc probandum, exempla adduxero, ex nouellis Bocatii, mox dicturi sunt, illum lusisse iocis, ac si ego hæc dixerim serio, nec liceat mihi, meum iocum alterius ioco redimere, sed quod si ego hoc, de vno atque altero theologo verum faciam, ostendamque qui lenocinio functi sunt, nonne stabit illius indefinite veritas, etiam theologos esse lenones? puto non negabunt, sed dicent theologico nomini iniurium esse, & piarum aurium (quæ de illis tam altum sentiunt) offensiuum, fateor si se-

si serio, & iniuriandi animo dictum esset, modo quod piaculum est, si Theologicum nomen admiscuerim argumento ioco∫o, quod in nullum hominum genus non ludit, quod neque principibus, neque pontificibus parcit, neque sanctis Patriarchis & Prophetis, quo forte non iniuria reprehendere potuissent, me ineptire ex verbis & exemplis sacræ scripturæ, & irreligiosiore ioco ludere. Sed quia etiam ipsi Theologi id nonnunquam faciunt, & à multis fieri solet citra omnem impietatis notam, iccirco transilientes hoc saxum, ad hunc lapidem cespitant, illud in Theologos scandulose dictum, ita vt etiam si verum esset, tacuisse oportuerit, ne quid Maiestatis Theologico nomini decederet. Est enim hodie receptum in scholis dogma, à Beda Parisiensi profectum, valde suspectum esse de hæresi, quicunque quocunque modo male senserit de Theologis & Monachis, aut de illis irreuerentiore sermone loquatur. At quanto irreuerentius isti Theologici Magistri nostri, nonnunquam loquuntur de Deo, de Christo, de intemerata virgine Maria, quum disputant illum potuisse suppositare omnem naturam, puta Crocodili, Tortuce, Cynocephali, & illum secundum naturam suam, non minus esse in culina, aut cloaca, quam in cœlo? An mater Christi aliquando senserit primos naturæ motus, siue carnis pruriginem? & dum his obscœniora de Deo, de beatissima virgine, disputare non pudet, offenduntur si quis inquirat. An Theologus possit agere lenonem? an Theologus possit esse non minus in prostibulo, quam in schola?

XXI.

VEREBAR ne post impassibiles offensionum Magistros nostros, tandem etiam prodirent ad uersum me meretrices: atque Lenones, & sui scandali articulos producerent. Verum ab hoc metu præter spē liberatus sum, vicitque exspectationem meam, istius ficulnei Theologi peruicacia, (quis enim exspectasset, vt Louaniensium

Theo-

Theologorum maiestas, sese ad meretricum lenonumque patrocinia demitteret) qui pro illis acerrime pugnat, & magna authoritate lupanaria tuetur, dignus profecto, cuius deforme patrocinium, turpi compensetur præmio, qui gratis in Veneris Phano sacrificet, & in Cupidinis hortis donetur ficulnea statua. Olim iocatus Petrus Rauennas, dixerat, scholares Italos: non posse viuere sine meretricibus. Postularunt illum scandali Magistri nostri Colonienses. Declamaui ego, Rempubl. posse stare sine meretricibus, & me impietatis postulãt Louanienses, & quod illis tunc placuit, nunc istis displicet. Ita ne Magistris nostris, pro tempore, & loco, veritatem & hæresim, & scandala, præsumere licet? forte dicere illis poterimus, sicut ait Christus ad Pharisæos: Venit Ioannes, neque manducans, neque bibens, & dicunt Dæmonium habet. Venit filius hominis, manducans & bibens, & dicunt; ecce homo vorax, & potator vini; publicanorum & peccatorum amicus. Quis istis canibus, posset rite lectum sternere; qui accubituri, huc atq; huc, sic in gyrum voluuntur, vt nescientes, quam in partem casuri sint, etiam nescire cogamur, vbi puluinar illis collocandum sit. Dico autem iterũ ego quia omnis potestas desuper adeo est, ad honorem & vtilitatem eius, à quo est, exercere debet, & non contra. Quare Principes & Magistratus, tenentur, eos qui in legẽ Dei palam & publice delinquunt, iustis legibus coercere, non publica authoritate fouere, tueri, & publicis theatris hospitari, quemadmodum de publicis vsurariis non admittendis, neque hospitandis, statutum est, per Gregorium X. in concilio Lugdunensi, & habetur in c. vsurariũ, de vsur. lib. 6. Simili ratione lupunaria, & scorta publica, fouere non licet, quum sint in Deuteronomio, atque etiam in Euangelio, vtraque diuina lege, vetita, quibus accedit etiam c. meretrices 32. q. 4. Nec vrget me citatus per articulatorem. c. si quod verius 33. qu. 2. quum Augustinus ibi loquatur de malo deliberato, & ineuitabili, de quibus alibi ait Gratian. d. 13. c. duo mala, & c. nerui testiculo-

culorum,& 22.quæst 2. cap. Dauid & aliquot sequentibus. Deinde,licet tolerabilius malum sit adulterium quã homicidium,& meretricatus quam adulterium, tamẽ institutum prostibularum,atq; ratio eam turpitudinẽ publicis indultis & priuilegiis fouendi,damnabile est. Verũ ego hanc sententiam nulla pertinacia defendere præsumo,sed inter illas referri volo, in quibus vnicuiq; in suo sensu abundare concessum est,idq; nõ veritatis diffidentia,sed seruandæ modestiæ gratia. Neq; quisquam in hoc scandalizari debet, vbi dissuadentur aut reprehenduntur vitia, si quis amarulentiore hyperbole vtatur, quum eiusmodi in Hieronymo,in August. in Bernardo,in cũctis fere sanctis Patribus legimus, & quotidie Ecclesiasticis concionibus grauiora terriculamenta inoffensi audiamus.

XXII.

VERVM, vt solet disputatio disputationem gignere, veniam mihi dabit articulator, ex hoc argumento suo,& citato per illum Canone, aliquid non extra propositum inquirere. Si è duobus malis, quod minus est eligibilius est,tolerabilius est,& quod puto consequi, etiam mitius puniendum est. Quæro, quid faciet sacerdos incontinens,fornicabitur ne,an nubet? vtrobiq; peccatũ est, vtrumque vetitum est, hoc quidem lege diuina, illud constitutione Romanæ Ecclesiæ, vtrisque fidem iurauit, Deo & Ecclesiæ, illi in Baptismo, huic in ordine. Quod si fides frangenda est, si iusiurandum soluendum est, si lex præuaricanda est, vtrum illorum duorum malorum eligibilius est,vtrum,tolerabilius est, vtrum mitius puniendum est, fornicari, an nubere? Scimus Paulum dixisse, qui non continet,nubat: Melius est nubere quam vri. Item, vnusquisque vxorem suam habeat, propter euitandam fornicationem. Sed de sacerdote incontinente,quid dicit articulator, an ita, qui non continet sacerdos scortetur,minus malum est scortari,quam nubere. Accedat

E lupa-

lupanaria,proſtibula,meretrices ,quarum non eſt numerus,vt non alligetur vni vxori, quoniam polluitur ſacerdotium coniugijs, non polluitur meretricibus. Hoccine ſuum argumentum erit,quomodo euadet laqueum,forte eſt dare aliquod medium,quo neq; meretricetur,neq; nubat,ſed ſoluto aureo habeat concubinam. Facient fortaſſis pro illo,ex Tolerano concilio,& ex Iſidoro,duo illi canones,quos poſuit Gratianus 34.d.dicentes: Qui homini Chriſtiano,qui non habet vxorem, loco vxoris liceat habere concubinam,dummodo vnica concubina cōtentus. Neque deſunt Theologi, qui opinantur, monachos & ſacerdotes non abiurare incontinentiam,ſed coniugium, quia non abiuratur,quod nulli permittitur,forte ſcandalizabit Magiſtros noſtros,hunc caſum hic illis propoſitum, neque ego ſerio proponerem, niſi articulatoris huius ad hoc me adigeret argumentum. Sed ne iſta rurſus inter articulos referantur,ego hic nihil aſſero, ſed inquiro: cupioq; doceri huius argumenti ſolutionem.

XXIII.

SEquitur alia tragica propoſitio: Mercatores & milites veram pœnitentiam agere non poſſe,quam non dubito à fratribus aliquibus huc inſertam, vt qui plurimum ſoleant à mercatoribus & militibus male partorum portiunculas corradere, dum participant illis ſua beneacta & preculas,ſecuras conſcientias pollicentes, ſi illis plurimum prędæ in ſinum effundatur,in quo habent ſcientiam quæſtuoſum. Sed quum ſit hæc ſententia Auguſtini, in libro de pœnitent. & ego illum authorem verborum illorum citauerim, non mecum, ſed cum Auguſtino hanc propoſitionem delitigent.

Neceſſe enim eſt, vt aut illum mecum faciant ſcandaloſum,& hæreticum, aut me cum illo pariter abſoluant. Sed videamus ſi forte commoda aliqua interpretatione poterit nobis ſuccurri, atque ego cum Auguſtino,ab hac ſermonis ſcandaloſa impietate liberari,ad quod neſcio an opus

opus erit mirifico illo, ex magiſtrorum noſtrorum myſterijs ſophiſmate, quo dicunt, hanc eſſe veram. Peccatores Deus non exaudit, contra falſam, ſi dicatur, Deus non exaudit peccatores. Quis Catholicorum dubitat, de nullius peccati pœnitentia deſperandum eſſe? ſed ea eſt patrum loquendi conſuetudo, vt ſæpe dicant peccatum aliquod impœnitibile, ſeu inexpiabile, quod difficile expietur. Quemadmodum Ambroſius dixit ſolutionem quadrageſimæ, eſſe peccatum inexpiabile. Et Petrus ad Symonem inquiens: Age pœnitentiam, ſi forte remittatur tibi cogitatio cordis tui, ſoli namque Deo in manu eſt, dare reſipiſcentiam, ſiue pœnitentiam peccati. Poteſt etiam tanta eſſe malicia, tanta enormitas criminum, tanta continuatio & aſſuetudo peccandi, in homine, velut in naturam verſa, vt Deus hominem illum nolit ſua gratia vocare ad pœnitentiam, ſicut legitur obduraſſe cor Pharaonis. Legat igitur iſte articulator Canones, quos Gratianus ex Leone, Chryſoſtomo, Gregorio, Auguſtino, Caſſiodoro, adducit de mercatoribus, & quæ præterea præfati authores in operibus ſuis diuerſis locis tradiderunt, neque nodum in ſcyrpo quærat. Quod ſi dicat mihi, oportuiſſe hæc in Declamatione explicuiſſe, ego non dogma interprerabar, ſed declamationem ſcripſi, cuius argumentum non in laude, ſed vituperio, non in defenſione, ſed accuſatione verſabatur, nec concionabatur apud imperitam plebem, ſed ſcripſi doctis & eruditis, quod ſi his offenduntur aliqui teſtamentorũ venatores, licet Theologiæ titulo inflentur, imputent ſuæ infœlicitati, qui non didicerunt tropos ſermonum & ſcripturarum, neceſſarios ad eorum bonam intelligentiam, ac non mox damnent, quicquid ſuam auaritiam & rapacitatem offendit.

XXIV.

NON ſunt hæc verba mea, ſed perfidus cauillator, ſuo more ſtatuit ſenſum, quẽ impugnaret, & ſcripta

mea, tam in ſenſu, quam in verbis deprauauit. Ego in capite de arte militari ſic ſcripſi: Auguſtinus atque Bernardus, Catholici in Eccleſia Doctores hanc alicubi probauerunt, & pontificia decreta illam non improbant, licet Chriſtus & Apoſtoli longe aliter ſentiant. Docet Thomas in quodlibetis, non obligari nos de neceſſitate ſalutis credere Eccleſiæ Doctoribus, neq; etiam ipſi Eccleſię, niſi in his, quæ ad ſubſtantiam fidei pertinent, quia in illis Spiritus admonens, docet Eccleſiam omnem veritatem. Atque ipſe Auguſtinus ad Vincentium: Hoc genus literarũ, (inquit) ab authoritate canonis diſtinguendum eſt, non enim ſic leguntur, tanquam ita ex eis teſtimonium proferatur, vt cõtra ſentire non liceat, ſicubi forte aliter ſapuerunt, quam veritas poſtulat. Sic ego Auguſtini, & Bernardi, & ſanctorum Patrum omnium, & quorumcunq; eruditorum authorum ſcripta, extra canonem Bibliæ poſita, debita cum reuerentia ſemper ſuſcipio, non tamen ita authoritate illorum me obligari puto, quod non liceat illis contradicere, aut ab illis alicubi diuerſum ſentire, aut circa eorum ſcripta dubitare, niſi probentur per ſcripturam ſacram euidenter expreſſa, aut per vniuerſalem Eccleſiam fuerit determinatum, illa firmam & indubiã continere veritatem, ſicuti de Epiſtola B. Leonis ad Flauianũ, factum legitur, in c. ſancta Rom. 15. d. An igitur Auguſtin. & Bernard. de bello per omnia recte ſentiant, ego adhuc dubito, Pontificijs decretis, debitam obedientiã exhibeo, conciliis generalibus plus tribuo; tamen ineffabilem veritatem, circa quam ſolam verſantur, & fides & hæreſis illis non tribuo, quũ hæc ſint ſolius ſacræ ſcripturæ, & ſanctionum vniuerſalis Eccleſiæ, in his quæ ad ſubſtantiam fidei pertinent, in cæteris Eccleſiam errare poſſe, etiam ſcholaſtici fatentur Theologi, neq; tamen omne quod à Chriſto & Spiriru ſancto non eſt, hoc ilico illi contrariũ eſt. Multa in ſcripturis expoſuerunt authores, aliena à ſenſu Spiritu ſancti, & inter ſe pugnant contrariis opinionibus, nonnunquam à ſeipſis diſſident, quum ſpiritus ſibi repu-

repugnare,& ſecum diſſidere non poſſit, tamen non protinus contrariantur Spiritui ſancto, nec propterea reiiciendum eſt,omne quod à Spiritu ſancto non eſt,cum teſte Hieronymo, nulla interpretatio ſit à Spiritu ſancto, qui & ſeptuaginta interpretum cellulas pro fabula ridet, tamen non protinus reiiciendæ ſunt interpretationes,quantumcunque inter ſe variæ ſint,& diſſonantes, ita nec protinus damnantur per me Auguſtinus & Bernardus,ſi quid admittant aduerſus conſilia Euangelica, vbi deeſt malicioſus illorum contemptus. Nonne Paulus Apoſtolus conſilium dat, quod ſe dicit nō habere à Domino,& habet Domini præceptum,quod tamen non exigit. Scimus quod olim Deus in vetere teſtamento permiſerit bella,neque tamen ſinebat ſuos principes adorare bellum, niſi prius obtuliſſent pacem, ſicut legitur Deuteronomij capite vigeſimo ſecundo. In nouo autem Teſtamento,promiſſa eſt pax perpetuo fœdore conſeruanda, ſicut in eius receſſu dixit teſtator Chriſtus: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis, cuius doctrina tota eſt ad charitatem,ad fraternam concordiam,ad patientiam, & dilectionem,nō admittens maleuolentiam, odium, iram, bellum,ſed docens diligere inimicos, & tollenti tunicam pallium adiicere, & fraudem pati, ſicut de his ad Galatas tertio, & prima Corinthiorum ſexto, & Matthæi quinto, & pleriſque aliis locis docet Euangelica lectio. Nullum ergo inter veros Chriſtianos licitum eſt bellum, quum omne bellum ex malo ſit, & contra Euangelicam perfectionem. Et Hieronymi ſententia eſt, olim Iudæis licuiſſe bellare, Chriſtianis autem non licere,vnde dico illam propoſitionem, Chriſtiano vt Chriſtiano non licet bellare, citra omnem hæreſis & impietatis notam poſſe defendi,neque per hoc calumniantur à me Auguſtinus,& Bernardus: & Ambroſius, & cæteri Doctores,& Pontifices, qui bella permiſerunt, quod contra Chriſtum agant ſicut neque qui iure permittunt, ilico contra Chriſtum permittunt, quod ille dixerit non iurandum omnino.

Nam quæcunque pro perfectione Euangelica prohibentur, sic prohibita intelliguntur, nisi rationabilis vrgeat necessitas, vt ait, cap. ita ergo. 22. quæst. 1. Neque Augustinus, Bernhardus & Ambrosius, bellum simpliciter & indistincte, quantumcunque iusta de causa susceptum probant, nisi simul ex necessitate, atque cum fide, & religionis amore fuerit susceptum, quanquam dicat Ambrosius, neque hoc esse Euangelicæ perfectionis, ipsæque Bernardus, mundanam militiam expresse appellat malitiam, vbi qui cadit (inquiens) perit in æternum, qui occidit & vincit, viuit homicida. Itaque licet à perfectis non sit bellandum, docente Apostolo ad Romanos, nobis iam vltra bella non esse carnaliter peragenda, sed animæ certamina, contra spirituales aduersarios desudanda, quod idem ex verbis Gregorij, ostendit Gratianus, in cap. nisi bella. 23. quæst. 1. Propterea tamen non plane prohibetur iustis & necessariis causis belligerari, & si hoc non exceperit Christus, qui nec litigandum coram iudice, nec iurandum docuit, siquidem a Christo priuata vindicta prohibetur, publica quæ legum officio fit, vt iudicia, supplicia, bella non sic prohibetur. Quare non etiam pugnant cum Christo, qui quod ille pro perfectione Euangelica docuit, diuersa ratione tractant de statu ciuili. Non ergo protinus damnatur princeps qui bellum gerit, sicut nec iudex, qui pronunciat sententiam, quod agat contra Christum, & Euangelium, quum agat ex officio ciuili, non vt Christianus, neque afflatus Spiritu sancto, sed vt minister humanarum legum. Nonne Christus in totum vetat diuortium, excepta sola causa fornicationis, tamen Romana sedes dirimit matrimonia, multas alias ob causas, à Christo non exceptas. Sic multa conceduntur de foro iudiciali, de consuetudine, de authoritate monarcharum, quæ nō sunt de perfectione Christianismi. Neque vero omne illud hæreticum est, quicquid extra Euangelium est, nec plane prohibitum est, quicquid infra concilium est. Quod si vtrunq; de hæresi suspectum est, v-

trum propius accedit ad hæresim, dicere in totum esse abstinendum à bello, quod consonat Euangelio & Apostolis, an dicere licitum esse bellare, quod nusquam legitur in Euangelicis literis: certe Theologorum officium est, hortari ad charismata meliora, ad pacem, & tranquillitatem, quæ Christi doctrina est, non ad bella, ad seditiones, ad effusionem sanguinis, quæ sunt Ethnicorum. Nec decet Theologos dissimulare tam aperta Christi & Apostolorũ dogmata propter opiniones Augustini, Bernardi, Ambrosij, & aliquot cæterorum, qui licet alicubi bella probant, eadem etiam pluribus locis improbant, & detestantur. At cuperem videre, vt isti Theologistæ, qui tam religiose bello patrocinantur, vel vnicum Christi verbum, aut Euangelij sensum producerent, bella hæc comprobantẽ, quod si fecerint, & non inique eo detorserint, victum me fatebor, & herbam illis dabo.

XXV.

NEQVE hæc mea verba sunt, nec mea intentio, quod Christo repugnante, ordo militantium est in Ecclesia, sed quod sceleratissimum illud militiæ genus, de quo locutus ibi fueram, prætextu ordinum illorum irrepserit in Ecclesiam, quod si quis negare velit, non deerunt ad manum horum scelestissima exempla, quorum myriadibus vel obrui posset. Proinde quum bellum res sit crudelis magis quam pia, & necessaria plus quam honesta, non adeo decet religiosos, Euangelicam perfectionem professos, quam tolerabile est in hominibus prophanis, nec ipsa eorum militum primordia, vacant reprehensione. Nam quum à Ioanne Patriarcha Alexandrino, primum institutus esset ordo hospitalariorum, propter peregrinos Hierosolymam petentes, ita vt sacerdotes & fratres instructioni & sacrorum ministerio insisterent, cæteri autem barbati laici, quos conuersos vocant, peregrinos ad spectanda sacra loca ducentes, interpretes agerent, illosque à Saracenorum contumeliis tuerentur,

tum eleemosynarum collectas, dona, cæterasque monasterij temporalia, administrarent. Sed vt solent ex bonis principiis pessima quæque subsequi, quum in immensum creuissent religionis illius diuitiæ prædicti conuersi, qui illarum negociationes & procurationes agebant, licet rudes & imperiti laici essent, in tantam ambitionem elati sunt, quod supra venerandum sacerdotalis dignitatis ordinem, sese extollentes, pro conuersis & seruis, totius ordinis Domini, & Præceptores facti sunt, atque pro hospitalitate, malitiam professi sunt, gratissimum Deo seruitium sese præstare existimantes, si sua manu quã plurimos infideles occiderent, & in tartara mittentes diabolo sacrificarent, dum interea aut nullos, aut paucissimos lucrati sunt Christo, licet hodie longe plus verubus pugnent aduersus capos & perdices, quam lanceis contra infideles. Contra quos acerrime inuehitur diuus Bernardus, & de quibus vere dici potest, malum illud, quod Ecclesiastes vidit sub sole, videlicet seruos in equis, & dominos quasi seruos ambulantes super pedes, quod considerantes Carthusiani, licet contemplatissimi, in hoc suæ posteritati & durationi sapienter consuluerunt, quod suis barbatulis conuersis: temporalium & prouentuum suorũ negotiationes & procurationes, non committunt, sed seruos seruilia duntaxat curare permittunt.

XXVI.

IN capitulo de statuaria & plastica, de imaginibus & statuis in hæc verba loquutus sum. Quin etiam hæc in tẽpla, in sacella, in aras Dei, magnis venerationibus traducimus, non absque idololatriæ periculo, sed hæc latius in religione disputabimus. Nonne ibi expresse fateor, me non assertiue, nec definitiue, sed disputatiue, & inquisitiue loqui, remittens lectorem, ad eius rei ampliorem sermonem posterius de religione requirendum, videlicet in capite proprio de imaginibus, in quo post longam dis-

puta-

putationem, tandem ſic aſſertiue concludo, inquiens: Atque hic vos ſcire volo, quod quemadmodum exuperans imaginum cultus idololatria eſt, ita illarum pertinax deteſtatio hæreſis eſt, de qua olim Philippus & I. eo imperatores damnati ſunt. Quis hic non videat huius articulatoriis malitioſam cauillationem, qui iſta odio malo diſſimulans, obticuit. Quid enim ſcandali eſt, ſi pro euitando ſcandalo admoneo periculi, quod eſſe poteſt, non ex imaginum natura, ſed ex immoderato, aut ſuperſtitioſo cultu, vel ex defectu conſilii rudis plebeculæ. (Quum nec hodie vnanimiter, nec ſufficienter explicatum ſit à theologis, quomodo cultus & veneratio, competant rei inanimatæ) vel ex hypocriſi & auaritia ſacerdotum, & monachorum nonnullorum, quibus quæſtus acceptior Chriſti gloria, quique ad eiuſmodi plebis errorem conniuent propter lucrum, quod inde ſolet illis accreſcere. Hinc Ægyptiorum more fere nihil non infertur aris, hinc videmus cum Ioba & Bernardo, etiam diabolum traduci in aras Dei, ſimiliter cum Georgio crocodylum, cum Roccho canem, cum Antonio ſuem. Venerabile Euchariſtiæ ſacramentum, procul ab aris, ad angulum aliquem detruditur, ante quod vix vna ardet olida lampas, dum inſenſata illa ſimulachra, colluſtrantur innumeris cereis. Quod ſi quis rem diligenter expendat, comperiet, fortaſſis in non minorē abuſum prolapſa noſtra ſimulachra, quam olim fuerunt idola Ethnicorum. Quis non cultus noſtris iſtis exhibitus eſt, dum alterum altero auguſtius adornatum, & appenſis omnis generis anathematibus, velut mercimoniarum taberna inſtructum, ac coempticiis indulgentiis, magis propitium prædicatum admentitiſque miraculis, potentius & prope diuinius confictum eſt, contra qua non contumelia affecta ſunt noſtra ſimulachra, ſi quando nobis minus propitia credita ſunt. Quoties vidiſtis, lætis vitibus, Vrbani ſimulachrum, Bacchi inſtar frōdibus coronatum, fidibus, tibiis, tympanis, præeuntibus; comitante ſacerdote, ſolenni gratulationis pompa, per ciuita-

uitarem humanis humeris delatum, peractisque bacchanalibus, in taberna quapiam vinaria, secerdote & reliquis bene potis, eadem pompa temp'o suo restitutum. Nonne etiam vidistis, si forte gelu, aut pruina, vites aruissent, idem simulachrum, per luta, per sordes, per stercora, laqueo tractum, insuper consputum, conspurcatum, & omni contumeliarum genere affectum. Taceo quid vestri agant Hollandi, cum Paulino idolo, si quando in conuersionis eius festo, aut nix ceciderit, aut pluuia, nonne hæc vidistis, & tacuistis, tacendo consensistis, elatis cachinnis arrisistis, & socii sceleris facti estis? Quid socii, imo vos tam pernitiosi sacrilegii, detestabiles auctores extitistis, aperuistis insanæ plebi templa, tradidistis conspurcanda simulachra, & caput abhominationis fuistis, & cauda. Hic mihi dicite magistri nostri, dicite Pontificum fiscales, dicite Christianitatis decani, dicite hæreticorum inquisitores, & magistri, quem illorum vnquam aut hæreseos, aut scandali postulastis, & nunc (si diis placet) cogar ego de hæresi causam dicere, si quid contra aliquot superstitiosa simulachra, illorumve abusus, vel hiscere ausus fuero, eo quod habetis in illis relligionẽ quæstuosam, & quæ ad eruditionem rudis plebeculæ, pro signis, vix tandem recepit ecclesia, fecistis vobis instrumenta auaritiæ vestræ, & laqueos irretiendæ pecuniæ. Si qui ergo ex capitulo de plastica, proferunt quod accusent, quia me oderunt, inuenient in capite de imaginibus, vnde me excusent, qui me amant. Non enim improbo imagines, quæ ad notitiam deducunt eorum, quæ in vero vnius Dei cultu conceduntur, sed quando à cultu latriæ vnius Dei abducunt, quasi in ipsis imaginibus & statuis sit aliquid diuinitatis, aut illis alligetur, tunc quia decipiunt, & à veritate auertunt, merito damnandæ sunt, non aliam ob causam, concilium Laodicense, & damnauit, & anathemate percussit, eos qui colerent angelos, quasi tales committerent idololatriam. Atque vtinam plebs imperita hodie non periclitaretur in imaginibus,

& non

& non cum acceptione adoraret, quas indifferenter pro signis colere deberet. Atque sacerdotes non quærerent lucrum, à quibus Deus vitari iussit periculum.

XXXVII.

HÆc est illa execrabilis propositio, nullo satis igne expiabilis, nec in hoc seculo, nec in futuro excusabilis, & velut Erinnis in tragœdia, quæ si in hac declamatione scripta non fuisset, de reliquis omnibus nihil fuisset scandali, sed in sacrosanctam cucullam offendens, omnium cæterorum reus factus sum. O facinus audax, iniquum, & impium, quale hactenus nemo omnium patrauit. Sed inuenirēt hic forte Pilatus, & Herodes, aliquid quo me liberarent, nisi monachi & fratres omnes clamarent: Crucifige, crucifige, blasphemauit, dicens: Diabolus est auctor cucullæ, qua instar alterius baptismi, melius renascuntur Monachi quam priore, qua etiam mortui innoluti, sanctificari traduntur, præcipue si in sacrosancta Franciscanorum cuculla sepeliantur. Sed admiror & valde, si tam sancta sit cuculla, quomodo tot ac tantos operiat calumniatores, à quo solo vitio apud Græcos diabolo nomen est? De hac ergo, quum in capitulo de statuaria & plastica, narrassem lepidam fabellam, isti sic referunt in articulum, ac si ego theologum ibi agens, hanc serio credendam concionatus essem apud populum; nec liceat mihi scribere, quod pictoribus liceat palam pingere. Quis hic non videat, quanta calumniandi scabies, teneat istos articulatores, qui etiam à iocis, & salibus venātur quod condemnent. Non puto aliquos theologos tam stupidi, tam insensati cerebri esse, aut adeo (vel extremo senio) desipere, vt putent me serio probare, iocum quem hic recito, quodque pro hoc ludicro, me serio respondere velint, quum dicat Augustinus, in quęstionibus super Genesim, & habetur xxij. qu. ij. quod ait, videlicet quæ non sunt, si non serio, sed ioco dicantur, non deputantur mendacia, neque piarum aurium offensiua. Quis non rideret

deret magistros nostros, si ad theologicum rigorem excutere velint, nouellas Bocarii, & facetias Pogii. Forte sunt aliqui, qui ob magnum aliquem fratralis relligionis (ne dicam stupiditatis) zelum, non possunt ferre iocum in cucullam, dicentque cum cuculla non fuisse agendum ioco, fateor me ignorasse hunc articulum fidei. Doceat ergo hic me primum auctoritate scripturæ sacrę periclitari fidem, si quis quid iocetur in cucullam, aut fortassis de illa minus bene senserit. Hoc vnum scio, euangelium non docere, non præcipere, non consulere, discrimina vestium, neque quod cultus vestium, sicut nec esca, commendet homines Deo, cuius spiritu (vt ait Pau.) transformamur de claritate in claritatem. non de colore in colorem, de cingulo in funem, de calceis in callopodia, de toga in sagum, de veste in vestem, de rustico cucullo in effœminatam cucullam fratralem, ac si perfectio euangelicæ relligionis, pendeat à veste & cultu, quæ sunt traditionis hominum. Narrauit mihi his diebus, vir quidam pius iuxta & eruditus theologus, ex familia Franciscanorum, & ex eius ordinis primariis, Franciscanos olim fusca & fere subnigra veste vsos, quo colore adhuc moniales eius ordinis multis locis induuntur, quumque propterea ab Augustinianis nõ satis discernerentur, qui ipsi nonnunquam etiam funiculis præcingebantur, orta lite post multas tandem contentiones Augustiniani acceperunt latum illud, & longum pendens, pelliceum cingulum, osse bubalo, aut multis æreis emblematibus adornatum, deinde etiam Franciscani lucidiore colore sese ab illis discreuerunt. Cum eisdem Augustinianis, quondam litigarunt Dominicani, coram (si recte memini) sui ordinis Romano pontifice, volentes Augustinianos albam ponere tunicam. Iamque ita fore decreuerat pontifex. comminatus Augustinianorum procuratori, sese pronuntiaturum, vbi rediisset in crastinum (egrediebatur enim vrbem) quumque procurator dixisset Pontifici, & si non redieris pater sancte. Respondit ille: Maneat vobis habitus vester cum benedictione Dei, at

Pon-

Pontifex eodem die occidit, ſic Auguſtiniani fruuntur cum benedictione ſuo habitu inuitis Dominicanis. Non minore diſcordia, nuper apud Germanos contendebant inter ſe Franciſcani, nam obſeruantes aduerſus conuentuales inſtabant, volentes illos in ſignum diſcretionis mutare habitum, quibus à conuentualibus reſponſum fuit, ſat diſcriminis inter illos fore, ſi obſeruantes dimiſſis calceis, ſua ex Italia aſſumerēt callopodia. Has atque ſimiles de veſtitu, & cultu monachorum contentiones, ſi omnes recenſere vellem, poſſem amplo volumine inſignem cucullomachiam ſcribere, ad quod ſi me impulerint, nec ingenium, nec oratio, nec materia mihi defutura ſunt. At vero ſcimus Chriſtum eſſe Deum pacis, non contentionis, omnes ergo cultus illos, qui ex contentione ſunt, quid piaculi eſt, ſi dixerimus eſſe inuentum diaboli, ſed nolo hoc loci ſerio tueri, quod in declamatione ſerio non dixi, & ridiculæ fabellæ ſeriam interpretationem fabricare, ſed oſtendere volui, iſtis tam pie articulatis magiſtris noſtris. Quod tametſi iocus ſit, tamen non eſſe vſquequaque falſum, atque licet non ſit neceſſario verus, tamen forte probabilem eſſe, & qui citra impietatem diſputari, & defendi quoquo modo poſſet, in quodlibetis, vt mihi & in præſens, & in reliquum, de his & ſimilibus, aliquid declamāti, aut ſcripturienti, æquior ſit illorum moroſitas, & benignior ſit illorum iniquitas. Neque iſte loquendi modus, rurſus offendat magiſtrorum noſtrorum, ac latebricolarum monachorū pias auriculas, nam ego illum ex Thoma Aquinate, & magiſtro noſtro, pariter & monacho accepi, vbi ait: Licet rationabilius ſit credere, potentiam creandi, creaturæ communicari non poſſe, tamen defendi poſſe, quoquo modo, creaturam poſſe creare. Ad huius ergo concluſionis imitationem, liceat mihi quodlibetare (vt veſtro vocabulo vtar) licet rationabilius ſit credere cucullam ex celo relligionis inſtinctu Spiritus ſancti inſtitutam, tamen defendi poſſe, illam quoquo modo, & nonnunquam etiam à diabolo profectam. Vtinam tanta

eſſet

esset cucullæ sanctitas, vt omnes monachos & fratres ad veram pietatem inflammaret, & à diabolico calumniæ spiritu emundaret. Vtinam sacrosancta cuculla, haberet tot professionis suæ imitatores, quot habet dignitatis suę buccinatores. Ego nullos monachorum ordines, ritus, vestes, cæremonias, nullum probatæ vitæ genus insector. Ego vt non sum tam insolens, vt talia serio promittere, aut defendere velim, quæ alicubi in declamationibus, aut placitis, per iocum effutiui, ita nec graues viros decet, quæ ioco dicta sunt, serio reprehendere, ego quantum monachorum ordinem venerer, quantum monastico instituto faueam, ipsa nostra quam scripsi de vita monastica ostendit oratio, & in declamatione nostra, sub capite de sectis monasticis protestatus sum, quæ de malis monachis & eo nomine indignis loquor, me ad ordinum iniuriam nō referre. Similiter in querela mea, bonos semper excipio, vbi cum peruersis mihi res est, qui nihil habēt relligionis monasticæ, præter cucullā, & quē vocant clypeum impudentiæ, ac solo cultu, & cæremoniis, sanctimoniā apud vulgus profitētur, quum eorū vita, & mores, minime respondeāt ornatui, quos tamen vtcunq; ferendos censerē, si tantum male viuerent, nec malos etiam alios facerent, & vt est in euangelio, ipsi non ingredientes regnum cœlorum, etiam alios excluderent. Nemo ergo putet, à me taxari bonos Monachos, dum reprehendo malorum mores, quos in illis etiam pii monachi detestantur, de quibus malo nunc tacere quam multa dicere. Vos autem quoscunque pios ac veros Monachos, paulo hinc aures auertere iubeo, donec malis illis satisfecero, ne vos meo sermone læsi, quidpiam de me grauius æstimetis, quanto magis vestram sanctimoniam laudare quam exasperare velim.

XXVIII.

LEGITIMI censoris (qui alterius scripta reprehendere aggreditur) officium est, primum bona fide citare verba & rationes, quæ continere putat aliquid hæresis

aut

aut impietatis. Deinde validis & neruosis argumentis refellere, quod in illis offendit. Sic Origenes contra Celsum, sic Cyrillus Alexandrinus contra Iulianum, sic antiqui patres & theologi librum aliquem reprehensuri, totum interserebant de verbo ad verbum sermonis contextum, nihil relinquentes, vt ab omni etiam specie mali abstinuisse probarentur. Contra iste versutus articulator, ex locis frustulatim decerptis, & mala fide recitatis, mihi struit calumniam, vbi quæ præcedunt & sequuntur, si candide & integre narrata essent, facile submouerent errorem. Deinde astutus sycophanta, mutauit verba mea, traducens ea suam ad calumniam, non enim reperitur me dixisse, prophetas & euangelistas mendaces in quibusdam inuentos, sed quod alicubi à veritate defecerunt, & secundum quid fuerunt mendaces, qui quidem loquendi modus, nihil habet impietatis, aut scandali, nisi quod forte alienus est à loquendi apud scholasticos theologos consuetudine. Propterea dignum putauit, qui referretur in articulos, sed ego nunc ostendam huic molinariæ belluæ, doctorem, scholasticum pariter, & monachum, & Franciscanum, sed virum eruditissimum, & theologum non vulgarem. Is est Franciscus Georgius Venetus, qui in opere de Harmonia mundi, capite secundo, primitoni, secundi cantici, in hæc verba scribit. Defecerunt prophetæ, ex aliqua mutatione facta in iis quibus prophetauerunt, adeo quod ipsorum omnium vaticinia reperiebantur aliquando cõditionata, & visi sunt, & secundum quid fuerunt mendaces. Hunc & ego imitatus, dixi prophetas alicubi à veritate defecisse, & secundum quid fuisse mendaces, quæ etiam si dicta essent sermone improprio, tamen sensu pio, ipsa monstrat addita illis declaratio, omne scandalum tollẽs, vnde tenent domini de rota in decisione DCCCLXXII. in antiquis, standum esse intentioni, non verbis. Non enim intentio verbis, sed verba intentioni deseruire debent, etiamsi proferens videatur talis animi fuisse, qualia verba sonant, tamen si ex circumstantiis, vel aliis appareat con-

contrarium, non ſtatur verbis, ſed intentioni. Quod ſi de mente verborum dubitatur, ſemper recepta fuit dicentis declaratio, à cuius animo verba dependebant, nulla impediente temporis præſcriptione. Sed hanc declarationem, diſſimulata conſcientia, tranſit callidus hic calumniator, & aliam ſubſtituit, quam tamen elicit per rationem Quaſi.

XXIX.

IAM vero, quum non ego ſic interpretatus ſum, ſed ſic calumniatus eſt iſte caſearius (debui dicere quaſarius) quærere tamen libet, illi morem gerens, ſi ſacra ſcriptura nihil habet ambiguitatis, vnde tam varie, & ſæpe ſibi repugnantes authorum interpretationes, ſi nullum eſt ex ea periculum, quomodo Paulus dicit: Litera occidit, ſi nihil incerti, vnde tot ſcripturæ libri & capita numerantur à plæriſque inter apocripha? certe ſtat firma & inexpugnabilis ſententia, ſcripturæ infallibilitatem, veritatem, ſynceritatem, certitudinem, omnem eſſe à verbo & ſpiritu Dei, quæ à nullo comprehendatur, niſi cui voluerit ille reuelare. Non enim eſt homo verax, in quo Deus non loquitur, vt ait Auguſtinus Pſalmo centeſimooctauo: Tantumque abeſt quod hæc propoſitio ſit impia & ſcandaloſa, vt eius oppoſita (videlicet ſacram ſcripturam habere infallibilem dilucidam, inoffenſam veritatem, aliunde quam à verbo Dei) ſit non ſolum ſcandaloſa, impia, piarum aurium offenſiua, ſed plane hæretica, & omnibus faſciculis & ignibus digna. Omnis autem diuinæ ſcripturæ caligo, non de ſui natura accipienda eſt, ſed à noſtri intellectus, aut infirmitate, aus peruerſitate. Hinc multi cæcutiunt, multi hallucinantur, multi offenduntur, & multi hæreſes prolabuntur, non propter ſcripturam, ſed quia confidentes adinuentionibus ſuis, ex humano ingenio, & contentionum artibus, illam metiuntur, non ex ſpiritu verbi Dei, qui ſolus largitur ſcientiam diuinorum, & intelligentiam ſcripturarum, omnibus autem ſecundum

cer-

certam mensuram, quantum necesse est, & expedit eccle-
siæ, multa reseruans etiam posteris. Sic multa Spiritus
sanctus reuelauit recentioribus theologis, quæ antiqui
patres, & veteres theologi olim non attigerunt, & sunt ad-
huc in sacris literis multa nondum explicata, in quibus
quum se multi torqueant commentatores, multa in va-
rias sententias disputent Magistri nostri, nullus tamen ad-
huc illorum ambiguitatem resoluit. Nam quam diu va-
riant opiniones, nondum apud illos comperta est veritas,
cuius generis sunt; quæstiones de Genealogia Christi,
prorsus inexplicabiles, in quibus adeo variant Origenes,
Nazianzenus, Hieronymus, Augustinus, Ambrosius, Ly-
ranus, Burgensis, & ab illis dissident recentiores quidam
vt Annius Viterbiensis, Petrus Galatinus, & Iacobus Fa-
ber, & adhuc sub iudice lis est. An in descensu Spiritus
sancti, omnium linguis loquuti sunt Apostoli, an vnica
loquentes ab omnibus sint intellecti. An in extremo die
aliqui immutandi sint, qui non fuerint mortui, quum de
hoc diuerso modo legant apud Paulum antiqui patres, a-
lii liberam permittunt vtramuis semper lectionem. Eius-
dem generis sunt, quæstiones illæ de distinctione perso-
narum diuinarum, de vnione diuinæ & humanæ naturæ
in Christo; & quomodo Christus dicatur nescire supre-
mũ diem, soli patri Deo cognitum, de peccato in spiritum
sanctum non remittendo, & eiusmodi plura, de quibus in
hunc diem indecisis quæstionibus theologi conflictan-
tur. Huc pertinent etiam multæ admodum difficulta-
tes, quæ sese nobis in euangelistis offerunt, ex quibus
plures colligit Hieronymus, vt illud apud Matthæum, v-
bi citat ex Hieremia, & acceperunt triginta argenteos
precium appreciati, quod appreciauerunt à filiis Israël, &
dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mihi domi-
nus, quod non solum Hieremias non sic intendit, sed ne-
que in forma scripsit, citat etiam Zachariam, in hæc ver-
ba: Percutiam pastorem & dispergentur oues. Propheta
autem non sic ait, sed rogans Deum inquit: Percute pa-

 storem,

ſtorem, vt diſpergantur oues. Dicit alibi, vt impleretur quod dictum eſt per prophetas, quia Nazaraenus vocabitur, quod tamen nuſquam legitur in prophetis. Et Marcus Euangeliſta, exorſus euangelii hiſtoriam ait, ſicut ſcriptum eſt in Eſaia propheta: Ecce ego mittam angelum meum, quod Eſaias neque ſcripſit, neque formaliter intendit, & Lucas in actibus apoſtolicis, inducit Stephanum recitantem hiſtoriam. Deſcendit Iacob in Aegyptum, & defunctus eſt ipſe & patres noſtri, & translati ſunt in Sichen, & poſiti ſunt in ſepulchro, quod emit Abraham precio argenti, à filiis Emor, filii Sichen. Verum alio ſenſu, alia intentione, haec ſcripta ſunt in Geneſi. Dauid quum vellet aedificare templum domino, dixit illi Nathan propheta: Omne quod in corde tuo eſt, vade & fac, quia dominus tecum eſt, verum longe aliter loquutus eſt illi dominus. Quod ſi quis hic dixerit, euangeliſtas, & prophetas mendaces ſecundum quid propterea non arguit illos falſitatis, ita vt mereatur cum Celſo, Iuliano, Porphirio, connumerari inter impios. Sed de his adhuc inferius dicemus latius.

XXX.

QVOD piaculum eſt, ſi pono diuinae ſcripturae auctoritatem, ſuperare omnia omnium creaturarum ſuffragia, an propterea videbor negare ſanctos patres, qui ex ſpiritu ſancto in eam commentati ſunt? minime. Ego quoſcunque ſacrarum literarum expoſitores, ſemper vnice veneratus ſum, & vereor, ſed ſcio me maiorem reuerentiam debere ſcripturae, quam firmiter credo, & ſcio, ſic a Deo proditam, vt ſine omni humana induſtria, certam in ſemetipſa ſui habeat ſententiam, & intelligentiam, nec vllis ſe flecti patiatur externis commentariis: duco autem externa, quae non ſunt ex ſpiritu ſancto, ſed ex noſtris adinuentionibus, cuiuſmodi ſunt multa Ariſtotelica ſophiſmata, & Scoticae ſubtilitates, & Occanicae argutiae, ſimiliaque peregrina dogmata quae plaerique philoſo-

phi, &

phi,& scholastici rabini, sacrorum eloquiorum sapientiæ inuexerunt, quod quam salubriter, quam vtiliter factum sit, viderint magistri nostri. Quoties ergo de sensu scripturæ pugna est, non propterea humano ingenio tribuenda est eius interpretatio, sed dono spiritus,& prophetiæ, ad quod nos hortatur Paulus, vt videlicet non solum linguis loquamur, sed & prophetemus, hoc est, interpretemur sensum scripturarum ex Spiritu sancto, quod prophetiæ donum, nunquam relinquit ecclesiam, sed continuo manet, non in contentiosis magistris nostris, neque in quantumcunque eruditis doctoribus, sed in his qui successerunt in locum Apostolorum, etiamsi nihil habeāt humanæ eruditionis, sæpissimeque idiotis existentibus, reuelauit illis Deus, quod multos eruditos celauit. Siquidem quibus dat ordinem, is etiam creditur infundere spiritum iuxta verbum Euangelistæ, de Caipha, qui prophetauit, eo quod esset Pontifex anni illius. Hinc canonistæ cum theologis, communi sensu dicunt: Papam habere hoc ius prophetandi, hoc est, (vt ipsi aiunt) potestatem interpretandi scripturam, & licet multi extiterint praui pontifices, nullum tamen illorum vnquam aliquam falsitatem in scripturam commisisse compertum est. De hac materia satis amplo sermone disserui, in capite de interpretatiua theologia, & in capite de verbo Dei, vsque in finem Declamationis, vbi submouetur huius articuli calumnia, quæ legisse debuisset piger iste articulator, priusquam ad calumniam se accingeret.

XXXI.

QVOD autem dico nec angelicas, ex Paulo didici, siquidem tam exuperans est scriptura diuina, vt nullius creaturæ industria, nullius intellectus creati adminiculo subiiciatur, sed sibiipsi sufficiēs, se ipsam (si quis alicubi locus est obscurior) exponit & interpretatur. Vnde veri theologi, nullam de diuinis admittunt ratiocinationem, quæ nitatur humanis commentis, sed solā illam

quæ ſumitur ex ſcripturis diuinis, nec aliter credi ſibi volunt ſancti patres, & interpretes, niſi quatenus per teſtimonia ſcripturæ ſua communiunt, in qua ſola eſt ſcientia ſpiritus Dei. Et hæc dicitur expoſitio literalis, omnium certiſſima, & potentiſſima, quando videlicet ſcriptura per ſcripturam exponitur, & ſenſus eius reuincitur, quantum ſatis eſt ad æternam ſalutem, quantumque nos ſcire & credere vult Spiritus ſanctus: neque tamen propterea reliquos expoſitionum modos, allegoricũ, myſticum, moralem, tropologicum, naturalem, typicum anagogicum, & ſi qui præterea reliqui ſunt, contemnendos cenſeo, quaſi non etiam ſint à Spiritu ſancto. Sed dico illos non eſſe tam efficaces ad vincendum, ſi quis repugnet, ſed duntaxat ad perſuadendum, eis qui dociles ſunt, & fideles, quod & ipſi fatentur ſcholaſtici theologi, allegorias non probare efficaciter, in diſputationibus contentioſis, niſi ſi quas interpretatus ſit Chriſtus, aut Apoſtoli, hoc eſt, per ipſammet ſcripturam expoſitas.

XXXII.

NEc faciat quicquam contra me, quod iſte cauillator citat ex epiſtola Petri, quodque adfert commentum, de prophetia comminationis quæ omnia in eodem capite de interpretatiua theologia, à me tacta & ſoluta ſunt, licet illa legere noluerit iners pigritia, ſiue illa diſſimulet callida calumnia. Sed ſpectemus ad quem ſcopum directa fuerit tota illius rei diſputatio, is ſeſe mox offert, quod omnis homo mendax, quod ſolus Chriſtus Deus homo expers mendacii, & erroris, nunquam quouis modo repertus eſt, nec reperietur mendax, cuius verba non mutabuntur neque deficient, cuius oracula nunquam immutabuntur, hoc vt euincerem, ſi forte prouectus zelo fidei, & calore diſputationis, videar minus circumſpecte, aut præter ſcholaſticam conſuetudinem, de prophetis & euangeliſtis loquutus eſſe, non tamen impie, nec ſcandaloſe loquutus ſum, nec ſine grauiſſimorum auctorum exem-

plo.

plo. Nonne Hieronymus in dialogis aduersus Pelagium, disputans aduersus eos, qui asserebant hominem posse viuere absq; peccato, non solum non prophetas, non apostolos, sed nec ipsam superbeatissimam Dei genitricē semper virginem Mariam, liberat à peccato, saltem leui, vt errore, aut ignorantia, magis quam culpa commisso, tantoque ardore ad id probandum euehitur, vt etiam ab apocryphis scripturis testimonia petat. Origenes etiam tribuit illi aliquod peccatum actionis: & Theophylactus dicit, illam scandalizatam in morte filii, vbi & Augustinus, tribuit illi diffidentiam, licet leuiorem quam discipulis. Chrysostomus etiam, reprehensibilem fuisse dicit, quū euocaret Christum in templo prędicantem, & Eusebius atque Anselmus, eosq; sequentes, aiunt: Deum non potuisse facere naturā impeccabilem, quia non potuit facere alium Deum, quę omnia tamen citra scandalum, eo acrius inquirunt doctores illi, quia Petrus de solo Christo pronunciat, quod peccatum non fecit, solum illum designat agnum immaculatum, qui solus immunis peccato, ablaturus erat omnium peccata. Solent etiam auctores in inquirendo, & disputando, nonnunquam assumere iniqua, vt euincant æqua. Sic Dionysius Alexandrinus, aduersus Sabellianos, assumit filiū Dei esse creaturam, de qua in sapientia legitur: Prior omnium creata est sapientia, dicitq; eundem esse opus, siue facturam, sicut vitis agricolæ, iuxta sermonem euangelii, & etiam Pauli inquientis: Qui fidelis est ei qui fecit illum, quumque in his negasse Homousion, coram Iulio papa traducetur, declarans mentem suā, & in quem finem sic scripsisset, summa beneuolentia, & fidei commendatione, receptus à patrib⁹, etiam ab Athanasio speciali apologia, contra calumniatores, defensus est. Nonne Hieronymus disputans contra Iouinianum, iniquior est matrimonio? Nonne Augu. contra Pelagianos, tam iniquus est libero arbitrio, vt à multis pro Manichæo calumniatus sit. Æquum est igitur, vt mihi permittatur, in prophetis & euangelistis, inquirere aliquod ge-

pus mendacii, non quod astu, seu malicia, sed vel ignorantia, vel errore, vel lapsu memoriæ committatur, vt ostendatur solus Deus verax, & omnis homo mendax. Facit idem Hieronymus, super Micheam dicens, Apostolos & Euangelistas nonnunquam memoria lapsos. Facit idem Augustinus, sentiens apostolos & ignorasse quædam & errasse in nonnullis, quinetiam Petrum in fide errasse, & ob id à Paulo reprehensum. Et in libris de consensu Euangelistarũ, quoties circa obliuionẽ, circa reminiscentiam, circa ordinẽ gestorum laborat, ac tandem & ibi, & etiam in quæstionibus in Matthæum, sentire cogitur, euangelistas non secundum veritatem ordinis rerum gestarum, sed secundum suæ quisque recordationis facultatem, narrationes earum ordinasse, & Euangelistis venisse post in mentem, quod multo ante fuerat gestum, sed non tunc succurrisse. Simili ratione, excusatur Matthæus, quia scribit multa corpora sanctorum qui dormierunt, surrexisse, priusquam narret surrexisse CHRISTVM, qui tamen fuit primitiæ resurgentium. Idem etiam narrauit Christum lancea perforatum, antequam narrasset mortuum, dicente glossa ordinaria super verbo apparuit, in cle. prima de summa Trin. & fid. catholica. Quod debeat intelligi per anticipationem, quia ante narrauit Matthæus, quod post factum fuit. Et ne de hoc scãdalum oriretur Ecclesia in concilio Viennensi hunc locum correxit, nec dubito, quin liceat Ecclesiæ corrigere quædam in sacris voluminibus, non tamen diuersum statuendo, aut addendo, aut detrahendo scripturæ, sed declarando ordinis & intentionis, & auctoritatis veritatem. Neq; vero scripta apostolorum, & euangelistarum, ob hoc tantum habent auctoritatem, quod ab illis tradita sunt, sed quod consensu vniuersalis ecclesiæ approbata sunt. Multi apostoli & sancti discipuli vt refert Lucas, euangelium scribere olim aggressi sunt, quibus tamen credere nõ cogimur, nisi solis illis, quos comprobauit ecclesia, cuius sententię est etiam Augustinus inquiens. Se non cre-

ditu-

dituruum euangelio, nisi quatenus illum commoneat ecclesiæ auctoritas. Magna fateor vis est, magnum numen, vnum & idem sentiens ecclesia. Quæ est ergo huius articulatoris peruersitas, hoc in me trahere ad suspicionem ambiguitatis, & torquere ad contumeliam ecclesiæ, quod ego pro gloria & auctoritate illius necessario produxi? nisi forte in hoc peccaui, quod plus tribuam præscriptis ecclesiæ, quam auctoritati euangelistarum, & apostolorum, qui solam ecclesiam profiteor scripturarum interpretem, penes quam manet scientia discretionis, & inuiolatus sensus verbi Dei, à quo solo est omnis infallibilis veritas. Si enim tantus consensus ecclesiæ sine impulsu Spiritus sancti esse non potest, quid est quod de dogmate ecclesiæ dubitare possumus? quid ergo hic est scãdali, si verbo Dei, si ecclesiæ, si scripturæ, vnicuique tribuo quod suum est?

XXXIII.

In capite de verbo Dei, sic de illo loquutus sum. Huius autem verbi scientia, nulla schola philosophorum, nulla theologorum Sorbona, nec quorumcunque scholasticorum gymnasia nobis tradidere, sed solus Deus, atq; Iesus Christus, per Spiritum sanctum, in illis scripturis, quæ canonicæ vocantur, quib. iuxta diuinum præceptũ, nihil addere licet; nihilque detrahere. Hanc propositionẽ articulator iste inter scandalosas, & piarum aurium offensiuas collocauit, non quod à scriptura, aut ecclesia, sed quod à scholis dissentiant, quarum decretum videtur, philosophicas disciplinas esse ad pietatem necessarias, erroneũ & impium ducentes, quod non est imaginatus ipsorum Aristoteles, solertissimus causarum, & demonstrationũ doctor. Ego dico, meam propositionem non solum non esse hæreticam, neque scandalosam, sed & probabiliorem, & magis orthodoxam, sua opposita. Quod si mea propositio erit scandalosa & impia, oportebit eius contrariam esse orthodoxam, & catholicam, quod videlicet,

verbi Dei ſcientiam,non ſolus Deus, atque Chriſtus, ſed philoſophorum ſcholæ, theologorum Sorbona, & quæcunque gymnaſia,nobis tradiderunt: liceatque contra diuinum præceptum,addere & ſubtrahere, canonicis Spiritus S.ſcripturis.Quis crederet adeo deſipere,aut tam profundum dormire,Louanienſes theologos,vt hanc propoſitionem habeant pro catholica? certe ego de illis longe melius ſentio, & aut Buſconium verſificatorem, aut aliquem theologicum paraſitum, aut alium quemuis impium ſophiſtam, qui veritatem verbi Dei, ab Ariſtotelis philoſophia æſtimat, nec niſi ſophiſmata, & parua logicalia habet in pretio, iſtos articulos compilaſſe arbitror. Liceat ergo illis imputare omnia,quæ in Magiſtris noſtris Louanienſibus,ſine inſcitiæ,& ſtultitiæ,vel etiam malitiæ, erroris,aut hæreſis infamia,excuſari non poſſunt. Ego illud intendo,ad diuinorum cognitionem, nō eſſe opus argutiis philoſophorum,neque ſyllogiſmis dialecticorum, ſed oportet illam haurire ex ſcriptura diuina,quæ eſt regula infallibilis, ſemper permanens in ſuo vigore natiuo. Eſto, valeant philoſophia & dialectica, ad erudiendum theologum,valeant etiam ad reuincendos ſuis armis hæreticos,tamen ad ſcripturæ auctoritatem, inefficax eſt omnis quantumcunque irrefutabilis ſyllogiſmus, niſi accedat auctoritas verbi Dei,per conſenſum vniuerſalis eccleſiæ. Omnia etiam quæ percepit eccleſia, quacunque ſcholaſtica ratiocinatione, & ingenii ſubtilitate, & dialecticis demonſtrationibus,ea inducantur, non propterea vera habentur,ſed quia præſumuntur à Spiritu ſancto eſſe reuelata,non humana ſapientia inuenta, ſicut Imperator Conſtantinus,de Nycæna ſynodo ſcripſit eccleſiæ Alexandrinæ,inquiens: Quod trecentis ſimul placuit epiſcopis, nihil eſt aliud quam Dei ſententia, maxime vbi Spiritus ſanctus, talium ac tantorum virorum mentibus incumbens,diuinam voluntatem declarauit. Nulla enim maior peſtis quam ſacram ſcripturam ſubiicere placitis philoſophorum,& contentionibus ſophiſtarum,qui plus

ſatis curioſis argumentationibus, veritatem ipſam non elucidant, ſed in dubium vocant. Nihil ergo ad nos quid Philoſophi, & Ariſtoteles de diuinis commenti ſunt. Nũ Chriſto pluris faciemus Ariſtotelem, Philoſophos & Sophiſtas? Abſit. Vt talibus quibus illi dogmatibus, & argumentis, noſtræ fidei firmamenta ſtatuamus. Quamuis hodie plærique recentiores theoſophiſtæ, miſerabili ſyllogiſmorum ſeruitute captiuali, adhærentes illis velut oſtreæ, Ariſtotelem ſanctius, quam Ægyptij Ibim, aut crocodylum colunt, illique veluti Deo, ac principi ſuo primitias, & tributa pendunt. Veri autem Theologi hanc armatam, quin potius dicam captiuatam Ariſtotelicis legibus Theologiam, non tam ſerio amplectuntur, quippe nullam de diuinis, quæ hominum commentis nitatur, recipiunt argumentationem, ſed ſolam illam, quæ eſt ex ſcripturis diuinis, & quam non Sorbonici magiſtri noſtri, de ſcholaſtica cathedra, ſed quam Chriſtus docuit de cruce, iuxta dictum Auguſtini: Crux Chriſti patientis, fuit cathedra Magiſtri docentis, quæ crucis ſcientia nos docuit argumentari, inquirere, diſcernere, & diiudicare, de omnibus longe certius, quacunque Dialectica & Rhethorica. Illa nos docet verbum æternum, & nomen, quod eſt ſupra omne nomen, quod nullus Grammaticorum hactenus cognouit. Illius Philoſophia, de anima, de ſpiritu, de virtutibus, de fœlicitate, de ſummo bono, omnes omnium traditiones longe ſuperexcedit. Hæc ergo eſt illa ſcientia crucis, quam qui ignorat, ignorabit illum Dominus, & proiiciet illum à facie ſua.

XXXIV.

HIc iam omiſſis verbis intermediis, quæ in hac propoſitione vnico contextu leguntur, damnat hæc verba, cui nihil addere licet, nihilque detrahere. O Moſe, ô Salomon, ô Paule, ô Ioannes, ô Chriſte Deus, ô Chriſti Eccleſia, quis eſt iſte diſcipulus Sathanæ, qui etiam in

verba sacræ scripturæ struit calumniam? Quid responde-
bit, quando mecum stabit ante tribunal Christi, rationem
redditurus, quod impie calumniatus est verbum Dei, cer-
te in die illa, surgent multi ex Magistris nostris, & dicent:
Domine, in nomine tuo fortiter calumniati sumus, in
nomine tuo acriter disputauimus, in nomine tuo multos
strenuiter excremauimus, in nomine tuo Magistri in di-
uinitate nuncupari sustinuimus. Dicet autem illis Chri-
stus: quia nunquam cognoui vos, O impudentem im-
probitatem, ô inexcusabilem blasphemiam, damnare in
meis verbis, vt scandalosum & impium, quod traditum
est in sacris literis, quod scandalosum & impium, aut
hæreticum, nisi ab hæreticis, impiis & blasphemis, iudi-
cari non potest, cuiusque oppositum, sit plane impium, &
hæreticum, & blasphemum, & omnes qui adhærent illi,
quum non liceat cuiuis Doctori, quantumcunq; sanctis-
simo, & eruditissimo, ad diuinam scripturam aliquid ad-
dere, aut tollere ab ea. Hinc Tertullianus, in libro de pre-
scriptionibus hæreticorum. Nobis (inquit) non licet ex
nostro arbitrio indulgere, sed nec eligere, quod aliquis de
arbitrio suo induxerit, Apostolos Domini habentes au-
thores, qui nec ipsi quicquam de suo arbitrio induxerunt,
aut elegerunt, sed acceptam à Christo disciplinam, fideli-
ter nationibus adsignarunt. Itaque etiam si angelus de
cœlo aliter euangelizaret, anathema diceretur à nobis.
Hæc ille. Et Hieronymus super Psalmum vndecimum,
exponens illud: Eloquia Domini casta, interpretatur,
quia prædicatores de eis nihil vel minuere, vel addere au-
dent, quod pura & munda sunt, non admittentia externas
sententias. Quæ enim erit sacræ scripturæ stabilis, & in-
fallibilis veritas, si aut pro ratione temporum, aut locorũ,
aut rerum, aut personarum recipiat additamentum, aut
diminutionem? Nonne scriptum est: Verbum Domini
manet in æternum? Nonne ea lex est in Deuteronomio:
Non addetis ad verbum, quod ego vobis loquor, nec
auferetis ab eo? Et in eodem legitur: Maledictus qui non
perma-

permanet in ſermonibus legis huius. Et in Apocalypſi: Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus ſuper ipſum plagas ſcriptas in libro iſto, & ſi quis diminuerit de verbis libri Prophetiæ huius, auferet Deus partem eius de libro vitæ & de ciuitate ſancta, & de his quæ ſcripta ſunt in libro iſto. Et Salomon, Prouerbiornm tertio ait: Omnis ſermo Dei ignitus, clypeus eſt omnibus ſperantibus in ſe, ne addes quicqnam verbis illius, & arguaris inueniariſq; mendax. An non erubeſcit hic Theologicus articulator, in tam fœdo, tam impio, tam blaſphemo, contra apertam ſcripturam errore deprehendi, quod inter ſcandaloſos articulos, retulit ſententiam ſacræ ſcripturæ, etiam ad verbum in textu poſitam? Certe cauenda illi erat commonſtrata 'ex diuina, in quam tam turpiter impegit, quum ego veluti digito illi oſtendens, de Canonicis ſcripturis loquutus dixiſſem, quibus iuxta præceptum Dei nihil addere licet, nihilque detrahere, inſuper addens hæc verba: Quiſquis enim etiam ſi angelus de cœlo id egerit, anathema eſt, & à lege Domini maledictus eſt. Sed hæc priora cum poſterioribus verbis improbus calumniator malitioſe diſſimulauit. Quis non Chriſtum citius inter publicanos & meretrices repererit, quam inter tales Theologos, qui dicunt ſe fidem & religionem defendere, dum euertunt verbum veritatis, ſacram ſcripturam hæreſis vocabulo inquinantes, & de Moſe, de Salomone, de Paulo, de Ioanne, de ipſo denique Deo, hæreticos facientes. Neque vero hic mihi patientiæ ratio habenda eſt, vbi non tam contra mea verba agitur, quam contra ſcripturam diuinam. Meminerit ergo in poſterum tam ſacrilegi lapſus, thraſonicus iſte articulator, qui ſibi arrogat cenſuras in errores alienos.

XXXV.

RVRSVS eandem cantilenam canens, carpit, ſacram ſcripturam nulla pati externa commentaria, nullas humanas aut angelicas gloſſas, quibus iam in ſuperio-

perioribus responsum est. Quoniam scriptura sacra sibi, ipsi sufficiens est, & seipsam exponit, sicut apud Ezechielem cap. 18. præcipiens Deus inquit: Audies de ore meo verbum, & ex me annunciabis. Vnde ait Irenæus, ostensiones scripturæ, non nisi ex ipsa scriptura ostendi debēt, cui nihil externum addere licet, nihilque quod suum detrahere. Quomodo enim stabit promissio illa Christi, pollicentis nobis os & sapientiam, cui nulli possint resistere aduersarij, si pro tuendo suo dogmate, ab externis commentariis, ab humanis glossis, nobis emendicandum erit verbum veritatis, ac si imperfecta sit scriptura, & non omnem veritatem docuerint Prophetæ, Euangelistæ, & Apostoli. Quæ pestifera olim Cataphrygum blasphemia fuit, quod dicentes, Augustinus scribens super Psalmum 108. æquiparat his, qui Christum adhuc in mortali carne viuentem occiderunt. Vbi enim dignum aliquod veritatis testimonium reperire poterimus, si à Prophetis, ab Euangelistis, ab Apostolis discesserimus? num in scholis Philosophicorum, qui sunt mancipia errorum, maluntq; tueri falsum, quam à suis opinionibus decedere? num in Sorbona Magistrorum nostrorum Parisiensium, qui post innumeras cōtentiones, iam etiam determinationes suas venales habent, & in gratiam principum & regum, detorquent scripturas, & accepta pecunia, peruertūnt verbum Dei? num apud cætera Scholasticorum Gymnasia, huius mundi scribarum & Pharisæorum cœnobia, ac prostibula hæreticorum? Certe dominus loquutus est in scripturis populorum & principum, horum qui fuerunt in ea, super quo dicit Hieronymus, Psalmo 86. Quod exceptis Apostolis, quodcūq; aliud postea dicitur, abscindatur, nec habeat authoritatem. Vnde & Tertulianus ait: Quū credimus, hoc prius oportet nos credere, non esse quod post Euangelium credamus. Iterum Augustinus, super illud Psalmi 103. De medio petrarum dabunt vocem suam, inquit: Si dixero vobis credite, hoc enim dixit Cicero, hoc Plato, hoc Pythagoras, quis vestrum non rideat me? Ero

enim

enim auis, quę non de petra emittet vocem suam Et paulo post: Audiantur ergo, qui de petra, quia in illis petra auditur Christus. Solus ergo Deus, atq; Christus, verbi Dei scientiam nobis tradidere, non Philosophi, non Sorbonistæ, non Gymnosophistæ. Nec sumus aliorum sermonũ discipuli, nisi cœlestium, vt inquit Origenes, Homil. 9. super Esaiam. Et Cyrillus, super sexto Ioannis capite dicit, vnum solummodo Christum sequendum esse Magistrũ, illique soli inhærendum. De illo loquitur Paulus, in prima ad Corinth. cap. 11. inquiens: Ego enim accepi à Domino, quod & tradidi vobis. Et ad Galatas 1. ait: Euangelium quod euangelizatum est à me, non est secundum hominem, neque ab homine accepi illud, sed per reuelationem Iesu Christi. Et ad Romanos decimoquinto capite ait: Non audeo aliquid loqui eorum, quæ per me non efficit Christus. Stat ergo (inuitis Louaniensibus articulatoribus) firma & inconcussa propositio mea, quod verbi Dei scientiam, nulla errorum architectrix Philosophorum schola, nulla infecta Scholastica lepra, Magistrorum nostrorum Sorbona, nulla opinionum nundinæ Scholasticorum Gymnasia nobis tradiderunt, sed solus Deus, atque Iesus Christus, cuius verbo sub æternæ maledictionis pœna nihil addere, nihil detrahere licet, sed sibi sufficiens, omni perfectionis, veritatis, lucisque plenitudine, consumatissimum, nihil externum patitur sibi commisceri, nec vllo creati intellectus eget adminiculo. Estque non solum non impia, non hæretica, non scandalosa, non piarum aurium offensiua hæc propositio mea, sed impius, hæreticus, scandalosus est, hic blasphemus articulator, & quicunq; illam pro impia, hæretica, scandalosa, piarum aurium offensiua, traducere non erubescunt.

XXXVI.

QVOD autem scientia & fides se non compatiantur, non video quod piarum aurium scandalum hic somniat iste articulator, quum sit receptissimum scholasti-

corum

eorum dogma, quod in eodem subiecto, & respectu eiusdem veritatis, non possunt simul stare, habitus fidei acquisitæ, & habitus scientiæ per demonstrationem genitę, quod & ego hic intendo, & sic me accipi volo, itaq; nullus error hic est, sed mera inuidia, & induratum odium ad calumniandum. Loquebat enim de his, qui euacuantes crucem Christi, fidem nostram, quæ nullam sub artem cadere potest, persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis, ac Dialecticorum regulis astringunt, qui quod sola fide credere debemus, conantur syllogisticis demonstrationibus ostendere, ex humanis scientiis philosophorum gentium. Quin extat liber de articulis fidei, cuiusdam eruditissimi viri, qui vniuersum symbolum apostolorum, & singulos illius articulos, probat ex Aristotele, atq; id quidem (fateor) quam acutissime, sed non secundum pietatem. Neque ignoro, quod dicit Henricus Gandauensis, acutissimus Scholasticorum Theologornm, dari scilicet lumen quoddam, superius lumine fidei, in quo Theologi videāt veritates Theologicæ scientiæ, tamen non est illud lumen naturale, neque dictamen rectę rationis, neque artes liberales, quas Arcadicus hic articulator, dicit declarare & elucidare sacram scripturam, sed erit lumen inspirationis.

XXXVII.

PROINDE nunc vbi legitur, discedite ab humanarum traditionum nebulis, non satis diuinaturus fueram, huius articuli scandalum, nisi ipsa calumnia, aperiret mysterium. Verum si quis simul legat, quæ ibi præcedunt, & sequuntur, manifesto clarius comperiet, me non de humanarum legum constitutionibus loqui, sed de dogmatibus Philosophorum, vnde hic notatus articulus, satis indicat, suum articulatorem, ex impotentissima inuidia, illum huc traduxisse, ni forte tam stupidus est, vt non intelligat, quod reprehendit.

Quid

XXXVIII.

QVID hic nobis obgannit verborum meorum detruncator, ac falsarius, iste Louaniensis articulator, de cæremonijs, de fide, de operibus, de charitate, ac si ego Ecclesiasticis cæremoniis, & bonis operibus, omnem auctoritatem detrahere velim, ego de hoc cæremoniarum genere loquutus sum, quæ pro ornamento Reipublicæ, ad carnalem, & extrinsecam sacrorum pompam, & ab hominibus humano spiritu, ad hominum gloriam sunt repertæ, habentes licet sanctimoniam quandam, sed mundanam, & in rebus externis, & visilibus sitam, quæ ex gentium ritibus, olim in nostram religionem migrarunt, non tam superuacuæ, quam etiam superstitiosæ, & ineptæ, quarum hodie adhuc damnabilis viget consuetudo, nonnunquam cum insigni stultitia, & fœditate coniuncta, qualem hoc anno conspeximus, Gandaui, in furiosa illa processione, beati Leuini, eorum patroni, quæ turpitudinem summam habet, gratiam & pietatem nullam, cuiusmodi insanię plures sunt, etiam in alijs locis, conniuentibus Episcopis, & sacerdotibus, & sub fuco pietatis, tam turpibus ritibus defœdari sanctorum gloriam sustinentibus. O quam execrabile flagitium, eorum qui huiusmodi cæremonias excogitauerunt, vix credere potuissem, nisi ipse vidissem, fuisse aliquem populum tam sceleratum, qui ista confingeret, tam furiosum, qui ista geret: tam stultum, qui istis crederet, tam perfidum, qui ad ista conniueret. Quis huiusmodi non detestetur cæremonias? Cæremonias autem ab Ecclesia, & patribus institutas, non damno, nisi sint qui in illis statuant finem pietatis, & quorum est superstitiosus, licet pius affectus, quem vt statim non probo, ita nec omnino improbo, sed admoneo. Verum & proprium latriæ cultum, geri intrinsecus in animo, non in signis & cæremoniis exterioribus, quarum multæ repertæ sunt propter infirmos, quibus non obligantur perfecti.

Multæ

Multæ etiam ornatus gratia, à magistratibus, & populo institutæ, quas etiam in quibusdam rebus conseruandas, lætitiæ & concordiæ caussa, arbitratus sum; partim etiã commendo, ac receptos inueterata consuetudine honestos ritus dissolui, non facile ferendum puto, sed meriti alicuius fiduciam, quantumcunque bona sit intentio, in illis collocare non probo. Sic namque persuasit mihi Hieronymus, super quadragesimumquintum caput Ezechielis, non tam voluntate, quam boni operis opinione, etiam peccari dicens. Deinde Augustinus, Psalm *144.* etiam Dei laudandi rationem, ex scriptura, non ex nostris bonis intentionibus petendam ait. Atq; hic puto, in sacris literis quoties mentio fit de mandatis & iudiciis, nusquam non additum, hoc pronomen, mea: quoniam (vt est etiã apud Matth.) non liceat hominum præceptis colere Deum, sed suis propriis legibus, atque vtinam non coleremus Deum legibus dæmoniorum, componentes Christum cum Belial, prætexentes religionem, vbi est abhominatio. Si exempla quæritis, dicite. ô Grudij, Aduatici, Gorduni, Brabanti, Flandri, & qui reliqui estis Gallogermani, quid sonant Campanæ vestræ, nonne spurciciarum notis, vocant vos ad diuinam? Quid modulantur organa vestra, nonne cum canone missæ, fœdissimæ quæque libidinum cantiunculæ pares vices habent? Cur ista non offendunt Magistrorum nostrorum tam pias aures, aut desinant offendi meis admonitionibus, aut his quoque offendantur, quæ sunt atrociora. Denique si quis legat totum hoc capitulum, videbit me non impie sentire de cæremoniis, maxime, quæ à Deo, & lege, aut Ecclesia, & patribus, institutæ sunt, quibus tantum adest vt detraham, quod nec circumcisionem quidem fieri, damnare velim. Etiam in hominibus Christianis, sicut in Nigritis & Iacobinis, modo non credant necessariam ad salutem, sed ob id tantum suscipiant, vt sint Abrahæ, & Christo, etiam in hoc signaculo conformiores, nec referre putent ad veritatem saluationis, illam accipere, aut non accipere, sed quod sicut

illa

illa non saluat, ita sit sine illa saluatio, cui opinioni citra scandalum adhæret etiā doctissimus ille Cardinalis Nicolaus de Cusa, in libro suo, quē de pace fidei inscripsit. Et Ioannes Scotus, tuetur, post passionem Christi, potuisse cæremonialia veteris legis sine peccato obseruari.

XXXIX.

QVis hic dubitat, hunc tartareum Scholasticum Præceptorem habuisse satanam, illum qui erat Christum tentans in deserto, qui scire cupiens, an Iesus esset Christus, sic ei dolo malo scripruras detruncando proposuit. Scriptum est, inquiens: Quoniam angelis suis mandauit de te, quod in manibus portabunt te, ne offendas ad lapidem pedem tuum. Nihil amplius dixit Diabolus (vt super hoc scribit Hieronymus) nisi Angelis suis mandauit de te, quod in manibus tollent te, ne ad lapidem offendas pedem tuum. Mediam autem partem dimisit, neque dixit, vt custodiant te, in omnibus viis tuis, sciebat enim contra se esse. Eadem arte, hic vtitur contra me iste sathanicus articulator, qui vt verus & Catholicus huius propositionis meæ sensus non appareat, ipsius alteram partem dolo malo amputauit. Sic enim habent mea verba: Cæremoniæ nequeunt homines promouere ad Deum, apud quem nihil est acceptum præter fidem in Iesum Christū, cum ardenti imitatione illius in charitate, ac firma spe salutis & præmij, sed hoc totum omisit falsarius. Nonne ex his verbis liquido apparet, me loqui, non de nuda & mortua fide, sed de illa, quæ per caritatem operatur. Atq; me, ne verbo quidem repugnare dicto Apostoli, per ipsum citato. Sed quid potest esse tam pie, tam recte, tam circumspecte scriptum, quod non videatur impium, iniquū & scandalosum, quando porrigitur per talem aliquē diabulum, qui etiam bene & catholice dicta, ad suum sensum deprauat. Putabat fortassis neminem fore tam oculatum, qui tam manifestam sycophantiam deprehensurus esset. Eat ergo nunc in externas tenebras, mendax truncator,

& abſcondat ſe à facie omnium proborum Theologorum, non enim dignus eſt, qui numeretur inter Theologos, qui more hæreticorum (vt aiunt ſexti ſynodi patres) ſcripturas detruncat, & in pœnam legis Corneliæ de falſis incidit, quæ conſtituta eſt in eum, qui vt verum non appareat, quid celauerit.

XL.

PORRO ſequitur alia aſſertio, ſed non niſi per argumentum videtur huc inſerta, ac ſi ad condemnandum aliquem de hæreſi, ſufficiant probationes, quæ pendent à quaſi, & à videtur, cui reſpondere poſſem, quod argumentum conſtructum per videtur, ſoluitur per verbum non videtur. Eſt itaq; huius cæcutientis articulatoris viſio, quod ſcientiæ capiunt finem in hoc ſeculo, quam propoſitionẽ iſte articulator ex ſeipſo fabricatam, vnico protinus telo iugulat, atque confodit, citans Hieronymum in prologo bibliæ dicentem: Diſcamus hic in terris, quarum ſcientia nobis perſeueret in cœlo: hic me plane victum confiteor, iſtius Theologaſtri hebetudine, quæ ſic citat teſtimonia, dum vult alios hæreſis, & ſcandali conuincere, ſed quæſo doceat me iſte Theologaſter, quæ nam ſint iſta diſcenda hic in terris, quæ nobiſcum perſeuerent in cœlis? an parua logicalia? an moralia Ariſtotelis? an formalitates Scoti, an ars veterinaria, & coquinaria? an alchymiſtica, agricultura hiſtrionica: Certe ego crediderim nos illorum nihil egere in futuro ſeculo, niſi ſola ſcientia ſcripturarum diuinarum. De quibus loquitur Hieronymus in prologo citato. Et in Eſaiam inquiens: Si iuxta Apoſtolum Paulum, Chriſtus Dei virtus & Dei ſapientia eſt, & qui neſcit ſcripturas, neſcit Dei ſapientiam. Ignorantia ſcripturarum eſt ignorantia Chriſti, & habetur 38. d. cap. Si iuxta. Hæc ergo nobis diſcenda ſapientia eſt, ſcire Chriſtum & verbum eius, quod ſolum manet in æternum. Hic certe formidoloſus ſophiſta, ſua parua logicalia, ſuppoſitiones, ampliationes, reſtrictiones, exponibilia, inſolubilia,

lubilia, obligatoria, & eiusmodi contentionum artificia, tum monstrifica illa conflictationum vocabula, ecceitatum, quasalitatum, formalitatum, quidditatum, & reliquos Scholasticarum nugarum casus, pugnantesque voces, nominalium & realium, primarum & secundarum intentionum, propriarum & impropriarum significationum, implicitorum & explicitorum sensuum, cæterasq; magistrorum nostrorum chimeras, si supra conscenderit, se penitus amissurum, non cassa opinione formidat, & anxius dubitat, num sibi conducat ascensus superum, vbi est regnum pacis, & perpetua quies, quibus nihil magis aduersatur, contentiosis istis sophistis? Et quamuis in declamatione, non illud proprie vertebatur in dubium, an scientiæ & artes in hac vita acquisitæ, nobiscum perseueraturæ sint in futuro seculo, sed illud ventilabatur, multas scientias & artes, in seculo hoc, vicissim & nasci, & interire à memoria hominum, nec aliquid esse firmum sub sole, tamen ausim dicere, etiam nullam scientiã (de humanis loquor) nobiscum perseueraturã in futuro seculo? neq; aliquid illorum, quæ à sensu percepta, & ad intellectũ prouecta, studiorum diligentia, & ratiocinandi artificio, à nobis cognita sunt, nisi vlterius ab intellectu ad mẽtem, & ad eius lumẽ pertingant, vbi quasi diuinũ induant intuitum, & idolio careant humano. Et hanc conclusionẽ teneo, & assero, vt rationabilem opinionem & citra omnem impietatem disputabilem, atq; ex eorum numero, quæ solent esse themata conflictationum, de quibus adhuc disputatur inter orhodoxos, vt non statim sit hæreticus, qui de illis dubitat, quum nulla Ecclesiæ authoritas, hactenus vetuerit de his dubitare, nec omnes Doctores, circa hæc in eandem opinionem consentiant.

XLI.

IAM tandem profligatis articulis omnibus, Cyclops articulator perorat, planeque triumphat, & scripturarum

G 2 rum

rum interpretem agit. atque exponens illud sapientis. Vanitas vanitatum; & omnia vanitas, Scholastico more distinguit, inquiens. Oportere intelligere sapientem: interdum loqui ex sua persona, aliquando in persona attoniti, quandoque in persona stultorum, interdum in persona prudentis. Sed vbi possunt hæc discerni, melius norunt pueri, qui student in Donato. siquidem hic articulator distinguit quidem, sed nihil discernit. Et contra Aristotelem suum, qui in calce libri de Physico auditu, inquit: Sapientem non sufficit dicere, nisi dicti rationem assignet, nihil neq; dicit, neq; probat. Verum Hieronymus illud exponens, ait sic intelligendum, ad comparationem creatoris & æternæ maiestatis, omnia dici vanitatem, sicut Apostolus ait: Vanitati creatura subiecta est. Et Psalmista ait: Omnis viuens vanitas, quia solus Deus est immutabilis, & semper idem quod est, & non aliud. Sed illud pari ratione oportebat articulatorem intelligere, distinguereq;, me non vbique eandem personam gerere, sed aliquando inquirentis, aliquando disputantis, quandoque monitoris, quandoq; recitatoris persona loqui, istic vero non assertatoris, sed declamatoris, atq; si velit etiam canis vices agere. Similiter etiam putandum est, hunc articulatorem, aliquando loqui in persona parisiti, aliquando in persona calumniatoris & sycophantæ, aliquando in persona asini Cumani, nullibi autem per omnem hanc articulationem, in persona docti & probi viri.

XLII.

NEQVE ego plane damno omnes scientias & artes, sed de illarum vanitate, & incertitudine declamo, & reprehendo illos, qui neglecto verbo Dei, in humanis & mundanis scientiis fiduciam suam collocant, semper discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes: ostendoque, qui errores, quæ hæreses, quæ mala, ex quauis scientia orta sint, & oriantur, quando non regulantur ad verbum Dei, in quo solo est scientia discretionis, dis-

cernens

cernens verum à falso, iustum ab iniusto, bonum à malo, sine quo omnis scientia vana & errori subiecta est. Proinde declamatio nõ iudicat, non dogmatizat, sed quę declamationis conditiones sunt, alia ioco, alia serio, alia salse, alia sæuere dicit: aliquando mea, aliquando aliorũ sententia loquitur, quædã vera, quædam falsa; quædã dubia pronunciat, alicubi disputat, alicubi admonet, non vbiq; improbat, aut docet, aut asserit, nec omni loco animi mei sententiam declarat, multa inualida argumenta adducit, vt habeatur, quod improbet, quódq; soluat declamaturus partẽ diuersam, quæ quũ nesciat hic articulator discernere, nullã de illis nisi stultam poterit ferre sententiam.

XLIII.

TANDEM vt faciat perfectum circulum, reuertitur ad libri nostri principium, colophonia iniuria, calumnias epistolam præliminarem, in qua iocatus cum amico, dixi me versum in canem, ipse articulator plus quam canis, humanitatis expers, & vitæ communis ignarus, qui literas ad amicum scriptas, Cynica petulantia mordere non erubescit, ac veluti rusticus indisciplinatus, canis ignotos omnes adlatrat, sic carpit, calumniatur, damnat, quæ non intelligit. At vero canis iste meus nullos adlatrat, nisi malos, nullos mordet nisi noxios, odio persequens facta improba, qui si impotens erat ad benedicendum, causa fuit, quia inter illos agebat, qui nolebant intelligere, vt bene agerent. Quemadmodum & Christus, vt est in Euangelio: non poterat facere miraculum in Nazareth, propter incredulitatem illorum. Non est ergo propterea liber declamationis illius piarum aurium offensiuus, nisi piæ aures, intelligantur aures morosorum asinorum. Neque est contumeliosus, siquidem (teste Hieronymo) generalis sermo, ad nullius contumeliam pertinet, & qui citra nomenclaturam notat vitia, malos admonet, bonos commendat. Neque est etiam ille liber famosus, quũ habeat inscriptum authoris sui nomen, & titulum, atque

non sine Cæsarei consilij examine, & authoritate publica prodierit, nec quenquam, nisi de quo publica vox, & fama, & notoria historia est, nominatim perstringit. Cæterum, si quispiam sui conscius, aliquid in se dictum arbitretur, ob idq; mihi succenseat, ipse iam de se ipso, quod talis sit, nullo accusante confitetur, vnde præsumptuosus hic articulator, ignorans quis in iure dicatur libellus famosus, falcem suam ponit in messem alienam, & vltra crepidam iudicans, nescit quid loquatur. Atq; hæc tandem est miserandi articulatoris huius, plusquam asinina peroratio, qui si quid cordis haberet, & probus vir haberi velit, addidisset articulis istis nomen suum, si illos commendatione dignos putabat. Aut prodiisset in publicum, nec me post terga aggressus esset, sed restitisset in faciem, dum aderam qui responderem.

EX his tandem mihi plane persuadeo, librum declamationis meæ, per Louanienses Theologos, non fuisse lectum, sed laborem illum aliis quibusdam fuisse distributum, in quorum fidem; forte Theologi aliqui subscripserunt, notatis. Vnde si quid in hac mea Apologia, amarulentius dictum videbitur, sciant me hoc non in Theologicum ordinem dicere, sed in illos ter scelestos sycophantas, qui de ordine Theologico pessime meriti, tam insulsas nænias, tam perfidas calumnias, illis suggesserunt, atque tam celebrem olim Academiam, tam futilibus articulis, tam frigidissimis argumentis, tã inappositis scripturarum citationibus, earundemque adulterinis applicationibus, & interpretationibus præficere voluerunt authorem, & eruditis omnibus exponere ludibrio. Ego semper doctis & eruditis viris, quibus sensus est Catholicus corrigendi mea scripta libenter submittam, modo illa legant cum iudicio, & candore, & si quid admonuerint aut docuerint, libenter audiam, illorumque iudicium pro veneranda authoritate libenter accipiam. Sed si quis æquo animo ferat, istius fecis cicatricosum iudicium, qui inuidiosi, &

ſi,& nihil ſcientes, vitiant quæ ſana ſunt, & deflexis à vero oculis, in improbitate, fraude, dolo, falſificio, mendaciis, malitia, deprauatione, diſſimulatione, & impudenti calumnia, ſpem victoriæ ponunt, & ſe conſtituunt cenſores alienorum laborum, eorumque quorum ſunt imperitiſſimi. Atque horum nebulonum arbitrio (ſi diis placet) Chriſtiani dicemur aut hæretici, ad horum ſententiam exurentur homines, quorum verba, voces & cenſuras, nihilo pluris ego faciam, quam Demetrius ille, qui dicere ſolebat, eodem ſibi loco voces eſſe imperitorum, quo & ventre redditos crepitus, quum nihil pene interſit, qua corporis parte, ſursū an deorſum turpiter ſonet. Qui quod doctrina nequeunt, authoritate exequi contendūt, eo quod quas olim eruditionis meritis, laureas decreuit antiquitas, ipſi mercede & Sympoſiorum meritis impetrarunt, titulo quidem Doctores & Magiſtri, literarum conditione miſerabiles Sophiſtæ, contenti vt alij doctrinam, ibi vmbram tantum & ſpeciem occupent. Sciant ergo nunc populi, & intelligant nationes. Quales hodie ſunt iſti Magiſtri, quibus filios ſuos erudiendos mittunt diſcipulos. Væ diſcipulis, quibus tales contingunt Doctores, qui quodcunque loquuntur: licet videatur ſapientia, tamen eſt ſtultitia, & iniquitas: cur autem væ, quippe dominus, & Magiſtros illos, pariter & qui credunt illis diſcipulos diſperdet, iuxta verbum Eſaiæ: Quoniam dominus caput & caudam diſperdet.

NVNC ergo vos obteſtor, clariſſimos Senatores, viroſque prudentiſſimos, in quorum manibus tot nefaria illa calumniatorū cohors, ante hunc conflictum intendit, & obtrectatione mei nominis, ſparſit in vulgus; & hæreſeos nomine obtulit magnatibus, & Cæſari quoque me traduxit pro hæretico. Voſq; omnes, quicunq; nunc, & in poſterum, iſta & viſuri & lecturi eſtis: Nolite ſecundum faciem judicare, ſed rectum iudiciū iudicate. An non

digni & efficaces sint isti articuli, propter quos, ex con- spurcatis scholis, sordidi ludimagistri, qui nihil norunt, nisi præesse pediculosis pueris, cũ aliquot seditiosis Theo- sophistis, & funestis monachis, sceptra supra Cæsarem sibi arrogantes, nostram de Vanitate scientiarum, atq; excel- lentia verbi Dei declamationem (cui iam subscripserant censores, assensus est priuati consilij senatus, & Cæsareo diplomate comprobauit) prohibere debuerint, & ne apud Louanium distraheretur inhibere: Nolite secundum fa- ciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate, an digni & efficaces sint isti articuli, propter quos, rescindendum postulauerint, Cæsarei diplomatis priuilegium, maxima priuati consilij (vbi nihil non agi summa cum prudentia & deliberatione hactenus putatum est) cum infamia, tum iniuria. Non enim ad me solum pertinet hæc calumnia, sed etiam ad eos, qui declamationem meam examina- runt, qui comprobarunt, qui subscripserunt, qui Cæsa- ris sigillum appenderunt, quorum fides, si semel hinc su- specta fieri patiatur, reliquorum omnium perpetuo in- firmata est: Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate. An digni & efficaces sint isti articuli, pro quibus mihi inaudito & indefenso, publica indicen- da fuerit palinodia? quum isti Louanienses censores non innitantur alio robori, quam falsis interpretationibus, malitiosis argumentationibus, impertinentibus allega- tionibus, deprauationi, detruncationi, dissimulatione, mendacio, improbitati, sycophantiæ, blasphemiæ, falsi- tati, cæterisque calumniarum detestabilibus artibus, qui- bus degeneres, & inualidi sophistæ plures turmatim, me solum, & vnum clanculum, & post terga aggressi, oppri- mere studuerunt. Nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate. Num digni & efficaces sunt i- sti articuli, propter quos ille minister iustitiæ Cæsar, tam graui indignatione contra me cõmotus fuerit, quod sup- plicanti mihi pro iustitia, & aures suas occluserit, & ocu- los suos à supplicatione mea auerterit? Et quum nemo

regum

regum, vnquam tam inclementes, siue superbas aures, habuisse sciatur, qui seruorum suorum honestas preces fastidierit, & honestarum personarum, iustas supplicationes, dedignatus fuerit, mihi vni solique hoc à Cæsare suapte natura Clementissimo, præter morem suum alieno impulsu contigit: sic pii illi magistri nostri, suis istis articulis, conscelerarunt Cæsaris aures, tantumque venenum illis instillarunt, illi mundo corde monachi, sic Cæsaris aduersum me furorem concitarunt, illi subornati aulici sacrificuli, atque aulicarum conscientiarum instigatores, vt vix duorum reuerendissimorum doctissimorumque Cardinalium fideli instructione, deflagrari Cæsaris ira, & purgari potuerit suspitio, parumque abfuerit, vt cuius beneficentiam virtutibus, fidelique obsequio commeruerim, illius iram, & indignationem, seruitiorum præmium, laborumque mercedem habuerim, quemque virtutis, ac literaturæ gratissimum pēsatorem speraueram, virtutum & eruditionis punitorem inuenerim, nec quicquam bonæ spei habiturus sim reliquum, qui mihi tam infensum Cæsaris odium, virtutis & eruditionis meritis peperissem. Verum hæc tragœdia alio loco, & alio stilo, mihi vberius decantanda est. Vos quæso quod ad articulos attinet, nolite secundum faciem iudicare, sed rectum iudicium iudicate. Saluo mihi iure addendi auferendi, corrigendi, emendandi, interpretandi. Quod vt in prophanis causis concedi solet, in sacris maxime concedendum erit.

Vbi ignaui imperant: ibi summa ingenia in occulto iacent.

Prouerb. XXIX.

Princeps qui libenter audit verba mendacii, omnes ministros habet impios.

Non solum ille reus est, qui falsum de alio profert, sed etiam is, qui aurem cito criminibus præbet: 11. q. 3. non solum.

APOLOGIÆ ADVERSVS *Theologistas Louanienses, Finis.*

HEN.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ, AB NETTESheym, armatæ militiæ, Equitis aurati, ac vtriusque iuris doctoris, Cæsareæ maiestatis à consiliis, & Archiuis, Indiciarii, Querela super Calumnia, ob editam Declamationem, de Vanitate scientiarum, atque excellentia verbi Dei, sibi per aliquos sceleratissimos sycophantas, apud Cæsaream maiestatem, nefarie ac proditorie intentata, Ad ornatissimum virum Eustochium Scapusium, Cæsareæ maiestatis, apud Angliæ regem Oratorem.

Iustas parit querimonias, iustus dolor.

SI NON ad tribunal hostium, sed tuto in loco apud æquos iudices, literarum negotium ageretur (Eustochi vir clarissime) dico apud viros candidos, qui aliorum conatus non sint perosi, qui aliorum scripta, iuxta eorum vires, conditionesque venerarentur, ferrentque æquanimiter, aliorum ingenia, non altioribus inuidentes, non paribus importuni, non disparibus & inferioribus infensi, sed quorumuis labores, in aliquam laudis partem admitterent. Quicquid sano & recto iudicio prodierit, suis meritis non defraudarent, errata si qua tolerabilia sunt, in optimam partem interpretarentur, quæ vero citra pertinaciam exorbitant, etiam citra morositatem castigarent, & meliora substituerent, corrigentes simul & emendantes, in omnibus boni consulentes, melioraq; docentes, malintq; parcere errori, quam inuidere virtuti, ac non tam culpam punire, q̃ virtutẽ colere velint, leuiter erratis ignoscerent, nec pœnã infligerent,

fligerent, nisi correctio culpam nequeat auertere. Talibus inquam sub iudicibus, atque censoribus, quis non gauderet pertinaci studio, inhærere literis, edere libros, scribere carmina, disputare problemata, declamare placita, confingere argumenta, atque aliquid semper aliorum æmulatione, aut inuidia dignum agere. Quandoquidem, qui vicerit certamen, æquis iudicibus, meritus illi decerneretur gloriæ triumphus, qui vero victus esset, is seipso melior atque doctior factus, pro gloria lucrum reportaret, verum non sic nobiscum agitur (Eustochi) longe aliter se res habet. Quisquis hodie studiorum suorum aliquod specimen, licet communi cum fructu, in publicum edere, audet, & iacta semel alea, calchographorum typis excudendum commiserit statim quicquid, id est, à Sycophantis aliquod, bonarum literarum prorsus imperitis, qui nihilominus tamen scholasticis titulis turgidi, se omnium hominum primos haberi volunt, & exacte omnia nosse, etiam arcana quæque & maxime recondita. Sese non ignorare prædicant, rapitur in iudicium, qui illud quod prodierit (insidiosi pariter & mordaces, & ad singula quæque carpenda proni & ingeniosi) euoluunt, vt inueniant quod calumnientur, sciscitanturque & scrutantur vbi dentes suos infigere queant, si forte scriptori huic, aliquid alicubi, odiosa veritate liberius dictum exciderit, si alicubi hallucinatus fuerit, si vel inconsideratiore sermone, aut iocis, aut salibus, alibi exorbitauerit, si mordaciore aceto, alicuius eorum aures contigerit, si quid (improuiso lapsus errore) minus recte protulerit, mox inflammatis animis, & ad calumniandi pertinaciam obfirmatis, articulos colligunt, & quæcunque odiosissima excerpere queunt, ea seponunt, ea sola producunt, & in modum classicæ cantilenæ detonant, tum intellectum diuersum coacto caninæ contentionis, iurgiosis contumeliis flagellant, exigua quæque errata exaggerant, syncere & benedicta deprauant, merasque calumnias, ingenti vociferatione, aduersus auctorem illum connectunt, &

quæ-

quæcunque in ſcriptis illius, inſignia & præclara extiterint, pallenti liuore tegunt, nulla bene dictorum ratione habita, quin multa eorum, tunc etiam in contrarium ſenſum, non ratione, ſed violentia torquent. Singula bona, & optima quæque, in quibus ſcriptor ille præualuerit, vel ob vnius dicti leuiſſimum errorem reiiciunt, atque ob lapſus aliquos humanos, damnant etiam quæ recta ſunt, publicamque vtilitatem, & quamcunque ampliſſimam rerum cognitionem, ob priuatam offenſam ſimul tollunt. Nam facetiarum ſales, curioſe admodum timantur, & ſi qua, ſiue ludicra, ſiue per iocum in eos dicta, ſibi videantur, ea velut acertimæ factionis incitamenta criſpis naribus ſuſpendunt, audentque ceu errores, & hæreſes obiicere, leuiſſima quæque (& non tam auctoris hallucinatione quam amanuenſium incuria commiſſa) erratorum momenta, tum non tam ſcrupuloſa, quam maligna conſcientia, veluti quodam violentiſſimo turbine, per præcipitia philautiæ ſuæ, à curſu rectæ rationis abſtracti, in concitatiſſimum iudicium, de illo auctore ruunt; & quicquid eorum auribus diſplicuerit, dignum iudicant incendio, & palinodias exigunt, aut ſcriptorem illum, ſcholaſticæ maieſtatis reum, graui cenſura condemnant, magniſque ſigillis proſcribunt. Speret ergo pro beneuolentia inuidiam, pro laude calumniam, pro præmio perſequutionem, quicunque bonarum literarum negotium agens, aliquid docuerit, ſcripſerit, ediderit, neceſſe eſt. Neque vero eſt hæc ſola præſentium temporum malitia, ab antiquo æuo ſemper ita fuit, vt quaſi natura ita comparatum videatur: licet hæc crudelitas, aliquando plus, aliquando graſſetur minus, pro templorum, locorum, hominumque varietate. Quippe apud Laertium Diogenem legimus, interrogatum à familiaribus quendam philoſophum, quidnam ſtudio ſuo promeruiſſet, reſpondiſſe calumniam. Et diuus ille Plato, quod ipſe in epiſtolis ad Dionyſium fatetur, vt inuidiæ cederet, fere omnia ſcripta ſua, non ſuo, ſed Socratis nomine inuulgauit. Apud Romanos

manos etiam aliquando tam viluit eruditio, vt indignum habitum sit iuris Principibus scire literas, ipsumq; docendi munus, velut illiberale & sordidum, non nisi libertinis, & seruis delegatum est, quod idcirco Neronis mater Agrippina, ipsi Senecæ, viro consulari, velut probrum obiecit, tantum erat eruditionis odium, vt qui non occultasset, qui non dissimulasset, veluti perfidus, & publicus grassator haberetur. Hinc M. Antonius orator, improbabilem populo orationem suam fore verebatur, si illum vnquam literas didicisse putassent. Sapiebant ergo admodum, stolidi illi Galli, qui (quod sexto commentariorum suorum narrat Cæsar) vt inuidiam præuerterent, animum ab omni literarum eruditione procul submouerunt. Quis enim non malit de ignorantia & silentio gaudere, quã semper de scientia & doctrina dolere? Quod tã excellens ingenium si se contemptui & odio videat futurum, quod literas sciat, non effugiat, & auersetur illas, detesteturq;? Quis non melius esse putet, sine scientiis, sine literis, secura & otiosa quiete, porrectis pedibus, in vtramuis aurẽ dormire, quam continuis literarum studiis, & edendis libris, pro alienis vtilitatibus excubando, & vigilando, graue onus inuidiæ subire, & sese vltro in ærumnosum negocium detrudere, magnisq; insidiis & periculorum discriminib. implicari, vnde quum velit sese nequeat extricare? Neminẽ vnquam inter mortales tã præclara eruditio extulit. Nemini vnquam tam admirabile ingenium fuit, cuius gloriæ malignitas non obstrepuerit, cuius laudem inuidia non suggillauerit. Quotus quisque fuit vnquam insigniter doctus, qui caruerit inuidia, qui edendis studiis suis non sit periclitatus, & multorum odiis & clandestinis detrectationibus, non fuerit expositus, & incertorum hostiũ præda factus, nonnunquam iniquissimorum iudicum prę mordacibus censuris flagellatus? Nonne tutius fuisset illis literas ignorasse, aut eruditione dissimulasse, aut aurium voluptati studuisse, aut forensibus lucris indulsisse, aut mercenariis laboribus hominum officia demeruisse, nul-

los ſcribendi licentia irritaſſe, nu'los odioſa veritate offendiſſe? Quis iſta ſecum animo reputans, non de relinquendis & repudiandis literis concilium ineat? Certe remouit hic ſcholaſticæ tyrannidis metus, à bonarum literarum ſtudiis, non paucos, multóſque iam vltra primos limites progreſſus retraxit, pleroſq; ſtudiorum licet amātiſſimos, perſeuranteſq; ita deterruit, vt ingenii ſui cultū diſſimularent, & ſtudiorū ſuorum labores, ſine poſteritatis lucro, ſecum emori ſinerent. Alios denique licet præſtantes in propoſito aliquid edendi, ſic tamē in anguſtum contraxit, vt quum ſibi ſtatuerent, tum aliis conſulerent, nihil in vita edendum, ſed poſt mortem ſcripta inuulganda, ea potiſſimum ratione ducti, quia ſit licet tunc (aiunt) odioſa ſcriptura, ſit funeſta, ſit capitalis, ſit maleuolorum quorumcunque iaculis ſtimulis, aculeis, flagellis, ſagittis obnoxia, ſæuiant tunc cucullati hypocritæ, & ſcholaſtici ſycophantæ, qui iudiciorum & cenſurarum metu terribiles videntur, & fœnum in cornu gerunt, iraſcantur, damnent, execrentur, fulminent & fulgurent, auicularū cædibus formi doloſi inquiſitores: quid hoc ad mortuū, qui iam terribilia omnia tranſgreſſus, in tuto eſt, omniumque viuentium calumnias, minas, morſúſque facile ſpernit? Neque adeo tutum eſt tunc viuis illis, de mortuo illo loqui, quin longe tutiſſimū ſit, huic mortuo, loqui de viuis, quum illic poteſt ſupereſſe qui vindicet, hic in quem vindicetur, iam non eſt, tum qui extinctos inuitant ad prçliū, & defunctos dimicare cogunt, ſæpe ſuperantur à mortuis quos viuentes oppreſſiſſent. Sunt tamen iſtis cordatiores quidam homines, quibus aut tantus eſt veri amor, aut tātum mali odium, tantave gloriæ cupiditas, vt inuidiæ pericula cōtemnentes, nil magis quærant, quam aliquid inuidia dignum agere, ipſamq; inuidiam impenſe deſiderare videantur, odium, inuidentiam, calumniā, cæteraſque malignantium tempeſtates, fortiter conſtanterq; perferētes, quouſque ſtudiorum ſuorum iter dimenſi, profligatis publica eruditione calumniis, ſuperatiſque periculis, etiam

iam malum malorum omniū expugnatu difficillimum, liuorem vicerint. Quos tunc ingens manet gloriæ triumphus, qui in hac vita datur paucissimis. Neque magnus ille Erasmus Roterodamus, vir omni eruditione maior, hunc hactenus consequi potuit, tot indies illi suppullulant sycophantæ, qui Lernæi draconis instar, tot calumniarum capita progerminant, & scripta illius in peius rapiunt, integerrimique viri, inuincibilem eruditionem, tanquam scelus & flagitium, obscœna verborum petulantia impugnant, neq; quicquam ab illo tam recte, tam sane, tam sancte, scriptum est, quod illorum non vellicet iniquitas, vt quoties ipse sibi videtur, tranquillis vndis, in tuto portum adnauigare, toties nouis distrahatur tempestatibus. Tam ægre deuictorum sophistarum ingeniis, quiescere solitum est, & in victores semper subactorum obluctatur improbitas. Quid hic agendum censes (mi Eustochi) quid adfers consilii? Certe mea sententia, aut perpetuo in silentio & tenebris delitescere oportebit, aut stare necessum est, & fortiter hostilia omnia excipere, aut quæcunque edenda sunt, in plurium linguarum voces transfusa, vniuerso hominum vulgo exponere, si forte clementiam & æquitatem, quam in scholasticis illis censoribus non referimus, apud indoctam plebem, & inculta Barbarorum ingenia consequamur, ac iudice DEO, & mundo teste, confundatur calumniantium malignitas, aut certe, quod plærisque consultius videtur, nihil in vita edere oportebit, sed post mortem innotescere, qui nolit se, aut periculo exponere, & mala cuncta perferre, aut cum dedecore profugere. Multi enim infœlici audacia, hoc inuidiæ pelagus plenis velis ingressi, quum procul à portu, sæuientibus vndis, aduersis ventis luctantur, & sophisticis flatibus, quibus nequeunt se eximere, ad Syrtes aut Charybdes vrgeantur, perterrefacti: pœnitet tunc illos, male crediti & sero probati, illius consilii instituto nō paruisse: atque tunc, vt ingressu maris illius intrepidi fortesque fuerunt: sic intus quum sunt, modica tempestate fracti

fracti, cedunt vndis, & conuersis velis, proximum portum adnauigant, & tuta petunt, victoriamq; simul cum gloria amittunt, & veluti transfugæ & desertores, è iurata malitia. ausi nihil pugnare contra fortiter. Ignotos locorum recessus quærere, & solitudinũ inaccessa petere perpetuaq; ignominia in obscuro latere coguntur, nec vlli vnquã postea se prælio offerre, non arma, non expeditionẽ parare queunt, nisi concitatorum Rabinorum furorem experiri, & crudelitatem inquisitorum (quorum carnifex animus est) subire, & bellum cum fasciculis & flammis gerere velint, qui tunc vel remotis, vel etiam profligatis legodedalis, victoriam carnifici, tanquam doctori omniũ literatissimo daturi sunt. Certe ipse mecum animo sæpe hęsito, cogitabundus, regrediar ne à disertis literis, ad olim non prudenter desertam militiam, vnde mihi insignes honores, & grandia lucra blandiens fortuna largiebatur. Nihil mihi tunc deerat, totus sericatus, auratus, numatus, fortitudo, honor, dignitas, diuitiæ, omnia ex voto contingebant, at quoties deserta militia, ad literas regressus sum, haud vnquam feliciter egi, semperque calumnias, insidias, contemptum, inopiam, omnemque aduersam fortunam expertus sum. Vtrobiq; fateor, & militia & literis pugnare, grande periculũ est, at militia, non solum vicisse, sed & strenue periisse gloriosum est, suasque non minus insignes laudes habet fortis occasus, atq; insignis victoria. Hic vero, quantumcunque strenue quis perierit, ob iniquitatem iudicum, dedecoris plurimum sit laturus, quantumcunque strenue vicerit, perparum gloriæ, nihilq; præter ignobilem prædam, & sordida spolia sit occupaturus. At forte vincere nemo poterit nisi mortuus, atq; vix tunc etiam, adeo calumniandi dementia, ad inferas sedes vsq;, manes & laruas, à quibus rerum natura sua fulminas sustulit, persequente quæ nec potest, sine mortuorum calamitate, esse contenta. Hæc ego si vera esse (mi Eustochi) vt iam olim ex multa lectione & exemplis didici, ita nunc etiam proprio periculo deprehendi,

potissime in ea declamatione, quam nuper, de Vanitate scientiarum, atque excellentia verbi Dei edidi, quæ vbi prodiit, proh Iupiter, quantum & crucibus, & ignibus, expiandum scelus, hic mihi obiicitur, tum per aliquos improbos superstitiososque monachos, & fratres, vulpina sanctitate insignes, & forma monstrifica spectabiles, tum per aliquos scholasticos sycophantas, bonarum literarum osores, sed magnificis titulis doctrinæ vmbram, nusquam non ostentantes. Hi clamant, repente terris ingruete cœlum, syluas, camposque subsidere, montes descendere, misceri omnia, antiquum rediisse chaos, diuina pariter & humana tumultuosa tempestate confundi, renasci hæreses; surgere antichristos, fidei catholicæ ruinam minari, cunctaque simul in perniciem rapi, atque hæc omnia non aliam ob causam, nisi quod orationis libertate, alicubi tacti sunt, quasi mihi, indicta illis cucullomachia, cum illis solis suscepta sit pugna, aut de industria aduersus eos solos, in arenam descenderim, qui communiter aduersus omne hominum genus, declamaui: atque sic declamaui, vt illis ipsis, ad declamandum suas populares conciones, egregia argumenta contulerim, quam perceptam munificentiam, ingrato æstimantes animo, quod in eorum vtilitatem contuli, in meam perniciem vertere conantur, & inde moliuntur vindictam, vnde decuit gratias agere. Oderuntque me propterea nec dignantur agnoscere benefactorem suum, ac si ego ea declamandi æmulatione, eorum quæstui officere velim, qui ipsi non modicum quæstum faciunt oblatrando etiam melioribus. Mirandum profecto, atque admodum mirandum, qua fronte declamationem ad omnes communiter pertinentem, scholastici aliquot sophistæ & laruati hypocritæ, cum reliquis quorum interest, nihil cõmunicantes, soli iudicare, atque damnare præsumunt, priuatis suffragiis vsurpantes, quod vniuersorum sententiis est decernẽdum, mihiq; aut declamare, aut satyras scribere, interdicere contendunt, qui sibiipsis maledicendi, & in quosuis scurrilibus

conui-

conuitiis,& insanis debacchationibus, linguam & calamum vibrandi, libertatem indulgent, quasi soli hoc priuilegio fruantur, maiorque illis præ cæteris mortalium, maledicendi libertas concessa sit, & cui non liceat reluctari, aut eadẽ tragula referire. Quomodo ista quadrarẽt, quęve esset hæc æquitas, si ipsi ob caninam hanc facundiam, pro doctis, piis, & perfectis christianis haberi volunt, me contra ob eandẽ, tam inclementer in crimẽ vocant, quod tamen, si crimen est mihi cum omnibus ipsis commune est, & à quo nec seipsos quidem, immunes, & alienos esse deprehendunt, per omnem vitam nihil aliud agentes, quam quod omnium actus, insidiosa explorationis arte venantur, atque à pulpitis, à suggestis, veluti impudentiæ suæ arcibus, omnium hominum vitas & mores, in reprehensionem rapiunt. Nemini innocentiam tribuunt, cunctis accusationis iniuriam irrogant. Omnes conuiciis & contumeliis flagellant omnia commissorum secreta euomunt, nihil ob metum, neque ob fidem reticentes: eaque flagitiorum mysteria, & multis incognita crimina produnt, vt non inique credamus, cucullionesillos, in circis suis, veluti in quadam sentina flagitiorum, nihil aliud discere quam scelera, quos quum secessio monastica, meliores deberet facere, peiores euadunt hominibus prophanis. O quoties noua nupta, rei Venereæ redit instructior à confessione fraterculi, quam ab amplexu mariti? Quomodo enim boni, pii, simplices, casti, pacifici, humiles esse poterint, qui continuo scelera inquirunt, flagitia examinant, crimina cantillant, suntque asperitate, immodestia, rabie, cunctis intolerabiles. Qui nullum hominum genus, siue sacrum, siue prophanum, nõ lacerant calumnia, proscindunt maledicẽtia, onerant inuidia, grauant detrectationibus, & venenatis linguis sauciunt, nullis à satyris eorũ secure viuere licet, nec est qui possit loquacitatis eorum retia deuitare, ne mortui quidẽ ab illis satis tuti sunt, quin veluti Caspii canes, siue sepulchrales in Hircana, etiã sepultos arrodendo affligunt; nihil à se actum putantes,

si sæuitiam suam, ab vmbris & cineribus continuerint. Proinde quantum ad audaciam, impudentiam, iracundiam, furorem, mordacitatem, subsannationem, gesticulationem, rictum, hiatum, cachinnos, saltus, ferinosque clamores, tum ad ingerenda conuicia, & proloquenda mendacia, terrificasque comminationes attinet, iam inde populus illos, relligioni pariter & horrori habere cœpit, nec est, qui non malit, illos extra viam declinando fugere, quam illis obuiam fieri, vt iam etiam apud vulgus, communi prouerbio receptissimũ sit, infaustissimi auspicii esse, obuiare monacho, idque haud secus atque lupo, qui quem prius viderit, illius vocem præcludit, & obmutescere facit. Sic & isti, quantacunque insolenti dicacitate declament, semper mutis auditoribus vti solent, eamque imperitæ plebis taciturnitatem, sibi vsurpant pro sanctitatis & innocentiæ testimonio, ac si non habeat mundus, quod de malis illis male loquatur. Dico autem hæc omnia de malis, & peruersis, non de bonis. Sed in his discernendis, plane opus est mysterio, vt probos, pios, castos, humiles, modestos, simplices, veros monachos, & sanctos viros esse cognoscamus, ac iracundiæ furiis, & inuidentiæ liuore, calumniandique rabie præditos, non homines, sed anthropophagos lupos: nõ fratres, sed rabiosos canes: non monachos, sed cucullatos diabolos esse intelligamus. Qui quum monachorum & fratrum nomine censeri volunt, titulum moribus abdicant, professionem operibus polluunt, mentiri virtutem ducentes bonarum literarum loco, fraudẽ amplectẽtes, relligionem hypocrisi colentes, pietati auaritiam anteferentes, cupiditate laudis & prædæ, alienis virtutibus insidiantes, quorũ scelera, & plenos turpitudinis actus, quoniam in declamatione mea alicubi detexi, iccirco fatalis conscientiæ malignitate cõfusi declamationem il ã (quam multi illorum nec legerũt nec intellexerunt, nec cognouerunt, sed tamen ex suspitione, vel audito tantum nomine, quod cum suis institutis non consentiat) exhorrent, damnant execrantur: atque odio

odio, inuidia, detrectatione, conuitiis, sycophantiis, cæterisque falsæ linguæ apparatibus armati, occultam contra me expeditionem pararunt, non ignari quantum ad nocendum occulta manifestis proniora sunt: itaq; clandestinas amp exati insidias, arcu doli, calumniarum spicula torquent: Atque animos aptant sceleri, fraudique parant se. Disponunt linguas, & verba nocentia condunt. Si forte victoriam quam in Erasmi Moria amiserunt, in hac nostra Vanitate recuperare possent, & quum multo facilioris negotii, sit eminus inopinatum, quam cominus prouidum oppugnare: ideo inexpugnabilem bello declamationem, furtim & per insidias adoriuntur, concerpunt, mutilant, lacerant, vt quod virtute nequeunt, promoueant astu, non ignari, plus virum esse, in credita iniquissima calumnia quã in instructissima disputatione, multaque fortia ingenia his artibus ab inualidis sycophantis sæpe prostrata fuisse, plurimumq; cessisse virtutẽ fraudi, odiosam veritatem, placidis opinionibus & multitudinis errore suffultis. Hinc inuidia in vltionem versa, nefariis perfidiæ linguis me opprimere student clanculum, & post terga, perduellionatus, arrogantiæ, ambitionis, stultitiæ, impietatisque traducentes, magum, & hæreticum vocantes, idque non modo apud populum & plebem, sed apud reuerendissimos Cardinales, apud honorandos pontifices, apud venerabiles abbates, apud metuendos Cæsares, apud terribiles reges, timendosque principes, quorum moderationem (supra quam maiestati eorum debetur) exasperant, ac pacatissimæ mẽtis eorum serenitatẽ, mendaciorum nebulis obtenebrant, eorum clementiam obtrectationum sibilis ad iracundiam concitant, scientes obfusum ira Principis animum, salutarẽ existimationem subire non posse, quo semel in prauam de me opinionem obfirmato, etiam defensionis viam habeam præclusam. O lex Iulia, o lex Rhemia, o lex Cassia, sed vbi minister legis Cæsar? At non maiestatis reatu peccant, qui tam petulanti impudẽtia, tam præcipiti audacia, tantorũ princi-

pum maiestati, contra conscientiam suam, mentiri non verentur, & scripta nostra, maligna interpretatione, eorum auribus, modo quo non debent, inculcant, suamque contumeliam, in maiestatis opprobrium transferunt; & innocuos operum meorum labores; & speciosissimas doctrinarum sententias, nugaci mendaciorum obtrectatione, ad odium trahunt, tum nullis æquitatis rationibus instructi, sed calumniandi præsidio armati, formidolosam Cæsaris iram, aduersum me extorquere nisi sunt, quo ille me, à proauis, & attauis, de sua, & præcessorum suorum maiestate, bene meritum, perinde ac vilissimum mancipium releget, & fidele meum obsequium, contemptu compenset, pro gratia, pœnam decernat, & quem operum meorum gratissimum pensatorem, & qui beneficentiam pro meritis referat, sperare debeam, illius experiar iram & indignationem, seruitiorum mercedem habeam, virtutisq; punitorem inueniam. Haccine in spe relictis omnibus, secuti sumus Cæsarem, hæccine præmia pro laboribus referuntur, hæccine venerandæ literaturæ, & gesti muneris, præstitiq; obsequii, stipendia accepturus sim, atq; obstrepentibus nebulonũ illorum calumniis, etiam supplicãdi copia, defensionisq; potestate careant? Nã eousq; illorum apud Cæsarem ꝓmouit calumnia, tantũque apud credulam Cæsaris seueritatem, insidiosa obtrectatorũ ratio valuit, vt nuper ille mihi præter morẽ suum (nescio qua inclementia) & aures suas occluserit, & oculos suos à supplicatione mea auerterit, quum tamen alioqui mitissimus, etiam non ignoret, quod in eo fastigio collocatus, difficiles accusatoribus aures præbere, auentium sese voces respuere non debeat, nec infensis auribus alteram partem recipere, qui antea illas accusatoribus tam procliue patulas prębuerit: nec deceat Principum grauitatem, quicquam ex primo impetu, & inconsulta persuasione, more imperitæ plebis iudicare, æstimareve. Sed etiam veri ac clementissimi Principes, & quibus placabile ingenium est, rerumq; peritia, sycophantarum istorum

rum artibus pelliciuntur in errorem & nonnunquam vsq; ad virulentiam iracundiæ impelluntur. Hic hic velim, sedeat medius & iudicet, quicunq; vir probus & integer, & cuius aures sunt deceptu difficiles. An non æque Cæsareæ maiestatis, atque mei capitis hostes sunt, qui tam insidios consiliis, tam vafris commentis, tam impudentissimis mendaciis, & compositis calumniis, generosi & clementissimi animi æquitatem subruere conantur, & in æquo ponunt, iustum ne iudicium illius, an iniquum existat, modo sententiam extorqueant sibi fauentem. Quis iudex vnquam ausus est pronuntiare altera parte inaudita? Olim ne à tyrannis quidem id tolerari solitum est. Quis enim pateretur pro iudice, illum qui non dignabitur cognoscere causam. Adrianus Cæsar, quum olim negasset sibi ocium audiendi mulierculam, audiuit, ergo ne velis imperare, si nolis cognoscere. Nonne (quod Nicodemus de Christo ait ad Pharisæos) lex iudicat hominem, priusquam interrogauerit ab illo & cognouerit quid faciat? nonne inaudita hæc tyrannis esset? atque tamen ad hanc tyrannidē, odiose prouocant Cæsarem improbi aliquot sophistę, & superstitiosi monachi. Verum ego totam hanc insimulationis vim abs nebulonum illorum inuidia profectam, non Cæsaris inconsideratæ credulitati, sed illorum malignitati, imputandum existimo, atque illius aduersum me indignationem, non iudicii, non deliberationis, non temerariæ opinionis, sed suspitionis impetum fuisse duco, cuius animi temperantia, seditiosis calumniātium consiliis, æquitatis iudicium superantibus, quasi sinistro rationis ductu, transuersum acta, ad alias sibi alienissimā iracundiam prouecta fuerit, vt quū mihi opē ferre debeat, cladem irrogaturus fuisset, nisi integerrimus pater Laur. Cāpegius, apostolicæ sedis legatus, ac illustris princeps Leodien. duo reuerendissimi cardinales, & æquioris iudicii principes, illum retinuissent. Atque ego nunc, præter quod onustum mihi valdè est, etiam famæ meæ crudelis, & honoris mei prodigus, & innocentiæ meæ

desertor habendus sim, culpamque sceleris alicuius fateri, & grandis flagitii conscius mihi esse videbor, si iniurioso nomine (apud Cæsarem potissime) me censeri sustineam, quamobrem vnum hoc volo sciat Cæsar, me hominem esse apertum, & sine fuco, & extra omnem doli suspitionem, qui in fronte gero animum, qui nec fumum nec oleum venale habeam.

Cuique amor & studium recti, & vetus illa priorum Simplicitas, cui chara fides, pectusq; deorum Præsidio innitens. Qui integer vitæ, criminisq; purus, non feci vnquam quod fateri erubescā, ea præditus vitæ & morum integritate, vt in me nihil culpari possit præter fortunam, quodq; aulam nactus malorū fertilem semper fere seruire contigerit ingratis principibus, quia adulationē & mēdacem obtrectationem (publicas aularum pestes) sic semper exhorrui, vt nullius gratiā, aut beneuolentiā, blandiendo & adulando contrahere maluerim, q̃ vera dicendo, & quod æquum & honestum est suadendo, etiam si non nesciam, simq; expertus, quantum odii, sæpe pertinax error, veris monitionib. referre soleat. Hinc me quū varia sors, in diuitias & inopiam, in gratiā & indignationē, in auctoritatem, & exilium, alternis vicibus sæpe traiecit, tum probitas, & seruata Cæsari fides iam prope funditus subuertit, atq; hic non desunt qui protinus me propterea insipientē, improuidum, profusorem, stultumq; subsannant, ipsi nō tam sapientes quam senes, neque tam prouidi quam auri, qui canicie ornantur extrinsecus, intrinsecus autem intellectum habent puerilem, quorum omnis sapientia est, explere scrinia sanguine pauperum, & assidua augendarū diuitiarum cura, omnia venalia habere, ac non secus quam prostitutæ mulierculæ, omnes pauperes cōtemnere, solis diuitibus applaudere, & corruptissimos deuouere animos, hinc non probata causa, indemnes condemnare, & noxiis reis, pœnam cum iniuria remittere, dare veniam coruis, vexare censura columbos, & fraudulentis rapinis, & subdolis collusionibus, suæ argentan-

ginæ egregie mederi. Hanc ipsi prouidentiam, hanc sapientiam vocant: probitatem, integritatem, eruditionem, stultitiam dicunt. Cum hoc hominum genere nunquam mihi bene conuenit, his nunquam sapiens, nunquam prudens fui, qui eiusce artibus rem augere nesciam, his impius & stultus sum, vere filij gehennæ, qui dicunt fratri suo Raccha, & fatue, dolore pariter & ludibrio ferientes, nec minus iniqua, quam ridicula calumnia lacessentes, eruditionem & doctrinam si qua mihi gloriæ cedere deberet, ob contempta Scholastici cultus latifundia, iniquissima æstimatione, & peruerso iudicio extenuantes, & perditas cum iniqua fortuna, tum obseruatam fidem, opes, in vituperiũ vocantes, scientes, quoniam apud indoctos satrapas & ignauos proceres, plurimum humilium prudentia sordescit, & pro stultitia reputatur, vt qui valorem hominis, ex veste metiuntur cultum, non animum æstimantes, opesq; virtutum meritis anteferentes, ac si vulpina vestis prębeat astum, aut cuculla conferat pietatem, & leoninæ exuuiæ Cumanis asinis dare possint fortitudinem. Attamen tam stultum de me sapientes interea conqueruntur, abs me tali stulto, sapięntissimos viros fuisse deceptos, neque verentur, prudentissimo Cæsareæ Maiestatis priuato consilio, vbi nihil non agi, summa cum prudentia & deliberatione censendum est, hanc turpitudinis notam inurere. Nam si scandalosus & impius est liber declamationis meę, non solum ad me pertinebit hoc crimen, verum etiam ad eos, qui examinarunt, qui subscripserunt, qui ratum habuerunt, qui comprobarunt. Quomodo enim decorum fuerit, illius consilij sapientibus approbasse, quod mihi stultum, & impium fuerit scripsisse? Certe ego si impius sum, in hoc potissime damnandus sum, quod toties iam, contra scripturæ monita confisus sum in principibus, in quibus non est salus, quodque inter eos aulicos philosophari voluerim, vbi nullus honos artibus, nec vlla præmia proposita sunt literatis literis. Si insipiens sum, in hoc certe stultissimus sum, quod fœlicitatem meam posui in aliena po-

na poteſtate,& ſollicitus incertuſq; meijpſius,illis me cõcredidi,quorum diſparem promiſſis fidem experior, pudetque me inſipientiæ meæ, quod hactenus non cognouerim, cuiuſmodi eſſent homines illi: quîs cum agerem: quodq; errabundus,illos aliquando laudarim, qui voce populi (quæ vox Dei dicitur) habentur omnium illaudatiſſimi. Quod vero ad obiectã mihi arrogantiam,& ambitionem attinet,quia aduerſus omnes, omnium ſcientias, & artes declamare præſumpſerim, certe non ſum tam arrogans,vt omnia me ſcire præſumã,neq; tam ambitioſus, vt diſputẽ de omnino incognitis,ſed illud fateantur oportet,neminẽ poſſe de his rebus,aut ſcribere, aut diſſerere ꝙ penitus ignorat,quantũcunq; etiã in aliis ſit eruditus,atq; vnum hoc de me citra iactantiam dicere auſim,comediſſe me de ligno ſcientiæ boni & mali,etiam vſq; ad nauſeam, eaſq; diſciplinarum partes luſtraſſe,quas nec illis,nec maioribus ſuis,aſpicere vnquã contigit, atq; hoc eſt illud,in quo ſcandalizantur, ſicut ſcandalizabantur Phariſæi in Chriſto,dicẽtes: Vnde huic hæc omnia? Quomodo poteſt hic homo ſcire literas quas non didicit? Samaritanus eſt, dęmonium habet,& in nomine Belzebuth eiicit dęmonia. Nonnę ſimiles illis ſunt, qui gloriã illius, quod eſt in me donum Spiritus ſancti,auferentes,attribuunt diabolo,dicentes,quod maius ſim,& dæmonium habeam, quod me doceat omnia,quib. reſpondeo verbis magiſtri mei Chriſti: Ego dæmonium non habeo,ſed eſt,qui habet & iudicet. Et iam multi calumniatorum meorum dæmones, & diaboli facti ſunt,hoc eſt cruenti & falſi criminatores. De Magia vero quid ſentiam multi iugis ſcriptis aperuit. At obiiciũt mihi miracula,quę principes & populi obſtupuerunt,& ſupra naturę vires dęmonũ opera falſi ſunt. Fateor operatũ miranda multa,ſed citra Dei offenſam,citra fidei & religionis iniuriã,& obſtupuerũt ea multi, ſed homines indocti,& quibus datũ non eſt rerũ cognoſcere cauſas. Atque motus omneis & inexorabile fatũ. At quis ſecretorum naturæ curioſus explorator ignorat, herbarũ potentia & lapi-

lapidũ virtutib. non omnib. perinde manifeſtis, multa perfici poſſe, quæ rudis populus, per inſcitiã aut malitiam, accepta referat dæmonibus, potius quam naturæ atq; Deo. Sed vt non ſapiunt aromata ſuibus & aſinis, & offenduntur ſplendidiore luce noctuæ, ita neq; amator veterũ ſordium populus, docilem inuſitatis rebus & literis animum præbere ſuſtinet, nec oculos denſiſſimis ignorantiæ tenebris obfuſos, lucis radijs admouere poteſt. Qui enim ſunt omni politiore literatura, omniſq; archanæ doctrinæ vacui & inanes, nec niſi vmbrã illius cõplexi, quomodo obfuſo ignorantia animo, alienæ doctrinæ ſplendorem recte diſcernere ac diiudicare poſſent? Quod ſi ſyllogiſmorum ſpineta plantaſſem, ſi carduos & tribulos ſcripſiſſem, & ſimiles habuiſſent ſua labra lactucas, inueniſſent forte aſini illi guſtu, & magna voluptate totum librum deuoraſſent. Nunc verò, quia ea proſecutus ſum, quæ ipſi non attigerunt, amaricati ſunt, venter & lingua eorũ ad calumnias. O deplorati ingenij homines, & immedicabili maleuolẽtiæ morbo conſopiti, aduerſus eam declamationem obſtrepentes, cuius vocem & vocabulum nedum intelligunt, nec ſatis nouerunt quid declamatio, cuius qualitates non cognoſcunt, non declamationis conditiones ſciunt, non quo quid animo ioco an ſerio, ſalſe an ſeuere, dictum ſit perpendunt, non animaduertunt declamationis licentiam eſſe, liberioribus verbis & abſimilioribus argumentis, rem promiſcuo ſermone tractare, nullum periculum veri ſtatuendi ſibi facere, eorũ quæ in declamatione ſiue argumẽtando, ſiue perſuadendo, ſiue demonſtrando dicuntur, philoſophi enim hoc eſt nõ declamatoris, ſermonẽ ſuum veritati adſtringere, Declamationis autẽ propriũ eſt, ſæpe & plurimũ in ficto argumento, aut falſitatis defenſione, aut veri repugnãtia, aut vitij laude, aut virtutis oppugnatione, ad ingeniorũ exercitationẽ ad excitationem ſtudioſorum laborare, non ad diſſoluendum aut ſtatuendum veritatẽ: ſed citra pertinaciã proponere quãlibet diſputãdi materiã, ad vtilitatẽ legentiũ, ſicut ait Apoſt. Omnia q̃ ſcripta ſunt

ad no-

ad nostram vtilitatem scripta sunt, non dicit omnia quæ scripta sunt, vera sunt, siquidem non minimam partem eruditionis, fabulæ, Apologi, declamationes, disputationes problemata, opiniones, parabolæ, cæteræq; admodũ proficuæ nugæ, quibus etiamne sacræ quidem carent literæ, citra veritatis regulam sibi vendicant, quæ qui damnare velit & submouere, is literaturam omnem simul tollat, necessum est, sed in his discernendis, ꝑfecto Critico quodam, excussoque iudicio, menteq; acuta & solerti, intelligentia insuper summa, & acri animaduersione opus est, vt cognoscatur qua authoritate, qua forma, author quisque scripserit, quid conetur, quid moliatur, narret an doceat, definiat an disputet, improbet an admoneat, quibus vtatur rationibus, ioco an serio dicat, sua an aliorum sententia loquatur, quæ vera, quæ falsa, quæ dubia pronunciat, vbi & quo loco sui animi mentem potissimum declaret. Sunt enim hæc omnia spectanda, ac diligenter scrutandi secretiores sensuum recessus, & pœnitiores fibræ orationis accuratius disquirendæ, tum singulis separatim, & collectim vniuersis, in medium propositis, multum considerationis illius tribuendum est, ac omnia diligenter & exacte discernantur, grauissimoque iudicio tanquam trutina pōderentur, vt quid in quaque re, verum, syncerum, cōsentaneum, & consequens sit, perspiciatur, priusquam de illis feratur sententia. Quod in illa declamatione mea, sicut fieri debuit, ita etiam ab illis clarissimis pariter & doctissimis Cæsarei consilij proceribus, factum fuisse dubium nō est, idipsumque Cæsareæ maiestatis patentes literæ & sigilla testantur, quibus aut fidem non habere, aut insolenter contradicere, non potest non est læsa maiestate temere factum. Desinant ergo maledici sycophantæ, calumniari hanc declamationem, vel impio animo, vel alienata religione à me scriptam fuisse, quando neque proprio ingenio fisus, neque sine examine & sapientum censura, hanc ediderim. Ipsi enim censores retulerunt & subscripserunt, senatus decreuit, & assensus est, Cæsar probauit, & sigillum

lum suum appendit: nonne supra hæc, iudicium sibi vendicare audebunt? Quis istis scholasticis, theosophistis & latebricolis monachastris, in Cæsarem sceptra dedit, vt quod ille de consilij sui examine, & signatura publica, authoritate semel probauit, isti improbare, prohibere, damnareque præsumant? Maior certe est declamationis illius peruicacia, quam quod à leuissimorum aliquot Sophistarum, & peruersorum cucullionum, ingenio attingi queat. Quin vero nequaquam enerui doctrina esse illum virum oportebit, quisquis de illa ferre debeat iudicium. Sciant illi Scholastici Magistri, concessas illis scholarum cathedras, non credita fori tribunalia, liceat duntaxat Magistris illis de cathedra doctrinaliter disputare: verum iudicare, determinare, decidere, approbare, reprobare, admittere, prohibere, damnare, nõ eorum officij est, sed Pontificium munus est, non ex argumentis Sophistarum, sed ex traditionibus dependens iurisconsultorum. Neque vero ipse Roman. summus Pontifex, neq; Imperator (etiam in rebus fidei & religionis) quicquam iudicant nec iudicare prætendunt, ceu Theologi, aut Dialectici, sed vt Legisperiti & Iurisconsulti, qui iccirco non Dialecticam, non Philosophiam, non Theologiam, sed iura omnia in scrinio pectoris sui habere dicũtur. Habent enim etiã Iurisconsulti de diuinis rebus suos titulos, de summa trinitate: de fide Cathol. de Sacramentis, de hæreticis & aliis religionem nostram concernentibus, nec opus est ea à theosophistis emendicare, ac hodie (si diis placet) ex conspurcatis scholis, protinus in tribunalia, ad iudicandas eruditorum causas, introducentur sordidi ludimagistri, qui nihil norunt, nisi præesse pediculosis pueris, tum funesti quidam cuculliones, sediciosique theosophistæ, quibus omnem vim recte sentiendi, opinionum prauitas abstulit, quique ingenuis disciplinis, ob ignauiam infesti sunt, illi præiudicabunt Pontificibus & Cæsaribus, & quod illi probarunt, quod ratum habuerunt, quod fecerunt, isti audebunt improbare, damnare &

irritum

irritum facere, ac ſcholaſtica authoritate indecenter abutentes, diſputandi & concluſionandi (ſi ſic dici queat) licentiam, ad iudicandi, & determinandi transferent poteſtatem, magnis ſigillis, ſcholaſtico faſtu clamare audentes, promulgamus, definimus, aſſerimus, veridice affirmamus, conſtanter proferimus, cenſemus, decernimus, determinamus, declaramus, pronunciamus, iudicamus, damnamus, condemnamus (ſic enim eorum ampulloſa verba habent) atque dicere & ſcribere audent, hæc ſe facere tranquilla, & ſecura conſcientia, ſuperna luce illuſtratos, & ſupernaturali lumine fretos, ex inuocatione Spiritus ſancti, quod lumen ſæpe in pectoribus illorū, non Spiritus ſanctus, ſed auri ſacra fames accendit, quod ſi illa ſua cenſoria conciliabula, pro fidei integritate agerent, & non pro cenſu. certe creditam de illis hactenus probitatis, ſynceritatiſque opinionem, fraudibus non maculaſſent, auauaritia non corrupiſſent, ſyllogiſmos ſuos in religionis iniuriam, venales non expoſuiſſent. Diuino timori, humanum fauorem non prætuliſſent, verbum Dei peruerſis interpretationibus non adulteraſſent, eccleſiæ authoritatem, non violaſſent, Reges Chriſtianos, in reprobi ſenſus veſanos errores non protruſiſſent. Quid multa? Res non eget teſtibus, ipſi ſe in Anglicani diuortij determinatione, magnis ſuis ſigillis prodiderunt. O inſignes Theologos, qui in negotiis fidei. & conſcientiæ, feruntur affectibus, flectuntur conuiuijs, obcæcantur numo aureo, capiuntur lenociniis, opinantur ex proprio commodo, & muneribus abducuntur à vero. O conſceſſum ſorbonicum præclarum, ô dignitatem cōncilij admirandam, cui non paueat mens, coram illis dicere. quum hodie Theologorum ſorbona, facta eſt falſorum commentariorum, & errorum officina, & interpretationum, cenſurarum, determinationum, flagitioſiſſimæ nundinæ. Hic nunc cupio mihi dicite ô magiſtri noſtri, dicite ô Sorbonici, in Theologia quid valet aurum, tam ſancta ne eſt veſtra auaritia, vt illi iura legeſque nihil officiant, nec vlla impietatis aut irreligioſitatis

note-

notetur labe, nec quicquam turpe sit, quod vobis lucrum pariat. Quis putasset Theologorum pectora, fauore, ira, odio, auaritia corrumpi, & esse illis etiam contra scripturam syllogismos, si habeant causam acquirendæ pecuniæ, quis ista credidisset, nisi ipse suis factis fidem fecissent: O male astuti, & imprudentis auaritiæ, qui non potius pro digamia determinastis, quam pro diuortio, siquidem olim in vetere lege, permittebatur regibus, plures habere vxores, neque vero minor est authoritas Pontificum & Regum, in Ecclesia, quam olim fuerit in synagoga. Quin ipse Valentinianus, Christianus Imperator, duas simul duxit vxores, etiam lege sanxit, & publica constitutione indulsit, vt quicunque vellet duas simul habere posset vxores, ita si & vos pro rege Anglorum determinassetis, Pontificis authoritatem ampliassetis, regis libidini obsecunditati essetis, Reginæ dignitatem conseruassetis, filiam regis (vt ita loquar) non spurificassetis, atque tam insigni collusione, singularum partium gratiam inissetis, vndique pecuniam corradissetis, neque minus pestilenti exemplo, atque nunc, nomen vestrum posteritati commendassetis. O miseros quos in tam profundam cœcitatem, traxit indigna Theologis auaritia, & inscitiæ comes arrogantia. Quis tam fœdos Magistrorum nostrorum errores aspiciens, tam turpes illorum fraudes considerans, tam pernitiosas & falsissimas illorum sententias videns, quæ omni rationi, & honestati repugnant, illis post hac credere, aut illorum censuris amplius sese submittere velit, aut debeat, quando tali sunt natura, vt nihil eis sit antiquius, quam dolis, quam fraudibus, quam fallaciis, quam calumnijs, doctos quosque continenter circumuenire, & in errorum & hæresium notas velle trahere? Mirum profecto; quum toties iam, contra Ioannem Picum Mirandulanum comitem, contra Ioannem Capnionem Iurisconsultum, contra Eras. Roter. Theologum, contra Iacobum Fabrũ Stapulen. Philosophum, contra alios multos illustres viros, tam infeliciter

quam

quam temere dimicarunt, toties illis suis præcocibus censuris, contra manifestam veritatem, tam turpiter impegerunt, toties de manifestariis sycophantiis, & calumniis cõuicti sunt, quod hac vulgatissima sua infamia edocti, in nullo facti sunt meliores, sapientioresue. Neque ad deponendum stoliditatem suam, tanta ignominiæ macula adduci potuerunt, quin tot infelicibus congressibus, toties prostrati, videntur sibi (velut de Antheo fabulantur Poetæ) resurgere robustiores, atque (ceu veterani milites, instructiores bello facti) post vnam & alteram insaniam, adhuc noua moliri facinora, nouasque quotidie excitare tragœdias, & sponte in peiora prolabentes, vltro sibi malũ accersire pro bono, dignos se præbentes, qui ab omnibus bonis audiant male, qui in aliorum exemplum Pontificibus dent publicitus pœnas, ac pestiferum, fraudis, doli, sycophantiæ, calumniæ, & nefariorum consiliorum suorũ sortiantur exitum. Quod si proprij honoris seruandi, quã alieni lacessendi cupidiores existerent, amplecterentur etiam ipsi bonas literas, & aliquid ederent illustrius dignũ encomiis, aut si id non possent, saltem admirandos sublimioris doctrinæ viros, dignis laudibus & beneuolentia prosequerentur, & linguas ab indigna illorum obtractatione cohiberent, quo vel sic, inustam hactenus ignominiã eluere possent, & à doctissimis quibusque solidam inire gratiam. Sed vilis & indocta multitudo, semper humi repens, nulla habet vestigia quæ sequatur, nisi turpia, nec vlla rerum illustrium cupiditate. ad gloriam excitatur, cuius ignauia, tam altas egit radices, ita mentibus obcæcatis adhæsit, vt ad nullas rationes oculos aperiri patiatur, tantaque est insaniæ suæ obstinata pertinacia, vt semel accensa ne per vniuersi quidem orbis elleborum extingui possit. Non equidem facile propagata malorum sementis eradicatur, quippe quam est bonorum in mala defluxus facilis, tam mali ad bonum transitus difficilis esse consueuit. O crudelis & impia secta hominum, nihil nisi seipsos, & sua amantium, omnia præter se, & sua contemnentium, & damnan-

damnantium, idq; ipsum peruerse prorsus & nefarie, quæque ipsi didicerunt & norunt, ea omnium prima & potissima censeri volunt, & ad illorum normam, omnia omniũ dicta & scripta, veluti ad Lydium lapidẽ examinanda exigunt, quibus, quæ non congruunt, aut quouis modo ab illis discrepant, siue dissentiunt, hæc aut velut insana, & abiecticia, præ suis auersantur, aut velut scandalosa & impia damnant, atq; execrantur, nullisq; rationibus muniti, sed vanorum titulorũ obtentu, tota vi consurgunt in pœnam, aduersus eos, qui ab illis, vel vnguem latum discesserint. Tunc si qui sunt inter illos, ingenio vafro, feroci, maligno, & ad calumniã plane erecto, qui furente iniqua audacia, scholasticorum titulorum ambitione concitati, suam scabiem illustribus viris adfricare audeant, & eruditorũ virorum scripta & dicta, variis dolis, technis, fraudib. præstigiis, continentet circumuenire, & in hæreseos crimen trahere norint: & in politiores literas, & linguas, procacis contumeliȩ ledoria è suggesto, veluti è plaustro euomere, & in Poetas, in Rhetores Cynica petulantia petonare sciant. hos tunc subductis superciliis admirabundi passim extollunt, & diuina loqui pdicant, & vice oraculi sermones eorũ per aures populi circumlatos spargunt.

Et longum inualidi collum ceruibus æquant,
Herculis Antheum procul à tellure tenentis.

Tum etiam qui doctos viros grauius exagitassent, magistratus, & rectoratus, in odium literatorum illis prorogant, & scholarum regno præficiunt, qui tunc præ cæteris consophistis, veluti principes summi, altioribus cathedris sedentes, ius in alios, & superbam dominationem possidẽtes, cunctas bonas artes, & ingenuas disciplinas, scholis funditus eiiciunt, quo rixosis sophismatibus, incrementa concilient, quorum farcimine inflati, de omnibus copiose sese posse disserere putant. Sed vt sunt doctrina vacui, & veluti suos in luto grunientes, inanes eloquio, quicquid proferunt, quicquid scribunt, profundam redolet inertiã. quicquid ratiocinantur, quicquid argumentantur, delira-

mentis consentanea profundunt, & pro rationibus, pro scripturis, meras technas, & laqueos connectunt. Quod si forte timidiores, antilogiæ suæ obscuritatem, ad auram, ad lucem, in propatulo exponere, & perspicaciori censura permittere vereantur, aut (quod plurimum illis euenit) non habeant quod respondere queant, tunc aliam viam ingressi, quibus bellum inferre nequeunt, odium infligũt, astum fortitudini præferunt, syllogismorum suorum vires ad calumniandi nequitiam transferunt, clancularijs susurris apud improbos, aut incautos auditores, contra doctos, & probos viros oblatrant, & per insidias, ab obscuro sagittant, & scholasticorum titulorum fastum, atque quem vocant impudentiæ clypeum (cucullam inquam) & hostile propositum, iniquissimumq; iudicium in rationis locum transferre, cæcitate turpissima contendunt. Quumq; nihil sciunt, nihil scribunt, nihil edunt, quod iudicari queat, & veluti bruta & muta animalia vitam silentio pretereant, eo silentio tuti, impudentissima temeritate, de aliorum iudicant ingeniis, & supra Aristophanicam loquacitatem in conuiuiis, in collegiis, in priuatis cõfessionibus, in publicis concionibus, in scholasticis prælectionibus, nullum scriptorum genus non calumniantur, non lacerant, non mordent, non discerpunt, non mutilant, non detruncant, non peruertunt, ac probrosis circumueniunt insidiis, conculcant contumeliis, doctiorumque ingenia perosi, literaturæ meritis insidiantur, eruditissimos quosque persequuntur, virtutique ignominiam rependere non erubescunt, quasi idem sit calumniari, quod vincere, contemnere, quod antecellere. Sic illi ex præstantium virorum calumnia, & obtrectatione, fortiores fiunt, & ex reprehensione alienæ scientiæ, ipsi eruditionis & doctrinę opinionem consequuntur, & quem aliis adimunt, in se deriuant honorem. His technis, his artibus: his stratagematibus, apud rude vulgus & imperitam plebem, indoctosq; nobiles, & credulos principes, quos nihil negotij est fallere, quos penes nullum est indoctorum, doctorumq; discrimen,

men,authoritatem ſuam ſtabiliunt, & eruditorum, ſapientumq; nomen,furto & rapina obtinent. Tum etiam diuinitatis faſtigium,ſibi arrogant,& ſe Magiſtros & Doctores in diuinitate nuncupari ſuſtinent, quo verendo nomine,apud ſimplicem populũ,ſanctitatis opinione inſignes, etiam apud purpuratos aulicos,& auratos principes, venerandi ſimul & metuendi, effecti, illos tunc perſuaſionibus ſuis allectos, & clandeſtinis incitamentis inſtructos, ſeditioſis armant conſilijs,ſubiiciuntq; qui ab oratoriis, à cubiculis,à baſilica,à menſa,virus in aures eorũ continue inſtillantes,dicta & facta proborum virorum aſſidue criminantes,quouſque optimi cuiuſq; virtutem reddant inuiſam,molleſque principum animos, nihil tale ſuſpicantes,his delationum & obtrectationum artibus,& exquiſitis callide dolis ſubuertant, & in fas atque nefas contra doctos & probos viros inducant, atque ad crudelitatem vſque impellant. Neque enim apud credulos principes, fides mendaciis deeſt,vbi ſcurris & proditoribus,aliquando gratia redditur,& peſſimis quibuſq; nebulonibus honos.negatumque virtuti culmen,vitio tribuitur,& repulſa prudentia,ignauia honoribus proſequitur, malique ſua ex improbitate referunt munera, & qui iam terq quaterque,verſo ſolo, mutato foro, & (vt vocant) rupta banca,fraudatis creditoribus,fraudi &dolo,alieni ęris iniquas diuitias,ſibi pararunt. Creantur comites, aſciſcuntur in conſilia regum, præficiuntur gubernandis prouinciis, quaſi fideles futuri ſint Reipublicæ, qui tam ſceleſtis perfidiæ artibus cumularunt ſibi rem priuatam, atque quod ab integræ fidelitatis, & doctrinæ, virorum arbitrio,pendere deberet iudicium, ſæpe in iniquiſſimi cuiuſpiam hypocritæ,adulatoris,delatoris,ſuſurronis, ſententia conſiſtit.Hi primas atque poſtremas aulæ partes tenent,hi ſunt aures & oculi regum. Nulla illis ianua clauditur,quo minus ingrediantur,nullum tempus tam importunum, quo minus admittantur,nefaſq; eſt principem plus audire, aut videre,aut cognoſcere, quã tribus aut quatuor, eiuſmodi

ſycophantis, commodum videtur. Nullus regum tam natura benignus, tam educatione modeſtus, tam virtutis & æquitatis amans, quem illorum conſilia non peruertant, multaq; indigna, tanta maieſtate & dicere & agere, & audere compellant. Hinc totam noctem vigilare, tum potare, aut ludere alea, aut ſaltare choros, aut laruis obambulare conuiuia, tũ medium diem dormire, reſiduum ludere pila, aut venari, & cum beluis audacter congredi, aut ſtulte & furioſa haſtiludia ſuſcipere, & illorum pueriles victores grauiter diiudicare, tum ſuperuacaneis impendiis, pomparũ, largitionum, conuiuiorũ, ludorum, ac ambitioſarũ legationum, improbatorum bellorũ (aut latius regnandi libidine, aut cupiditate vindictæ, aut æmulationis dolore) ſuſceptorum totius plebis, ciuiumq; ſubſtantiam deuorare, hodie regũ diſciplina eſt. Verum intereſſe conſilijs, obſeruare prudentes, operã dare præceptis ſapientiæ, diſcere populum bene regere, & prouincias quorum tutelam ſuſceperunt, fœliciter gubernare, ſedere ad portas ciuitatis, & audire ſupplices, ſubleuare oppreſſos, reddere iura ſingulis, hoc paludatis aliquot vulturibus, nonnunquam & Cumanis aſinis committitur. His tunc accedunt nobiles iſti ſatrapæ, ipſi etiam literarum hoſtes, qui cum nullis bonis artibus, nec honeſtis diſciplinis imbuti ſint, ob id doctos, & literatos omnes, odioſiſſime, protrudunt, nec ſinunt eos regibus ſuis innoteſcere, eoq; infeſtius perſequũtur, quod veritatem aliquando dicunt, nullo perſonarum reſpectu, illorumq; ignauiã, & craſſitudinem, ad lucem exponunt. Nullus vnquam priſcis temporibus tyrannus extitit tam barbarus, tam ſæuus, tam ferus, tam truculentus, tã crudelis, quem penes non in honore, veneratione, obſeruantiaq; fuiſſent bonæ literæ. Olim eruditi & literati viri, in aulis Cæſarum & Regum, primas partes tenebant, in horum locũ ſucceſſerunt hodie, quidam podagrici ventricoſiq; publicani, & auri ſpongię (finantiarios vocant) quibus abeſt omnis veritatis, virtutiſq; cognitio. Et vt eſt in Prouerbio: Ignauos ignauis placere. Videmus paſſim per

regum aulas instructos, tot famelicos, pedissequos, tot laceros stipatores, tum circummensales parasitos, tot versipelles histriones, tot noctiuagos scortatores, tot epicureos porcos, tot salaces porcos, tot pictos fictosq; nobiles, tot suffitos moscho proceres, tot gloriosos thrasones, tot chlamydatos agasones, tot cruciatos caballarios, tot trigaleatos lepores, tot feroces centauros, tot superbos Satrapas, tot paludatos vultures, tot laruatos vespertiliones, tot Purpuratos aleatores, tot hamatos quæstores, tot politiphagos fœneratores, tot dimouoros scribas, tot insolentes duplatores, tot Arcadicos sacrificulos, tot caudatos eleemosynarios, tot sexagenarios pueros paucissimos spectamus sapientes, & graues viros. Quod si qui forte emerserunt in aula, viri ingenio præditi, qui consilio, prudentia, rerum vsu, experientia, & exercitatione Reipublicæ fœliciter præesse sciunt, aut qui viribus & armis, strenuitateq; Reipublicæ plurimum prodesse possunt, hos tunc ne superiores euadant, altiusq; in authoritatem conscendant, sub specie beneuolentiæ, ad longinquas regiones in oratores ablegant, aut in fortitudinis suæ præmium, grauioribus periculis exponunt, quo sic euacuata aula illorũ præsentia, ipsi omnium soli habeantur prudentissimi, si in cõsortium suum nullum admittant, prudentiorem se. Horũ opera fit, quod in principum aulis, bonæ literæ, nec præmiis pascuntur, nec laudibus inuitantur, sed velut proscriptæ, & in prostibulum relegatæ videantur. Hinc obscura literatorum sors, & fortuna Doctorum virorum sordida, nec vllis ad rem augendam, in aula locus est, nisi qui valedixerint virtuti, & veritati. Nam qui verax est sermone (vt ait Propheta) quasi periurus est, & qui iustus est opere, quasi de spina sepe, sic oportet, vt quum fatis exeat aula, qui vult esse pius. Sic sordent & vilescunt literæ, vt non solum non faueatur literis, sed illudatur, etiam præstat longe in aulis regum, aut culinarium, aut venatorem, aut tibicinem, aut vtriculariũ, aut cauponarium, aut parasitum, aut histrionem, profiteri, quam doctum, quã literatum, quam

eruditum, tam eruditio inuisum, ignorantia probabilem facit. Ipsa enim affinis regibus, domestica nobilibus, incola aulis, omni eruditione potenter prælata, ipsa plena diuitiis, cumulata honoribus, sublimata potestate, & omni delitiarum genere beata, vt quo quis in aulas minus sciat, eo feliciore vita fruatur.

Omnibus in aulis tenet insipientia sceptra,
Illius & sequitur regia turba pedes.

Quis ergo iam (ornatissime Eustochi) nõ deberet malle renunciare literis, & virtuti, quam eruditus imperitorũ calumnijs, modestus impudentiũ conuiciis, candidus perditorum sycophantarum insidiis, continuo excarnificari, & vnde venerationem meruisse debuerat, inde pœnã, cladem, & exitium persentire? Nihil igitur mea opinione hodie fœlicius (mi Eustochi) quam nihil scire, nihil tutius quam nihil docere, quando his temporibus, fere nihil scribi potest, quod non offendat aliquos: qui autem nihil docent, aut non nisi minima, & infima sapiunt, ab hoc metu, ab his periculis, procul absunt. Quippe minimarum rerum, magna ruina esse non potest, nec vnquam cadet ex alto, qui in imo iacet, nam qui quærit alta, is malum videtur quærere. Tam gratæ, sed & securioris voluptatis sunt, paludes ranis, luta suibus, tenebræ vespertilionibus, quam alta tecta columbis, & sereni soles aquilis. Hinc apud Lucianum Pythagoras iam per omnia bipedum, & quadrupedum genera (suæ circulationis metamorphosi) vagatus, se longe suauius vixisse fatetur, quando esset rana, quã quum esset Rex & Philosophus. Quæ persuasio, sic huic ætati mihi congruere videtur, vt nihil neq; scire, neq; docere, & ceu nihil à bestia differre, hodie fœlicissimum, atq; tutissimum sit: simulque, & aulicis istis proceribus, atque Satrapis, qui plurimum improbos, suiq; similimos beneficiis prosequuntur, euehuntq; acceptissimum.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ

DE BEATISSIMÆ ANNÆ MONOGAMIA, AC VNICO PVERperio propositiones abbreuiatæ & articulatæ, iuxta disceptationem Iacobi Fabri Stapulensis in libro de tribus & vna, intitulato.

EIVSDEM AGRIPPÆ DEFENSIO PROPOSITIONVM *prænarratarũ contra quendam Dominicastrum, earundem impugnatorem, qui sanctißimam Deiparæ virginis matrem Annam conatur ostendere Polygamam.*

ARGENTORATI,
Impensis LAZARI ZETZNERI.

M. D. CV.

eruditum, tam eruditio inuisum, ignorantia probabilem facit. Ipsa enim affinis regibus, domestica nobilibus, incola aulis, omni eruditione potenter prælata, ipsa plena diuitiis, cumulata honoribus, sublimata potestate, & omni delitiarum genere beata, vt quo quis in aulas minus sciat, eo feliciore vita fruatur.

Omnibus in aulis tenet insipientia sceptra,
Illius & sequitur regia turba pedes.

Quis ergo iam (ornatissime Eustochi) nō deberet malle renunciare literis, & virtuti, quam eruditus imperitorū calumnijs, modestus impudentiū conuiciis, candidus perditorum sycophantarum insidiis, continuo excarnificari, & vnde venerationem meruisse debuerat, inde pœnā, cladem, & exitium persentire? Nihil igitur mea opinione hodie fœlicius (mi Eustochi) quam nihil scire, nihil tutius quam nihil docere, quando his temporibus, fere nihil scribi potest, quod non offendat aliquos: qui autem nihil docent, aut non nisi minima, & infima sapiunt, ab hoc metu, ab his periculis, procul absunt. Quippe minimarum rerum, magna ruina esse non potest, nec vnquam cadet ex alto, qui in imo iacet, nam qui quærit alta, is malum videtur quærere. Tam gratæ, sed & securioris voluptatis sunt, paludes ranis, luta suibus, tenebræ vespertilionibus, quam alta tecta columbis, & sereni soles aquilis. Hinc apud Lucianum Pythagoras iam per omnia bipedum, & quadrupedum genera (suæ circulationis metamorphosi) vagatus, se longe suauius vixisse fatetur, quando esset rana, quā quum esset Rex & Philosophus. Quæ persuasio, sic huic ætati mihi congruere videtur, vt nihil neq; scire, neq; docere, & ceu nihil à bestia differre, hodie fœlicissimum, atq; tutissimum sit: simulque, & aulicis istis proceribus, atque Satrapis, qui plurimum improbos, suiq; similimos beneficiis prosequuntur, euehuntq; acceptissimum.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ

DE BEATISSIMÆ ANNÆ MONOGAMIA, AC VNICO PVERperio propositiones abbreuiatæ & articulatæ, iuxta disceptationem Iacobi Fabri Stapulensis in libro de tribus & vna, intitulato.

EIVSDEM AGRIPPÆ DEFENSIO PROPOSITIONVM

prænarratarũ contra quendam Dominicastrum, earundem impugnatorem, qui sanctissimam Deiparæ virginis matrem Annam conatur ostendere Polygamam.

ARGENTORATI,
Impensis LAZARI ZETZNERI.

M. D. CV.

136

SPECTABILI VIRO DOMINO IOANNI NYDEPONTANO, Illustrißimi Lotharingorum Ducis, atque ciuitatis Metensis Physico & Consiliario, Henricus Cornelius Agrippa. S. D.

MVLTÆ ac magnæ contentiones olim fuerũt mihi cum theologastris atque monachis ornatissime Doctor, quorum aliquibus modestis expostulationib', aliis amarulentioribus Apologiis respondi, alios silentio præterii. Et quum essent mihi cum illis priuatæ contentiones, nolui aliquid horum vnquam in publicum edere, ne forte paucorum culpa in multitudinis redundaret ignominiam, verum (vt est in prouerbio qui veterem fert iniuriam inuitat nouam) illi patientia atq; silentio meo abusi continuo nouas contra me parabant insidias, nouam hostilitatem, nouum bellum, idque sibi mutuo per manus tradebant accipiebantque. Tandem cum edidissem declamationem illam de Vanitate scientiarum atque excellentia verbi Dei, quam in hoc ipsum scripsi, cum vt segniora ingenia ad defendenda bonarum literarum studia excitarem, tum vt fra-

terculis istis concionatoribus arguendorum in omni exercitii genere vitiorum non frigida argumenta conferrem. Illi hoc beneficium meum ingrato pensantes animo secundum morem suum pariter omnes communem hostilitatem mihi indixerunt, tamq; passim à suggestis, à pulpitis, in priuatis & publicis concionibus, apud promiscuam plebem magnis vociferationibus aduersum me clamabant, irascebanturq;, atq; nullum impietatis, nullum hæresis, nullum scandali, nullum contumeliæ probrum in me non transferebant. Accedebant illis nonnulli aulici mystæ Burgundiones & Hispani qui me clanculum & post terga magnis criminationibus credulo Cæsari traducebant, & per insidias proditorie plusquam lybica perfidia persequebantur, quo hinc quidem Lernæi populi odium, inde vero Aquilini Principis iracundiam incurrere necessum erat. Sed gratia domini liberauit me ab ore bestiæ multorum capitum, & ab vnguibus feræ rapacissimæ: & eripuit me de inimicis meis fortissimis, ab his qui oderunt me & confortati erant super me in die afflictionis meæ. Nunc igitur cognoscens atque expertus hoc improborum sophistarum & cucullionum genus immortales & inextinguibiles inimicitias gerere, illasque alterum alteri continuandas per manus tradere, nostraq; patientia atque silentio insolentiores

euade-

suadere, insuper etiam in munificentiam nostram contumeliosos beneficium pro iniuria reputare, cogitaui consultius esse cum illis apertas gerendas esse inimicitias, quam taciturnitatis patientia impietatis suspitionem vna cum vlteriore offensa cōtrahere. Hinc quicquid hactenus cū his monstris mihi negotii fuit postliminio reuocare decreui, & sub diuo omnium oculis palam exponere, vt videant populi, intelligant nationes, cognoscat mundus, cuiusmodi idola tot seculis pro heroibus atque diis ipsis coluerit. Itaque post editam proxime Apologiam in Louanienses Theologistas, & querelam in bonarum literarum sycophantas, statui nunc edere defensionem, quādam inuectiuam qua olim ante annos quindecim respondi cuidam domini castro Claudio Salini conuentus prædicatorum priori in illa vrbe vestra Metensi vbi ego illo tempore reipublicæ aduocatum à consiliis agebam, qui me ob assertam cum Iacobo Fabro stapulensi beatæ Annæ monogamiam nos in publicis concionibus suis rabiosis latratibus lacessebat, mirisque gesticulationibus, porrectis digitis, iactatis manibus raptimque retractis, & collisis dentibus fremendo, expuendo, calcitrando, saltando, pultando, vicissimque scalpendo caput & rodendo vngues in nos insaniebat, tandem etiam calamum in me contorsit. Sed vt lingua maledi-

ledicentiſſimus ita manu inſulſiſſimus. Quarę acriore inuectiua huic lycaoni reſpōdi memor prouerbii: Acri cane occupandum eſſe lupum. Sic namque Hieronymus ille vir pius & ſanctus cui tam improbe oblatratum eſt ab aduerſariis, illos omnes acriore penſatione cōtra obruebat, nihil enim maledicorum linguam refrenat magis quam mordatioris alterius linguę metus. Atque ea eſt hypocritarum illorum natura, vt quo quiſque ſe illis mitiorem præbet, eo efferuntur inſolentius, eoque arrogātius quoſque contemnunt, inſectantur & velut tyrannide quadam perſequuntur. Si quis vero imperterritus illis atrociore ſermone reſiſtat, hunc iam magis metuunt quam oderint. Itaque licet hæc noſtra defenſio amarulentior forte ſit quā tuo palato ſapere velis, ea tamen mihi viſa eſt, quæ inter delicatiora edulia vel ſynapis vel raſſani vicem apud te obtinere valeat: & quia nuperrime cum apud te eſſem ſcire geſtiebas hanc controuerſiam, idcirco vnus à me electus es, cui illam dedicarem, qui pro ſingulari inter nos amicitia quicquid eſſe meum noueris æquo iudicio ſis accepturus. Addidi autem nonnullas epiſtolas non quod elegantes aut elaboratæ ſint, ſed quia ad eandem cauſam pertineant, ex quibus pariter litem quam habui cum fratre Nicolao Sauini olim apud nos ficto titulo hæreticorum magiſtro, percipies. Sed miror cum ille ante pau-

te paucos annos ob publicum ſcelus ciuitate veſtra pulſus & per iuſticiarios publice extruſus & proſcriptus fuerit, qua fronte, qua confidentia inſanus illa bellua rurſus ad vos redierit atque impune apud vos degat. Vtinam ciuitas veſtra aliquando hos fucos excutiat ſuis alueariis, qui Chriſti imitatores ſe profitentes ſcurras agunt & carnifices. Vale ex Bonna.

Anno M. D. XXXIIII.

* * *

AD LE-

AD LECTOREM.

Ere pium ac christianum est candidi Lector, sanctorum vitas dignis prosequi præconiis sed mendacia illis consuere & incõpertas genealogias cõminisci, hoc impiorum histrionum opus est. At reperiuntur nunc passim in istis recentioris ætatis martyrologiis atque sanctorum, vt vocant, legendis tot prodigiosa mendacia & digna risui deliria, tot superstitiosa phantasmata & gentium mithologiis non minus fabulosa, quæ si legant Iudæ, & Turcæ, & pagani an nõ putas rideant nos & religionem suam nostra multo meliorem putent, vt quæ multo minus habeat fabularum? Attamen tales sunt sermones istorum histrionum cathedralium quos plebs imperita & superstitiosæ vetulæ oraculi habent loco, qui deficiente illos antiquitatum notitia suis propriis adinuentionibus confisi, nullam fere cuiusuis martyris aut confessoris legendam incorruptam reliquerunt; cui non aliquid superstitiose admentiti sint, quasi fas sit etiam fabulis & mendaciis propagare relligionem atq; omne id liceat in sacris quicquid humanæ leges tolerant in prophanis: horum dico histrionum opera falsa illa opinio de beata Annæ trigamia in animos populi seminata est & irrigata quousque sic conualuit, vt difficile eradicetur, ad quam tamen extirpandam post doctissimum illum Iacobum Fabrum Stapulensem hac præsenti disputatione laboraui haud segniter, sed an effecerim an consecutus sim nunc tui sit iudicii. Vale.

HEN-

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ DE BEATISSIMÆ Annæ monogamia ac vnico puerperio, propositiones abbreuiatæ & articulatæ, iuxta disceptationem Iacobi Fabri Stapulensis in libro de de tribus & vna.

VM nuper mihi priuatus quispiam sermo fuisset de beatæ Annæ solinubio ac vnico puerperio cum nobili viro Nicolao Roscio Mediomatricum decurioni, qui tum populari opinione huic meo sermoni aduersabatur, eaque occasione qui de vtrius sententiæ victoria pronuntiaturi essent aliquos elegissemus arbitros, euenit vt, me aliquot dies absente, ac reuerso alios plusculos domi ægrotante, interim negotium hoc euagarit latius, donec tandem per quæstuarios istos clamatores è suggesto coram populo ac rudi plebecula ventilatum sit, & contra meam sententiam actius ac insolentius quam christianas conciones deceat oblatratum. Rogatus igitur ab amicis aliqua in hanc rem scriptis designarem, eorum precibus acquiescens, sequentes extemporaneos articulos succincte breuiterque congessi. Quibus si quis contrariis rationibus ac auctoritatibus validioribus sese opponere velit, occasionem mihi dabit scripta hæc grauioribus studiis dilatandi, donec ille oppugnans, ego repugnans, ad commodum christianæ reipublicæ, vterque optatum finem (cuius gratia solum licet Christianis contendere) assequamur: ipsam videlicet quæsitam rei veritatem, eamque cæteris, qui in ignorantiæ caligine versantur, salubriter ostendamus.

I. Qui

I.

QVI dicit fidem nostram vel ecclesiam tenere & asserere, beatissimæ virginis genitricem Annam tres habuisse maritos, ac tres peperisse filios, dicit falsum manifestum, & qui id publica concione pertinaciter prædicare ausus est, seducit populum, & adulteratur verbum Dei, ac in sede veritatis docet notorium mendacium, nam res hæc fidei non est, nec ecclesia de hac aliquid vlla sanctione vel facto determinauit.

II.

IACOBVS Fabri stapulensis Parisiorum gymnosophista, edidit librum de solinubio ac vnico puerperio beatæ Annæ, quem de tribus & vna prætitulauit.

III.

QVI publica coram populo concione dicit hunc librum comburendum, & omnia eius exemplaria optat esse exusta, hic præsumptuosus est, & falsi iudicii, ac maledicus detractor, ipsi libro, & eius auctori, vniuersæq; literatorum reipublicæ, atrocem inferens iniuriam. Et qui offenditur libro illo indoctus est, & obstinatæ inscitiæ. quia liber ille innititur auctoritate scripturarum & ratione. Qui autem scandalisatur in auctore, hic nequam est & hypocrita. quoniam ipse auctor mitis est & humilis corde. Sed qui contra hunc librum scripturis & rationibus munitus in arenam condescendere ausus fuerit, hunc ego virum fortem & robustum iudicabo, & dignum cui doctus quispiam (pro veritate ipsa elicienda, non pro vana gloria) confligendo congrediatur: qui aliter huic libro detraxerit, calumniator est, & hostis veritatis.

IIII.

IN dubiis, & disputabilibus, & in vtramque partem probabilibus, si popularium curiositas informanda est, id illis prædicandum est, quod credere magis pium est, hoc est, quod verosimilius est, quod ecclesiasticis probatis scripturis conformius est, quod plus consonum rationi,

quod

quod mores hominum plus ædificat in imitationem euangelicam.

V.

DICERE Annam solinubam, vnius solæ miraculosæ genituræ puerperā, hoc pium est, & verisimilimum, hoc vetustissimorum probatissimorumque theologorum scriptis conforme, hoc congrua ratione satis insuper munitum, hoc castæ & euangelicæ viduitatis dignissimum incitamen, ac matronalis continentiæ imitabile exemplum.

VI.

DICERE Annam trinubam, triparamque, iuxta popularem hanc nullo certo auctore historiam, qua legitur. nam Ioachim & Cleophas, Annæ nubunt & Salomas, subsequēti ordine, primus gignit christiferam, Cleophas gignit alteram, & Salomas tertiam, has duxere viri, Ioseph, Alphæus, Zebedæus. Prima parit Christum, Iacobumque secunda minorem: Et Ioseph iustū, peperit cum Simone Iudam. Tertia maiorem Iacobum, volucremque Ioannem. Hoc ita asserere erroneum est, scandalosum est, impium est.

VII.

ERRONEVM est, quia contra historicam veritatem, contra rationes temporum, contra naturæ possibilitatem. Neque illi qui hæc loquuntur vllum dicti sui probatum auctorem adducere queunt, sed tanquam rustica quædam secta, in ludibrium ecclesiæ illud prædicant, cuius nullam rationem aut auctoritatem reddere possunt.

VIII.

SCANDALOSVM est, quia detrahit bonis moribus, detrahit consuetudini legali & obseruantiæ illius temporis, detrahit honestati parentum Deiparæ genitricis, & dignitati virginis Mariæ.

IX.

IMPIVM eſt,quia detrahit figuræ,detrahit prophetię, detrahit miraculo,detrahit euangelicæ lectioni.

X.

QVI dicunt Cleopham fuiſſe ſecundum Annæ virum,ex quo peperit ſecundam Mariam nuptam Alpheo,hi errant corde. Nam Maria Cleophæ,non ita vocatur à patre,ſed à marito, quia fuit vxor Cleophæ fratris vterini Ioſeph viri beatiſſimę virginis,qua ratione ipſa ſola dicta eſt ſoror eius,& nulla alia. Atteſtantur huic Egeſippus,& Euſebius,probatiſſimi in eccleſia doctores & hiſtoriographi,teſtatur idem textus euangelicus,vt oſtendam infra.

XI.

CLEOPHAS & Alphęus idem homo eſt binomius, ſicut alii multi in ſacris literis leguntur,vt Raguel qui dicitur Ietro,& Gedeon dicitur Hieroboal, & Ozias Azarias, & Iudas dictus eſt Thadæus, & Ioſeph dictus eſt Barſabas, ſic & Cleophas nominatus eſt Alphæus, & huic ſententiæ etiam ſacer aſtipulatur Hieronymus, & Philo,& ex Egeſippo & Euſebio id magis clarum eſt.

XII.

FILII Cleophæ erant Chriſto ætate maiores, inter quos Simon Zelotes Chriſtum vndecim annis ſeparabat,teſtantur hoc Egeſippus & Euſebius. Hac itaque temporis vna & partus ratione perſpecta, impoſſibile reperitur hanc Mariam Cleophæ fuiſſe Annæ ſecundam filiam.

XIII.

SIMILITER & multo fœdius errant, qui dicunt Salome tertium Annæ maritum, qui in ea genuerit tertiam Mariam,hinc vocatam Maria Salomæ cum Salomæ nomen mulieris eſt, non viri alicuius, nec ipſa Salomæ vnquam cognominata eſt Maria, nec dicta ſoror beatæ vir-

virginis, ſed fuit mater filiorum Zebedæi : & atteſtantur huic Origenes, & Chryſoſtomus, & ipſa lectio euangelica. Atque hic turpiſſimus error ex grammaticæ ignorantia prodiit, & ſatis notorius eſt, maxime his qui Græca & Hæbraica didicerunt.

XIIII.

IOANNES apoſtolus Salomæ iunior filius, anno vno vel paulo minus fuit ætate minor Chriſto, Iacobus autem Ioannis frater, Chriſto fuit ætate par vel paulo maior, hæc ex Euſebio & Melitone Sardenſi ac ex Hieronymo nota ſunt. Ex huius itaque ætatis ratione, impoſſibile relinquitur apud naturam, Salomæ fuiſſe tertiam Annæ filiam.

XV.

TOTA itaque illa hiſtoria de Annæ trigamia ac tripuerperio, legi, honeſtati, & poſſibilitati naturæ repugnat, nam Anna ſterilis fuit natura, ſterilis fuit inſuper ob exactam concipiendi ætatem, vt non potuiſſet poſt miraculoſum ſupra naturam partum, naturaliter ex carnis voluptate alias proles ſuſcipere, nec etiam miraculo, cui nulla vnquam alia annunciatio facta eſt.

XVI.

QVI prædicant Annam trinubam, nullum alium fructum producunt, niſi quod corrumpunt mores bonos ſermone prauo, & ſubuertentes caſtitatem matronalem, dant occaſionem viduis abeundi retro poſt tentationem Sathanæ, quatenus proponunt ſibi Annam incontinentiæ & polygamiæ ſuæ idolum ac velamen erroris ſui, quo oblitæ fidei primi mariti, eam irritam faciant nouis nuptiis, ſuperinducentes ſibi in hoc damnationem, totumque Apoſtoli dogma de viduis, ſub vmbra Annæ contemptui exponunt.

XVII.

HISTORIA illa de Annæ trigamia, ac tribus Mariis Annæ filiabus, repugnat legali obſeruātiæ illius tem-

poris. nam in tota vetere lege nulla vetula vidua, quæ ex primo marito prolem susceperat, reperitur superinduxisse alias nuptias: nec Iudaicæ legis consuetudo id patiebatur. Similiter legalis consuetudinis obseruantia erat in eadem familia non imponere idem nomen pluribus fratribus vel sororibus, absurdumque fuisset Annam tres filias habuisse vninomines.

XVIII.

QVI beatæ Annæ hanc trigamiæ notam inurunt, eius sanctitati simul ac beatæ virginis honori non parum detrahunt, nam cum omnes ferme & innumeræ viduæ, quæ passim in scriptura leguntur, vno viro contentæ fuerunt, & post illum residuam vitam cælibi sanctimonia produxerunt, quas propterea veras viduas vocat apostolus, solam Annam Deiparæ virginis parentem vere viduam dicere non poterimus, ipsaque virgo superbeata hac materna incontinentia fuerit infœlicior, vt quæ ipsa typus sit & summum puellaris virginitatis exemplar, matrem habuerit vidualis incontinentiæ ostentum. Sed absit hæc impietas, & magis pie credamus, quod sicut vnica virgo Maria, velut vnica est totius virginitatis idea, ita & mater eius Anna, ceu vnicum iubar imitabile irrefragabileque exemplum extiterit viduitatis, super omnes viduas matronali castimonia ornata, simul ac Dei gratia præuenta.

Dicere Annam trinubam triparamque detrahit figuræ. Nam sicut ex Adam vnica singularis Eua facta est, ita ex Anna vnica singu'aris Maria, quæ est secunda Eua, producta est. Præterea omnes illæ veteris & nouæ legis sanctæ fœminæ, quarum partus diuinitus per angelum annunciatus est, sola illa prole restiterunt beatæ, nulla alia subsequente, quod identidem etiam de Anna ipsa credendum est, quæ per eiusmodi sub vmbra legis extitit figurata.

Dicere Annam triparam detrahit prophetiæ, quæ est in can-

in canticis Salomonis, quam non abſone de beatiſſima virgine Maria, eiuſque genitrice, ac tota triumphantium turba, intelligit eccleſia: Sexaginta ſunt reginæ, octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus, vna eſt columba mea, perfecta mea, vna eſt matri ſuæ, electa genitrici ſuæ. Hæc prophetia oſtendit, beatam virginem vnicam Annæ filiam, nec matrem eius vnquam deſideraſſe ſeu elegiſſe aliam prolem gignendam.

Qui dicit Annam trinubam triparamque detrahit miraculo conceptionis beatiſſimæ virginis Mariæ, quia ex pluralitate nuptiarum atque partus Annæ, ipſe ortus Mariæ virginis fuiſſe videretur non miraculoſus, ſed potius ex concupiſcentia carnis, ſi Anna ſanctificatum tanto ac tam pluſquam beato partu vterum, deſiderio nouæ prolis præbuiſſet nouo ſecundum carnis voluptatem cõcubitu temerandum.

Qui dicit Cleopham ac Salome viros Annæ nuptos, expreſſe repugnat & contradicit lectioni euangelicæ, nam textus euangelicus expreſſe innuit Cleopham eſſe virum Mariæ illius, quæ dicta eſt ſoror beatæ virginis, qui adhuc in paſſione Chriſti viuebat, ita enim habet Græca veritas apud Ioannem: Stabant autem iuxta crucem Ieſu mater eius, & ſoror matris eius Maria vxor Cleophæ, & ita præciſe tranſtulit fidus ac irreprehenſus interpres Eraſmus Roterodamus, ſimiliter ex Euangelica lectione expreſſe comperitur, Salome mulierem ſignificare, & non virum.

Hæc hactenus, quæ ſi cui minus ſatisfaciunt, legat (ſed attente) libellum Iacobi Fabri ſupra nominatum, & ſi adhuc obſtinatus fuerit, vincat illum priuſquam nouum expoſtulet pugilem.

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ, DEFENSIO PROpositionum prænarratarum contra quendam Dominicastrum illarum impugnatorem, qui sanctißimam deiparæ virginis matrem Annam conatur ostendere polygamam.

QVONIAM procurante satore malorum operum, damnabiliter insurrexit in famosa Mediomatricum ciuitate vir quadam religiosæ professionis (qualem hoc seculo aliquot cuculliones sibi soli vsurpant) & theologus scholasticus, ob hunc titulum magno supercilio turgens, apud semetipsum sapiens, apud imperitam plebeculam, crassulosque magnates nihil nesciens, qui conclusiones quasdam (vt ipse vocat) extirpatiuas, contra propositiones meas, quas nuper ego de beatissimæ Annæ solinubio ac vnipuerperio, iuxta disceptationem Iacobi Fab. Stapul. in suo libello de tribus & vna prætitulato, breuissimas edidi, coactus ad hoc integritate officii mei, propter nonnullos magniloquos fraterculos, qui apud Mediomatricos sanctissimam Annam multiparam Polygamamque diffamarunt, ipsumque Stapulensem doctissimum integerrimumque virum, me pariter, & quoscunque secum sentientes, simul omnes erroris impietatisque insimulantes. Non possum nunc, neque debeo illis conclusionibus non respondere, ipsamque Christiparæ virginis castissimam parentem, à publico proditæ coniugalis fidei crimine, trigamiæque nota, quæ sibi ab huiusmodi Cretensibus præconibus immerito inuritur, non defen-

defendere. Conabor itaque ipſas oppoſitarum concluſionum machinas elidere penituſque diſrumpere, atque Fabrum ipſum, tam veracis ſacratiſſimæque hiſtoriæ reparatorem, meque vna, & cæteros nobiſcum probe ſentientes, eximere calumniis. Vellem autem quod concluſionarius iſte doctor (quod probum diſputatorem decet) non ſic ex occulto in me ſagittaret, ita quod telum ac vulnus ſentiens, iaculatorem ignorem, ſed illas ſuas dogmaticas obiectiunculas, quas in ſecreto aliquot mulierculas docet, imperitoſque nobiles, proprio ſuo quo vocatur, nomine prætitulaſſet, ſic namque ipſe à calumniandi, tergiuerſandique crimine (quapropter nomen ſuum occuluiſſe haud iniuria æſtimatur) relinqueretur minus ſuſpectus. At ego cognoſcerem quî cum mihi negotium hoc ſuſcipitur, haberemque illi condecentem reuerentiam, atque pro dignitate tractarem, nunc autem Andabatarum more pugnare compellor, ac hoſtem non videns directa ſpicula repellere.

Sed nunc tempus eſt vt videamus quam bellicoſus, thraſonicus iſte concluſionator aſſurgat in clypeum, quo turbine torqueat haſtam. Itaque quo contextu ipſe concluſiones ſuas contra meas propoſitiones opponit, eo ordine ad ſingula (verſo ad eum ſermone) nunc reſpondebo,

Primo namque miſerrima ſermonis balbutie exorditur in hunc modum.

¶ *Cum a. (vt exiſtimamus) nō Teohlogo theologice propoſita ſint concluſiones quibus reſponderi expoſtulat iuxta exiguitates noſtras aliquantulum daturi Reſponſum.*

Præteribo infantiſſimam ſermonis tui barbariem, qua omnes iſtæ concluſiones tuæ vndique ſcatent. Præteribo ortographiæ tuæ innumera vitia. Præteribo ridiculum exordium, quo in ipſo portu mox impingis, & omne quod ad Latinæ linguæ inſcitiam, ſordidamque ſtructuram attinet, grammaticorum certamini relinquam. Neq;

vero de Latina elegantia certãdum est cum barbaro, quin potius remittendus est dicendi stilus, tecum disceptaturo. Itaque res ipsas duntaxat examinabo. Primum itaque videris statim in hoc conclusionum tuarum exordio id mihi obiicere, quod à Platone aliquando, deinde à Dyonisio præceptum legitur, res sacras non nisi à sacris (hoc est theologicas à theologis) tractari debere, me vero quem non theologum æstimas, idcirco in prophanorum numero reputas, ac mox sequentibus verbis tuis, inter stultos & insipientes (qui dicunt in corde suo non est Deus) collocas. Ego certe theologi nomen mihi arrogare non ausim, quippe qui non nescio quæ vita, quæ doctrina, quis afflatus theologico nomini debeatur, quod qui vere profiteri debet, aliquid maius homine præstare possit necesse est. Sed ne quis me à theologicis tam alienum putet, vt in prophanorũ numero reputarẽ meruerim, ipsum vnius veri Christi cultus, sacrarumque literarum continua attrectatio excusant. Excusant insuper me, publicæ theologicæ lecturæ meæ, & sacrarum literarum expositiones, & libri editi, variique sermones & declamationes. Nam anno humanæ salutis millesimo quingentesimonono, ætatis meæ vicesimosecundo primum in dola Burgundiæ publ. lectura sacras literas professus sum, ob quam ab huius studii doctoribus in collegium receptus, insuper regentia & stipendiis donatus sum, anno autem sequenti, in Britanniam traiiciens apud Ioan. Coletum catholicæ doctrinæ eruditissimum, integerrimæque vitæ virum, in diui Pauli epist. desudaui, & quæ nesciui illo docente multa didici, quamuis apud Britannos longe aliud, & occultissimum quoddam tunc agebam negotium. Ex Britannia autem recedens, apud Colonienses meos coram vniuerso studio, totoque theologico cœtu, theologica placita (quæ vos vocabulo non admodum latino, quodlibeta dicitis) haud non theologice declamaui. Exinde à Maximiliano Cæsare contra Venetos destinatus, in ipsis Castris, hostiles inter turbas plebemque cruentam, à sacris lectionibus

non

non destiti, donec per Reuerendissimum Cardinalem sanctæ crucis, in Pisanum concilium receptus, nactusque, si concilium illud prosperasset, egregiam illustrandorum studiorum meorũ occasionẽ, multis scriptis adhuc penes me extantibus, sacris quęstionibus operam dedi. Tandem Papiæ Ticinensi famoso Gymnasio Theologicã cathedrã in publicis scholis ascendi. Porro apud Taurinũ gymnasiũ Theologica lectione in publicis scholis sacras literas publice interpretatus sum. Reliquaũ autẽ inter diuersa scripta mea, extant de sacris literis tractantia opuscula, de triplici ratione cognoscendi Deũ, de homine, de peccato originali, de Sacramento matrimonij, commentaria in Epistolam ad Romanos, commentaria in Trismegistum, placita quędam Theologica & sermones & Epistolæ, & pleraq; alia in quibus tamen non inficior multa posse reperiri, sicut & in aliorum Doctorũ libris, quæ possint iuste culpari, quorum censuram non verebor, sit modo eruditus, & candidi animi, qui ad hoc accesserit, quique cognoscere velit, non cupiat calumniari: nec reprehendi verecundabor, siquidẽ in omnibus non sim assecutus veritatem, humana infirmitate sæpe obstante. Siquidem in arduis voluisse decorum est: ipsaq; veritatis vestigandæ voluntas suam laudem habet. Hæc nunc longiuscule non ad meam iactantiam, sed ideo recitaui, ne quis me vt omnino non Theologum & prophanum iudicet, & falcem meam in alienam messem mittere arguat. Si itaque nunc Theologi sunt, qui (vt Lactantio placet) cum vnius veri Dei cultu, veram sapientiã docent, atq; meam industriam Deus ipse adiuuerit, quod Theologicum aliquid locutus sim, interpretatus sim, scripserim, disceptarim, declamauerim iam non ero à Theologico nomine penitus reiiciendus. Quod si illi solummodo Theologi habendi sunt, qui in scholastica palestra accedente magistrorum nostrorum (sic enim apud eos vocari solent) calculo, magnis contentionibus, amplo fastu, nec immodico symposio, Theologici magistratus coronam ambientes, Scholastici Doctores creati sunt, quem-

admodum lignarij, ferrarij, sutores, & cæteri mechanici opifices, artis suę exercitiũ vsum ac magisteriũ, ab artis illius pfectis vel quantumcunq; rudissimis recipere cõpelluntur. Certe hac lege, neq; Hieron. neq; August. nec vllus priscorum illorũ sanctorum Doctorũ Theologus fuerit: quare nec me inter prophanos numerare necesse erit, nec sacrilegus ero si absq; scholastico Theologiæ titulo, Theologici studij fructus in alios diuisero. Tandem concedas mihi vel inuitus oportet, etiam iurisconsultos esse in Ecclesia Christi sacros Catholicosq; Doctores, habemus enim & nostros sanctissimos Canones, atq; sacros de diuinis rebus titulos, de summa trinitate, de fide Catholica, de veneratione Sanctorũ, de hæreticis, & aliis fidem nostram concernentibus, quare vel hoc ipso titulo licebit mihi de huiusmodi dogmatibus commentari. Cæterum nunc q tuo more ais me pposuisse conclusiones, quibus responderi expostularim, ego articulos nũcupaui, hoc est, propositiones, non conclusiones, proposui autem simpliciter, nullũ inuitans, nullum expostulans in certamen, sed liberũ relinquens, qui eis contradicendo occasionem nobis dederit assequendæ veritatis. Quod cũ sic non placeat tibi contentioso Theosophista, qui præter conclusiones & corollaria discernere aliud nõ nouisti, hanc tuam ppositionum mearum extirpatiuam (vt vocas) conclusionem, plenã sceleris & temeritatis, canino stomacho euomuisti, iuxta exiguitates tuas (vt ais) aliquantulum daturus responsum, quod non tam simulatæ modestiæ causa, quam vera abs te dictum est, & eo nomine, quo istæ tuæ conclusiones sunt dignæ.

Sed rursus nunc audiamus te Rhetoricantem, & qua tragica taratantara in campũ istarum conclusionũ tuarum descendas, spectemus. Sic namq; sermonem connectis.

¶ *Præponere curauimus illud sapientis prouerbiorum 26. dicentis responde stulto iuxta stultitiam suam ne sibi sapiens videatur, & si enim proponenti fatuitatis non ascribam nomẽ insipientiæ tamen notam non videtur disputaturus aufugere.*

Respondet tibi Græcanicū illud prouerbium, Sæpe ſane & ſtultus vir oportune dixit. Gloriare tu in ſapientia tua,& in ſcientia tua appone dolorem, & in multo ſenſu tuo indignationem tuam, libens permitto tibi, vt apud tuos ſis vel octauus ſapiens. Ego ſtultiſſimus ſum virorum & ſapientia hominum non eſt mecum,& iuxta Paulum libenter ſtultus ſum, & velut inſipientem me accipi volo,vt & ſicut inſipiens dicam plus ego. Nunc autem oro te (ô ſapiens) ſi tibi male oleat ſtultitia mea,cur propoſitionibus meis, non ſecundum ſapientiam tuam, ſed iuxta ſtultitiam meam, & exiguitatem tuam reſpondes. Dicis fortaſſis, ne ipſi mihi ſapiens videar, ſi hoc tam magnum piaculum eſt, cur non veritus es aliud illud ſapientis prouerbium, vbi ait. Noli reſpondere ſtulto ſecundum ſtultitiam ſuam, ne illi ſimilis videaris. Abſit ergo à me, vt ego nunc tibi tanquam ſtulto reſpondeam iuxta ſtultitiam, ſed agam tecum tanquam ſi ſis aliquantulum,licet non nimis ſapiens, & iuxta illud Salomonis prouerbium:Dabo ſapienti tibi occaſionem, vt addatur tibi ſapientia. Quod vt melius efficiam, neſcio an modo mihi neceſſarium ſit ſupercilium,naſuſq; Theologicus,& obuinctum tot vaſciis caput,quodq; magiſtrorū noſtrorum(vt vocatis)gloſſas,poſtillas, combiblicationes,reſumptiones,reportata,pariter atq; pugnantia inuicem vocabula,nominalium realium,primarum ac ſecundarum intentionū,propriarum & impropriarum ſignificationū,implicitorum & explicitorum ſenſuum, & reliquas ſcholaſticarum nugarum voces ſcotiſtarum vel thomiſtarum ſpiritu aliquando fuerim edoctus, quodque inſuper illorum Doctorum,ſanctorum, magnorum, ſubtilium,ſeraphicorum,angelicorum,ſolennium,probatorū, venerabilium, & cætera ſexcenta magnifica nomina apud vulgus imperitum, ac aliquot dicaces mulierculas, & harum vocum admirabundos,ſtupendoſque rudes nobiles,iactitare ſciam. Sed iamdudum noui hos ingentes montes, non niſi ridiculos mures, vermiculoſque parere ſolitos.

ſolitos: Nihil itaq; horum hic mihi neceſſarium arbitor, niſi tu ſis ex illo duræ ceruicis hominum genere, qui non niſi ex ſuis propriis dogmatibus conuinci volunt.

Nunc ergo reliquum ſermonem tuum diſcutiamus, quem in hæc verba ſubnectis.

¶ *Qui antea reſponſuros inuectiuis & denigratiuis aggreditur ſermonibus quam apparentibus ſollicitatus ſit argutiis quod tamen proponentem ſuis feciſſe conſtat ſcriptis.*

Et vos illi egregij concionatores (ne dicam conuitiatores) cur me non ſollicitaſtis apparentibus iſtis argutiis, priuſquam in popularibus concionibus veſtris, præter Theologicum decorem, tam amarulente & ſine cauſa, in Iacobum Fabrum, & in me vt libri ſui aſſertorem, debachati eſſetis, nec illud adeo tectis tacitiſue nominibus, quin nemo fuerit, qui non intellexerit quos notaſſetis. Hac iniuria prouocatus ego, coactuſq; propoſitiones illas ſcripſi, tunc etiam neſcius, qui cum de hac re eſſem diſputaturus, quisve illis ſeſe eſſet oppoſiturus.

Proinde nunc inuectiuos illos denigratiuoſque (vt vocas) ſermones ſubiungens, ais.

¶ *Aſſiduos enim diuini prædicatores numinis quæſtuarios clamatores ac inſolentiores oblatratores nominat.*

Abſit hoc à me, vt diuini numinis aſſiduos prædicatores his coloribus depingam. Egò duntaxat aliquos paucos fraterculos mendicos (tacitis tamen eo loci veſtris nominibus modeſtia mea) qui in temp'o Dei ab aris è ſacro ſuggeſto linguæ telo interficitis animas, quæ non moriuntur, & veſtra ieiunia venditantes arroditis carnes proximi, illos inquam vos canes noſtros. qui in Iacobum Fabrum, & in me oblatrare, mordereque non eſtis veriti, his titulis expreſſi. Sed facis tu vt ſolent mulierculæ, quarum ſi quam malam quis deſcripſerit, aut laudarit bonam, quicquid hic de vna aut altera dictum eſt, hoc omnium contumeliȩ laudiue adſcribunt. Sic tua ſententia omnes ego diuini numinis præcones offendi, quia vos ignominioſiſſimos blactero-

ćterones notaui, non tamen inquantum diuini numinis præcones, ſed quatenus inter medias Chriſtianas contiones, ſemina ingenti zizania, ipſum Iacobum Fabrum Stapulenſem, & me pariter, caninis latratibus, voce cantillante, commutato vultu, iactatis brachijs, geſticulante toto corpore, in hiſtrionum ac circulatorum morem omnia clamoribus miſcentes, præter ſacerdotalem decorem, poſtergato Euangelio Chriſti, contra ius & fas, tam nequiter calumniati eſtis, vt non auderent ſimilia feciſſe Mimi in ſcenis, non hiſtriones in ſcortis, non ſcurrę in caſtris, quæ feciſtis vos fœdiſſimi Hypocritæ in Chriſtianis contionibus. Hoccine tu vocas diuini numinis præconium, quaſi totum hoc ſit diuini numinis eloquium, quicquid vel abſurdiſſimum nequiſſimumq; cum diuino verbo dicatur? Ego ſolos illos diuini numinis præcones reuereri ac venerari didici, qui nos Chriſtianiſmum non verbo ſolum vel clamore, ſed opere, facto, & exemplo erudiunt, illos autem (nos inquam) garrulitatis congeſtores, quid refert vocare clamatores. Cæterum autem, quod te vrget, ipſum eſt, quia quæſtuarios vocaui Scio ego auaritiam veſtram tam tenerem & vel cœlo ipſo impaſſibiliorem, vt quæcunque conuitia libentius ferre poſſetis, præterquam vbi hæc tangitur. Sed audi & huius vocabuli rationem. Ego vos in Euangelium Chriſti Eccleſiæq; adminiſtrationem, ſegregatos non eſſe, non neſcio, niſi quod de Pontificum indulto. & prædicandi officio, & confeſſionis audiendæ. & ſepulturarum, ac ſimilium in eccleſia munerum exercitio, vos ingeritis quæſtus cauſſa. Quod ſi non pecunias, ſed paupertatem huiuſmodi contiones & miniſteria vobis afferrent, iam non tot auxeſibus tonaretis in Eccleſiis, populum ipſum tot prodigioſis purgatoriorum fabulis, tot apparitionum portentis, tot indulgentiarum nundinis, tot eleemoſynarum monopolijs, & quæſtuariis legibus, vobis alligantes obnoxium, non vulturum more præſentientes diuitum cadauera tanto aſtu circumuenitetis, non ſecreta illa admiſſorum confeſſione pluſquam

phala-

phalaridis tyrannide in rudes populos grassatis, cuius si qui sunt sibi male conscij, hos quo magis arrodendo perplexos redditis, eo maior offa, & vel male partorum portiuncula in os obiicitur, vel si portentosa aliqua fabula egregie palpati sitis mulierculis, vel alia quauis tragœdia minisue terrueritis, eo plus lucri in sinum effunditur. Nã vbi semel fueritis reatuum ac turpitudinum conscij, ea occasione quis ignorat vos sæpissime extorquere à confessis, quodcunque libet? sciens illa & expertus loquor, non tamen de omnibus, sed de pluribus, qui cum paupertatem vouerunt, vincuntur auaritia & rapacitate, & eleemosynas conuertunt in censum, vt non aliam ob causam sua semel profudisse videantur, quam vt impudenter mẽdicent aliena, illud præterea dixerim, non posse cogitare me, viam aliquam faciliorem, fallaciorem, callidiorem, secretiorem, ad quæstum, ad lucrum, ad opes, ad diuitias facile comparandas, quam eiusmodi indultis, hanc ociosam mendicitatem vestram adiunctam, si quis velit abuti. Hæc ad præsens me dicere coegisti, quamuis inter edendum propositiones meas non erat hæc mea intentio sed alludens vocabulo, quæstuarios nuncupaui, quo vos de mendicantium sectis denotarem, videlicet qui quæstũ facitis spontanea mendicitate. Quorum tamen ordini sic ego vnice bene volo faueoque, vt cuperem vobis longe melius opulentissimeq; prouisum esse, quam quod cogamini hac humilima mendicitatis sorditie, in omnibus diuersoriis, domibus, nauibus, littoribus, itineribus, & (vt breuiter expediam) quibusuis locis sic hominibus obturbare, & præ foribus magno mugitu panẽ quærere. Quod quam religiosum, quam Catholicum, quã Euangelicum sit, meum non est ad præsens disputare, vos eius rei rationem reddideritis, vel æterno iudicio.

Tandem nunc ad conuitia te conuertens ais.

¶ *Eorum forsan inuidens clamoribus quoniam eum dominus clamore tali non fecit dignum, vtpote à quo clariorem & si admodum patrono necessariam abstulit vocem.*

In hoc

In hoc te egregium Theologum præstare arbitraris, quod sub lingua tua posueris laborem & dolorem, ac me tam subtiliter figuraliterque momorderis. Possem & ego his conuitiis conuitia rependere. Sed non inuideo vobis, sicut nec mihi cupio hanc claram vocem, Rhetoricosque clamores, rem apud vos adeo arcanam preciosamque, vt eam fraterculus fraterculo, non nisi me cabalarum more, tacita voce, ac hieroglyphicis notis, per manus tradat, quam me vt indignum prophanumque fas non est cognoscere, vel ideo quod hanc vociferandi artem (meo iudicio histrionũ ac circulatorum rhetorismo haud adeo absimilem, à quibus etiam nec vita nec moribus, sed veste tantum differtis.) Quintilianus & Cicero in suis præceptis non tradiderunt.

Cedunt Grammatici, vincuntur Rhetores, omnis
Turba tacet, nec causidicus, nec preco loquetur.

Tandem valent in clamando (debui dicere declamando) fraterculi, vt vbi semel cœperint partiri digitis causã, & syllogismorum suorũ maiores, minores, conclusiones, corollaria, & sequelas explicare, ac vocis contentione vel in re frigidissima vtrumque feruescere, vel etiam si opus non est ex semisilentio repente exclamare, gesticulari, saltare: digladiari, ac plureis vultus induere quam Argus habet oculos, non mirum si auditores omnes Niobæ similes fiunt, vel ac si Medusæ caput conspexerint.

Iterum nunc ad oblatrationis vocabulum cespitando subinfers.

¶ *Oblatratoribus autem detrahens, quia forte timendum ne in suos minus religiosos obiurgati sint mores.*

Homo ego sum peccator & in multis reprehensibilis, esto tu de nonaginta nouem iustis, qui pœnitentia non indigeas, esto Pharisæo illi similis, qui non est sicut cæteri hominum, si modo hæc Pharisæorum hypocrisis te promoueat ad salutem. Impone onera grauia in humeros populi, corrige mores, argue peccata, & carpe etiam mini-

minimā festucā in oculo fratris tui. Esto vel tertius Cato è cœlo demissus morum censor, propter omnia hæc non detraham tibi, quod oblatres. Sed oblatrator diceris, quia propria & sanissima Christi doctrina, in Christianis concionibus, impudentissimis conuitiis in probos viros oblatrasti, & Euangelium pacis conuertisti in scandalum proximi. Quia fraternum charitatem mentiris sub cuculla, intus rabidum occultans canem, & postica sanna Theonino dente genuinum infigere conatus es in noxijs. Quia Theologico titulo te traduci posse confidis, cum ab orthodoxa sapientia longe aberrans, pro veritate ipsa quascunque vel ineptissimas opiniones tibi delegeris, & hoc ipso te verum Theologum agere ratus, si illas magno animo mordicus retinens, pro illarum incolumitate, Christianæ charitatis immemor, irreconciliabile bellum, immortaleis lires, & inimicitias contentionesq; esse velis. Ego vero vt fatear, contentiones inter Doctores interuenire, quandoque necesse est & vtile, si modo seruata Euangelica modestia pro veritate ipsa inuenienda tuendaque, non pro humanis opinionibus confligatur. Ideo in præfationis propositionum mearum fine, huius sententiæ suis verbis commemini, quæ cum non sapiat tuo palato illam transiliens exordij tui finem facis in hæc verba.

¶ *Missa tamen ista facientes dignum duximus vnicam omnium suarum extirpatiuam in hac verba proponere conclusionem.*

Rectius quis illam vocaret turpem confusionem, tam futilibus verbis, frigidissimis sententiis, puerilibus argumentis, illam eructasti, nullo (iuxta propositionum mearum numerum) seruato ordine, sed hac illacque turbata mente prosiliens, nusquam tibi cohærens. vt reuera nihili secius facienda sint hæc tua scripta; quam ac si brutum aliquod illa egessisset.

At nunc videamus quo classico edicto, quibus machinis, quibus comilitonibus, qua acie, quibus ducibus, in

hanc

hanc pugnam descendas. Primum siquidem in hunc modum buccinaris.

Personas, & vastis imples mugitibus auras.

¶ *Asserens beatissimam Annam solinubam impie sentit asserens autem eandem ex tribus maritis tres concepisse Marias manifestam dicit veritatem in publica concione prædicans vere populum instruit verbum diuinum ædificat & nullatenus scandalizat.*

Est hoc Theologum agere, an ne sycophantam potius, quod primam illam propositiouem mearum, tam nequiter dissimulas? Prædicastis nuper nequissimi hypocritæ fidem Catholicam, Christianamque Ecclesiam, constãter affirmare, beatissimam Deiparæ virginis matrem Annam fuisse trium filiarum ex tribus maritis puerperã, hoc ego dixi falsum manifestum, mendacium notorium, seducere populum, adulterari verbum Dei, subiungens quoniam res illa fidei non sit, nec ecclesia circa hanc quidpiã determinarit. Dic tu modo, an non etiam prope hæreticum est, illud quod nondum ab ecclesia definitum est, pro definito prædicare, & totis viribus tutari, illiusque contrarium censere impium & hæreticum, quod ab omni fidei, sacramentorum, ecclesiæq; offensa est omnino alienũ? Imo quincunq; dicit aliquid esse de fide, quod non est de fide, & qui dicit aliquid esse contra fidem, quod non est contra, is de fide non recte sentit, nec loquitur veritatem, ac hæresi proximus est. Nam in Deuteronomio præcipit Deus, non addetis ad verbum, quod ego loquor vobis, neque minuetis ab eo. Verum tu hãc inuincibilem propositionem meam dolo malo dissimulans opiniunculam tuã, (licet falsissimam) duntaxat mordicus tenes, illã vocans manifestam veritatem, diuini verbi instructionem, ædificium populi, & nullius scandali.

Exinde nescio quo spiritu nequam arreptus, contra decimam propositionem meam (cæteras interceptas cæca mente prætereundo) aciem dirigis, & ad illam te paras multis copiis expugnandam.

Nulla tibi similem mortalis protulit ætas
Ordine qui Martis turmas equitemq; locaret.

Primum distributis legionibus, ac distinctis alis, scilicet conclusione tua scholastico more prius frustulatim discerpta, dextro cornu Hieronymum, sed truncum sibiq; multo dissimilem, his verbis producis.

¶ Hæc conclusio pro prima sui parte probatur ex beatissimo Hieronymo contra eluidium dicente in forma, restat vt Maria, quæ Iacobi minoris scribitur mater vxor fuerit Alphei quã Mariã Cleophe Ioannes Euangelista à patre nominat.

O astutissime sycophanta, quis te docuit sanctos patres falso producere? quis te erudiuit hoc subdolum allegandi genus, ita videlicet tria vel quatuor verba decerpere, quæ pro tua opinione firmanda facere videntur, eaque nuda, cæteris suppressis? Num hoc didicisti ab Aristotele quopiam in fallaciarum cautelis? Num à propria tua maleuolentia, an potius à serpente illo, qui docuit primos parentes scire bonum & malum, vel à diabolo illo, qui tentans Christum in deserto, illi quosdam nonagesimi Psalmi detruncatos versiculos allegauit? Reddamus ergo nunc Hieronymo, quæ Spiritus nequam per te decruncauit, & integram eius sententiam producamus, moxque palam apparebit, hæc dicta tua non nisi bullatas nugas esse. nec omnino aliud præter verborum strepitum, & vt prouerbio dicitur:

Nil intra est oleam, nil extra est in nuce duri.

Verba Hieronymi hæc sunt: Restat conclusio, vt Maria ista, quæ Iacobi minoris scribitur, fuerit vxor Alphæi, & soror Mariæ matris Domini, quam Mariam Cleophæ Ioannes Euangelista cognominat, à patre, siue à gentilitate familiæ, aut quacunque alia de causa nomen imponens, si autem hæc tibi alia atque alia videtur, quod alia dicatur Maria Iacobi minoris mater, & hæc Maria Cleophæ. Disce scripturæ consuetudinem, eundem hominem diuersis nominibus nuncupari. Et paulo infra ait: Verum

in hac

in hac parte contentiosum funem non traho, alia fuerit Maria Cleophæ, alia Maria Iacobi & Ioseptis, dum constat non eandem Mariam Iacobi & Ioseptis esse, quam matrem Domini. Hæc cum legisti cur truncatis multis, illum Hieronymi locum in beatissimæ Annæ contumeliã adduxisti, & sanctum virum hoc ipsum asserere, contra Christianã modestiam tam impudenter mentiris? Quod ipse triplici distinctione tam leuiter transit, etiam de hoc, an eadem sit Maria Cleophæ, atque quæ Iacobi & Ioseptis mater, adhuc vacillans, vtrumque tanquam extra propositum suum sub ambiguo relinquens, dicensque se de his non contendere omnino, nisi illud tantum niti, videlicet ostendere Mariam Iacobi & Ioseptis non esse Mariam virginem. Tu vero, qui ex his Hieronymi verbis tuum illud iam superatum mendaciorum aggerem instruxisti satis prodis te hanc conclusionem tuam, non vt probum virum & Theologicum disputatorem decet, amore veritatis inuestigandæ, sed canino odio, & animo aduersandi, mordentique studio, scripsisse. Non tibi proposuisse pro fine honorem sanctissimæ Annæ & virginis Mariæ, sed propriam gloriam, vel ex falsis literis, seu quouis scelere partam. Non veritatem, quæ Deus est, sed creaturam, videlicet humanam victoriam, & illam per fraudem, falsificium & mendacium, vt videlicet apud eos, qui ignorant te falsa allegare, ob Hieronymiani nominis reuerentiam, puteris vera defendere: & licet nihil rectum dixeris, ob tantum testem vicisse crederis.

Quod autem annectis dicens:

¶ *Item idem Hieronymus in eodem passu ipsam Dei materteram prædicat, ex quo patet hanc Mariam Cleophe sororem fuisse beatissimæ virginis à Cleopha patre, quod si soror sit, & impium sit somniare beatissimam Annam, quandoque fornicasse dicendum constat hanc secundo fuisse desponsatam marito, & ex consequenti non solinubam forsan dicent respondens hanc Mariam Cleophe à beatissimo Hieronymo sororem dicit beatissimæ virginis*

non vterniani, sed more scripturæ, quæ propinquas sorores appellat hoc manifeste repugnat intentioni eius per hoc nititur ostendere Hieronymus Iacobum non esse filium virginis, si autem hæc nomina soror filius & pater improprie acciperentur nihil ex hoc contra eluidium posset inferri, ideo necessario dicendum est, quod hæc nomina soror filius & pater proprie accipienda sint.

His dictis tuis satis ostendis te librum Iacobi Fabri Stapulensis de tribus & vna attente non legisse, eo quod has fatiunculas ibidem iam dudum reiectas, dilutas, ac dissolutas, rursus hic vt nouas integras & intactas cæca tua maleuolentia reproducis. Lege Hieronymum puris oculis, ac libero animo, tum cognosces, quomodo hæc nomina pater, filius, frater, soror, matertera, sunt intelligenda. Nam ipse ait: Restat vt iuxta superiorem expositionem fratres eos intelligas appellatos cognatione non affectu, non gentis priuilegio, non natura. Ad quod præmisit, inquiens: Porro cognatione fratres vocantur, qui sunt de vna familia, id est, patria, quas Latini paternitates interpretantur, cum ex vna radice multa gentis turba diffunditur. Simili ratione exponit Hieronymus hæc nomina filius, pater, vbi ait. Ad calcem venio & te cornuta interrogatione concludo, sicque tecum agam, quasi superius nihil egerim, eodemque modo dictos esse fratres Domini, quo Ioseph dictus est pater. Et paulo infra subnectit: Responde mihi, quomodo Iesus sit filius Ioseph, quem constat de Spiritu sancto procreatum. Vere Ioseph pater fuit, quamuis sic hebes dicere non audebis, an putabatur? eodem modo æstimentur & fratres quo æstimatus est & pater. Hac ergo Hieronymiana exponendi formula corroboratus, respondeo tibi, ipsam Mariã Cleophæ, sic à Hieronymo dici materteram domini, quemadmodum & beatissimæ virginis soror nuncupata est, videlicet non sanguine, sed affinitate

Sed longe difficilius negocium nunc mihi incumbit, nam titanas vocas, & magnis gigantum (dico doctorum

tuo-

suorum in quibus plusquam in Hieronymo tibi sciolus videris) copiis me aggrederis, ac explicatis pilis, & pansis aquilis, illis edicis, ... gna sequantur.

Atq; animos animos aptent armis, pugnaq; parent se.

Illosq; pulchro vinculo Hieronymo connectens ais?

¶ *Item ne solus videatur contra eum militasse Hieronymus in medium sese offert glossa interliniaris super illo Matth. 13. nonne & mater eius dicitur Maria & fratres eius Iacobus et Ioseph ait enim fratres, id est, cognati more scripturæ, item super illo Marc. 6. nonne hic est faber filius Mariæ frater Iacobi ait super verbo frater, id est cognatus. Nec minus offert sese Hugo Cardinalis S. Sabinæ totius Bibliæ postillator eximius super illo Ioan. 2 vbi dicitur descendit in Capernaum mater eius & fratres eius ait enim fratres, id est cognati. Itē & postillator super eodē passu dicens: dicūtur hic fratres eius cognati eius, & ne de cognatis remotioribus hæc dicta existimentur habet in forma postillator p̄fatus, dicuntur autē fratres Christi, quia cognati eius Germani. Idē sentit in forma postillator ipse super primo Matthæi respōsurus impie hæresi eluidij. Quod si propter duos quos allegat Doctores Egesippū & Eusebiū, quē alius errasse constat, vt post hac ostēdemus nostrū contemnat Hieronymum glossam interliniarē Hugonem Cardinalem & Postillatorem, qui omnes probatissimi Doctores censentur nec Egesippo aut Eusebio apud Theologos minores alios in mediū adducemus secundam probaturi partem, quæ talis est Beatissima Dei genitricis Anna mater Mariæ tres ex tribus concepit maritis pro cuius p̄batione multiplices & probati concurrunt Doctores. Primus occurrit Petrus comestor, qui Euangelicam describens historiam beatissimam Annā trinubam asserit in hæc verba Anna mortua Ioachim, de quo susceperat virginem Mariā, data est in vxorē Cleophæ, à quo susceptam filiā vocatamq; Mariam dedit in vxorē Alpheo, de qua nati sunt quatuor consobrini Domini Iacobus & cæteri sequitur mortuo Cleopha Anna nupsit viro tertio, videlicet Salome, susceptāq; ex eo filiā sicut & cæteras vocauit Mariā, & hanc duxit Zebedæus, habuitq; ex ea filios Iacobū minorē & Ioannem,*

nem hunc ordinaria subsequitur glossa sub hoc verborũ textu: sciendum, quod Maria mater Domini Ioachim & Annæ filia fuit, quæ nupsit Ioseph mortuo autem Ioachim Cleophas eandem Annã accepit vxorem, genuitq; ex ea filiam, quam vocauit Mariam, quæ nupsit Alphæo, & genuit ex ea filios, &c. subdit autem mortuo Cleopha quidam Salome eandem Annam duxit, & genuit filiã ex ea nomine Mariam, quæ nupsit Zebedæo. Idem sentit Doctor Angelicus super Epistolas Pauli dicens: Anna mater beatæ virginis primo nupsit Ioachim, ex quo peperit Mariã matrem Domini, quo mortuo nupsit Cleophæ, ex quo peperit Mariã Cleophæ, & ex hac natus est Iacob. quo mortuo nupsit adhuc tertio, qui dictus est Salome. Idem tenet dominus Anthonius Archiepiscopus Florentinus in forma, cuius textum breuitati studentes omittimus parati, vt libuerit ostendere. Idem & dom. Petrus de natalibus, de Venetiis, Episcopus Equilinus sub hac forma Anna mater gloriose virginis tribus viris succ essiue nupta fuit, primus fuit Ioachim secundus Cleophas tertius Salome ex primo Mariam virginem genuit ex secundo alterã nomine Mariã, quæ nupta Alphæo quatuor filios edidit Iacobum, &c. Ex tertio filiã nomine Mariam, quæ nupta Zebedeo duos filios parturiuit.

Mirum quam efferas cristam, quam alte reboas, de tanta Doctorum tuorũ multitudine gloriabundus, illorumq; farcimine vsq; adeo inflatus, vt periculum sit tibi, ne tanquam Æsopica rana medius disrumpare. At nunc ne tanquam perterritus terga dare videar, illos tuos Doctores, qua decet reuerentia hilari fronte excipiam. Dico igitur primum de Hieronymo, illum pro te nihil efficere, quod iam satis ostensum est, & me illum Egesippo, Eusebioq; in mysticis sacrarum literarum expositionibus longe præferre, sed non in recitandis veterum gestis & historijs. De reliquis autem apud conteosophistas tuos probatissimis Doctoribus, quos ex Scholastica Lucana in hanc arenam producis, videlicet glossatores, postillatores, tua sententia Hieronymo pares, Egesip. & Euseb. non minores? nemini docto viro dubium, illos in hac re penitus exautoratos esse, nec

ſe, nec plus vocis habere, atque βάτραχος σερίφιος, eo quod antiquitatum ignari, & linguarum imperiti, Euangelium ſæpe clauſis oculis interpretantes, ſuæ tempeſtatis protritas vulgi fabulas ſecuti ſunt. Non tamen inficior eſſe illos probos viros, & Catholicos Eccleſiæ Doctores, ſed ob tenuitatem doctrinæ, eruditioniſque inopiam longe infirmiori gradu, atque loco ſepoſitos, & in minori precio habendos, quam Egeſippum & Euſebium (quos tu ideo non habes in precio, quia non didiciſti, nec intelligis) quibus in recenſendis hiſtorijs plus fidei eſt, quam illorum tuorum recentiorum ſexcentis: quorum multa facile contemnit, qui priſcorum illorum vetus vinum cum ſuauitate bibit. Nihil enim de antiquitatum hiſtorijs probant recentiores, & ab illarum temporibus remotiſſimi Doctores. Itaque facile contemno ac refello, quos tu tam magnis mitris producis. Hugonem Cardinalem, Anthonium Archiepiſcopum, Petrum de natalibus Epiſcopum, inſuper & Petrum comeſtorem. & Doctorem Angelicum, quibus (ſcio) & alios innumeros addere poſſes, ſi omnes neotericorum cōcionatorculorum ſordidos commentarios, ſermones, ſummulas, collectanea, reportata, & dictionarios recenſueris. Miror que non modicum, quod vaſtum illum coarceruatorem Vincentium cum ſuo ſpeculo, & illum chronicarum ſupplementorem, illoſque vocabulorum latrunculos Mammatrectum, Græciſtam, Catholiconem, in hunc exercituum tuum non vocaueris Sed ne ob tantam Doctorum tuorum congeriem glorieris, & petulanter inſoleſcas, contra vetuſtiſſimas traditiones maiorum, ſequentes regulas illis pro vallo ac muro, clypeique opponam. De his quę ad hiſtoricam veritatem pertinent illis authoribus abſque repugnantia credendum eſt, qui narratorum temporibus, locis, geſtis, perſonis, fuerunt præſentes, aut vicini, ſeu memores, vel hiſtoriam ſuam ex antiquioribus probata fide exceperunt. Cum itaque olim ſacerdotes eſſent publici notarij rerum geſtarum, originū, an-

nalium,& temporum,quorum ſcripta publica fide in Bibliothecis & archiuis ſeruabantur. Quemadmodũ de hoc in Eſdra legitur,quod controuerſiæ de templo reparando diffiniebantur ex annalibus Perſarum ſeruatis in Bibliothecis. Idem his maxima fides habenda eſt,qui fuerũt rerum geſtarũ pręſentes publici notarij,vel qui ex antiquioribus notarijs hæc publica fide exceperunt.Sicut & hodie publicum & probatum dicitur inſtrumentum , ꝗ à notario per alium poſteriorẽ notarium bona fide traducitur.Ita ſemper ab antiquo in monarchijs Perſarum,Medorũ,Aſſyriorum;Græcorum & Romanorum,præcipue ſeruatum eſt.Et in prima eccleſia,ab ipſis Apoſtolis.eorumq; ſucceſſoribus , ſemper aliqui publicę authoritatis notarij deputati ſunt,qui publica fide Euangelij eccleſiæq; texerẽt hiſtoriam. Hæc imitatus Fabianus Papa ſeptẽ creauit collaterales,qui exinde vocari cœperunt cardinales,quorum ſinguli præeſſent ſeptem notariis,qui geſta ſanctorũ martyrum fideliter ſcriberent: Fecerunt idem Marcellus Papa,& Syluester primus, quæ diſcribendarum hiſtoriarum leges,ritus,& mores , ſi aduſque hæc tempora perduraſſent , minus haberetur in Eccleſia inanium fabularum & contentionum. Quare in primos fontes , ad vetuſtiſſimos ſcriptores , penes quos eſt inuiolata veritatis fides, ſemper recurrendũ eſt. Inter quos eſt Euſeb. vnus omniũ præcipuus , qui omnem hiſtoriam ſuam (vt ipſe fatetur) ex Clementi Alexandrino , ex Egeſippo , ex Irenæo , ex Theophilo , & ex aliis pleriſq; publicis & Apoſtolorum tempori ꝓximis ſcriptoribus deſumpſit : ideoq; ſine controuerſia in Eccleſiaſtica hiſtoria ab omnibus recipitur. In Chronographia autem,hoc eſt,de temporibus, quoniã nullus recipitur,niſi quatenus cõcordat cum monarchiarum annalibus , iterum recipitur Euſebius in temporibus Aſſyriorum,præcipue à Nino vſque ad Sardanapalum,in temporibus autem Perſarum reiicitur, vt in multis ab illorum annalibus deuians , reaſſumiter iterum in temporibus , Græcorum Regumque Aſiæ & Siriæ , in
tempo-

temporibus Romanorum, quorum annales fideliter digessit. Contra nunc iunioribus scriptoribus quibus hæc sunt aduenticia, noua, & à vetustate nimis remota, in quibus non perseuerant priscæ literæ, & scribendi mores, ritus, studia, leges, nisi veterum inuiolata testimonia, validissimasve rationes, bona fide produxerint, illorum fidei non satis tuto acceditur, & dicta illorum inualida sunt, vt à quibus neque argumentum, neque auctoritatis vllum suffragium sumi possit. Similiter qui non secuti doctrinam maiorum, solo auditu, vel per populares errores, & nullo certo auctore apocriphas, vel priuatas opiniones scribunt, nullo modo sunt recipiendi nisi vbi à publica fide non dissentiunt. Qui vero adeo indociles sunt, quod antiquioribus de antiquitate credere nolunt, sed contra antiquiorum traditiones de rebus gestis ac historiis altercando, quæ sibi videntur placentve vtcunque pertinaciter defendunt, hi eadem facilitate contemnendi sunt qua contendunt. Et ex horum numero sunt plerique iuniores, historiarum & linguarum ignari, quorum commentaria super Bibliam cum legimus, ipsa sacra scriptura illorum futilibus quęstiunculis ac impiis litigiis, tam dubia & incerta redditur, vt illorum commentis etiam ipsa (quæ vt ait Paulus ad Hebræos manifesta est) Christi genealogia, irrisioni pateat Iudæis. Cuiusmodi insolentes sophistæ, cum ipsi regiones & loca quæ diuinæ literæ commemorant ex Cosmographia non didicerunt, gentiumque ritum, origenes, instituta, & cultum ex historiarum scriptoribus nō cognoscunt: rerum autem naturalium (quarum maxima copia in prophetis atque hinc inde in sacris literis mentio est, & ex quarum proprietate sæpe mysterii intellectus dependet) cognitione penitus careant, sola dialectica freti se satis eruditos putant, si de quauis re syllogysmum in barbara aut baroco cōnectere sciant. Quod superest linguarum ignari, sacra vocabula ex sordido aliquo vocabulario requirunt, hinc cæcutiunt, balbutiunt, impingunt, collabuntur, sæpissime.

Delphinum yluis appingunt, fluctibus aprum.

Atque omnibus eruditis viris se præbent ridendos atque despiciendos. Admirandum tamen est, atque vix credibile quantas mendaciorum nebulas eiusmodi nebulones sæpe inducant, quantas fabulas imperito vulgo credulisq; mulierculis persuadeant, si modo illis argutiarum coloribus sic pulchre adornatis accesserit simulatæ religionis lenocinium, fictæq; sanctitatis artificium: quo nos tam sancta specie, tam simplici cultu, tã humili apparatu, deludunt, ac si non possint malefacere. Hypocritæ, sepulchra dealbata, serpentesque, genimina viperarum, fermentum in massa, vel messis habens colorem, tersi calices, lupi sub vestibus ouium, senes Susannæ, Beli sacerdotes, dummodo in habitu, in forma, in incessu, in voce, in oratione, in lectione, in sermone, in taciturnitate, in gestu, in ceremoniis, se plusquam sanctos ostentant. Sic enim etiam integri doctores ac timoratæ conscientiæ viri, ab his falsis fratribus, diabolis incarnatis, sub specie angelorum lucis sæpe eluduntur. Quod ita aliquando contigisse constat Augustino sanctissimo veritatis amatori, cui similis quispiam veterator, superstitiosam illam fabulam de duobus spurinis (altero in vitam redeunte altero decedente) tanta cum fiducia persuasit, vt ipse grauissimus pater & acerrimus mendaciorum hostis, hanc fabulam vt rem suo ipsius tempore gestam, pro vera narraret historia. Quam tamen Lucianus ethnicus multis annis antequam Augustinus nasceretur lepidissimo dialogo recitando derisit. Quicunque ergo falso de more suo delirantes fabulas & errores adinueniendo quæstus & lucri caussa (peculiari multorum cucullionum morbo) corrumpunt publicam & priuatam fidem, certe hi non nisi nequissimi sunt. Eiusmodi namque nebulonibus debemus. Legendas quasdam sanctorum, vt Christophori, Georgii, Bartholomæi, Bernardi, Barbaræ, Annæ, vndecim mille virginum, & quorundam aliorum, in quibus longe plus est fabularum quam christianismi. Tum

hymnos

hymnos quosdam & cantica & pleraque officiola, quæ nemo pius vir & eruditus legat sine nausea & dolore. Atque vtinam tantum ocii esset ecclesiæ prælatis de hisce rebus aliquando salubriter disponere. Reliqui autem quicunque (alias venerandi doctores) qui inter exponendum sacras literas historiarum incuriosi, vbi aliquid inciderit, suæ tempestatis secuti sunt fabulas, quas vel tales à pueritia imbiberunt vel apud alios alicubi lectas tanquam pedarii senatores pedaria sententia confirmarunt. Illos ego, sicut in illis nullatenus duxi recipiendos, ita nec in aliis contemnendos censeo. Quia institutum eorum est sapienter interpretari fidei mysteria, & de pietate in Deum proximumque rationem reddere, non personarum, aut temporum, aut locorum, aut gestorum historiam docere. Non docebit ergo tam rigidos in illos esse censores, atque adeo Areopagitas, vt non liceat illis etiam vel septies septem ineptias condonare, modo absit pertinax contentio, libidoque rixandi contra rectius sentientes: sintque parati meliora semper sequi, si quis adferat. Hæc modo tibi reddita sint, pro nostro Egesippo & Eusebio, ad tuos glossatores, postillatores, comestores, cæterosque tuos scholasticos doctores, quos tam magnis calceis ac herculeis cothurnis indutos conduxisti, nisi forte ex illo pertinaci sophistarum genere sis, qui nullas rationes, nullas leges, nullas regulas, nullosque autores recipiunt, nisi quatenus faciunt pro se.

Sed nunc ad vlteriora procedamus, ipsamque molinariam beluam rursus audiamus sua verba rudentem. Ita namque subiungis, dicens.

¶ *At vbi tanta allegantis fuerit pertinacia vt horum auctoritati credere noluerit super his probatum Romanæ ecclesiæ ritum in medium adducimus tres marias ad præsens vsque tenentis non ab improbis vt præsumptuose fateor mota doctoribus sed à viris sanctis scientia & moribus plurimum approbatis.*

Non te pudet sanctissimã Christi ecclesiam, fidei matrem,

trem, doctricem veritatis, facere magistram erroris, eo quod plerique scholastici doctores in legendis veterum historiis negligentes, & sacrarum linguarum ignari, contrariæ auctoritatis nescii, aliquid sibi sic esse persuadeant vt à suis contemporaneis audiuerunt declamari, vel cani in ridiculoso aliquo officiolo, ab imperitissimo quouis ludimagistro, futili rithmo composito? Cuiusmodi quidem multa tolerat ecclesia, quæ tamen ipsa neque sanxit, neq; approbauit, quorum vsus etiam quantumcunq; illorum doctorum virorum consensu introductus, ac longo tempore toleratus sit, contra maiorum scripta nihil habet momenti. Non ergo ritum ecclesiæ, quæ est sine ruga & macula, ego offendi, nec eius ordinationem impugno sed tu qui illam clypeum facis erroris: atque id ecclesiæ ritum ordinationemque vocas, quod ecclesia ipsa neque cognouit neque probauit, Dic quæso ô technologe, quis est iste probatus Romanę ecclesiæ ritus, quem in mediam aciem productum tantopere ostentas? quis illud quod tu ecclesiæ ritum vocas approbauit, tuine scholastici doctores? Certe non quicquid commentatores, glossatores, interlineatores, postillatores, comestores, & eius generis doctorculi, è suo cerebro congerunt, is protinus ecclesiastica auctoritate probatus ritus est. Nam ecclesiasticam autoritatem August. (scribens Ianuario) plenaria concilia & vniuersalis ecclesiæ traditiones appellat Profer ergo nūc, qui sunt isti (quos dicis) viri sancti, scientia & moribus plurimum approbati, num prophetæ? num apostoli? num euangelistæ? num vetustissimi aliqui sanctarum historiarum sancti scriptores? num synodus aliqua, aut generale concilium? num ecclesiastico canonicoq; decreto aliqui summorum pontificum, qui comprobarint Annā Cleophæ & Salomæ secundo & tertio nupsisse, atque ex illis maritis duas illas filias beatiss. virginis (vt ais vterinas sorores) concepisse & peperisse? Non certe, sed glossatores, interlineatores, postillatores, comestores, catholicones, & eius generis fraterculi, quos qui sequuntur, decipiuntur

ab his

ab his qui fuerunt decepti. Nam qui vetustarum literarum sacrarumque linguarum sunt ignari, illas opiniones sequuntur, quæ in publicum vsum quouis modo irrepserunt, quos cum alii innumeri eiusdem farinæ homines sequuti sunt & quotidie miserè sequuntur, idcirco tu eiusmodi vsitatas opiniunculas, ecclesiasticæ tribuis auctoritati. Ad quod tibi facile respondeo, permultum interesse, inter diuturnam consuetudinem, & vsum ecclesię aliquid tolerantem, & inter ecclesiæ auctoritatem aliquid certa definitione determinantem: multumque interest inter veteres historiarum sanctos scriptores aliquid suorum vel vicinorum temporum narrantes, & inter recentiores scholasticos doctores aliquid suo cerebro opinantes, frigidissimisque coniecturis contendentes. At tu nunc mihi vel vnam profer synodum, seu quoduis minus synodo pontificium decretum, in quo sit hæc tua opinio approbata. Scio quia obiicies mihi ecclesiasticum officiolum, illud scilicet ecclesiæ ritum vocans. Resilio rursus, & illud inefficax neque auctenticum dico. Quoniam ecclesiastica officia de integritate ecclesiæ substantiaque comprobantur non esse; sed pro cuiusque temporis, loci, personæ, diocesis, antistitis, & vulgi etiam deuotione irrepserunt, quorum insuper p ura à mulierculis, multa à laicis, alia à quibusque ludimagistris & cucullionibus, secundum proprium sensum, absque ecclesiastica scientia sunt composita. O quanta canuntur & leguntur in ecclesiæ officiolis, quæ omnino sunt vana ficta, & falsa, vt locustas ex ouibus, saxeum pastorem, ouem in prædonis ventre balantem, redituuum ex mortuis asinum, & alia innumera; vt vix sit vlla martyris aut virginis legenda, cui non pie aliquid admentitum sit, vel à vafris pessimisque nebulonibus, vel à quæstuariis fraterculis: quibus studium est, ex incauta simplicium affectione lucrum capere, quoties ab huiusmodi, aut anus quædam delira lachrymatur, aut alius quispiam pauidus inhorrescat. At nunquid hæc omnia approbauit ecclesia? non certe. Quamobrem quas vetustis-

vetustissimi sacri scriptores diuinitus corroborati nobis commendant historias, eis indubitata fides habenda est. Iuniorum vero contraria commenta, non nisi caute & cum iudicio ecclesiæ recipienda sunt. Accedit ad hæc quæ dicta sunt de officiis, quod pleraque leguntur in illis quorum ecclesia tenet creditque oppositum, è quorum numero est illud de assumptione beatissimæ virginis; quia multi nostrorum dubitant vtrum assumpta sit simul cum corpore an abierit relicto corpore. & infra: veruntamen quid horum verius censeatur ambigimus. Hæc in hodiernum diem canuntur, quæ tamen decreto atque determinationi Romanæ ecclesiæ repugnant. Simile huic canitur in diuinæ apparitionis celebritate ex quadam Gregorii Homilia. Pastoribus in Iudæa angelus apparuit, quia Iudæis tanquam ratione vtentibus, rationale animal, id est, angelus prædicare debuit: tamen ecclesia id neque probat neque recipit, & omnis schola vestra tenet & asserit huius platonici dogmatis oppositum, videlicet angelum animal rationale non esse, iuxta illud euangelium: Spiritus carnem & ossa non habet. Insuper ecclesiasticum officium multa continet incerta & dubia, quale est illud, quot fuerint magi illi qui Christo infantulo obtulerunt munera. Quamuis mea Colonia cum visitato officiolo tres solum nominatim numerat, prædicat, & colit, veruntamen circa hæc & horum similia nihil reprehendo, nisi illa per antiquioris scripturæ testimonia euidentioraque argumenta refellantur. Sed illud dico, apocripha & incerta, & quæ contra antiquorum scripta, & doctrinam maiorum, præter ecclesiæ definitionem introducta sunt, sibi ritum ecclesiæ vllo tempore præscribere non posse, nec ecclesia illa tolerando prohibet de illis veritatem inquirere: quinimo licet omnibus citra vllum periculum (modo cum oratione & auctoritate id fiat) aliter sentire, loqui, & scribere, quia non sunt hæc de fide & moribus.

Rursus nunc dicis.

Addu-

¶ *Adducis inquam sanctissimum & infalsibilem euangelii textum Iohannis 19. dicentis stabat iuxta crucem Iesu mater eius & soror matris eius Maria Cleophe & Maria Magdalena in quo beatissimus Iohannes Mariam Cleophe sororem beatissimam virginis Maria appellat.*

Et cum videres me dicturum sororem ibi dici cognatione non natura, continuo subiungis.

¶ *Nec valet dicere quod soror improprie accipiatur sicut Geneseos accidere videtur quãdoque historia dicẽte Abrahamo Saray dic obsecro quod soror mea sis quoniam si tali glossa cauillandus sit sacratissimi euangelii textus eodem contextu, calumniator similis concludere posset hoc nomen mater in eodem passu eadem ratione improprie dici & ex hoc inferre beatissimam Dei genitricem Iohanni nullatenus commendatam sed alienam & sic omnes euangelicos æquiuoca nominum acceptione prauertere sensus.*

Credo hoc argumentum non nisi à scholastico technologo fieri potuisse, tantum habet acuminis, quinimo adeo suas sapit auriculas, vt ab asino egressum non dubitem. Sed gratias tibi agit immanis ille hæreticus Eluidius, qui ex tuo argumento atque his quæ paulo superius dixisti, corroboratus, assertorem inuenit, qui diceret, hæc nomina, soror, filius, pater frater, mater, proprie, & non improprie accipi debere: vt fratres domini proprie & vere intelligantur beatissimæ virginis filii, etiam ipse Ioannes, cui virgo beata matris nomine commendata fuit. Quod vt falsum est & impium, sic & tua expositio in hac dictione soror falsa est ac absurda. Non in verbis scripturarum (vt ait Hieronymus super epistolam ad Galathas) est euangelium, sed in sensu: non in superficie, sed in medulla. Et Hilarius ait: intelligentia dictorum ex causis est assumenda dicendi, quia non sermoni res, sed rei est sermo subiectus. Et ideo bene dixit Ocham. in dialogo suo maxime in secunda parte, quod in verbis ambiguis & multiplicibus non est recurrendum ad commu-

nem

nem intelligentiam, ſed potius ad intentionem loquentium, & ibidem multis rationibus falſificat hanc communem propoſitionem, qua dicitur? Verba non ex opinionibus ſingulorum, ſed ex communi vſu accipienda ſunt. Sed dices forſan in diuerſis locis poſſe hæc nomina diuerſimode accipi, ſed iuxta ſe poſita, & (vt tu loqueris in eodem paſſu) eadem ſignificationis forma ac locutionis ſenſu ſimul exponenda fore. Aſt illud rurſus abſurdum eſt argumentum. Nam apud Matthæum legitur vnico contextu: Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius Iacobus & Simon & Iudas? aliter tamen ibi dicitur mater, aliter fratres. Et apud Lucam legitur: Et dixit mater eius ad illum, fili cur feciſti nobis ſic, ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos, quid me quærebatis? neſciebatis, quia in his quæ patris mei ſunt oportet me eſſe. En quomodo in illo vnico continuo contextu, diuerſimode accipiuntur hæ voces, mater, filius, pater. Sed vbi poſſunt hæc diſcerni, vbi ſcriptura his vtatur proprie, & vbi improprie. Tu ne doctor es in theologia, & hæc ignoras? Sude, ſtude, & diſce iam doctor & ſenex, quæ iamdudum iunior ſcire debueras diſcipulus, tum fateare tibi iniuriam factam, quod hucuſque habitus ſis Theologus, atque ea ignores, quæ de diuinarum literarum locutionibus à ſanctiſſimis doctoribus memoriæ commendata ſunt. Lege Auguſtinum in libris de doctrina chriſtiana, & in opere de locutionibus, & docebit te. Diſce ſcripturæ abſconditos ſenſus intelligere, non è ſcholaſticis ſummulis, cantionibus, poſtillis, dictionariis, & ex huius generis Iuridicis collectaneis, aut è ſordidis quibuſdam & pridie natis auctoribus, ſed ex ſeipſa ſemetipſam declarante, vbi locum obſcurum aliorum collatio elucidat, tum ex veterum commentariis, & priſcis illis interpretibus, qui proxime biberunt de fontibus. Horum puriſſima aqua, tuis fęculentis lacunis obmiſſis, tibi bibenda eſt, vt ſcias diſcernere ſenſus ſcripturarum, niſi palatum & linguam tanta bili habeas infectã, vt bonæ lite-

ræ ti-

ræ tibi non sapiant id quod sunt, sed quod vitiatum organum secum circumfert.

Insuper nunc Thomistarum more qui soletis singulis quibusque argumentis hæreticum proclamare, contumeliose subnectis quæ sequuntur, & te victorie triumphum reportaturum arbitraris, dicens.

¶ *Non valet inquam dicere illud impium nimis erroneum falsum damnabile & ab omni fideli alienum christiano videlicet quod Maria dicta sit Cleophe non à patre sed à marito quia fuit vxor ipsius Cleophe vt ex euangelio ostendere se iactat proponens asserendo euangelii beatissimi Iohannis emendandum quin loco huius Maria Cleophe ait vxor Cleophe apponendum cum litera Græca vt ait sic teneat. Sed sane contra temerariam huius assertionem militant omnes præfati doctores militat inquam Hieronymus in eodem passu militant & præfasæ glossæ interliniaris & Hugonis cardinalis super passu Iohannis allegato dicentes Maria Cleophe, id est filia. Sed dic quæso an non ab vniuersali ecclesia approbata est Hieronymiana translatio non potes id negare forsan dices approbata sane sed vitiata. Quod autem vitiata sit nos negamus admisso tamen non concesso eam in aliquibus vitiatam in hoc tamen nullatenus cum eam approbet, habet enim ipse Hieronymus in epistolis. Quod beatissimus Iohannes hãc Mariam Cleophe nominat in euangelio à patre nullibi autẽ eam nominat Mariam Cleophe in euangelio nisi in præsenti passu igitur vbi Maria Cleophe non vxor apponitur non est vitiata Hieronymi translatio quin imo per eundem approbata de hoc tamen alias quin id fideli prætereundum non venit silentio ex hiis aperte concluditur quam excecate dixerit proponens negantes Annam solinubam nullum probatum adduxisse testimonium, dic iterum quæro an non probatum tibi videtur euangelium an non probatus inditio tuo censendus est Hieronymus an non probatus Petrus comestor supremum inter historiographos nostros tenens gradum an non probata glossa ordinaria an non probata interliniaris an non probatus doctor angelicus quem apostolica sedes plusquam*

Salomonem nominat an non probati Hugo cardinalis postillator dominus Antonius Archiepiscopus Florentinus dominus Petrus de Venetiis episcopus equilinus diligentem igitur ori tuo appone custodiam ne temere condemnes qua hactenus te non vidisse comprobares nec erroneum dixeris quod tanti approbant doctores.

Frange miser calamum vigilataq; prælia dele,
Qui facis in parua sublimia carmina cella.

Non emendo ego euangelium, sed ex suo fonte repetens illud cum eruditissimis doctoribus declaro, nam Ioannes Græce scripsit in hæc verba, Μαρία ἡ τοῦ κλωπᾶ, vbi articulus ἡ, indicat hanc non filiam fuisse, sed vxorem, quo apud illos in vsu est mulieres non à parentibus, sed à maritis cognominare. Qui mos etiam apud Latinos obseruatus est, licet articulo non vtantur, sicut ex illorum scriptis pene innumera nobis patent exempla, vt cum legimus apud Valerium & alios, Ceciliam Metelli, Terentiam Ciceronis, Portiam Bruti, Corneliam Pompeii, Cleopatram Ptolomæi, Helenam Menelai, & eiusmodi. Atque ne vltra sit tibi cauillandi locus, audi sacram scripturam seipsam declarantem: optima enim exponendi ratio est, vbi locus obscurus alterius collatione illustratur. Audi inquam ipsum Cleopham hanc Mariam non filiam sed vxorem suam vocantem, ita namque Cleophas ipse ait apud Lucam: Mulieres quædam ex nostris, terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt dicentes, se etiam visionem angelorum vidisse. Ad quæ præmisit euangelista sic inquiens: Subsecutæ autem mulieres quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius. Et paulo infra: Erat autem Maria Magdalenæ, & Iohanna, & Maria mater Iacobi, & cæteræ quæ cum eis erant, & dicebant ad apostolos hæc. Et sequitur. Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum. Et mox iterum. Et ecce duo ex illis ibant ipso die in castel-

lum. Et quæ ſequuntur. Tandem ait: & reſpondens vnus cui nomen Cleophas. & reliqua. En aperi oculos tuos & reſpice, lege euangelium & contemplare, confer ſcripturas & pondera narrationis ſeriem, ipſa tibi huius rei nodum explicat difficultatis. Comperies namque Mariam matrem Iacobi vxorem Cleophæ ſcriptura in hunc modum ſemetipſam exponente. Quod ſi non potes capere, recurre ad Euſebium, qui in eccleſiaſtica ſua hiſtoria libro tertio, hæc tibi ad vnguem declarabit, & longe quidem dilucidius & verius, quam Petrus ille comeſtor (qui vt ais inter hiſtoriographos veſtros ſupremum tenet gradum) quem Euſebius ipſe vltra omnem comparationem ita ſuperat, vt nulla ſit huius futilis excerptoris, ad hunc ſanctum virum ac publicum eccleſiaſticum ſcriptorem vel minima proportio. Qui teſte Hieronymo Conſtantini Auguſti auctoritate ſuffultus, ex ipſis Græcorum & Romanorum archiuis, ac veteribus publiciſque monumentis, hiſtoriam ſuam martyrologiumque collegit, cuius rei gratia, clauis ſcripturarum, & cuſtos noui teſtamenti vocari meruit. Rurſus tandem redis in idipſum ꝙ ſupra reiecimus, videlicet, Hieronymum falſo inculcans cum reliqua doctorum tuorum caterua, intra quorum hortulos, cum tute ſis ficulneus theologus, ac per omnem ætatem tuam in eiuſmodi ſophiſticis ſterquiliniis computrueris, nullos vis eſſe illis ſublimiores, nedum pares. Porro ad vulgatam illam euangeliorum traductionem, veluti ad ſacram ancoram confugis, illic fortiter inhærens, eo mendacio ſtipatus, quo hanc Hieronymi eſſe, & ab vniuerſali eccleſia approbatam, tam impudenter aſſeueras, de his tamen alias polliceris.

Neſcio quid tecum graue cornicaris inepte.

Verum ego traductionem hanc Hieronymi eſſe conſtanter nego, nam ipſæ Hieronymi præfationes teſtantur hanc ſuam non eſſe, multaque hinc inde in epiſtolis ſuis reprǣhēdit Hieronymus, & nominatim corrigit, quæ tamen in hac habentur editione. Quæ cuius ſit hucuſ-

M 2 que

que nemo nouit, tu tamen illam non modo Hieronymi esse asseueras, sed & ab vniuersali ecclesia approbatã pertinaciter contendis. At tu mihi vel vnum profer ecclesiæ decretum, in quo sit hæc editio comprobata, non poteris ostendere. Sed dicere potes, quod publico vsu in Latina ecclesia sit recepta. Fatebor ego, non tamen sic recepta est, vt nihil omnino liceat ex Hebræorum Græcorumque fontibus emendare. Sed facis tu tuo more qui aliud nihil habes in pretio, nisi quod ipse didiceris, nec vllam illorum Grecæ aut Hebraicæ veritatis auctoritate iacturam fieri velis. Ne quid videaris ignorare, hinc tuos scholasticos doctorculos tanto strepitu attollis, & singulos probatos nominatim enumerando præconisas, quasi non sint probati & in ecclesia recepti doctores Egesippus & Eusebius, & multo magis recepti quam tui. Sed facis tu per quam strenue qui me admones, quanto verser in pericuio, acsi fulgur ex vitro immineat, admouendamque custodiam hortaris, reddamque tibi pro hac clementia tua, dum dabitur occasio, multas condignas grates gratias. Neq; vero me præterit, quam plenum periculi sit, pugnare cum tanto fratre, cui cuculla pro clypeo est, lingua pro sica, verba sunt iacula, insuper qui habes adapertum mare magnum, ac tot Pyraticas classes contra me producere potes, behemoth, & leuiathan, & cete grandia, reptiliaque quorum non est numerus. Præterea cui adsunt ad hanc pugnam, tot subsidiarii milites, tot rostrati stipatores, innumeri loripedes, lignipedes, nudipedes, funigeri, restiferi, saccogeruli, atrati, nigritæ, grisones, albichlamydes, multipelles, versicolores, rhetiarii, barbigeri beguardi, lollardi, & vt in carmine dicam,

Totq; feces hominum, quorum vita vsibus obstat,
Vel crux, vel flagrum, vel spes frustrata, famesue, &
Paupertatis onus, & quos non iusta nouerca
Compulerit, & quos genuit natura sinistros,
Et miseri pueri quorum fraudata iuuentus,
Et quibus infandum crimen, ociumq; voluptas.

Atque

Atque id genus aliorum turba ſatellitum, quorum omnium agmen iungit ſimulata ſanctitas, cucullataque relligio, atque his longe præſtantior valida mendicitas. Neque enim vllum opereprætium facere potero, contra te hominem eiuſmodi vallatum exercitu. Ideoque in ſicco manendum mihi perſuadeo, & id longe quidem à littore, ne tanti periculi incurioſus tuorum fluctuum lubricitate merſus, vel tot tãtorumq; hoſtium prœlio circumuentus, corripiar, forte in tui ordinis prædicatorũ hæreticorũ inquiſitores, vel vt Græcis prouerbio eſt, ἐς κόρακας.

Iam ad reliquas ineptias tuas properemus, ais enim.

¶ *At quin duorum ſolummodo contra tantos quos allegamus non ſolum in medium adducit auctoritatem ſed & graue nobis imponit ſcandalum vtpote dicens quod aſſerentes Annam trinubam bonis detrahunt moribus, detrahunt legali conſuetudini illius temporis detrahunt honeſtati deiparæ virginis & dignitati virginis Mariæ detrahunt figuræ detrahunt prophetiæ, detrahunt miraculo, detrahunt euangelicæ lectioni.*

Quæ dixit confiteor, & quæ ſcripſi in propoſitionibus meis, ſcio & memini, & tua verba teneo. Ad omnia autem quæ diſcepto, præſuppono hiſtoricam veritatem, his videlicet autoribus corroboratus, quorum paucitas in infinitum pene ſuperat tuorum pluralitatem. At quoniam occurrebat non ſatis eſſe Chriſtiano catholicas hiſtorias docere nudas, niſi ad illas ſimul & vitæ rationes iuxta id quod eſt optimum accommodet, atque componat, idcirco illas ego adieci. Sed tu in illis ſcandalizatus es, ſicut & multi in Chriſto ſcandalizati ſunt, & abierunt retro, dicentes, vnde huic hæc omnia? Et multi adhuc ſcandalizantur in nouiſſimo, qui vna hora laborauit, & tantum accepit, quantum qui portauerunt pondus diei & æſtus. Quod ſi tu probus vir eſſes, & candidus diſputator, & non ex iis pigris aſinis, qui ſe carpendæ aliorum induſtriæ natos putant, debuiſſes propoſitiones

meas ſuo certo ordine diſpoſitas, ſeruata eadem iuxta illarum numerum ſerie, vnam poſt aliam reuincere, & non hic illicque particulas aliquas perperam decerpere, & (vt dicunt camelum ſaltantem) ſuſque deque proſilire: & quæ bene dicta ſunt clauſis oculis præterire.

Nunc tandem contradicere paratus, ita ſubiungis.

¶ *His reſponſuri dicimus primo dicentes Annam trinubam bonis non detrahunt moribus qui imo apud intelligentem bonos fouent mores nec adhac facit inualida quam adducit ratio dicens nos pro omni fructu bonos corrumpere mores ſermone prauo caſtitatem ſubuertere matronalem dare occaſionem viduis abeundi retro poſt temptationem Sathanæ hæc enim omnia tanquam abſurda & à nobis penitus inſomniata negamus vbi autem allegat ſi Anna nupſit & cætere huius tempeſtatis viduæ nubere poſsint. Reſpondemus quod neſciens ipſe aut faber ſuus à quo hæc omnia accepit, vnde nec gloriari habet diuinarum differentiam legum iſta proponit.*

Quos vocas tu hic intelligentes, num eos qui tuo more contra hiſtoricam veritatem ſcripturam ipſam tanquam ceream ad quoduislibet perſuadendum flectere ſciunt? tum ita vos magnam rem feciſſe putabitis, ſi perperam interpretatis ſacris literis, adulteratis veris hiſtoriis, nihilominus his ſuperſtitioſis mendaciis veſtris, tamen bonos (vt ais) foueatis mores, quaſi veritas ad id non poſſit ſufficere, niſi veſtris fulciretur mendaciis. At quomodo tandem bonos fouebis mores, tu qui lingua blaſphema, calamo ſacrilego, ſanctiſſimæ Annæ continentiam nouis nuptiis violas, ſanctificatum eius vterum polluis, caſtiſſimæ viduitatis honeſtatem tollis ſanctiſſimos hiſtoriographos Egeſippum & Euſebium diſciplinato ore mendacii arguis, ſacrarumque ſcripturarum fidem calumniaris, euangelium ſycophantizando peruertis, beatiſſimi Hieronymi ſcripta dolo malo detruncaſti, amputaſti, abſcidiſti, ſurripuiſti, abſtuliſti, celaſti occultaſti.

Viros

Viros innocentes ac probos christianos amarulentis detractionibus, conuitiis, iniuriis, contumeliis, falsisque insimulationibus, ignominiosis famicidiis, turpissimis proditionibus, pro impiis ac scandalosis populo ac plebi publice detulisti. Hisce exemplis editis, bonos fouetis mores? Sed modo ad rem redeo. Dicere Annam solinubam atque vniparam non est somnium, non absurdum, non inualidum, sed veritas cognita, per sanctissimos scriptores, vt euangelium, tuæ autem opiniones quæcunque quæ in apostolicis literis & in euangelio scriptæ non sunt, possunt somnia esse, absurdæ esse, inualidæ esse: atque illas velle adeo ratas haberi, ac si in euangelio apostolicisque literis scriptæ sint, potest scandalosum esse, impium esse, etiam quandoque hæreticum esse. Huius generis est hæc (quam tantopere tuendam pertinaciter tenes) tua opinio, quod Anna sterilis vetula, post sanctificatum vterum, & tanto miraculo conceptam sine originali macula deiparam virginem, nouis studuerit nuptiis, reique venereæ indulgens alias genuerit in peccato filias. Quia multi hæc non tam stulte quam inepte opinantur. Quod autem ais me omnia hæc à Fabro accepisse. Ego hoc ingenue fateor, debeoque illi pro hoc munere perpetuas gratias, ex sua siquidem doctrina illustrata mihi mens est, quia hanc veritatem cognoui. Atque vtinam suus aliquando fuissem, vel etiam nunc esse possem præsentaneus discipulus, non diffiderem me ab illo longe plura maioraque accepturum. Ideoque te in propositionum mearum calce ad illum remisi prius vincendum, ad quem adhuc te iterum atque iterum remitto, quia in tota hac tua futilium verborum congerie, nedum illum vel in vno scriptorum suorum apice loco mouisti. Interim nunc Faber & ego, amabo vt ais nescientes, audiemus te docentem (sicut dicitur, sus Mineruam) diuinarum differentiam legum, quam tu nunc magna inutilium verborum farragine ita subinfers.

¶ Apertum est enim Annam sub antiquo testamento & sub priori militasse lege in qua quidem lege matrimonium debita conseruatum honestate virginali præpollebat castitati & à fortiori vidualique imperfectioris extitit dignitatis & hoc facile est videre ex doctoribus beatissimus enim Hieronymus id in epistola contra eluidium asserit dicens inter sanctos veteris & noui testamenti cogor facere distantiam quia pro contradictione temporum alia eos oportuit subiacere sententia & alia nos quam diu enim illa lux permansit crescite & multiplicabimini & replete terram & maledicta sterilisque non facit semen in Israel nubebant omnes & nubebantur & derelictis parentibus fiebat vna caro quando vero illa vox insonuit tempus breuiatum est reliquum est vt & qui vxores habent sic sint quasi non habeant adhærentes Deo vnus cum eo efficimur spiritus hæc ille. Idem contra Iouinianum apertius id approbat in hæc verba quomodo Abraham placuit in coniugio sic nunc virgines placent in perpetua castitate seruiuit ille legi & tempori suo. Et B. Augustinus in libro de bono coniugali dixisse meminit. Non impar meritum continente in Iohanne qui nullas expertus est nuptias & in Abraham qui filios generauit hoc ille hoc etiam manifestis ostenditur exemplis filia etenim Iepte iudicis Israel à patre immolanda duobus mensibus suam defleuit virginitatem beatissima etiam genitrix virgo etsi pudicissima esset nullum tamen antea. Si beatissimis Augustino & Thomæ credimus perpetuæ virginitatis emisit votum quam diuinam super hoc accepisset reuelationem. Ait enim doctor sanctus in 3. parte quia videbatur esse lege prohibitum non dare operam ad relinquendum semen super terram. Ideo non simpliciter vouit virginitatem Dei genitrix sed sub conditione si Deo placeret postquam autem innotuit ei hoc esse Deo acceptum absolute nouit hæc ille. Cum autem castissima & tota virginea fuerit Dei genitrix non solum conditionaliter sed absolute castitatem nouisset virginalem sicut nunc vouent virgines virginitas in antiqua lege matrimoniali simpliciter ...derasset castitati veluti hoc tempore igitur argumentum

tum nullum, nec ex consequenti beatissimæ Annæ matrimonium incontinentiæ asscribendum, venit sicuti insagaciter asserit, sed perfectioni vitæ & obedientiali legis obseruationi sicuti facile est deducere. Si enim continentia matrimonialis Abrahæ, quem constat simul habuisse duas vxores, quem etiam constat veteranum mortua Sara alteri nupsisse æquiparanda sit virginitati ipsius Ioannis, vt beatissimi Hieronymus, Augustinus & Thomas asserunt nulli dubium, quin & continentia matrimonialis beatissimæ Annæ eidem æquiparanda sit. Quod si æquiparanda fuerit talis eius castitas virginitati ipsius Iohannis à fortiori præferenda viduitati Annæ, de qua meminit Lucas eiusdem 2. ac viduitate ipsius Iudith ex his aperte concludimus Annam legi scriptæ seruientẽ exemplar incontinentiæ viduis huiusce tempestatis non dedisse, quin legi scriptæ illa in matrimonio, seruiebat hæc autem legi gratiæ & Euangelicæ in continentia viduali habent subseruire, sicuti & virgines in continentia virginali, quod in lege scripta alicui non licebat ex his facile est concludere nos in hoc bonis non detrahere moribus, sed potius eos fouere & legalem manutenere obedientiam castitatem non subuertere matrimonialem non dare occasionem viduis huius temporis nec Apostolicum dogma de viduis peruertere cum illa & nostræ sub duabus militarint legibus in proposito omnino distinctis, vnde allegatum improprie, imo contra legum intentionem trahitur exemplar, quamobrem argumentum penitus nullum.

Ego matrimonium carnis in antiqua lege, præpolluisse castitati virginali constanter nego, idque nunc multis argumentis contendere possem, nisi apud quoscunque eruditissimos Doctores hæc mea sententia recepta esset. Tamen aliqua tibi veteris legis exempla producam, quibus facile liceat videre virginitatem, castitatemque semper pluris habitam quam nuptias: ad quod primo sese offert Iesus filius Nauę, virgo, innuptus, qui ob inuiolatam castitatem, ducatum obtinuit populi Israelitici, vt solus ipse educeret illum de Ægypto, & introduceret in

terram promiſſionis, quam Moſes nuptus non meruit intrare. Ipſe etiam Helias Propheta, qui igneo curru cœlum aſcendit, virgo erat: & Heliſeus ſuper quem requieuit ſpiritus Heliæ duplus: virgo permanſit, iidemq; omniũ ſoli in veteri lege mortuos ſuſcitarunt. Virgines permanſerunt multi filij Prophetarum. Sacerdotis etiam ſoror ſi moriebatur virgo, ob hoc ſolum digna habebatur, cuius funus ſacerdotali præſentia decoraretur, ſi vero nupta fuerat, vt aliena habita, legis decreto funus eius contemnebatur: ipſeque templi aditus, ad quem nulli prætterquam ſacerdotibus patebat acceſſus, ipſi Iacobo Adelphoteo Pontificum decreto permittitur, nulla alia de cauſa,n ſi recepta apud eos eius caſtimoniæ & virginitatis fide. Accedit huic Iohannes Baptiſta inſignis caſtitatis, præcurſor Domini, & pluſquam Propheta, quo inter natos mulierum maior non ſurrexit. Poſt hunc eſt alter Ioannes Apoſtolus & Euangeliſta, quorum caſtitatis meritum tu audaculus, tuorum Doctorum peruerſo intellectu, audes cum Abraham multicubijs commutare. Diſce ſanamente Doctores intelligere, non calumniari, quod ſcriptum eſt. Diſce vel à tuis conſophiſtis, diſtinguere inter meritum congrui, & meritum condigni, qui ſcis diſtinguere inter caſtitatem habitualem & actualem. Concedam nunc tibi à tuo Petro Lombardo, quod continentiam, quam Iohannes habuit actu, hanc Abraham habere potuerit in ſolo habitu. Concedam etiam par aliquod & æquale meritum, ſed impariter par, & differenter æquale. Non enim per omnia par meritum habet virtus ocioſa in ſolo habitu cum illa, quæ eſt in actu proprio & reali, quæ in ſuo ſubiecto iam ſit non ocioſa, non ficta, non imaginaria, ſed operans, & vera. Virtus enim cum dicitur mereri, dictum accipitur, quia per actum virtutis meretur actum inquam, non tam interiorem in anima, quam exteriorem, qui per corpus redundat. Quod ſi tu Doctores illos (Auguſtinum dico & Hieronymum) quos tu ex quarto ſententiarum in

hoc album produxisti, nudos in suis proprijs voluminibus legisses, videre potueras illos à tuo pollutissimo sensu penitus dissentire. Quinimo ipse Hieronymus in toto illo contra Iouinianum primo volumine, nihil magis nititur ostendere, quam in vtroque testamento castitatem ipsam continentiamque fuisse nuptiarum operi prælatam, ac falsum esse, quod tu conaris astruere, carnale matrimonium in veteri lege virginalem castitatem præcelluisse. Atque hanc ait Augustinus Iouinianum hæresim fuisse, quod sacrarum virginum meritum æquarit pudicitiæ coniugali. Quod autem adducis cum Iouiniano hæretico, exemplum defletæ virginitatis filiæ Ieptæ, adhuc cum Hieronymo tibi respondeo: Exemplum illud pro te nihil efficere, sed & contra te, atque scripturam id inducere non vt tu, & Iouinianus hæreticus facitis in virginitatis opprobrium, sed vt vel paternum temerarii voti errorem notaret, parentisue fidem, præferret ei, quæ cæsa sit lugens: ostendatve hac sorte virginitatem ipsam electissimum Deo acceptissimumque sacrificium.

Verum quod ais, beatissimam Dei genitricem castitatem simpliciter non nouisse, non miror hoc à Thomisticis, ac prædicatorij ordinis aliquibus fraterculis, ita firmiter teneri. Quippe qui soletis opinionum vestrarum tam pertinaces esse, vt multi vestrum etiam immaculatam diuæ virginis conceptionem, iam ab Romana Ecclesia in generali concilio definitam, in hunc vsq; diem ausu temerario adhuc pertinaciter impugnent. Verum ego Doctorem sanctum contra me citatum, cum suis opinionibus, in re proposita sicut nec in multis aliis, non cogor recipere, nec propter hoc errare me necesse est, si aliquid secus senserit thomistica Theologia. Scio ego Christum ex virgine nasci voluisse, tamē sine matrimonio nasci nō voluisse. Scio Deiparā virginem perpetuā castitatem elegisse, tamen matrimonium Ioseph non respuisse. Sacramentum namq; hoc tam magnum est, vt operatio eius paucis

dunta-

duntaxat exceptis, quibus voluit Deus notas facere diuitias gloriæ Sacramenti huius, omnes penitus lateat. Dico autem hoc non in occidente litera, non in nuptiis carnis, sed Spiritus Christi & Ecclesiæ, sicut ille reuelauit. Sed prope est, vt quadam temporis plenitudine apertius manifestetur, & impleatur, quod ipse dixit: Habeo alias oues, quæ non sunt ex hoc ouili, quas oportet me prius adducere: Sed de his nullum nobis certamen est, nisi quod tu me eo prouocasti. Alteram ergo partem nunc discutiamus, ostendendo etiam hanc sequelam tuam falsam esse, quam tu ab antecedente propositione tua talem inferre conatus es, vt (à fortiori locum inuocando) ostenderes etiam polygamiam, viduali continentiæ prælatam, fuerintque legis obseruantiores polygamæ, quam monogamæ, quod à nullo vnquam vel semidocto dictum est, sed & à Hieronymo pluribus in locis improbatum, & ab ipso Augustino in libro de bono coniugali, & ab Ambrosio in libro de officijs, multipliciter reuictum. Quod si etiam staret illa sententia, quod in veteri lege matrimonium præcelluerit virginitatem, fuerintque nuptæ fœliciores viduis, nunquam tamen ex hoc inferre poteris, polygamas fuisse monogamis viduis laudatiores. Quod si dixeris matrimoniũ in lege illa tam ineuitabiliter, quasi Diomedea necessitate præceptum fuisse, quæro ego tibi, ad quid ergo Iosuæ, Helias, Helisæus, Hieremias, Daniel, Ioannes Baptista, Iacobus iustus, atque Christus, hoc præceptum non adimpleuerunt? Esto nunc, sit qualitercunque præceptum, dico ego polygamiam nusquam præceptam reperiri, sed & alicubi in lege prohibitam, sicut & alicubi præceptam castitatem. Nam sacerdotalis vidua iubetur sedere in domo patris sui, nec nosse secundas nuptias, & Hieremiæ sanctificato in vtero præcipitur vxorem nunquam accipere. Itaque sicut in hac lege matrimonium ascribi potest obseruationi legali, sic multinubia, quas nulla excusat necessitas, ascribi possent incontinentiæ, præsertim in mulieribus, quæ iam vetulæ viduæ

ex pri-

ex primo marito fœcundatæ prolem pepererunt. Nec me commouent Abrahami repetitæ nuptiæ, vel tota illa Louiniana multicuborum caterua, quandoquidem illis exemplis posses etiam vel meretrices extollere, si modo in ea lege omnia licuerint mulieribus, quæ viris. Sed da mihi vel vnum sacerdotem bigamum si potes, vel vnam anum viduam in tota sacra scriptura, quæ ex primo marito fœcundata secundas repetierit nuptias. Hanc si dare potes, victum me fatebor, quod si non potes, cur vnicæ Annæ sterili vetulæ, & sanctissimæ viduæ, illud contribuis, quod nullo certo authore comprobare potes, ac illi minime videtur conuenire? Sed exponis mihi laudatam Abrahami continentiam, etiam licet fuerit polygamus: Sed non vides prælatum illi Isaac monogamum, cuius partus solus Domini reuelatio est, qui solus inter Patriarchas Christi typum præferre meretur, cuius vnica vxor Rebecca, sola inter fœminas veteris legis, nec vlla alia dominum per seipsam cõsuluit, ipsaq; sola dicta est עלמה non בתולה ob nimiam castitatem. Non minus extollitur ipse Iob, qui vnica vxore contentus, percussit fœdus cum oculis suis ne cogitaret quidem de virgine, cuius vxor etiam (si apocryphis aliqua fides est) inter insignis pietatis illustres fœminas numeratur, eo quod se capillis suis (magno in fœmina ornamento) priuauit, vt in omnium rerum inopia languenti viro panem mercaretur, tuncque illum, quem non fortunæ omnis amissio, non domus incendium, non mors filiorum, non bonorum omnium ruina, non morbi vis, potuerant infringere, dilectæ coniugis mœstitia adeo affecit, vt vir ille simplex, rectus iustus, timens Deum, recedens à malo, & alioqui omnium, qui vspiam fuerint patientissimus, diem quo genitus est demum execratus sit. Extollit scriptura continentiam Iudith, & Annæ filiæ Phanuelis, atque viduæ Sareptanæ, nullam vspiam quantumcunque fœcundam continentemue laudat polygamam. Idcirco & si nulla nos cogeret certæ historiæ fides, pie tamen credendum esset, beatissimam Dei genitricis

matrem Annam quotquot vnquam vſpiam fuerint futuræque ſint viduas continentiæ monogamiæ caſtitutiſque ſanctitate præcellere, potius quam hac tua nuſquam laudata polygamiæ fœcunditate. Reſtat ergo vos bonis detrahere moribus, qui peruerſo ordine polygamas præfertis monogamis, nec vllam inſuper vos manutenere legalem obedientiam, cum in tota lege nulla polygamia reperiatur præcepta, niſi forte vbi ob prolis defectum frater iubetur ſuſcitare ſemen fratris. I nunc & diſtingue inter vtriuſque legis propoſitum, vt non peruertas dogma Apoſtoli, non des noſtræ tempeſtatis viduis occaſionem incontinentiæ: vt hæc ſubtiliter diſputas apud ſciolos: Ita prædices ad populum: & quod audit ſchola, audiat & Eccleſia: Quod ſi non expedit populo inculcare ſubtilitates ſcholaſticas, certe tacere expedit, & (vt ait Hieronymus) neſcire viduas bigamiæ indulgentiam. Conſtat autem ex his ſermonibus ac ementita illa Annæ hiſtoria, iam multas deprauatas eſſe, & retro abiiſſe poſt ſathanam, ſuoſque errores contra Apoſtolicum dogma tueri, cuius erroris maxima cauſa eſtis vos fabularum talium Magiſtri, qui eas ſedulius ac conſtantius prædicatis quam Euangelium.

At nunc iterum te pauliſper audiamus garrientem.

¶ *Quoniam autem ſecundo allegat opinionem noſtram legali repugnare obſeruantiæ illius temporis dicens, quod nulla vidua quæ ex primo marito prolem ſuſceperat repperitur ſuperinduxiſſe alias nuptias, nec conſuetudo legis id patiebatur ſimiliter vt aſſerit legalis obſeruantia erat in eadem familia non imponere nomen. Idem pluribus fratribus, vel ſororibus abſurdumque fuiſſet Annam tres filias habuiſſe vninomimes. Reſpondetur primo præfatum allegantem in hoc ſe nullatenus oſtendiſſe virum logicum nec ex conſequenti Theologum & perfectum & ſpeculatiuum quin in vita Logica non viſum eſt vnam negatiuam & quæ eſt de facto nulla vidua quæ ex primo marito prolem ſuſceperat repperitur ſuperinduxiſſe alias nuptias hanc concluderet affirmatiuam & quæ eſt de*

est de posse ergo superinducere secundas repugnat legi dic quæso an ista consequentia sit valida nullus repertus est qui industria sua humana ascenderit campanile huius ciuitatis ergo ascendere campanile huius ciuitatis repugnat industriæ humanæ certe consequentia inualida & inanis est hæc & ideo penitus nulla. At ne logicæ solummodo videamur satisfacere fundamento suo sane penitus claudicanti. Petatur quot in antiqua lege repperiet mulieres quæ castitatem conseruarint vidualem æstimamus duas nec ampliores Iudith, videlicet & Annam de qua beatus Lucas 2. meminit has autem non constat non habuisse semen etiam masculinũ & ideo vbi habuerint facile est etiam secundum legem cognoscere eas potuisse in viduitate permansisse. Constat etiam multas etiam sanctissimas iterato nupsisse, vt est Abigael de qua præsumendum est eam vt puta fertilem sobole non caruisse, & ideo argumentum inualidum. Dicimus 3. has Annam videlicet, & Iudith Spiritu sancto mouente in viduitate permansisse & in mysterium beatissimam autem Annã propter fructum ex secundis & tertiis nuptiis subsecutũ conuenientissime nupsisse qui quidem fructus præpollet castitati viduarum cæterarum. Melius est enim Ecclesiæ habuisse Iohannem Iacobos duos Simonem & Iudã Apostolos quam viduitatẽ Annæ & cum consiliariis Domini nemo exstiterit ideo contra consilium domini hæc argumẽta nulla. Super hæc ostendimus matrimonialem castitatem etiam sine actuali fructus consecutione cæteros præpollere igitur argumentum inualidum.

Cum tu in ista tui futili sequela ridendus sis ab omnibus Dialecticis, mihi hoc loci Dialectices ignorantiã obiicis, quam adeo vis esse necessariam, vt absq; illa neminem dicas perfectum speculatiuumque Theologum: nefasque sit illum de Christianis loqui literis, qui sese Dialecticis nugis prius totum non expleuerit. O impudentissime sophista, an non vereris mansuetissimam illam immaculati agni (dico Iesu Christi) doctrinam, quantumuis repugnantem ad Logicum rixandi artificium, & humanæ sapientiæ regulas pertrahere, atque sacratissimæ Theo-

Theologiæ abyssum logicis tendiculis taliter commensurare, quod nullus possit esse Theologus, qui Logicas præceptiunculas non didicerit? Dic mihi ô perditissime hominum, quid commercij Christo & Aristoteli? quid Logicis argutijs cum diuinæ sapientiæ mysterijs? Christus illa docet non Aristoteles, gratia non ratiocinatio, afflatus nō syllogismus: non à Loigicis consequentijs nomen habet Theologus, sed à diuinis oraculis. Hinc Ambrosius in Epistolam ad Collossenses: Omnis ratio supernæ scientiæ vel terrenæ creaturæ in eo est, qui est caput earum & author, vt qui hunc nouit nihil vltra quærat. Quia hic est perfecta virtus & sapientia, quicquid alibi quæritur hic perfecte inuenitur. Tantum quoque abest à culpa ignorare logicam, vt qui sciuerit, nisi illam data opera prius neglexerit, verus Theologus esse non poterit, in quem qui cupit euadere, oportet instructum esse ad pietatem, non ad disputationem: parere scripturis, non obsequi syllogismis, ignorare Aristotelem, & scire Christum. In ipsis Theologiæ gymnasijs taceat Dialectica, sileant syllogismi, mussent sophismata: piscatoribus creditur non Dialecticis. Omnem vim inuentorum suorum in Dialectica hæretici disputantes ponunt. Et infra: Non in Dialectica placuit Deo saluare populum suum, sed in simplicitate fidei, 37. distinct. Omnem Ciniphes & ranas quibus Ægyptij sunt percussi, vanam Dialecticorum garrulitatem & sophistica argumenta intelligit Origines. 37. distinct. legimus Dialecticorum tendicula sunt quædam phantasmata & vmbræ, quæ cito resoluuntur. 37. dist. vino. Qui Dialectica arte diebus ac noctibus torquetur in obscuritate mentis graditur. Ibidem: Nonne Dialectica ars diaboli? Hieronym. in Epistol. ad Ephes. cap. 4 Fides autem est sperandarum substantia rerum argumentum non apparentium Hebr. 9. Sed quod est istud nouum hominū (ne dicam hæreticorum) genus, qui (vt inquit Paulus) non propter bonam voluntatem, sed propter contentionem Christum prædicant, qui euacuantes crucem Christi,

sti sacratissimam Theologiam, quæ nullam sub artem cadere potest, persuasibilibus humanæ sapientiæ verbis ac logicis regulis astringunt. Qui ea quæ nisi sola fide creduntur, suis syllogismis sese inuenire ac demonstrare posse præsumunt. Qui monstrificos casus excogitantes, nouasque chimeras quotidie aduenientes, Deo & omni creaturæ illudunt: Qui pudicam matronam rapiunt in cœnobium meretricum, ac prostibulum hæreticorum. Verè tu ex illis es, sed omnis qui sophistice loquitur, odibilis est: non illi data est à Domino gratia. Omni enim sapientia defraudatus est. Neque tamen me latet constituendæ bonæ consequentiæ ratio, qui in eo artificio quondam apud Colonienses Sophistas non modico temporis dispendio, ad lauream vsque magisteriumque desudaui, longe quidem melius tunc facturus, si pro Scholasticis illis nugis, bonis literis laborem illum tempusque impendissem. Sed tu tanquam oculis glaucomate vitiatis, pectoreq; venefico eo colore decimam septimã meam propositionem hoc loco effingis, quo illam non in se, sed in vitiatis oculis tuis aspexisti.

Hinc propositio mea apud te male est, quia oculus tuus nequam est, ideo in innoxia positione mea inuenisti venenum, quia pectus tuum sic cogitat, iudicans iuxta adinuentiones suas. Nunc ergo absterge trabem oculorum tuorum collirio candoris, interpone specillos veritatis, purga pectus tuum fumigio ex epate piscis, ne te suffocet dæmonium Amosdeus. Ego in hac propositione mea nullum syllogismum, nullum enthymema, nullam sequelam, & consequentiam, qualem tu mihi imponis formaui, sed copulatiue dixi: Quia in tota vetere lege nulla vetula vidua, quæ ex primo marito prolem susceperat, reperitur superinduxisse alias nuptias, nec iudaicæ legis consuetudo id patiebatur. Nulla hic est illatio, nulla consequentia expressa, sed vna hypothetica copulatiua, à qua valet argumentum, quod Annæ triagamia repugnet legali obseruantiæ. Sed (vt prouer-

bio dicitur) Balbi non nisi balbos intelligunt, ideo quoniam hæc iuxta sophisticam tuam instructionem eisdem expressis vocibus barbaro hiatu dicta non sunt, ideo tibi digna visa sunt, in quæ nasi tui stylum luderes: Sed & ne prætet ista benedixisse tibi blandiatis, audi Hieronymum illum irreprehensum Theologum hoc more, quem tu carpis, argumentantem: ita enim inquit: Nos vt hæc quæ scripta sunt non negamus, ita ea, quæ non sunt scripta renuimus. Sic ergo Annam sterilem & vetulam, ex Ioachim sterili & sene viro, Mariam virginem diuinitus illis per angelum annunciatam miraculose concepisse & peperisse credo, quia in Euangelicis literis sic scriptum lego. Annam autem secundis & tertiis nuptiis desponsatam aliis maritis, atque ex illorum copula alias suscepisse filias, hoc quoniam in probatis canonicis scripturis non reperio, idcirco nego. Præterea cum tale quid nullam vetulam viduam fecisse in scriptura vspiam constat, nec illiusmodi aliquod de beatissima Anna temere præsumere debeo. Sicut enim quodcunque in sacris literis legitur negare non possumus: ita quod in illis non continetur, & ratio naturalis non docet, temere asserere non debemus. Temerarium enim est, & impium de sacris literis aliquid velle definire, quod in illis non legitur, nec de illis vlla ratione probatur. Sed dic quæso, quid operaturam censes istam distinctiunculam tuam inter esse de facto, & esse posse? Quod si esse possit, quod nunquam fuit, ideo ne inferes beatissimam Annam fecisse, quod nullam vetulam viduam vnquam fecisse scriptura testatur? idque beatissimæ Annæ imputabis, quod etiam in Ethnicis mulieribus, ab ipsis Ethnicis vituperatum est. Portia illa iunior cum laudaretur apud eam quædam bene morata mulier, quæ secundum habebat maritum, respondit, fœlicem ac pudicam matronam nunquam præter semel nubere. Possem te infinitis pene exemplis docere polygamiam etiam apud Ethnicos reprobatam, & monogamas semper habuisse inter matronas summam laudem atq; decus, vt Le-

lia

lia Duellij, Portia Bruti, Valeria Seruij, ac innumeratæ aliæ laudatissimæ Monogamæ: Solebant quondam apud Romanos muliebri fortunæ sacra fieri, sed nō nisi per solas monogamas licebat. Flaminica etiam non nisi vnius meriti eligebatur vxor: sicut & Flamen non nisi vnius vxoris vir admittebatur ad sacerdotium. Et in Christi Ecclesia Paulus ait: Sit Episcopus vnius vxoris vir. Diacones sint vnius vxoris viri, 1. Timoth. 3. Insuper nunc disce non à pediculosis ac sordidis sophistis, sed à splendidis Iurisperitis, quorum scientia sola vel potissima est scientia discretionis inter verum & falsum, iustum & iniquum, quæ omnes alias scientias habet moderare, & illis vel frenum iniicere, quæ sola dat authoritatem loquendi, tacendiq; præceptum. quæ sola est scientiarum omnium regina, in qua vnius orthodoxæ fidei tutissimus portus, apud quam securissimum in dubiis refugium, certissimumq; veritatis præsidium, & vbi incorrupta seruatur Christi hereditas, qua sola stat & regitur Christiana Ecclesia, & Euangelica schola. Hinc firmiter præcipit canon, ne aliquod volumen, vel quibuscunque liber (licet etiam maximorum sanctissimorumque Theologorum fuerit editio) recipiatur, nisi sanctorum conciliorum, canonum & decretorum, summique Pontificis authoritate. Ab hac inquam scientia disce, ab huiusque Doctoribus, etiam ex non actibus induci consuetudinem, eamque etiam vel à solis mulieribus, quando videlicet populus tolerat, atque ille non actus actum aliquem tacite includit, sicut nō nubere, includit continere, non imponere idem nomen pluribus fratribus vel sororibus, includit nomina indere diuersa. Quod tu nunc quæris mihi, quot mulieres vetulæ viduæ ex primo marito fœcundatæ continuerint. Dico ego omnes. facit namq; pro me iuris præsumptio, nisi tu probes contrarium, ostēdasq; illas multas etiam sanctissimas vetulas viduas & matres, quas apud te constat iterato nupsisse. quarum si vel vnam produxeris, herbam tibi dabo. Sed quoniam hoc non potes, ne exemplo carere videaris,

illotis pedibus ac sordidis manibus, cæcisque oculis, scripturam ingressus, vnam Abigalem educis bimaritam, de qua licet non constat, tamen tua sententia præsumendum sit, eam vt fertilem sobole non caruisse. Sed aliud est cum tuo erratico cerebro præsumere, aliud certo scripturæ testimonio constare. Nos Abigalem speciosam & facundam mulierem post mortem viri sui Nabal nupsisse Dauid, & illi filium peperisse nomine Danielem legimus, sed prolem habuisse ex Nabal stolido & pessimo viro non legimus, nec credimus, nec insuper vetulam legimus, sed pulchra forma speciosam. Sed quid est, quod tu tam audacter præsumis de Iudith, atq; Anna filia Phanuelis, dicens: Non constat non habuisse semen etiā masculinum, num idcirco constat tibi habuisse, quia non constat non habuisse? Ego de Anna Phanuelis filia vtrum filium habeat nec ne, me apud nullum authorem legisse scio. Commendatur quod vidua fuit vsque ad annos lxxxiiij. Luc. ij. De Iudith autem dicere ausim illam semen masculum nō habuisse. Quod ea coniectura sequor, quia puellam suam Abram reliquerit hæredem, vt legitur in historiæ eius fine, quam si tu aliquando legisses, iam non prætulisses polygamas monogamis. Sic namque legitur ibidem: Benedixerunt eam omnes vna voce dicentes: Tu gloria Hierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri. Quia fecisti viriliter & confortatum est cor tuum. Eo quod castitatem amaueris, & post virum tuum alterum nescieris, ideo & manus Domini confortauit te, & ideo eris benedicta in æternum. Hoc canticum de Iudith dici poterit, sed tua sententia de beatissima Anna dici non poterit, cum illi omnium maxime conueniat. Verum quod ais Annam prophetissam atque Iudith Spiritu sancto mouente continuisse, sed Annam diuæ virginis matrem conuenientissime nupsisse ob progenitorum ex se Apostolorum excellentiam, certe hoc argumento etiam quosque fornicarios incestuososq; & sacrilegos cæterosq; sceleratos concubitus tueri posses, si modo

modo proles egregia subsequuta illos excusaret collaudaretque. Siccine monialis illa conuenientissime incestum commisit, quia produxit tria illa lumina vestra, magistrum sententiarum, magistrum historiarum & compilatorem decretorum? Adeo tu Theologus hoc loci profecisti adiutorio logicę, quod nihil melioribus argumentis hæresi tuæ patrocinari nouisti, præstabat etiam hęc obticuisse. Et cum consiliarius Domini nemo (vt ais) exstiterit, tamen ad veros Theologos pertinet, pia curiositate ex his, quæ in sacris libris scripta sunt, diuini consilij voluntatem & mysteria scrutari? ideo dixerim: si Dei consilium fuisset beatissimam Annam (quam absque Spiritus sancti instinctu nihil horum facturam fuisse credendũ est) iterato nupturam fuisse, non nesciret hoc Ecclesia, nec opus esset ad hoc persuadendum, istis tuis de Cleopha & Salome notoriis mendacijs, frigidissimisque tuis Sophisticis ratiunculis.

Non minus futilia sunt, quæ modo subiungis, dicens:

¶ *Tertio allegat opinionem nostram vt diximus legali contrauenire obseruantia quoniam legalis consuetudinis erat non imponere idem nomen pluribus fratribus aut sororibus, & ideo inconuenienter eas tres beatissima Anna vno appellauit nomine. Ad hoc responsuri assumptum simpliciter negamus. Quod si forsan dixerit proponens nullum legimus id fecisse 9. consuetudinis est hoc non agere hanc verus negat Theologus speculatiuus similiter & artista hac enim consequentia nullius est roboris nullum legimus, quem occiderit Barrabas ergo Barrabas nullum occidit, & ex hoc patet, quod ex argumento suo sibi contingat emolumenti Theologice nihilominus dicimus, quod & si antea mortalium nullus idem nomen duabus aut tribus imposuisset filiabus nihil tamẽ culpa præsumptionis aut dedecoris Anna ascribendum esse, si id nomen suis tribus imposuerit. Sicuti nihil culpa præsumtionis aut dedecoris ascribendum venit Apostolis in hoc, quod præter obseruationes seniorum non lotis manibus manducabant vt*

ſacrũ docet Euangeliũ Matt. 15. & ideo hoc argumentum eſt potius ſcribarũ & Phariſeorũ Apoſtolos ꝓpterea redarguentiũ quam virorũ proborum. Nunquid petimus aliquid dedecoris aſſcribendum eſt Thobie proprium nomen ſuo imponenti filio. Cum id non egerit Adam, Seth, Noe, Abraham, Iſaac, Iacob, Dauid, Salomon, Ezechias, cæteriq; antiqui patres. Nunquid præterea arguendus venit quia legalem & paternam fregerit conſuetudinem certe nullatenus, quod ſi non nec Anna item videmus plures in præſentiarum vterinos fratres eodem vocitatos nomine, quod quæſo inconuenientia illis, aut eorum parentibus propterea accidit, Certe nihil ſic nec Anna ſi tres filias appellauit Marias propterea nomen hoc Maria diuinitus eſt Annæ reuelatum denuntiatumq; ab Angelo Deiparã virginem hoc nomine vocitandam hanc obrem nulli dubiũ, quin hæc diuinum amorem præ oculis habens aliquid deuotionis ac reuerentiæ in hoc diuinitus reuelato nomine acceperit videmus autem vt plurimũ edocet experentia parentes baptiſtã, Iohannem aut Petrum reuerituros multiplicibus filiis præfatorum nomina impoſuiſſe vnde non mirum ſi beatiſſima Anna Mariæ nomen reueritura ſequentibus id impoſuerit filiab. quid quæſo aſſcribendum fideli ſi glorioſam honoraturus Mariam eius nomen duabus aut tribus impoſuerit filiabus nihil ſane. Sic nec beatiſſima Anna vnde argumentum hoc puerile admodum eſt & nullis dignum reſponſis.

Nullum hic audio Theologum nec aliquid Theologice dicentem, ſed perditiſſimum ſophiſtam, tam ridicula & impe tineutia obgannientem: nunc occidentem Barrabam, nunc illotis manibus manducantes Apoſtolos, nũc Tobiam filio nomen imponentem tum præſentiũ temporum experientiam inculcantem, & his reliqua te non minus abſurde addiuinantem, ac ſi preſens omnia cognouiſſes. Sed cur ex tot Iudæorum genealogijs & familijs non adducis aliquos fratres vel ſorores vninomines. Sed laudo te, quod memineris reprobatos Phariſeos, eo quod redarguerent Apoſtolos; quia contra ſeniorum traditiones co-

nes comederent illotis manibus, dicente Christo: Quod iurat per os non polluere hominem, verum illud recolēs. Cur tu cum similibus exigitis à Christiano, vt sæpe non modico valetudinis discrimine abstineat carnibus vel lacticiniis, & illum habes pro hæretico, qui causa quauis compulsus quocunque die quocunque cibo vescens, gratias agit Deo. Ac de interdictis cibis canum more collatrando confligis cum populo, ac Christianos homines ob huiusmodi aliquas præteritas ceremoniolas, seu constitiunculas, in media illa confessionum tyrannide, tanquā asinariæ molæ reos condemnas, atq; vel in capitis periculum vocas: Sed erraui hic extra propositum, & tibi bilem moui, nunc rursus demulcebo te. Fateor (non tamen à te compulsus) istud argumentum meum non adeo validum esse, quia non tam ex veris, quam verisimilibus medium sumpsi, ita vel à tuis theosophistis ac concionatoribus edoctus, qui dum sanctorum aliquem laudant, tanta augumenta inducunt, vt omnes reliquos excellere videatur: ac de virtute aliqua loquuti, eam omnibus præponunt.

Si autem vel de minimo quouis vitio leuissimoque peccatulo dicturi sunt, adeo illud vituperant, vt persuadeant nullum illo scelestius, interim non semper vera, sed quæuis etiam verisimilia assumentes. Sic & ego hic feci, atq; ista non pro necessario argumento, sed pro coniectura induxi, vt ostenderem non tam argumenta, quam coniecturas omnes sententiæ meæ fauere.

Sed nunc rursus confusionem tuam (conclusionem dicere debui) audiamus obstrepentem.

¶ *Quarto asserit tenentes beatissimam Annam trinubam honori beatissimæ virginis detrahere ac sanctitati beatissimæ Annæ hinc satisfacturi respondemus. Quod sanctitati beatissimæ Annæ propter virorum multiplicitatem propterea nō detrahimus, sed eam magis commendamus veluti satis deductum est, quo autem filiarum multiplicitas in dedecus*

beatissima virginis non cadat ostensuri. Annotandum indicamus hec dedecus quam beatissimam virginem pati asserit proponens, euenit aut propter matris quam concludere videtur incontinentiam, aut propter eius fœcunditatem non primum quin propterea incontinens dicenda non venit sicut nec Abrahamus, qui simul habuit duas vxores qui inquam mortua Sara, & si grãdæuus alteri nihilominus nupsit, sed potius dicenda venit beatissima Anna ex multinobio antiqua obediens legi ac subseruiens, vt volunt beatissimi Ieronymus & Augustinus & hoc satis aperte deductum est aut hanc sororum pluralitatem dicit proponens in virginis dedecus cedere propter maternam fœcunditatem, & hoc nimis absurdum ab omnibus esse comprobatur. Quis enim sapientum dixerit virum aut mulierem dedecus pati si duas habuerit sorores legitimis procreatas thoro ac nuptiis debita castitati celebratis sorores dixerim omnium virtute pollentes quales fuere Maria Cleopha & Maria Salome sane nullus. Quod si minus perfecte fuissent ymo & peccatrices quod tamen falsum iudicamus, quid Deipara virginis decoris propterea asscribendum foret quid quæro dedecoris Christus patitur qui à turpissimis processit parentibus an supremus eius propterea diminuendus sit honos quia à Iuda incestuoso à Dauid adulteri & homicida à Salomone templorum Idolaticiorum constructore ab Acham Manasse Ezechia & cæteris ydolatris & pernitiosis peccatoribus à Thamar incestuosa & in Biuio sedente à Raab & Ruth gentilibus. A Bersabea adultera processit certe nullus à fortiori nullum dedecus propterea inuadit virginem ab omni alienam contagio si castas pudicas sanctas humiles habeat sorores quin imo hiis eius decoratur cognatio ex quo clarissime argumentum contra allegantem potius cedit, quam in nos qui claram eius sustinemus parentelam.

Multa hic inutilium verborum cumulo iactas, & cæca temeritate aerem diuerberas, ipsis propositionibus meis octaua & decimaoctaua, contra quas conaris omnino in ta-

intactis, dicens satis iam per te diductum esse beatissimæ Annæ ob virorum multitudinem non detrahi. Si id modo satis per te diductum est, abunde satis per me tibi responsum est. Itaque cum tu hoc loci altius non incedis quam in superioribus quo me remittis, nec mihi opus est te supra quam in superioribus reuincere, atque hoc loci cum tuis nudis verbis pugnare. Sed heus tu, quam pie dicis te beatissimam Annam magis commendare, cum illam conaris ostendere trigamam. Nec dici vis te illi in aliquo detrahere, cui tam venerandam monogamiæ continentiam niteris auferre. Quod autem honestati sanctissimæ virginis Mariæ detrahatur, qua ratione hoc ego in decimaoctaua propositione mea exposui, tu tacendo dissimulas, & vt egregium sycophantam decet, magno futilium verborum strepitu, ac ineptissima quadam distinctiuncula, fingis ratiunculam quam, vt tibi videtur, impugnare valeas. Ego iterum dico tibi, plus honorant sanctissimam virginem, qui pro matris suæ viduali continentia dimicant, quam qui conficta matris trigamia, illi vel omnium sanctissimas sorores nepotes cognatosque commentiuntur.

Non sic impie non sic, non ex hoc decoratur diuæ virginis cognatio, quo claram illi commentitus sis parentelam, nec multo absimiliorem illa, qualem Eluidius hæreticus olim commentitus est Christo. Non est theologus, ne probus quidem Christianus, qui quantumcunq; officiosis mendatiis ac prodigiosis fabulis sanctorũ laudes decorat, sed qui ad sacras & veras historias, etiam vitæ morum ac fidei rationes accommodat. Veritas historica negat Annam illis maritis nupsisse, negat Annam illas filias peperisse. Accedit ad hoc sanctissimæ viduitatis institutio, qua decebat matrem illam cuius filia prænuntiata est castissima virginitatis idea fuisse vidualis continentiæ sanctissimum castissimumque exemplar. Potius igitur audiendi sunt, qui pro beatissimæ Annæ continentia monogamiaque decertant, quam qui secus agunt. Sed quid

dicis tu multinubium esse de obedientia legali, atque ita velle Hieronymum & Augustinum, idque per te aperte satis diductum. O miserabilem & cæcam tuam pertinaciam. O sanctorum patrum nequam tuam calumniam, O nephariam tuam insolentiam. Citasti in superioribus verba Hieronymi contra Eluidium & contra Iouinianum, insuper & quædam dicta Augustini, vt ais in libro de bono coniugali, quorum tamen ipse auctor est in libro de virginibus, ex eo ipso satis monstrans, te illos doctores in suis voluminibus non legisse. Veruntamen quantum ibi profeceris, eo loci satis tibi onustum est. At nunc iterum sed multo fœdius spuis in gloriam sanctorum illorum, suntque posteriora peiora prioribus: nec solum non credis veritati, sed & addis infidelitati blasphemiam. Forte quia inueniet diabolus domum tuam ornatam, vacantem, & securam, ideo ingressus adhuc habitat ibi, & de sepultis cineribus rediuiua commouet incendia.

Cæterum nunc multis similitudinibus accinctus, tanquam asinus λεοντῆ amictus, contra decimam nonam propositionem meam insolescis dicens:

¶ *Quinto allegat dicentes beatissimam Annam trinubam detrahere figuræ quoniam sicut ex Adam vnica singularis facta est Eua ita ex Anna una singularis Maria quæ est secunda Eua producta & ad hoc dicendum primo quia hæc est improba nimis est absurda figuræ appropriatio neque puto aliquem probatum doctorem sensisse sed fabrum suum id somniasse dic quæso vbi autentice legisti Adam qui vir est Annam mulierem præfigurasse sane figura hæc est præter communem & ordinatam ipsarum figurarum seriem an non fœmina fœminarum opera figuratum designare solent & viri subsequentium operationes virorum. An non Iudith gloriosa Olifernis interemptrix virginem diabolum superantem præfigurat non hominem. An non Hester populum reconciliatura Iudaicum virginem designat humanum Deo reconcilians genus. An non fortis ille Samson ordinata figurarum serie Philisteos & vita & morte deuincens Christum*

repræ-

repræsentare solet non mulierem. An non Dauid Goliam occisurus verum Christum designauit non mulierem. An non magis teste Augustino Adam dormiens in Paradiso à quo processit Eua Saluatorem nostrum in cruce dormientem designat à quo processit ecclesia & ecclesiastica septem sacramenta. Abusiua sane figuræ appropriatio & nihil ad allegatum efficiens propositum. Dicimus secundo quod & si Adam in productione Euæ beatissimam figuratiue designasset Annam non tamen ex hoc inferendum putamus quod cæteras non genuerit Marias. Clarum enim est quod Iudith vnicum occidit virum vtputa Olofernem non tamen iuxta figuræ appropriationem concludendum est beatissimã quam præfigurauit virginem vnicum deuicisse dæmonem aut solos tartareos superasse principes quin etiam malos & obstinatos deuicerit blasphematores de Iuliano legimus. Præterea Hester solum Israeliticum qui sub potenti Assueri imperio degebat reconciliauit populum non tamen ex hoc deduci putamus beatissimam virginem solum Israeliticum Deo reconciliasse genus quin infinitam gentium multitudinem suis reconciliauit precibus Samson & Dauid in occasione Golyad solos deuincere Phylisteos non tamen ex hoc concludendum est Christum solos superasse dæmones quin etiam luce clarius perfidam sacerdotum Pilati mundique deuicerit malitiam sic & Adam Euam producens Annam designasset à qua beatissima processit vigo non tamen ex hoc deducendum est hanc solam genuisse cum figurato figura in omnibus respondere non habeat alias figura non esset sed rei figuratæ veritas:

Heu mihi quam acriter hic dimicas, quam grauissima figurarum talenta contra me exoneras. Hei mihi quo me vortam, quo euadam?

Vltra sauromatas fugere hinc libet & glacialem
Oceanum.

Sed ipse tu ab hac perplexitate me liberas cum fatearis, non esse necesse figuram figurato in omnibus respondere.

dere. Sed quomodo dicis tu Iudithem præfigurare virginem, non hominem, an tuo sensu virgines non sunt homines? Deinde vbi legisti tu Christum in cruce dormientem: Forte est aliquis sanus intelligendi modus, quem docet illa subtilissima dialectica, sine qua dicis nullum esse theologum perfectum & speculatiuum. At modo ad rem ipsam redeamus. Apud omnes receptum est, Euam præuaricatricem non modo ecclesiam, sed & ipsam signare Mariam, quę hinc dicitur secunda Eua, vera mater viuentium. Quod ergo inconueniens, si Adam figuret Annam, quandoquidem sicut vnica Eua ex Adam manu Dei formata est, sic vnica virgo Maria ex Anna diuino miraculo nata est. Quid mirum nunc si Adam figuret Annam, si mas fœminam quandoquidem longe absimiliores similitudines scriptura indicat: neque necessarium sit similitudines omnes sibi consentire & respondere pro qualibet sui parte. Nonne lapis angularis, & serpens ille æneus, figurant Christum: Quod remotissime similitudines sunt in canticis, quæ beatissimam virginem figurāt & ecclesiam: Figurat Marcum leo, bos Lucam, Ioannem aquila, sic tu & tui similes forte figurati estis in equo Balaam, videlicet asino, sed humana voce loquenti. Sed dices fortè apud nullum doctorum tuorum talem figuram reperiri vbi sexus fiat confusio, sed Fabrū hanc de Adam & Anna præter vsum doctorum talem excogitasse, quod facere nobis minime liceat. At nunc arrige aures portitor Balaam, & docebo te nihil per nos tentatum, quod itidem non consueuerit apud alios. Audi quendam scholasticum doctorem, sed & virum bonis literis eruditum (licet alicubi in quibusdam à Fabro dissentiat) Marcum grandiuallem, qui Mariam illam pudicissimam Martæ ac Lazari sororem, ad Mosen ipsum figuraliter refert, ac totum illud euangelicum de suscitatione Lazari, lachrymis ac fremitu Christi, precibus Mariæ, refert ad confractas tabulas, iram domini, & preces Mose. Figuratur alicubi Christus per aquilam, tu nunc si potes da aquilam marem, Opponis mihi

mihi Iudithen & Hesterem feminas feminam virginem præfigurare, at Hester etiam ecclesiam figurat cuius magna pars mares sunt, quemadmodum regina vasti iudaicam notat synagogam, ni forte figura plus debeat consonantiæ vocabulorum quam rerum. Iudithen autem castitatis exemplum, castitatis suæ remunerator, non solum feminis, sed & viris imitabilem dedit, quare & illius figuratio à masculo sexu si occasio sit non abhorrebit. Nunc ergo dico tibi, sicut ad omnes vitæ actiones cõuenit theologo figuram aliquam seu exemplum è diuinis literis venari: Ita vnumquodq; exemplum, pro temporum rerum ac personarum diuersitate ad quæ accommodatur, aliam atque aliam conueniet induere figuram. Nam ipsa scripturarum veritas variis in rebus varie relucet. Quod autem conaris dicere, quod stante figura illa qua Adam notat Annam, Euaque Mariam virginem, tamen vnitatem Euæ ex Adam, non debere figurare vnigenituram. Mariæ virginis ex Anna. Certe hac tua cauilla etiam negare posses vnitatem ecclesiæ, quæ hac eadem figura denotatur. Quod cum de ecclesia non poteris, nec de Maria virgine poteris. Ea enim est diuæ virginis colligantia cum ecclesia vt quicquid in sacris literis de ecclesia dicatur etiam in ipsa miro modo quadret.

Quod autem his dictis tuis subnectis inquiens.

¶ *Dicimus tertio teste hieronimo argumentum à mistico sensu acceptum nullius esse roboris aut momenti & nihil ex eo apud doctos aut in scola formaliter concludendum hanc obrem si id tacuisset doctorem & formaliorem argumentatorem se ostendisset.*

Facis tuo more, quod velis omnia ad tuum nutum exponi, & scripturas ac argumenta non nisi pro tuo libito induci. Nec probas quod assequi nequeas, omniaque illa taceri velis, quæ cum tuo scholastico instituto pugnare videntur. Esto igitur nunc quod Hieronymus sic alicubi dixerit, quod me tamen apud Hironymum aliquando legisse non recordor. Fatebor huius argumenti non semper

ma-

magnam vim esse, nisi ad persuadendum, minimam autem eius efficaciam esse, in illis argutis sophistis, qui hoc adeo ludunt, vt ad omnem rem quam iam antea præcogitatam secum animo adferunt persuadendam, vel ineptissimam aliquam figuram, vel ridiculosum apologum affingunt: cuiusmodi sunt, subtilis ille sermocinator Iordanus, qui deceptus vocabulo pellium, ex Midianitarum tentoriis quorum meminit Abacuc, pellem fecit Bartholomæi excoriati. Et magnus ille scholasticæ historiæ magister, qui ex pullis struthionis vitro inclusis, educit passionem Christi. Sed sunt istis longe subtilioris stulticiæ doctores, vt qui circuli quadraturam (eo quod scientia eius non existente scibile sit) componunt cum fide Christi: & diuinæ triadis mysterium, figurant in verbo actiuo, passiuo, & impersonali. Certe eiusmodi figuræ, & tuorum sophistarum fictiones, nullius roboris sunt aut momenti, sed tam frigidæ & absurdæ vt nedum nihil probare, sed ne leuiter aliquid persuadere valeant, nisi alia accesserint testimonia, & nulla sit contradictio. Rursus, valet sæpissime à figura argumentum, quando scilicet ex sacris libris & diuinis literis ad piam sanctamque vitam figura elicitur suis circumstātiis, personarum, temporum, locorum, modi, numeri, occasionis, præcedentium, & subsequentium, ipsarumque scripturarum collatione, sibi vndique constans, & persimilis, talis reuera efficacissimum præstat veritatis argumentum. Nullum enim sic arte componi mendacium potest, vt vndique sibi constet: neque tamen continuo mendacium est, quod præter singularum circumstantiarum similitudinē exponitur. Nam sæpissime multa cadunt in figuram, non vt significent, sed vt constet historia. Rursus multa sunt in sacris literis, quæ si absque figurato sensu per rudem verborum corticem apprehenderis, non sint nisi noxia, cuiusmodi sunt diuendita tunica emere gladium, non vesci fermento pharisæorum, lauare in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium suum. Sunt & pernitiosiores sensus nisi figuræ remedium

medium succurrat, vt illud: qui se castrauerunt propter regnum Dei, & illud: carbones igneos congeres super caput eius. & illud: si oculus tuus scandalizauerit te eiice illum foras, & alia multa, quæ huc adducenda forent, nisi tu cuius stomacho non sapiunt hæc scripturæ arcana mysteria, tanquam res arbitrarias, somniisque similimas, fastidires respueresque, vt in schola tua nihil formaliter cõcludentes. Propterea forte, si Origenes, Ambrosius, Hieronymus, Bernardus, ipse etiam Paulus Apostolus, de hoc argumentandi genere tacuissent, ac pro scripturarum allegoriis, syllogismos in datisi vel darapti producerent, doctiores & formaliores essent, & in schola tua magis haberentur in manibus.

Sed rursus nunc ad excetram tuã reuertamur, & quam strenue posteriorem propositionis meæ partem redarguis audiamus. Ita namque insurgens inquis.

¶ *Sextò allegat omnes sanctas mulieres quarum partus diuinitus annuntiatus est contentas illa prole fuisse nec alteram superadduxisse quod & facere debuit Anna. Ad hoc facile respondere est: Constat enim Samuelem diuinitus prænunciatũ fuisse nec tamen eo ablactato proba eius desiit concipere mater quin imo post eum tres filios & duas peperit filias vt regalis testatur historia & quoniam tres pro sui fulcimento nobis potest obiicere fœminas Saram Abrahe vxorem Mannue Sansanis genitricem hac enim postquã domino reuelante singulos conceperunt filios post hac concipere desierunt sic & de Anna dicendum hanc negamus consequentiam & hanc negarent philosophi quoniam in arte deficit negamus iterato propter dissimilitudinem. Constat enim de Sara quod ei vetustate consumpta desierant muliebria vt ex Genesi patet. Apertum est ex euangelio Elizabet & Zachariam processisse in dieb. suis Iudicum liber enucleat vxorem Mannue natura sterilem esse vnde non mirum si post hoc non conceperint & si ex scriptura deducendum non putemus easdem post hac continuisse quinimo probabilitas magis in contrarium cedat nec enim æstimandus est Abraham geni-*

genito Isaac Saram non cognouisse qui ea mortua alteram adduxit vxorem vnde cum hac sterilitas in beatissima non concludatur Anna argumentum hoc contra nos nihil efficit.

Iterum te non pudet in sacris literis tam audacter adiuinare, etiam mendacia. Constat ex Regum historia Samuelem non prænunciatum, sed multiplicibus precibus, lachrymis & votis per matrem suam postulatum, cui sic adoranti benedixit Heli sacerdos. Vade in pace & Deus Israel det tibi petitionem tuam quam rogasti eum. Postquam benedictionem concepit & peperit Samuelem, quo ablactato & oblato in templum domini, iterum benedixit Heli patri & matri eius, dicens: Reddat tibi dominus semen de muliere hac pro fœnore quod commodasti domino. Postquam benedictionem nec antea iterum concepit adhuc, & peperit tres filios & duas filias, Hæc sunt quæ de Samuelis ortu regalis narrat historia, de prænuntiatione autem nihil, sed est hoc loci per te malitiose conficta & ementita. Quod autem tu negas meam vt vocas consequentiam, quoniam hanc negaturi sint philosophi & artistæ. Certe ego parum facio quid artistæ & philosophi tecum de hac censuri sint, modo illam non inficiantur veri theologi, cum quibus malim ego in consequentiarum artificio deficere, quam cum tui comparibus scholasticis sophistis (qui vobis plusquam homines videmini) argutissime colligere. Scio enim quoniam nec Apostoli quidem pacem vobiscum habituri sint, si oportuerit disputare: vt qui ipsi non satis magistraliter, seu parum dialectice fidei mysteria diuiserunt, definierúntve. Nam datam à Paulo fidei definitionē carpitis, tum quod spei conueniat, tum quod tantum loquatur de futuris. Similiter charitatis diuisionem ad Corinthios pungitis, quia Thomistico Scotidoque artificio infusam ab acquisita non secernit, nec distinguit inter creatam & increatam. Ita non pudet vos sacrilegos sophistas, adoranda magis quam explicanda fidei mysteria, tam sordidis formalita-

malitatum, quiditatum, ecceitatum, quasalitatum, & similium portentorum monstrosis vocabulis, simulat Aristotelis, Auerrois, Porphyrii, & huiusmodi impiorum sententiis, conspurcare, omnemque christianæ theologiæ maiestatem, ad prophanas ethnicorum argutias, tanquam ad Critolai regulam adigere. Sed modo ad dicta tua reuertamur. Fateris Saraam Abraham sterilem & vetulam cui iam defecerint muliebria, sed spurco ore illam post Isaac genitum ab Abrahamo adhuc cognitam effutiris. Fateris etiam Samsonis matrem fuisse natura sterilem, Elizabet etiam & Zachariam Ioannis parentes processisse in diebus suis, atque ideo non mirum videri debere si post annunciatos partus non conceperint. Dices insuper quod in beatissima Anna talis sterilitas non concludatur, adeo te illuminauit logica ipsa; quod præ nimio fulgore suo oculos tuos in sacris literis penitus caligare fecerit & cæcutire. Quod si tu omissis tuorum scholasticorum putidis commentis, corollariis, & conclusionibus, bonos auctores & necessarios theologo literas aliquando vel inuitus introspexisses; didicisses ex Matthæi euangelistæ historia beatissimam Annam dum Mariam virginem conciperet, non modo fuisse natura sterilem, sed etiam exactæ ætatis (vt cui iam muliebria defecerint) vetulam. At cur spretus à pontifice Ioachim? cur oblatio eius repudiata, nisi quia exactum erat tempus quo Anna iuxta naturam parere potuisset? nec solum iam natura, sed etiam ætate inhabilem. Quod etiam ex eo scire deberes, quia Elizabet Annæ neptis, ex Esmeriæ sorore natu minore, iam senex erat, cum annunciaretur beatissimæ virgini, quod filium Dei conciperet, dicente ad illam angelo (vt est apud Lucam) Ecce cognata tua & ipsa concepit filium in senectute sua.

Nec istis argumentis tuis pluris facienda sunt illa quæ hunc contra Salomonis cantica per me adducta opponis, inquiens:

¶ *Septimo contra nos allegat prophetiam Salomonis cantico-*

ticorum sexto dicentis sexaginta sunt regine & octoginta concubine & adolescentularum non est numerus vna est columba mea perfecta vna est matris sua electa genitricis sua. Ac dicendum est primo prophetiam hanc secundum litteralem sensum non repræsentasse beatissimam Annam nec eandem vnicam habuisse filiam glossa enim interliniaris eam exponit de fidelibus & super lyuna habet interlinearis vna simplicitate & ideo ex hoc non elicitur singularitas Postillator autem litteraliter exponens ait per vnam qua dicitur columba & sponsa intelligitur tabernaculum in Ierusalem vbi erat Archa quia pra cateris ciuitatibus & locis erat ad cultum Dei electa matris sua ecclesia triumphantis Hugo autem cardinalis exponit de ecclesia dicens vna est columba mea vna quidem licet plures persona. Idem vna vnitate fidei & hoc beatissimus corroborat Hieronymus in prologo Biblia dicens Salomon pacificus ecclesiam iungit & Christum sanctarumq; nuptiarũ canit dulce ephitalamium. Nec aliquẽ probatum astimamus doctorẽ qui hanc somniauerit prophetia appropriationem nisi forsan suus Faber nec tamen vt deduximus secundum litteralem sensum qui solus dat pro opposito efficaciam argumento & ex his deduximus allegantem prophetiam hanc ad hoc propositum rudi nimis fabricasse peritia & nihil ad prasens. Secundo dicendum quod & si de Anna intelligenda esset nihil tamen cõtra nos est dicere quod sis vna genitricis sua vbi enim vna dicitur intelligendum est eam esse vnicam Anna ex primo eius marito videlicet Ioachim vel vna dicenda venit propter virtutis excellentiam & sublimitatis praeminentiam sicuti secundi regum vigesimotertio Abisar frater Ioab nominatus in tribus dicitur.

Quid hic dicis quæso, an nulla scriptura possit aut debeat aliter applicari quam sonat sensus literalis, & glossa interlinearis, ac postillatores recitãt? Quod est illud tuum argumentum? quæ est hæc tua sequela? glossa interlinearis ita exponit, ergo non licet quauis ratione aliter exponere: Postillator quispiam vel Hugo cardinalis sic applicant, ergo non licebit aliter applicare quam fecerint illi,

illi. Talia ne argumenta formant qui veram didicerunt logicam? Siccine ratiocinātur perfecti & speculatiui theologi? adeo profecisti in Parisiorum sorbona? O perditissime sophista, euolue cuncta tua parua logicalia, exponibilia, insolubilia, obligatoria, omnesque sophisticos de modis exponendi & respondendi libellos, si forte posses aliquo syllogismo in baroco vel baralipton hanc tuam sequelam saluare. Ego possem tibi innumeras ferme sacrarum literarum auctoritates producere, quas sanctissimi doctores longe aliter applicant quam litera habet & communis scholasticorum vsus, non tamen aliter quam spiritus sanctus intendat. Fecerunt hoc Apostoli, fecerunt Euangelistæ, facit & ipsa ecclesia. Allegat Paulus Atheniensis aræ inscriptionem longe aliter quam esset, allegat Matthæus Hieremiam de triginta argenteis longe aliter quam ille scripserit, allegat ex Zacharia illud: percutiam pastorem, secus quam Propheta intendit, idem & illud propheticum: Nazareus vocabitur, quod tamen in prophetis nusquam comperitur. Exorditur Marcus euangelium suum, sicut scriptum est in Esaia Propheta: Ecce ego mittam angelum meum, quod tamen Esaias neque scripsit neque intendit. Narrat apud Lucam Stephanus historiam de descensu Iacob in Ægyptum, sed longe alius sensus est aliaque intentio apud Genesin. Rursus an non ecclesiasticus vsus euangelium de Maria sorore Marthæ applicat beatissimæ virgini? nunquid etiam sanctis confessoribus applicat verba ecclesiastici de Christo: ecce sacerdos magnus? & quod scriptum est de Enoch: qui placuit Deo? & quod de Noha, qui inuentus est iustus? &, in tempore iracundiæ factus est reconciliatio? & quod de Abrahamo: non est inuentus similis illi qui conseruaret legem excelsi? & quod de Isaac: benedictionem omnium gentium dedit illi dominus, & testamentum suum confirmauit super caput Iacob? & quod de Mose: dilectus Deo & hominibus? Sic & cantica Salomonis multi Christo tribuunt & ecclesiæ, quidam alii animæ coniunctioni &

verbi Dei, alii beatissimæ virgini Mariæ, inter quos est nō spernendus doctor Alanus. Multiplices enim sensus exponendi sacras scripturas in ecclesia recepti sunt, & vetustissima consuetudine frequentati, in quibus modo nemo retorqueat sacræ scripturæ expositionem ad id quod contrariatur fidei & ecclesiæ. Vnicuique in suo sensu abundare licet, magis autem libere in his quæ nondum sunt per ecclesiam determinata, aut quorum nihil interest ad fidem vtrum sint vel non sint, sic, vel aliter teneantur. In his enim teste Gregorio Nazianzeno, in libro contra Eunomianos, cui titulus est προδιαλέξις. Vt obtinere non est inutile, ita peccare sine periculo. Quamobrem si ego cum Iacobo Stapulensi hoc Salomonis canticum, præter interlinearem glossam, & Hugonis aliorumque postillas, ad beatissimam Mariam virginem retulerim, nihil in hoc feci quod tu iuste queas reprehendere, qui es omnis bonæ eruditionis expers: nec veros theologos, neque Bibliam ipsam perlegisse comprobaris, nisi fortassis vt canis è nilo. Sed tantummodo in tuorum consophistarum putidis & marcidis excerptis, ac Bianicis reportatis, vsque in hanc tuam senectam inueteratus dierum malorum, tanquam βοῦς κύπριος nutritus es Porro quam nobis condonare rentuis improprietatē in verbo soror, tu tibi pręscribere conaris in dictione vna, dicens hanc intelligendam esse vt dicatur vna duntaxat ex primo Annæ marito, vel propter virtutis excellentiam, vel ob sublimitatis præeminētiam. Hoccine tibi videtur doctum & formalem argumentatorem esse, sic scilicet aliqua molli & effeminata impropriistarum formula, & æquiuocationis alicuius puerili distinctiuncula summis labris nata, tortuosaque argutia aliquo resilire, & elabi vel in foueam quam fecisti, vt recte in te lusum sit prouerbium, turdus ipse sibi malum cacat.

At nunc iterum ineptias tuas paulisper audiamus. Ais enim:

¶ *Octauo contra nos allegat miraculum dicens quod ex pluralitate nuptiarum conceptus Mariæ non videretur miracu-*

raculosus sed potius ex concupiscentia carnis. Respondemus hoc simpliciter negando dicimus enim de beatissima Anna si post hac viginti habuisset liberos hoc non attribuendum concupiscentia sicuti nec quispiam concupiscentia attribuere debet conceptus multiplices & diuersos Anna Samuelis post ablactatum Samuelem si enim quispiam mulierem aut pragnantem aut parturientem videat an de tali iudicare potest ipsam ex concupiscentia aut parturiisse aut concepisse & non ex amore filiorum procreandorum sane nequaquam. Quod si fecerit temerarie indicat nec diurnam euitat offensam temerarium iudicium prohibentem si autem de honesta qualibet non liceat hanc concupiscentiam iudicare muliere à fortiori non de Anna pudicissima igitur argumentum nullum dicimus 2. conceptum beatissima virginis miraculosum nedum ex parentum conditione sed ex angelica denunciatione ac diuina nominis impositione dicimus 3. quod & miraculosus fuit ex parentum sterilitate. Quod si arguatur si Anna secundo concepit igitur non fuit sterilis. Ad hoc respondemus quod & si Anna simpliciter non fuit sterilis stat tamen Ioachim & Annam simul coniunctos steriles fuisse. Nonne videre est in prasentiarum hominem ad vnam accedere non potuisse qui tamen ad alteram accedens ex ea concepit nedum ipse sed & mulier ex altero. Nunquid videre est mulierem qua & si cognita à proprio viro non conceperit à secundo tamen concepisse visa est. Sic & in prasentiarum dicere conuenit & si Anna ex secundo & tertio naturaliter conceperit hoc tamen non derogat miraculo. Quin si facunditas naturalis secundas & tertias decorauit nuptias nihil tamen obest quin primas visa coniunctorum sterilitate supernaturalis adornauerit facunditas.

Pulchre certe & magistraliter hic distinguis inter desiderium filiorum procreandorum & concupiscentiam. Sed longe magis magistrale est & ita magistrale vt intellectum meum penitus effugiat, quod videlicet dicis, hominem ad mulierem accedentem ex ea concipere. Certe hoc miraculum iam omnia miracula facile obfuscaret, quod

vir conciperet ex fœmina, si modo etiam pareret. Forte talem aliquem partum, qualem apud Horatium ficulneus ille hortorum Deus, magno cum Canidiæ & Saganæ timore fugaque olim emisit. Vere iam impletum est quod in præfatiuncula conclusionis tuæ pollicitus es, te secundum exiguitates tuas aliquantulum daturum respõsum, &, iuxta Sapientis prouerbium, stulto iuxta stultitiam responsurum. Tam stulte hic respondisti, vt nihil hoc dici posset stultius. Nunc autem iterum dico tibi, nequaquam credibile est Annam postquam legi, voto, & angelico mãdato satisfecerat, ipsamque deiparam virginem ex vtero suo perbeatam sine originalis maculæ inquinatione tam ingenti miraculo peperisset, vnquam nouam desiderasse prolem, quinimo fuisset ingratissima, si tali prole, cuius inter hominum genituras nulla vnquam fuit nec futura esset dignior, non fuisset cõtenta. Quin & Ioachim etiam, vel quicunque alii, vere fuissent præsumptuosissimi & sceleratissimi, si sanctificatum tanto partu vterum, violare ac polluere præsumpsissent. Semel admonuit eam angelus quod conciperet, filiam dicens non filias: nec alias illam admonuisse legitur, nec aliud miraculum pro alia filia gignenda factum legitur. Non credimus ergo Annam gignendam aliam filiam concupiuisse, nec aliud vnquam attentasse, vterumque suum tantæ virginis sine originalis maculæ partu, nunquam desiderata alia & in originali culpa prole infecta præbuisse temerandum. Nunc ergo dic mihi quæso primum, num beatissima virgo sine originali macula concepta duntaxat vel nata sit? neque enim vsque adeo thomistica theologia te captiuauit opinor, vt hoc negaueris. Dic rursus num aliæ illæ filiæ, quas tu Annæ contribuis, ab originali culpa fuerint præseruatæ? dicere illud non audebis. Nam vos thomastri, etiam diuæ virgini Mariæ, hunc honorem, quod scilicet sine peccato originali prodierit, non nisi inuiti & timore fasciculorum (quibus mea ætate hanc ob rem plures prædicatorii ordinis thomistici doctores tam in Florentia

Italiæ,

Italiæ, quam in Bernaheluetiorum Romanorum pontificum ſententia abſumpti ſunt) conceditis. Quomodo ergo nunc affirmabis, quod Anna, quæ concepit peperitve ſine peccato filiam, iam tentauerit alias filias gignere in peccato, ne fortè id efficere potuerit, illa tua ridenda diſtinctiuncula, inter deſiderium procreandæ prolis & concupiſcentiam. Non minus ridendus imo & contemnendus es in ſequentibus, vbi non minus detrahis parturientis Annæ miraculo, dicens Annam ſterilem non fuiſſe ſimpliciter, ſed (vt tuorum ſcholaſticorum more loqui liceat) ſecundum quid duntaxat, & relatiue cum Ioachim coniuncta, cum cæteris autem ſecundo & tertio maritis, fuiſſe natura fœcundam. O ſceleſtiſſimi ſophiſtæ excidendam candenti ferro linguam, per quam diabolus ipſe contra ſanctiſſimam Annam adeo deprehenditur blaſphemaſſe. Quid enim dicere potuiſti impudentius? atque interim gloriaris te beatiſſimæ Annæ non detrahere, ſed te illam commendare. Si hæc tua blaſphemia diuinam euitatura ſit offenſam, ipſaque ſanctiſſima Anna pro hac eius contumelia tibi vel parum propitia futura ſit, pluſquam miraculum erit.

Iterum nūc quædam, quæ ſuperius fœtente ſtomacho eructaſti, hic quaſi anacephaleoſe quadam obiiciendo reſumis, ac pro inſana lingua tua eandem cantilenam repetis. Quia loqui neſciens, & tacendi impotens, alia contra hunc locum argumenta non habes. Dicis itaque:

¶ *Item nono allegat argumento quia dicentes Cleopham fuiſſe ſecundū Annæ virum ex quo peperit Mariam Alpheo iunctā errant corde nā Maria Cleophe vt obloquitur teſtib. Egeſippo & Euſebio nō ita vocatur à patre ſed à marito quia fuit vxor Cleophe. Ad hoc dicimus ſufficienter nos reſpōdiſſe vbi non ſolūmodo duos ſicuti effecit ipſe ſed multo plures antea adduximus doctores ſufficientiores pro infringēda allegatorum ab ipſa phantaſia. Non ſoli contra eos militant doctores, ſed & ſacer vt prædiximus euangelii textus Iohānis deci-*

monono dicentis. Erant iuxta crucem Iesu mater eius & soror matris eius Maria Cleophe.

At ego pro meis illis duobus doctoribus, ac euangelica litera, contra tuorum glossemata & postillas, ac contra totam illam tuam, omnemque theosophistarum tuorum, non equestrem sed asininam phalangem dimicando tuis propulsis, illos meos illæsos victoresque reduxi.

Tu autem nunc magna sesquipedalium verborum pompa, tanquam claudiano tonitru exclamas.

Nec valet dicere illud damnabile & nimis absurdum dictum quod ipse proponens euangelium excecate nimis correcturus asserit non Mariam Cleophe sed vxorem Cleophe apponendum in Græco non Maria sed vxor habeatur. Non valet dixerim illud præsumptuosum asserere quin si sic falsum euangelium nostrum Romanæ similiter & omnes latinæ errant ecclesiæ iam fidei nostræ falsum subiicitur & sic inanis & falsidica est scriptura nostra sacra & ex consequenti fides nostra nullius roboris ac momenti esse comprobatur. Quis quæro hoc te docuit nisi forsan vnicum à somniatoribus propositum verbum. Ipsa videlicet Græca quam prædicis assertioque vt asseris habent stabant iuxta crucem Iesu mater eius & soror matris eius vxor Cleophe ex his negare volens Cleopham beatissime maritum extitisse Annæ. Dic rogito an potius credendum sit scripturæ Græcæ quæ suos in præsentiarum fautores habet hæreticos à Romana diuisos ecclesia qui quidem vt pernitiosam suam foueant hæresim suos vitiare non cessant doctores. Negantes enim processionem spiritus sancti à patre & filio dicunt Anastasium suum non dixisse in simbolo spiritus sanctus à patre & filio non factus nec genitus sed procedens sed dixisse à patre per filium quod est contra sacrorum apprebationem consiliorum & catholice determinationem ecclesiæ. Quin potius credendum sit sacris doctoribus nostris & Hieronymiane translationi ab ecclesia probatis forsan dices translationem hanc vitiatam hoc in præsentiarum vtpote blasphemum non negare non possumus

vbi

vbi autem vitiatum in alio ostenderis, quod tamen non credimus non tamen in hoc passu vt præmisimus beatissimus ille Hieronymus hanc pro hac parte in suis corroborat Epistolis. Nec solus contra te in hoc militat Hieronymus. Si enim & Augustinum legeris super Iohannem in lib. 3. de consensu Euangelistarum. Inuenies eundem dixisse in textu Iohannis Mariam Cleophe non vxorem, nec minus militat glossa interlinearis Hugo Cardinalis & cæteri solempnes, quos ostendemus Doctores. Constat igitur tam absurda doctorum solempnium negatio propter vnius scilicet Erasmi in inpræsentiarum viuentis assertionem nec auditu dignam his sane potius credendum, quam vni & ex consequenti allegantis asserta veluti fidei scandalosa neganda, & eodem contextu videtur falsum esse, quod subiungit dicens Cleopham eundem hominem binomium fuisse.

Non erat vsque huc satis tot copias tuas fudisse; tot munimenta tua subuertisse, tot sustulisse insidias. Quod nunc restat expugnandum longe horribilius est.

Centauri in foribus stabulant, scyllæq; biformes
Disponunt enses, & scuta latentia condunt.

Totus hic in rabiem versus vocas nos damnabiles, absurdos, excæcatos, præsumptuosos, blasphemos, scandalosos, somniatores, auditu indignos, fidei Euangelij ac scripturæ falsarios. Nec hoc tibi satis est, nisi ipsum etiam Erasmum Roterodamum (cuius hodie Christiana Ecclesia in sacris literis doctiorem parem ue nõ habet alterum) graphice momorderis, tuęque impuritatis sordibus aspergas, vocans eum vnum à somniatoribus, atque assertionẽ eius auditu indignam. Denique omnes Græcæ scripturæ fautores thomistico more hæreticorum fautores dicis, & hæreticos. Manhu, quid hic audio, quam horrenda criminum nomina in hoc album vocas? quo te rapit pestilens furor, & obsessæ mentis insania?

Ignescunt iræ, & durus dolor ossibus ardet.

Quis te fascinauit spiritus nequam? Vbi Theologici

nominis modestiam, vbi sacerdotalis religionis continentiam, vbi fraternum cucullę titulum reliquisti? Abiecisti omnia retrorsum, & totus iam transformatus es in sacrum porcum, pessimumq; monstrum:

Pallor in ore sedet, macies in corpore toto,
Nusquam recta acies, liuent rubigine dentes
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno.

Certe elleboro tibi opus est, ac simul experto quouis medico, qui anticyro aliquo poculo cerebro medeatur, nunc ergo resipisce parumper, & disce quæ olim scire debueras, redi ad auriculas, & audi quæ dicturus sum, ac reuoca in mentem, quæ iam superius dicta sunt. Nullus nostrum est, qui corrigat Euangelium, sed idipsum ex suo fonte, ex illa sua lingua, in qua scriptum est, repetendo declaramus. Dicimus itaque illud, quod in Latino codice legitur, Maria Cleophæ, dici non filiam Cleophæ, sed vxorem, quod ita esse, ex Græco articulo facile discernitur, vt superius ostendi: Et hanc ob rem Erasmus in sua tractatione addidit vxor, ne quis vulgari hoc errore deceptus, hanc Mariam non vxorem, sed filiam Cleophæ arbitrari posset, quod ille insuper firmissimis inuincibilibusque rationibus ostendit, quas ego huc libenter adducerē, nisi tu me (sicut facis in istarum conclusionum tuarum finali clausula) redarguturus sis, quia illæ in meo non creuerint capite. Quod autem ais me dixisse textum Euangelicum habere non Maria Cleophæ, sed vxor Cleophæ, mentiris in caput tuum vilissime nequam. Textus Euangelicus sic habet Μαρία ἡ τοῦ κλωπᾶ. quod Erasmus ipse, quem citaui transtulit, Maria vxor Cleophæ. Quod autē Græcas literas non probas, facis quidem tuo more & instituto, qui non libenter laudas ea, quæ non didicisti, & tanquam hircus ille Æsopicus, facile contemnis, quod assequi non poteris. At cum tu exarmatū & elingue pecus, vix semilatinas voces effutire queas, Theologico confidēs supercilio, Græcas literas iudicare condemnareq; præsumis, cū tamen nemo potest esse perfectæ doctrinæ Theologus

logus ſine cognitione linguarum, ad minus trium, Hebraicæ, Græcæ, & Latinæ: eo quod his omnis ſacra myſticaq; ſcriptura prodita eſt, In qua etiam Chaldæa lingua ſuam partem habet, & Arabica. Quare illarum cognitionem ad ſacros codices tam intelligendos, quam reſtituendos, Auguſt. ipſe in lib. de doctrina Chriſtiana neceſſarias pronunciat: ipſiſq; ſummorũ Pontificum decretis, ſacriſq; canonibus cautũ eſt, nõ de ſophiſmatibus ac Logicis reticulis diſcendis docendiſue, ſed de traditione linguarum: & vt veteris teſt. veritas ab Hebręis, noui fides ex Græcorũ literis petatur, ſine quarũ peritia, ſi quis veram Theologicarum rerũ cognitionẽ promittit, tota aberrat via. Ad illas namque confugiunt Hieron. Auguſt. Amb. Hilar. & quiq; ſplendidiſſimi Latini Doctores. Nec ſufficit dicere iam omnia in Latinã linguã traducta eſſe, eamq; traductionẽ ſufficere: nam habet vnaquæq; lingua ſibi peculiare quoddam locutionis idioma, quod integre in aliam linguam ſic transfundi non poteſt vt eandẽ energiam vimq; obtineat. Fatetur hoc Hieronymus pleriſq; in locis, vt in Prologo ſuper Eccleſiaſticum, & in pręfatione chronicorũ Euſebij, ac in Epiſtola de optimo genere interpretandi Fatetur idem Auguſt. de vera religione, cuius verba canoniſata ſunt in decretis 38. diſtinct. in canone, qui incipit: Ea locutio. Et vt te exemplo aliquo admoneã, vnde nam prouenit inſignis ille lapſus Hilarij & Ambroſij in dictione חשיאבא & Cypriani in nomine אדם, niſi quod Hebraice neſciuerunt? Quod manifeſtarijs ac pudendis erratis lapſi ſunt, magnus ille Nicolaus de Lyra, & ille diligentiſſimus Theologus Thomas Aquinas, & ſimul etiam ipſe tuus Hugo quamuis Cardinalis vocatus ſit, & alij innumeri, quod ſuis locis annotauit Eraſmus, niſi quia linguas ignorarunt vulgatæ huic traductioni confiſi? Quapropter coguntur ſic cæcutire & impingere, ac pro Chriſtiana veritate ſæpe mera portenta docere. O vtinam mihi aliquando ea fuiſſet loci, temporis, & præceptorum oportunitas, ſacras illas linguas perdiſcendi.

Nam

Nam Hebræam linguam aliquando leuiter agnoui, Græcam parum attigi, postea fortunarum mearum iniquitate ab iis literis distractus, multa rursus amisi: & licet quod superest adhuc multum me iuuet, tamen non pudebit me (si daretur ocium) rursus Græcum Grammaticulum fieri potius, quam tuæ farinæ vel primi nominis Theologū. Sed quid est, quod ais non esse credendum Græcorū codicibus, vtputa à Romana Ecclesia diuisis. Quod si propterea in eorum literis tam ingens periculum est, quia aliqui eorum ab aliquibus Latinæ Ecclesiæ opinionibus vel fide desciuerunt, vt de processione spiritus sancti, de vocabulo hypostaseos, de ceremonijs consecrandi, de potestate Papæ, & sacerdotum paupertate, ac spontaneę mendacitatis quæstu. Certe longe plus periculi est in Ethnicis illis vestris diis, quibus tantum authoritatis tribuitis, Aristoteli, Porphyrio, Auerroi, in quorum logomachiis dies noctesque sic occupamini, vt nec veteris, nec noui instrumenti literas interim vacet legere; cum tamen illi vni nihil vnquam cum Christo fuerit commercij alter pernitiosissimus exstiterit Christi hostis, ac religionem Christianam, quantum in se fuit impiis & sacrilegis contra Christum libris conscriptis penitus subuertere conatus sit. Tertius etiam quot hæresium occasionem dederit, nullus literarum scrutator ignorat. Denique nunc collige in vnum, quotquot sunt, in quibus Græci à Romana Ecclesia dissentiunt, nihil in omnibus reperies, quod ipsi ex vitiatis suorum doctorum libris, aut ex sacræ Bibliæ adulteratis exemplaribus tueatur: sola est expositionis varietas, quæ illos à nostra sententia separauit. Sunt & aliæ permultæ causæ, quæ illos à Romana ecclesia separarunt, quas hic enumerare non est opus, non tamen à fidelium corpore, vt putrida membra resecati sunt, sed tolerantur interim intra ecclesiam, si quando nostris rationibus reuicti, vel nos illis in aliquo concedentes, in vnam eandem sententiam ritumque vniamur. Sed, vt reuertar vnde digressus sum, da mihi si potes vel vnum probatum autorē, qui

qui deprehenderit noui testam. Græcos codices, vel in vno loco falsatos fuisse, aut qui asserat nostros Latinos: illorum codicibus esse emendatiores, nullum certe reperies. Vnde ergo tibi Agasoni hæc de Græcorum codicibus cẽsoria virgula? Quis tibi Epicureo porco super illos sceptra commisit? quis dedit tibi subulco illos ex Christiunorum Bibliothecis eiicere, & de illis senteniiam dicere, quę nec intelligis, nec vnquam didicisti? Sed inuenisti tu glossam interlinearem, absque his linguis perfectam, ex qua omnia potes haurire, quæ Eusebium, omnesque reliquot vincat authores, quia à semilatinis recepta est fraterculis. In cæteris autem refugis ad vulgatam illam Euangeliorũ editionem, quam tu Hieronymianã vocas, sed ipse Hieronymus hanc suam esse negat. Quod autem contra Erasmum Roterodamum, vt capra contra leonem insolescis, illum paulo superius vnicum (vt ais) à somniatoribus, & Græce scripturæ hæreticum fautorem insinuans, nunc illum nominatim appellans, assertionem traductionis suæ auditu non dignam, & veluti fidei scandalosam proclamando calumniaris, totum hoc iam satis dilutum est: & si opus esset pro Erasmica traductione profuse copioseq; contenderem, nisi phœbeo lumini splendorem addere viderer, cum vir ille (quem vt rediuiuum Hieronymum, sancta Romana sedes, cum toto Cardinaliũ Pontificumque cœtu, & recipit & veneratur) defensore alio à seipso non egeat. Cuius nomen, ita nunc est doctrinæ excellentiæque nomen, vt nihil sit quod ad eius illustrationem addi possit ipso lucidius. Caue ergo ne tua confutatio magis sit hæretica, & auditu non digna, quam vnius, vt ais Erasmi assertio.

Porro quod nunc eodẽ contextu ais? falsum esse Cleopham hominem binomium fuisse, cur hoc non aliqua saltem argutiuncula persuadere conaris, cum tamen ego sine authoribus non sum locutus? sed te lupi videre priores, ideo vox fugit, nec habes quo buccam adaperias. Itaq; cum tu hanc positionem meam nullo modo eneruare studes,

des, nec mihi hic opus est circa illam diutius insistere, sed in declarationibus meis (si occasio erit) illam latius exponendo sufficientissime probabo.

Rursus nunc insania tua paulisper fruamur, qua istis tuis ineptijs subnectis dicens.

Item & quia dictum confirmat ex filiorum Cleophæ ætate asserens omnes ætateChristi maiores inter quos Simon Zelotes Christum vndecim annis superabat vt testanturEusebius & Egesippus. Respondemus imprimis Eusebium diuersa ymo & contraria censisse, & in vno passu reuocasse, quod in altero dixerat, & ideo allegationem hanc nihil contra nos effecisse ymmo pro nobis igitur argumentum nullum. Respondemus secundo omnes nostros, quos allegamus Doctores in contrarium sentire ymo & Euangelium saltem implicite, & ob hoc oppiniones duorum in hoc paruipendendas.

Hic iterum hæres cornibus tanquam hircus in vepribus, nec habes quod opponas mihi responsum, præter hanc vitiosissimam ac puerilem suasiunculam, dicendo: Eusebium aliquando diuersa, aliquando contraria sensisse, aliquando in vno passu (sic enim Latine loqueris) reuocasse, quod alicubi dixerit in alio, & ideo nullam esse Eusebio fidem, ideo allegationē hanc nihil contra te, igitur pro te, igitur argumentum nullum. Dic quæso an nō Hieron. an non August. & innumeri alij excellentissimi Doctores, sibi sæpe dissimilia, sæpe contraria scripserunt, sæpe ab vna opinione sese in aliam reuocarunt, sæpe palinodias cecinerūt? num propterea respuendi sunt, & circa reliqua dogmata sua vacillare dicentur? Sic hebes dicere non audebis. At cur non eo modo recipis Eusebium quo cęteros? Ipse tuus Thomas Aquinas, periculosam illam opinionē suam, non dico de rerum creatarum necessitate, sed de adoratione crucis, & imaginum veneratione aliquando reuocauit, si Capreolo creditur. Ille namq; accerrimus Thomæ defensor, cum hanc opinionem tueri excusareue nequiret

quiret, asserit Thomã deinde aliter sensisse. An propterea tu nunc sancti Doctoris bene dicta abiecturus es retrorsum? Est insuper Thomas ipse sibi multis in locis mutuo contrarius, & à seipso diuersus, & instabilis, vt qui nunc vnã nunc aliam sequitur opinionem: nam in primo sententiarũ, de modo essendi in loco substantiarũ separatarum, diuersa sentit ab his, quæ in quarto sententiarũ, & in tertia parte summæ tenet, vbi tractat de descensu animę Christi. Item de genitis ex putrefactione, in primo sententiarũ sequitur opinionẽ commentatoris, quam in septimo metaphysicę te alibi reprobat. Sic de materia cœli, aliter sentit in secundo scientiarũ, aliter in secundo cœli, & in summa. Item de anima Christi, aliter sentit in scripto, aliter in summa, sic & de multis alijs, quæ nimis prolixum esset recitare. Nunc ergo & istos cespites tuos circumcidamus. Esto quod Eus. alicubi errauerit, aliqua aliter, & aliter diuersis in locis recitauerit vel docuerit, aliqua etiam reuocauerit, certe illa, quæ ad hoc præsens propositum ex Eusebio per me citata sunt, neq; reuocauit vnquam, neq; alicubi aliter ea descripsit. Nec est alius quispiam pręclarus doctor, qui circa hæc illum corripiat. Et quoniã in superioribus docui te (vt dicitur asinum sub freno currere) videlicet, quibus historiarum scriptoribus fides adhibenda sit, dabo tibi hoc loci aliam quandam regulam qua discas, cui sententię accedendum est, quando excellens aliquis Doctor, eisdem de rebus diuersa & contraria scripserit. Ea nunc talis erit, videlicet: Hinc dicto firmius credendum esse, quod cum certi alicuius & antiquioris authoris testimonio, vel cum validiori ratione, & in proprio ac accommodato rei loco dictum est, contra quæ sine certo & antiquo aliquo Doctore, sine valida ratione, præter historiæ intentionem, extra proprium rei locum, seu propositum, vt alicubi inter commentandum ad dictionis aut propositionis alicuius consonantiam, iuxta propriam seu vulgarem extemporaneamue opinionem dicta sunt, hæc inualidiora sunt, & alijs longe posthabenda. Quod itaque

Simon

Simon Cleophæ filius vndecim annis maior fuerit Christo, ex Egesippo primum, tum ex Eusebio in Ecclesiastica historia, & in Chronico sine contradictione notum, & receptum est: nam Martyr effectus est anno decimo Traiani centum & viginti annorum. Natus itaque est Simon iste circa annnm illum, quo virgo beata in templum oblata est, quo tempore vixit adhuc Annæ maritus Ioachim, vt ex Matthæo manifestum est. Nec me multum commouet, quod illos tuos Scholasticos Doctores, & Aristotelicos Theologos fastu efferens, meos vt ais duos duntaxat paruipendas. Scio enim quoniam te.

Defendit numerus, iunctaq; vmbone phalanges.

Magna inter molles concordia.

Scio quoniam imperitorum multitudine & barbara turba me superas, veritatem autem ac fide nõ superas, nedum æquiparas. Scio hunc morem esse apud vos fraterculos, qualem plerumq; apud istos reliquiarum institores videmus, qui hac specie adornati, quod quosdam peculiares vobis faciatis patronos, vel quod vestri ordinis, siue sectæ, siue instituti fuerint; quadam superbia, abusione: & vana gloria, adeo pro illorum laudibus decertatis. Quod cum illos conamini nimium celebres efficere, & cæteris omnibus præferre, non veremini alios quosque Christianissimos simulatque eruditissimos Doctores deprimere, & vel lacessere, interim gloriabundi & iactantes, vos esse vel sanctos Thomistas, vel subtiles Scotistas, vel inuictos Albertistas, vel constantes Occanistas, quasi non satis sit esse Catholicæ eruditos Christianos, cum tamen ipsa fidei Catholicæ doctrina, non pendeat ab illorum doctorum tuorum dissonis, & sibi inuicem repugnantibus opinionibus, sed à Christo & veritate. Itaque cum iam in superioribus illis tuis scholasticis Doctoribus sufficienter responsum est, nolo hic superfluus esse. Sed quid ais tu Euangelium saltem implicite negare filios Cleophę Christo ætate maiores? Proh impietas. Scriptura sacra manifesta est, testimonium Dei lucidum est, sapientiam præstans

ſtans paruulis. Non ergo qui implicant, non qui plicant, non qui replicant, ac ſuis ſophiſticis inuolucris ac ſtultis quæſtiunculis animos, ſimplicium per omnem vitam aberrare compellunt, hi Chriſtiani Doctores ſunt, ſed qui explicant, & elucidant ſacram ſcripturam, à tenebris humanarum opinionum, & illam à ſcholaſticarum ratiuncularum ſorditie purgant. Tu igitur ſi potes explica, vbi nam ego Euangelio in hoc aduerſatus ſim, & victoriam habe. Sed quid ego tecum, dico te tardo, languido, exarmato, & emaſculato pecude de tam manifeſtis rebus tam prolixe contendam? Quin ad illa, quæ ſubiungis me conuertam vincenda.

Ais inſuper:

Decimo allegat nos multo fœdius errare dicentes Salome tertium Annæ maritum, qui in ea tertiam genuit Mariam, & hoc ex duobus oſtendit primo quam Salome eo teſte nomen eſt originis, vt voluit Orig. Chryſoſt. Hieron. non eſt autē conſuetudinis vt aſſerit nomina mulierum viris appropriare aut è contra. Ad hoc reſponſuri confitemur præfatos Doctores dicentes Salome nomē cuiuſdam mulieris fuiſſe, ſed cum ſubinfert non eſſe conſuetudinis nomina eadem eſſe virorū & mulierum hoc ſimpliciter negamus. In linga enim ſua materna vir nomen Petri ſortitus vocatur Pietre ſimiliter & mulier in lingua Gallica vir nominatus Claudius appellatur Claude ſimiliter & mulier. Quod ſi & maternum & Gallicū ſpernit Ydomia hoc ab Euangelio nullatenus alienum eſſe oſtendemus, in quo Iohanna nomen idem viri & mulieris eſſe comprobatur. Quod ſit nomen viri oſtendit Lucas tertio generationem Chriſti texens cum ait qui fuit Iohanna. Quod etiam ſit nomen mulieris manifeſtat idem Lucas 8. cap. dicens, Erāt duodecim cum illo ſequitur & mulieres aliquæ, quæ erant curatæ à ſpiritibus malignis & infirmitatibus Maria quæ vocatur Magdalena & Iohanna vxor Cuze procuratoris Herodis. Ex hoc luce clarius patet. Idem nomen Iohanna viri & mulieris eſſe, quod ſi ita res ſe habeat, quare & Salome nomen viri & mulieris eſſe nō poterit. Sane nulla huius videtur

esse ratio, sed potius videtur faber suus inuacuum super hac laborasse consuetudine dicens consuetudines non esse virorum nomina mulieribus appropriare cum id ex sacro reprobetur Euangelii,

Tam cæcus es simul & peruersus, vt cum vel dictorum meorum non memineris, vel illa redarguere impotens sis, nequiter dissimulando fingis hoc loci sermonē, quem impugnes. Sed te fallit opinio: nam ego in decimatertia propositionum mearum dixi, Salome nomen esse mulieris: & quod ita habet Græca veritas, apud Marcum dicentem: καὶ Μαρία Ἰακώβου τοῦ μικροῦ καὶ Ἰωσῆ μήτηρ καὶ Σαλώμη. Hæc capite decimoquinto leguntur. Sequenti autem capite aud eundem sic legitur: καὶ διαγενομένου τοῦ σαββάτου, Μαρία ἡ Μαγδαληνὴ, καὶ Μαρία Ἰακώβου καὶ Σαλώμη, ἠγόρασαν ἀρώματα, his namq; in scripturis Σαλώμη nomen fœmineum est, & nominatiuus Græcus, quod vel pueri ipsi in ludo literario non ignorant, nisi tu malis nouam fingere Logicam, quam veram sequi Grammaticam. Accedunt ad hoc citati per me Doctores, Origenes, & Chrysostomus, quos cum negare non audeas, tamen non sine sycophantismo admittis. Ais enim illos dicentes, quoniam Salome nomen fuerit cuiusdam mulieris, quasi de alia quauis locuti sint muliere, cum eidem Doctores loquantur expresse de illa Euangelica Salome, matre filiorum Zebedei, quod manifeste patet apud Origenem in trigesima quinta, & apud Chrysostomum in vigesima octaua homilijs super Matthæum. Verum quia tu hic adiungis Hieronymum, prætereundum non est, nam ego illum in hoc album non vocaui, neq, tu hæc apud Hieronymum legisti. sed apud tuum Petrum de natalibus, qui in suo sanctorum cathalogo, lib. nono cap. nonagesimo primo, sic ait: Salome discipula Christi fuit, quæ tempore dominicæ passionis, cum reliquis sanctis fœminis ad crucem astitit, & circa eius sepulturam solicita fuit, de qua Theophilus & Chrysost. dicunt, quod hæc fuit mater filiorum Zebedœi, quod Origenes simul opinatur. Et circa finem ibidem ait. Et Hierony. in suo cathalogo tradit

tradit eam mulierem fuisse. Quod si nunc tibi aliqua fiducia est in tuo Petro de natalibus, cur illum non recipis in hoc capite, vbi cum authoritate & ratione loquitur, potius quam capitulo de Anna, vbi sine scriptura, sine patribus, sine canonibus, sine authoritate, sine vllis rationibus, nudis verbis incedens, à seipso dissimilis, ac omnino ambiguus, vulgarẽ fabulã decantat. Sed tu excæcatus maleuolentia, ac tuæ hæresis pertinacia obstinatꝰ, cũ te videas hac nihil ꝓficere, alia me aggrederis via, fingens, quinimo mentiens, dictũ à me, atq; à Fabro ipso, consuetudinis nõ esse virorum nomina mulieribus appropriare.

Nec tibi plus cordis, sed minus oris adesset

Quod si tu probus vir esses, non deberes nobis imponere, quæ neq; diximus, neq; scripsimus. Condescendam tamen etiã ad hanc sententiam, & dicam, apud nullum regulatũ idioma, reperiri eadem viris mulieribusq; nomina contributa. Ideoq; illud futile tuũ argumentum, à barbaris linguis. ac illo tuo plusq; barbaro (vtputa nullius integritatis, & iam pluries aliarum gentium cõfuso ac refuso) gallico sermone, nullius esse roboris. Nec minus futile est illud tuũ argumentũ de illo Hebraico nomine Iohana, ꝙ tu eius linguæ ac Grammaticæ omnino inscius, sub eadem terminatione, declinationeque, & viro & mulieri commune dicis, nescius, quod ille filius רשע exprimitur יוחנן in masculo genere, illa vero vxor Cuzæ in fœmineo genere יוחנה: Si viri nomen est, שלמה, quod nos cum Græcis dicimus Salomõ, mulieris autẽ nomen, שלמי: vel שלמית: quod dicimus Salome, quæ quoniã ignoras, debueras consuluisse librũ illum de nominibus Hebraicis, qui Hieronymo inscribitur, vbi Salomõ pacificus, Salome pacifica exponitur. Non ergo in vacuum laborauimus Faber & ego, sed tu sine omni fronte portentosus bijanus, discipulus Behemoth, ac Leuiathan, qui tam futuli ac subdola argutiuncula, ac nomine Iohanna, quod flectere, & declinare nedum didicisti, hæc effutire non verecundaris.

Non minus inepta sunt, quæ mox sequuntur, dũ ait: *Secundo id nititur probare ex ætatis propinquitate asserit enim beatissimum Iohannem vno anno & minus iuniorem Christo Iacobum autem maiore ætate parem & pro probatione in medium affert Eusebium militonem Sardensem & beatissimum Hieronymum relinquens ex eius ætatis argutia impossibile esse apud naturam Salome fuisse filiam tertiam Annæ. Ad hoc respondemus dicentes hoc esse simpliciter falsum ymmo contra determinationem Doctorum, quos in medium adducit milito etenim Sardensis suo teste fabro notat beatissimum Iohannem à seculo migrasse anno ætatis suæ nonagesimonono, ex Eusebio autem quem beatissimus interpretatus est Hieronymus colligitur eundem beatissimum Iohannem migrasse anno Christi 102. ex quibus manifestissime infertur beatissimum Iohannem Christo non anno vno minorem natu, sed tribus & amplius. Idem est concludere ex beatissimo Hieronymo ait enim Hieronymus suo fabro teste beatissimum Iohannem decessisse anno 68. post passionem Christi. Christus autem passus est anno 33. ætatis suæ completo & 34. inchoato, de quo iam fluxerant menses tres, vbi autem annis 34. vt supra numeratis addideris annos 68. quibus superuixit Iohannes annum 102. sicuti enumerauit Eusebius repperies & ideo aperte constat Eusebium & Hieronymũ recte conuenisse & aperte contra suum fabrũ in hac re tortuose nimis fabricantem conclusisse, qui ait Iohannem anno Christi 100. migrasse. Quod quidẽ apud intelligentes est insompniabile ymo & sibi ipsi præfatus contradicit faber ait enim ex Hieronymo constat Iohannem decessisse anno 68. post passionẽ Christi. Ait in quã Iohannem obiisse 99. ætatis suæ anno ait Christum vno anno maiorem natu ipso Iohanna. Rogo hos computa annos super digitis tuis vel da eos computandos etiã vetula. Aperte in hac computatione non solum centum, sed centum cum vno annumerabis annos sic & illa. Nonne 32. super 68. efficiunt centum super quo est superaddendus annus veluti faber asserit, quo Christus ætate superauit Iohannem igitur aperte constat quod excæcare sibiipsi suus contradixerit fa-*

rit fa-

rit faber, aperte inquam constat quod Christus non vno anno solum, sed pluribus eo natu maior fuerit ex his concluditur nulla ex dicto nostro temporalis impossibilitas, concluditur inquam nulla proponentis ratio, qua euidenti initituer falso ymo qui sibiipsi apud contemplantes contradicit ex his conuincitur quod nulla suis dictis fides est adhibenda, & quod dicentes beatissimam Annam tres genuisse Marias turpi non errant corde, sed probatam à sanctis doctoribus & ecclesiastica assertione manu tenent veritatem fidelem in suis pradicationibus non scandalizant populum sed adificant.

Tam consonat cum doctorum calculis hæc tua supputatio, quam asinus cum lyra, vt minimum dubium videatur, te illam ab aliqua delyra vetula accepisse, quam idcirco tanti facis, vt & nobis consultum velis, illam sequamur calculandi magistram:

Non audet stygius Pluto tentare, quod audet.
Effrenis monachus, plenaq; fraudis anus.

Scis quam intelligo, cui tu à secretis es, & illa tibi. Sed noli irasci, quinimo (relicta tua hac circea vetula, quæ te Luciani & Apulei instar, in asinum, sed non aureum transformauit) nobis auriculas tuas parumper accommoda, & implebimus illas, non vetulæ alicuius anilibus fabulis, sed dogmate fidei & veritatis, ac docebimus te recte calculare, & annos currentes à completis discernere. Præfuit Romanorum monarchiæ Octauianus Augustus Cæsar, annis quatuor de sexaginta, cuius imperij currente anno quadragesimo secundo, prima asscriptione census, Cirino tunc Siriæ præsidente, natus est Christus. In Bethlehem Iudææ oppido, qui annus hinc dictus est primus currens annorum Christi. Quod si modo de hac annorū summa, quibus Octauianus imperio potitus est, illos quadraginta duos annos detrahas, remanebūt anni Christi completi quatuor & decem, vel currentes decem & quinque, si subtraxeris annos natiuitatem eius præcedentes quadraginta & vnum, quibus si nunc addideris an-

ris annorum Tiberij decem & octo, quo decimooctauo anno currente passus est Christus, resultant anni ætatis Christi completi triginta duo, intrante eo & iam agente tricesimum tertium. Errasti ergo cum vetula tua, vbi ais, Christum passum anno ætatis suæ tricesimo tertio completo, & tricesimum quartum iam tribus mensibus ingresso. Poteras hæc rectius didicisse, si pro vetula tua consuluisses illum historiarum Magistrum, cui quidem soletis vos doctorculi permultum fidei habere. Is siquidem vbi loquitur de Christi baptismo, fatetur Christum à Ioanne Baptista baptizatum anno Tiberij currente decimoquinto, ac Christo tunc intrante annum tricesimum tredecim duntaxat diebus. Tandē singulis annalibus Christi digestis, concludit illum vixisse triginta duos annos integros, & tot menses diesque, quot desuper fluxerunt à reuolutione diei nataliciæ ad passionem. His simili supputatione consonant, Beda de temporibus, & Orosius, & illi Chronographus Girlandus, & alij plures, tam sancti veteres, quam recentiores Scholastici Doctores. His itaque triginta duobus Christi annis completis, si superaddideris annos octo & sexaginta, quorum vltimo currente assumptus est Ioannes, erunt anni centum, qui est annus Traiani primus. A quibus si rursus subduxeris annos nonaginta nouem, qui sunt anni ætatis Ioannis vsque ad eius assumptionem. relinquitur, Christum esse anno vno ætate maiorem Ioanne. Quod si rursus à nonaginta nouem illis annis dempseris sexaginta octo annos, quibus superfuit Ioannes post passionem Christi, relinquetur similiter Ioannes duntaxat vno anno minor Christo. Non secus comperies ex Eusebio in Ecclesiastica historia, vbi hoc cum rationibus & authoribus confirmat, atque idem in sua Chronographia, si modo diligenter introspexeris. Sed te lusciosum & indoctum Mercurium, decepit mendosa Parisiensis impressio, vbi circa tertium Traiani annorum numerum, de Ioannis assumptione legisti, illum adusque Traiani tempora superfuisse, tamen

non

non legitur illum ad hunc vſq; annum exſtitiſſe. Tum vetuſta, cæteraque Romana ac Veneta correcta exemplaria, circa primum Traiani annum hæc habent. Ex hoc modico Typographi errore, frigida hac coniectura vſus, aſſerere auſus es, Ioannem migraſſe anno Chriſti centeſimo ſecundo, ad quem deinceps reliquam tuam anilem ac falſam ſupputationem tanta magniloquentia agglutinaſti. O cæcæ & obſtinatę mentis homuncule, quid tandem te arbitraris effeciſſe, ſi modo etiam probaſſes Iohannem Chriſto vel triennio vel paulo pluris ætate minorem, quem ſi etiam ſeptennio & ad decennium vſq; minorem Chriſto probares, nedum eſſe poterit beatiſſimæ Annæ ex tertio marito nepos.

Porro nunc reſtat videre qua canina facundia tandem hanc concluſionum tuarum chimeram abſoluis. Sic namque exſpiras.

Et hæc ſunt quæ nobis dicenda videntur pro ſalubri trium ſororum honore ſuſtinendo quæ omni cum honore propoſita ſunt.

Quomodo erit honori Mariæ Cleophæ ac Salomæ, ꝙ in ſanctiſſimæ Annæ & Deiparæ virginis vergit ignominiam? Abſit hoc. Quis dicat illis ſanctis fœminis honori eſſe, quod diabolico mendacio per te, tanquam diuæ virginis Mariæ vterinæ ſorores, & beatiſſimæ Annæ carnales filiæ prædicantur, non ſecus quam olim ſuadente diabolo Eluidius ille hæreticus, ſanctos illos Apoſtolos, qui Domini fratres dicebantur, pro Ioſeph iuſti & Mariæ virginis proprijs filijs, in vtrorumque ſimul ac Chriſti inſignam infamiam collaudauit? At tu illi haud adeo abſimilis es peſtifer diabologus, qui haſce impias de ſanctiſſima Anna fabulas, populos doces in ſede veritatis, ac Chriſtianam plebem, pro qua mortuus eſt Chriſtus, ludificando ſeducis in falſas opiniones, verbum Dei offerens dæmonibus, & cum tantæ impietatis doctrinam miſeris populis introducis, teipſum pium me impium vocas. Deum

testor, non tam iratus ista loquor, quam commiseratione animarum illarum, quos tu decipere conaris.

Eat nunc Christianus populus, & vos pauperum Christi alat eleemosynis, suisque impinguet patrimonijs, suisque laboribus vos saginet ociosos, qui pro diuino verbo seminatis pestilentes fabulas, innocentes ac probos viros insuper calumnia, conuitiis, ac iniuria proscinditis. Deberent vtique vobis talibus hypocritis, baculis ac lapidibus potius obturbare. Eat iterum dico Christianus populus, & execretur Turcas, quod imagines Christi & sanctorum conspurcare dicuntur, cum interim tu cucullate religionis cato, ac scholasticæ Theologiæ mercenarius Doctor cum tui similibus vitilitigatores cretensesq; præcones, Christum ipsum, eiusque matrem, ac auiam, cæteros electissimos sanctos, multo fœdius blasphemando conspurcatis quam illi Quin potius in vos concitatis animis, in quos inquam Christianæ sinceritatis conspurcatores, pietatis inuersores, nouarum hæresium, contentionum, dissentionū, schismatum authores, fasciculos, ignē, gladiū conuertant, vsq; post excidiū, quemadmodū in triumpho Capnionis non male cecinit Huttenus.

Ite omnes,, conferte struem, componite fasces,
Ferte picem, miscete faces, date sulphura ciues:
Dominici fratres morbosam exurite gentem,
Vrite qui fuerat, qui sacrum armare veneno
Edocuit Christi corpus, mortisq; medelam
Exitij causam facere. & fomenta salutis
Credita perpetua, in crudelem vertere cadem,
Num male nota cano? male nota. Sed occidit illo
Septimus Henricus gladio, mixtamq; perenni
Cum vita interitum mensis accepit eisdem
E manibus Pauline tuis. Non hoc scelus aiunt
Nostrum est, qui multis retro successimus annis.
At vester cocus ille fuit, qui miscuit artis
Condimenta noua. Semel, inquis, fecimus illud,
Berna negat, sceleris; affert monimenta secundi.

Tem-

Tempore iam nostro. Tum vos vssisse sopito
Vulnera lessero, & sanctum voluisse videri,
Francisci fratres iactent ne scilicet vltra
Autori concessa suo hac insignia soli,
Fert eadem simulata Deum responsa, iocosq;
Mentite Mariæ, per vosque infecta veneno
Sacramenta palam monstrat, scelerata Vigandi
Vox habita ad populum, diroque asserta libello.
Deinde remansa labris, conceptam in crimine matrem
Num vetus historia est? Quod galla Lutetia narrat
Vnius est anni, quoddam de plebe cadauer
Restituisse animas, vestrasq; vt crederet arteis
Decepisse rudem populum, pœnasq; dedisse,
Vestra hæc sunt, & adhuc multo his grauiora supersunt.
Vestra hæc sunt, ideo dignas ne effugite flammas.
Non veniæ locus est, non est locus, vrite flammæ.
Vrite sophistas, plenos errore cucullos
Dedecora ausuros, penis abolete secundis
Tot scelerum autores, dignos necis, vrite flamma,
Dominici fratres, morbosam exurite gentem.

Et hæc sunt quibus tibi ostendere oportuit quam nihili meas propositiones læsisti, & quam frustra ex tam infirmis & futilibus argumentis, & in hanc rem inanibus auctoribus, totam hanc tuam extirpatiuam (vt falso vocas) conclusionem deduxisti, quam ita tandem vocari paterer si modo me vel in vno apice vicisses.

Quod autem subiungis dicens:

Quia tamen de doctoribus à proponente allegatus nondum plane certi sumus petimus vt proponens iste auctoritates Eusebii & Egesippi in originalibus ostendat denunciantes nos paratos esse doctores à nobis allegatos in originalibus ostendere.

Quod de illis doctorum meorum dictis nedum certus es, non aliunde tibi euenit, nisi quia doctores illos ante hac minime legisti, & vt prouerbio dicitur, vix à limine

agnouisti: quorum libros etiam si vel modo tibi corā producerem, adhuc doctorum loca vbi hæc requirenda sunt, nisi alio monstrante, nescio an scіueris discernere. Itaque ex tua inscitia contra me insolescis, quod auctores illos ex suis originalib. tam capitulatim, articulatim & verbatim non citaui, quemadmodum tu & tui similes doctorculi soletis. Qui cùm vestræ ignorantiæ mutuò conscii estis, & ob morū, vitæq; , ac citatarum per vos scripturarum sententiæ dissimilitudinem, auctoritati vestræ diffiditis, timentes quod idcirco vobis non credatur, tanquā rustica quædam secta, vestris infantissimis compilatis, ac sordidis excerptis contenti, cum ipsi nihil scitis, quam aliorum exemplis vti, tam capitulatim, atq; articulatim, mearum Bartholistarum more in singulis verbis & interpunctionibus occupati, testimonia citatis, ac proprii ingenii miseria, huiusmodi allegationum congerie. Vos iactantes, doctrinæ nomen vobis temere arrogatis cum interim nec in sapientia vestra prodestis ecclesiæ, nec in prudentia vestra consulitis hominibus, sed in cognitione vestra Christum negligitis, & in scientia vestra iniuriamini proximo, conuertentes veritatem. Deo in mendacium, & hominibus in iniustitiā, donec reuelabitur super vos ira Dei de cœlis, tradens nos in reprobos sensus, dignos errore. Qui calumniamini veritatem, eiusque doctores semel perpetuo odio persequi proposuistis. Fecerunt hoc quondā Celsus contra Christum, Iulianus apostata contra euangelium, Diotrephes contra Ioannem Euang. Apollophanes contra Dionysium Areopagitam, Ischyras contra Athanasium, Ioannes Antiochenus contra Cyrillum Alexandrinum, Franciscus Marionis ac Guarro Britannus contra beatissimum Bernardum. Fecerunt hoc nostris tēporibus, quidā titularis Episcopus fraterculus (cuius ineptias aliquādo legi nomen ad pręsens nō occurrit) cōtra Ioannē Picum comitē Mirandulanū, atq; Iacobus Hogstratus ordinis prædicatorum hęreticorum inquisitor Colonien. contra vtriusq; iuris eruditissimum quondā præceptorem
meum

meum Petrum Rauennatem. Idemque fraterculus, cum Arnoldo Tungaro, aliisque Coloniensibus coniuratis calumniatoribus, contra integerrimum doctissimumque virum Ioannem Capnionem Phorcensem, maxima & vbique terrarum vulgata, perpetuaque eorum infamia nequissime insultarunt. Ipse etiam Vigandus prædicatorum hæresis apud Bernenses initium atq; fomes. Idē ipse prædicatorii ordinis fraterculus ac thomisticus doctor, cōtra insignem vtriusq; iuris doctorem Sebastianū Brant. nunc Argentoracensis ciuitatis cancellarium, & à consiliis primarium, simul ac contra plærosque alios insignes doctores, malus male allisit. Ipse etiam Syluester Prieratis, licet Pontificii Romani palatii magister, eiusdem prædicatorii ordinis fratricellus, doctorque thomisticus, aduersus pugnatissimum theologum Martin. Luth. Wittenbergensem Augustinianum, non sine inscitiæ suæ nota inuectus est. At ipse etiam Ioan. Eckius, licet vir eruditus, ac scholastice doctus contra eundem Luth. atque contra Andream Carlost. archidiaconum, non absque nigro calculo infæliciter pugnauit. Nec desunt inuidi ac pestilentes detractores, qui tecū calumnientur Eras. Rot. atq; Iacob. Fabrum Stapulensem, quē Parisienses quidā theologistæ, eo quod ineptā hanc noui Test. traductionē, q̃ tu & tui similes homunculi Sophistæ Hieronymo intitulatis, ipse Faber adductis argumētis Illam Hieronymi esse negasset, hæreseos damnare voluerunt, seipsos interim non sine totius Sorbonæ ignominia, imperitiæ ac malignitatis infamia perpetuo & vbiq; denigrantes. Quid de meipso dicā, qui in re literaria non sum dignus vt horum calciamenti corrigiā soluam, attamē dū olim iunior in dola Burgūdiæ exponerē librum Ioan. Capnionis de verbo mirifico, quidam Ioan. Catelineti Franciscanorum prouincialis offensus vocabulo Cabalæ, cū alias me nec ipse, nec suorū aliquis legentem audisset, nec vidisset vnquam, nec conferre ausus, posset me in aliquo redarguere, æstuante rabie offensus, longe abinde per centum leucas, vsque in Ganda Flan-

Flandriæ, coram Illustrissima Principe Margareta Cæsaris Maximiliani filia, totaque curia, in publicis concionibus nequissime ac perditissime calumniatus est, quæ res illi tandem male vortit, atque vt vixit, ita paulo post mortuus est, vix nomine superstite. Scripsimus ad eum paucissima quædam, quibus cum eo expostulauimus, sed peius periturus erat, nisi iam malus male periisset, pluraq; scripturus, si quis manes eius reuocare voluisset. At nunc surrexit in me alius diabolicus frater (pene nomen elocutus eram) qui me colaphizet, & hunc hilariter excipio, confisus in spe innocentiæ meæ. quia non confundar. Scio denique morem hunc esse ab antiquo, videlicet optimos quosque & doctissimos, à deterioribus pati opprobria, vt probati manifesti fiant, & veraces agnoscantur. Postremo nunc ais.

At ne in his quæ proposuit scriptis humanum sibi captiuare velit fauorem significamus eum propterea nulla aut tenui laude dignum quoniam quæ proposuit in suo non creuerunt capite sed omnia à quodam Petri Fabri libello accepit vbi autem aliqua ex se addiderit memoratu digna nunc virum appreciabimur.

Absit à me tam impium sacrilegium, vt mihi aliorum laborum fraude, laudem & fauorem quæram. limitari bonos doctores mihi licere arbitror, furari nō est animus, ideo ego me illas meas propositiones, iuxta disceptationes Iacobi Fabri stapul. scripsisse, in ipsarum propositionum mearum principio atque fine ingenue fassus sum. Neque enim vlla ambitione commotus, nec meæ commendationis causa, sed vestris iniuriis in publicis popularibus concionibus vestris prouocatus & coactus veni ad scribendum propositiones illas, ne tanquam sacrilegus, de ipsius Iacobi Fabri ingenio doctrinaque sterilis & ingratus, optimam suam famam tacendi sibi surripere viderer, si contra calumniatores suos in se innocente & absente defendendo silerem: tum etiam ne tanquam propriæ famæ prodigus indefensa causa mea ex innocente reus iudicer,

cer,quatenus meo silentio illam tueri neglexero. Sed tu vesanæ mentis caligine cæcatus nec propositionum mearum principii finisque dum hæc scriberes meministi, nec ipsius Fabri libellum vnquam vel præ foribus attente legisti,quod ex eo satis notum est,quod ais me omnia quodam Petri Fabri libello accepisse, cum tamen ego tibi au-ctorem illius nominatim cirauerim, Iacobum Fabrũ Stapulensem Parisiacum,quem certe ipsa Parisiaca Sorbona, cæteraque eius ciuitatis scholastica theatra non adeo ignorant vel supprimunt. Quin & tu nuper inde reuersus mercenarius doctorculus, illum etiam saltem nominetenus nouisse debeas. Nunc autem si quid tibi residuum est sani cordis,si quid adhuc cerebri habes, & christiani hominis consilium non respuis, ingredere Agonem pœnitentiæ,in sacco,cinere,& lachrymis. Insiste orationi,vigiliis,& ieiuniis fortiter inhære(grande enim scelus necessariam habet grandem satisfactionem) si quando remittatur tibi hæc blasphemia & impietas,qua contra sanctissimam Annam,tanto spurcissimorum verborum otio militasti. Cogitasti & locutus es mala, iniquitatem in excelso locutus es,posuisti in cœlum os tuum, & lingua tua pertransiit super terra. Det tibi dominus,vt meliusvideas,rectius iudices,& à proborum virorum calumniis abstineas, sed & admonerem te, si modo adsit tibi christiana pietas, eruditioque & doctrina non desit, vt huius tam impiæ opinionis tuæ caneres palinodiam, ac te ex mendaci sermone ad verum traduceres. Verum ignosce mihi si audacter te admoneo, nihil enim facere possum magis christianum,nisi hortari te,vt agas pœnitentiam, quousque Dei misericordiam impetres. Quod si ideo me tibi inimicum existimes vera salutariaque suadentem, & in dictis meis scandalizatus sis, abi retro , & qua dementia hanc tuam calumniam incepisti prosequere, modo prestantiora scribas quam hactenus. Quod si tunc acutissima tua tela ferre nequiero,tunc ego me duntaxat vtriusque iuris doctorem artium & medic. initiatum, atque humano san-

ſanguine conſecratum militem, & vt tu ais non theologum, tum quod ego fateor, laicum vxoratum, qui tantos theologicos ſolidos cibos guſtare non valeo, abs te tam magno, pingui, craſſo, dilatato, ac apud vulgus probatiſſimo theologo, victum fateri nō erubeſcam: Imo tunc herbam tibi dabo, & imponam ſuper altare tuum vitulos. Tandem inuito te & diabolo agnoſcetur & appræciabitur ipſa veritas & falſitas vel nullo impugnante ſeipſa cadet. En vidiſtis nunc cādidi lectores, qualis coruus quale ouum peperit. Quod ſi in hunc terſceleſtum calumniatorem quid acrius ſcripſi, mordaciuſue inuectus ſum, ignoſcite, nam fecit hoc læſa humana patientia, & veritatis patrocinium: ipſeque beatiſſ. Hierony. vir pius & iuſtus circa huiuſmodi ſibi ſæpiſſime non temperat, quin in aduerſarios acriter incandeſcat, inſultet, inuehatur, etiam nominibus non parcens à quibus tamen ego huc vſq; abſtinui: atque ſic reſpondi, quaſi nulli reſponderim, nullum tetigerim, niſi qui tacti ſunt. Sint ſuiipſius accuſatores, & prodant ſemetipſos, quod ſi fecerint vel rurſus inſtiterint, ac ignem gladio foderint, tunc non tam volens, quam coactus faciant vt omnia hæc ſoluto ſilentio erumpant in plurium Linguarum patentiſſimas voces, vt cognoſcantur qui operati ſunt mala, ac pro illorum iniquitate nullus patiatur innoxius. Demum ego meam iniuriam patienter feram, impietatem contra ſanctiſſimam Annam ferre non poſſum: nec quiſquam certe mea ſententia ferre debet, qui pius Chriſtianus eſſe velit.

HEN-

HENRICI CORNELII AGRIPPÆ AB NETTESheym armatæ militiæ equitis Aurati & V.I. ac Medicinæ Doctoris.

TABVLA ABBREVIATA Commentariorum in artem breuem Raymundi Lullij.

ORNATISSIMO VIRO LL. DOCTORI ADOLPHO ROBOreo Agrippinensi Canonico ad Gradus Mariæ virginis, Henricus Cornelius Agrippa. S.D.

SCripsi olim commentaria in artem breuem Raymundi Lullii, doctor eximie, hæc tandem in tabulam quandam tanquam fasciculum, contraxi, quæ memoratu facilis, cuncta commentaria subinde animo reduceret: hanc tabulam tuæ humanitati dedicatam, pro xeniolo offerendam decreui, ratus exiguum hoc munusculum, non ex suo valore, sed ex mittentis animo sis æstimaturus. Quin & collata hac tabula, cum ipsis commentariis, videbis te pari æstimatione habitum, quo is cui ipsa nostra commẽtariola olim dedicauimus, quæ vna cum hac tabula etiam ad te mittimus, Vale.

TABV-

TABVLA ABBREVIATA COMMENTARIORVM ARTIS inuentiuæ Henrici Cornelii Agrippæ.

Subiecta	B	*Deus*
	C	*Angelus*
	D	*Cœlum*
	E	*Homo*
	F	*Imaginatiua*
	G	*Sensitiua*
	H	*Vegetatiua*
	I	*Elementatiua*
	K	*Instrumentatiua*

Deus — *Pater*, *Filius*, *Spiritus sanctus* — *non conuertuntur*

Angelus — *Bonus*, *Malus*

Cœlum — *Immobile empyreũ agens per attractum*; *Mobile agens per influxum*

Homo — *Anima rationalis*, *Corpus humanum* — *habet* — *esse*, *viuere*, *sentire*, *intelligere*

Imaginatiuũ habens — *Esse*, *Viuere*, *Sentire extrinsecus & intrinsecus*

Sesitiuum, habens — *Esse*, *Viuere*, *Sentire extrinsecum.*

Esse

Vegetatiuum, habens
Esse
Viuere.

Simplex
Elementatiuum
habens solũ esse subſtãtiale.
Compositum

Naturale
Instrumentatiuum siue accidens,
habens esse in alio.
Morale.

Quantitas
Qualitas
Relatio
Actio
Accidens naturale
Passio
Habitus
Situs
Tempus
Locus.

Discreta
Quantitas,
Continua
secundum
Magnitudinem
Multitudinem
Diuturnitatem
Operationem.

Habitus & dispositio.
Naturalis potentia vel impotentia.
Qualitas.
Passio vel passibilis qualitas.
Forma & circa eam constans figura.
Contraria & contrarietates.

Superlationem
ex natura verbi
Suppositionem
Relatio secundum
Æquiparantiam
ex natura rei
Applicationem.

Intensa.

Intrinseca

Actio & passio — Extensa

Extrinseca

Tempus. — Remissa.

Locus — Variantur quantitate.

Situs — Intrinsecus.

Habitus

Extrinsecus

Virtutes

Accidens morale

Vitia.

Prædicata absoluta.

B Bonitas
C Magnitudo
D Duratio
E Potestas
F Sapientia
G Appetitus
H Virtus
I Veritas
L Gloria

Bonitas — Permanens / Fluens

Magnitudo — Virtutis / Molis / Actionis

Duratio — Æterna / Æuiterna / Temporalis.

Potestas — Essendi & existendi / Agendi & patiendi — Naturalis / Voluntaria

Cognitio — Intellectualis / Rationalis / Sensitiua / Instinctus / Natura — Sapientia / Scientia / Ars / Fides / Opinio.

Appe-

Appetitus
- *Rationalis ut voluntas*
- *Sensitiuus*
- *Insensibilis.*

Concupiscibilis / *Irascibilis.* — *Passiones animæ*

Virtus
- *Intellectualis ut sapientia, scientia, prudentia*
- *Mortalis ut iustitia, fortitudo, temperantia (q̃q;*
- *Theologica ut fides, spes, charitas, gratiæ dona*
- *Animalis & sensitiua, motiua, vitalis, vegetalis*
- *Elementalis quæ naturalis dicitur*
- *Cœlestis quæ vocatur occulta*
- *Operationum & potentiarum secundum actionem & passionem.*

Veritas
- *Orationis* — *secundum actum sibi usum*
- *Rei* — *secundum habitum*

Gloria
- *Consummationis*
- *Quietis*

in fine

Essentia

Vnitas
- *Rei*
  - *Simplex* — *Substantialis*
  - *Cōposita.* — *Continuitatis* / *Accidentalis*
- *Rationis*
- *Identitatis.*

Perfectio
- *Simplex*
- *secundum modum essendi*
- *secundum mensuram conditionis*

Respectus
- B *Differentia*
- C *Concordantia*
- D *Oppositio*
- E *Principium*
- F *Medium*
- G *Finis*
- H *Maioritas*
- I *Æqualitas*
- K *Minoritas.*

Differentia

Ex primis intentionibus — *Essentialis* / *Realis* / *Accidentalis.*

Ex secundis intentionibus — *Genere* / *Specie* / *Numero.*

Per similem modum collige concordantia.

Nominis in
plexi.

Proprie vt æquiuoca — *A consilio* / *A casu* / *secundum assimilationem*

Significata. — *Comparatiue secundum vsum dicendi.* — *Analogiam.* / *Similitudinem.*

translate per — *Oppositionem.*

Modum significandi. — *Varias suppositiones* / *Varia accidentia grammaticalia.*

Incom-

Diuisio. Incom- Rei. in.

Totum essentiale, integrale, accidentale in partes secundum esse & modum essendi.
Genus in species.
Superius in inferiora.
Genus in differentias oppositas vel subiectas.
Totum secundum partes in tempore, modo, quantitate.
Causa in effectus & econtra.
Subiectum in accidentia & econtra.
Virtus in operationes.
Substantia in suas potentias.
Absolutum in comparata.
Per variam attributionem.

Complexi siue orationis.

Subiectum & prædicatum.
Patientem & agentem.
Vltra patientem.
Modum subiecti & prædicati.
Modum actionis & passionis.
Secundum variam attributionem, expositionem & variam applicationem.

Simili modo accipe collectionem.

Vnionis collectorum
Partium in toto.
Mixtorum in mixto.
Continuorum in continuo.
Discretorum in discreto.
Materia & forma in vno supposito.
Aliquorum in vno tertio.
In medio iungenti, participanti vel diuidenti.
In termino concurrenti.

Concordantia.
Aequalium inter se.
Proportionum inter se.
Effectuum, in causa & econtra secundum omne genus causarum.
Similitudinis & exempli
Coniunctionis & contingentia.
Cognatione & agnatione vel affinitate.
Vt forma cum subiecto.
Vt ars vel instrumentum cum subiecta materia.
Vt alicuius essentia vel de essentia eius.

Ex his similiter quare differentias suo modo.

Contrarietas — *Mediata.* / *Immediata.*

Contradictio, secundum idem, ad idem, similiter, in eodem tempore,

Oppositio — *Priuatiua* / *Localis* / *Relatiua, vt superius de accidente relationis.*

Versatur pracedens trangulus inter intellectuale & sensuale.

Causale
- *Per se.*
  - *Intrinseca*
    - *Formalis*
      - *Essentialis* — *Essentiale.*
      - *Accidentalis.* — *Coessentiale,*
      - *Exemplaris. vel idealis.*
    - *Materialis*
      - *Propinqua* — *Obiectiua.* / *Subiectiua.*
      - *Remota.*
  - *Extrinsece.*
    - *Efficiens*
      - *Antecedens* / *Coniuncta* — *Substantialis.* / *Principalis.* / *Accidentalis,* / *Instrumētalis.*
    - *Finalis* — *Vltimus* / *Subordinat.* / *Impulsiuus*
- *Per accidens.* — *Occasio.* / *Fortuna* / *Casus*

		Genus.	
	Vniuersal.		
		Species.	
Princi-		*Natura.*	
pium.		*Tempore*	*Mensura*
	Ordinale.	*Definitione*	*Determinationis*
		Cognitione	*Coniunctionis*
	Priuatiuum.		*Forma*
	Accidētale siue instrumētale.		*Materia*
		Generati	*Doctrina*
		Corrupti	*Figura*
	Motus	*Augmenta*	*Motus*
		Diminuti.	*Continentis.*
	Oiginale.	*Alterationis.*	
	Positiuum.	*Localis.*	
	Priuatiuū.		

		Natura
	Coniunctionis	*Situ*
		Loco
	Mensurationis	*Substantiale*
		Accidentale.
	Extrimitatum	
	Operationis	
	Instrumentale.	
	Adhæsionis	
	Participationis	
	Comprehensionis	
Medium	*Vnionis*	
	Negationis	*secundum locum*
	Transitionis	*secundum speciem*
	Positiuum	*secundum quietem*
	Priuatiuum	
	Destructiuum	
	Constructiuum	

Extre-

FINIS.

Extremitatũ.
- Substantialis
- Accidentalis
- Secundũ essentiam
- Secundum tempus — siue ante siue post
- Secundum locum
- Qualitatem
- Quantitatem,

Corruptionis
Defectionis

Desitionis
- Esse
- Operari
- Pati
- secundum varias circumstantias.

Perfectionis quam superius distinximus.

Priuationis
- Naturaliter
- Moraliter
- Artificialiter

Maioritas,
Æqualitas
Minoritas.

Variantur secundum genera quantitatis & magnitudinis, de quibus supra, & iste Triangulus versatur inter substantiam & accidens.

Multiplicantur subiecta, prædicata, et respectus artis, etiã termini extranei per

Diuisiones
Essentialia
Substantialia
Accidentalia
Genera
Species
Differentias
Propria
Accidentia
Proprias passiones
Actus
Operationes
Passiones
Virtutes
Potentias
Partes
Principia
Causas
Effectus
Similia
Conuenientia
Opposita
Priora
Posteriora
Exempla
Respectus
Extranea
Complexione varia
Varia prædicatione
Varia separatione & coniunctione.

Considerãdo hæc omnia diuersimode

secundũ se.
Respectiue.
Cõparatiue.
Secundũ inesse vel non inesse.
Secundũ sic vel aliter se habere.

Questiones

B Vtrum
C Quid
D De quo
E Quare
F Quantum
G Quale
H Quando
I Vbi
K Quomodo & cum quo

Vtrum

Possibile: Necesse / vel impossibile / Contingens.

Enitas: Prima intentionis / ut si est. / Secunda intentionis.

Essentiale, ut quid est in se, quid est in alio.

QVID.

Quid rei
Qualitercunque explicas.
Quid nominis
Essentialiter,
Quid personale ut quis per omnes casus.
Accidentaliter.
Pars in toto & è contra.
Inferius in superiori & è contra.

Quid

	Forma quæuis in materia.
Quid contentiuũ, vt quid habet in se siue,	Potentia in virtute.
	Locatum in loco.
	Causa in effectu & è contra,
	& huiusmodi plura.
Operatiuum Acti-ue. Passi-ue.	
De quo	Primitiuum ut à quo
	Materiale.
	Conuersiue.
	Effectiue.
	Constitutiue.
	Compositiue.
	Deriuatiue.
	Possessiue vt cuius.
	Originaliter.
Quare	Formaliter
	Finaliter vt propter quid
	Positiue.
	Illatiue seu consequutiue
Quantum	Magnitudinis
	Multitudinis, vt quot
	Ordinis, vt quotus
	Multiplicitatis, vt quotuplex.
	Distributionis, vt quotiens.
	Rei
	Propositionis
	Accidentis cuiusq; intensi, extensi vel remissi
	Continuum
	Discretum.

Essen-

Quale
- Eßentialiter
- Coessentialiter
- Accidentaliter
- Conuertibiliter
- Proprie
- Appropriate.

Quomodo multiplicatur per regulas C D K

Vbi
- Repletiuum
- Diffinitiuum
- Occupatiuum
- Contentiuũ vt in quo
- Quærens principium motus vt vnde.

Multiplicatur per regulas C D K

Quomodo
- Essendi.
- Operandi
- Attributionis

Essentialiter Primarie.

Accidentaliter Secundarie.

Cum quo
- Instrumentale
- Medij vt per quid
- Conuenientie vt cui.

Quomodo & cũ quo.
- Est pars per modum: Differentiæ, Proprij.
- Est pars & in parte per modum: Actionis, Passionis.
- Sunt partes in toto & è cõtra & hoc: Constitutiue, Compositiue. Perfectionis
- Totum transmittit similitudinem suam & suarum partium extra se secundum modum

Finis.

Multi-

Termini extranei inueniuntur.	*Multiplicatione,*
	Collectione.
	Similitudine.
	Vicinitate.
	Oppositione.
	Ex propriis communibusque principiis rerum.

Mixtio figurarum.	*A parte subiecti.*
	A parte prædicati.
	A parte modi aut cuiusq; horum mixtim.
	Terminorum artis inter se.
	Terminorum artis cum extraneis.
	Terminorum extraneorum inter se.
	In vna figura.
	In diuersis & pluribus.

Ex natura prædicati.	*Vniuoca*	
	Communis.	
	Denominatiua	*Simpliciter*
		Ex hypothesi
Secundũ attributionem.	*Naturalis siue necessaria.*	*Genus*
		Species
	Contingens siue accidentalis.	*Differentia*
		Proprium
	Remota siue impossibilis.	

Secun-

Secundū rationem prædicationis.	*Directa* *Indirecta.* *Æqualis* *Mediata.* *Absoluta* *Comparatiua.*		
Secundum qualitatem prædicationis.	*Vera* *Falsa*	*Secundum conuenientiā orationis cum re*	
		Secundum qualitatē.	*Affirmati.* *Negatiua.*
		Secundum quātitatē.	*Vniuersal.* *Particula.* *Indefinit.*
Secundum modum prædicationis.	*Secundū inesse.*		
	Secundum modū terminorum.	*Reduplica* *Exceptiue* *Separatiue* *Comparati* *Varie exponibiles.*	
	Secundū modum propositionis dici potest, vt quod de ea dici potest.		

Diffinitio

- Ex genere & differentia
- Ex genere proprio siue sit
- Ex partibus.
- A causa secundum quodlibet genus Causa
- Per effectum & operationes
- Per potentiam vel obiectum
- Per potentiam & actum
- Per esse & essentiam
- Per respectum & relationem
- Ex fine rei
- Per distantiam extremorum
- Per abnegationem oppositi
- Per species reliquarum figura Q. ex

Proprie proprium.
Accidens proprium,
Actuales
Aptitudinales.
Potentiales.

& è contr.
C
D
E
F
G
H
I
K

Argumentum vel est

- Syllogismus
- Enthymema
- Inductio
- Exemplum
- Argumentatio perfecta.

Medium argumenti vel est

- Antecedens
- Consequens
- Extraneum.

Diui-

Loca essentialia ad probandum & improbandum.

	Diuisione & partitione		
	Diffinitione & interpretatione.		
	Coniugatis		
	Genere		
	Specie		
	Similitudine		
	Differentibus		
	Contrariis		
Intrinseca A.	Coniunctis	Ante rem.	
	Repugnantibus	Cum re.	
	Antecedentibus & consequentibus.	Post rem.	
	Causa efficiente		
	Effectu		
	Maiori	Nomen	& huiusmodi.
	Minori	Natura	
	Paribus	Fortuna	
	Attributis persona	Studium	
	Oracula	Victus	
	Autoritates	Habitus	
	Confessata	Casus	
	Vulgi opinio	Affectus.	
	Secta		
	Pacta		
Extrinseca Ab.	Sententia	Quidnam	
	Iudicium	Cur	
	Vsus	Quib. auxilijs	
	Leges	Vbi	
	Attributis negotiorum	Quomodo	
		Quando	

Loci accidentales

Ad exordiendum & monendum animos vtiles

Authoritate
Relatione
Facilitate
Dissimilitudine
Consilio
Exaggerando
Non vulgari
Comparatione
Consequentia
Demonstratione
Conuersione
Vi fortunæ
Tolerantia
Deploratione
Conuertentia
Humanitate
Commendatione
Vtilitate
Confessione
Exclamatione

Ad confutandū seruientes

Admiratione
Aggressione
Intermissione
Promissione. Et eiusmodi
Attenuatione
Admonitione
Retorsione, Illusione,
Contemptione,
Suspicione,

Solu

	Figura A.	
	Figura T.	*Directe*
Solutio quæ-	*Figura duplex*	
stionum.	*Figura multiplex*	
	Subiecta	*Indirecte*
	Regula	
	Prima figura	
	Secunda figura	
	Tertia figura	
	Quarta figura	
	Tabula magna	
Applicatio q̃-	*Euacuatio tertiæ figuræ*	*Argumentã-*
stionis ad in-	*Multiplicatio quartæ fig.*	*do per varia*
ueniendũ ve-	*Mixtio Principiorum & regularum*	*media & di-*
ritatem solu-		*uersa loca.*
tionis consistit	*Diffinitiones principiorum*	
in his:	*Species triangulorum*	
	Regulæ quæstionum	
	Species regularum.	
	Nouem subiecta.	
	Termini extranei.	

Dissolutio argumentorum.

- Soluendo fallacias & ostendẽdo falsitatem.
  - Verborum
  - Sententiarũ
    - Per defectum
      - Forma
      - Materia
      - Distinctione
      - Coniunctione
      - Comparatione
      - Constructione
      - Et huiusmodi
- Ostendendo diuersitatem
  - Subiectorum
  - Principiorum
  - Mediorum
  - Causarum
  - Et huiusmodi.
  - Secundum aliter inesse
  - Secundum aliter referri
  - Falsus
  - Male dictus
  - Negatione auctoritatis
  - Destructione rationis
  - Per potiorem aliam rationem
  - Per rationem & autoritatẽ oppositã
- Improbatione argumẽti & destructione loci vt quia
  - Per sequelam inconuenientis
  - Excipiendo aliquod spirituale
  - Ratione differentiæ
  - Similitudinis
  - Causationis
  - Effectionis
  - Respectu, Separatione, Cohærentia
  - Contraria applicatione & huiusmodi.

Ar

Magnis

Attentos quia de rebus — *Nouis* — *Ex ipsa re subiecta*

Inusitatis — *Non vulgari*

Cohortatione fit — *Non commune*

Non nimis prolixum

Exordium facit — *A nostra* — *Non superfluum*

Beneuolos — *Ab auditorum*

Ab aduersarii

A re ipsa

A contemplatione breui

Dociles Diuisione breui

Hæc omnia fiunt occulte per insinuationem.

Breuis — *Nullo cursu*

Nullis ambagibus

Sine repetitione

Sine reduplicatione

Solis necessariis

Narratio siue rei siue negotii Clara — *Propriis & vsitatis verbis*

Debita accommodata pronuntiatione.

Credibilis — *Verisimilis*

Debitis circumstantiis

Dissolutio argumentorum.

- Soluendo fallacias & ostẽdẽdo falsitatem.
  - Verborum
  - Sententiarũ
    - Per defectum
      - Forma
      - Materia
      - Distinctione
      - Coniunctione
      - Comparatione
      - Constructione
      - Et huiusmodi
- Ostendendo diuersitatem
  - Subiectorum
  - Principiorum
  - Mediorum
  - Causarum
  - Et huiusmodi.
  - Secundum aliter inesse
  - Secundum aliter referri
- Improbatione argumẽti & destructione loci vt quia
  - Falsus
  - Male dictus
  - Negatione auctoritatis
  - Destructione rationis
  - Per potiorem aliam rationem
  - Per rationem & autoritatẽ oppositã
  - Per sequelam inconuenientis
  - Excipiendo aliquod spirituale
  - Ratione differentiæ
  - Similitudinis
  - Causationis
  - Effectionis
  - Respectu, Separatione, Cohærentia
  - Contraria applicatione & huiusmodi.

Ar

Magnis
Attentos Nouis Ex ipsa re subiecta
quia de Inusitatis Non vulgari
rebus Cohortatione Non commune
fit Non nimis prolixum
Exordium A nostra Non superfluum
facit Beneuo- Ab auditorum
los Ab aduersarii
A re ipsa
A contemplatione breui
Dociles Diuisione breui
Hæc omnia fiunt occulte per insinuationem.
Nullo cursu
Nullis ambagibus
Breuis Sine repetitione
Sine reduplicatione
Solis necessariis
Narratio siue rei Propriis & vsitatis verbis
siue negotii Clara Debita accommodata pronun-
tiatione.
Credibilis Verisimilis
Debitis circumstantiis

		Absoluta	
Diuisio siue enumeratio		*Pauca*	
		Subdistribuenda	
		Ordinata	
	Sermocinatiua	*Confirmatio*	*Plane*
Diductio			*Diuisiue*
	Augumentatiua	*Confutatio*	*Per extraneum.*
		Potissima aliqua ratione	
Conclusio		*Enumeratione breui*	
		Amplificatione ad diuersos fines.	

Commentariorum Henrici Cornelii Agrippæ, in artem breuem Raymundi Lullii

Finis.

mag. alchem. & medic.